Colecţiile **Cotidianul**
LITERATURA I 94
HENRY JAMES
Daisy Miller şi alte nuvele
EDITURA 4T UNIVERS
Al doilea fiu dintre cei cinci copii ai unei familii din aristocraţia New-York-ului, Henry James (1843-l916) a fost crescut şi educat după toate exigenţele vechiului continent. Tatăl său, prieten cu marii gânditori ai vremii lui - Emerson, Carlyle sau Thackeray - s-a îngrijit ca Henry şi fratele său, viitorul filozof William James, să aibă parte de cea mai bună educaţie.
La 21 de ani, Henry James publică prima povestire, *A Tragedy ofError,* dar după moartea verişoarei sale, Minny Temple, caută consolare călătorind în Elveţia, Italia, Anglia şi Franţa. Aici frecventează cenaclul lui Gustave Flaubert, îi cunoaşte pe Turgheniev, Edmond de Goncourt şi Emile Zola, cu care leagă o strânsă prietenie, şi începe să publice romanele centrate pe contrastul dintre cultura europeană şi sensibilitatea americană, *Americanul* (1877) şi *Europenii* (1878). Succesul vine o dată cu microromanul *Daisy Miller,* scris în 1878, în perioada şederii în Cornwall. Şi la Londra îşi câştigă prietenii ilustre - Mathew Arnold, Thomas Hardy sau George Meredith - iar în 1881 văd lumina tiparului celebrele romane *Portretul unei doamne* şi *Piaţa Washington.* Continuă să cultive prietenii cu marii scriitori ai Europei, publică *The Bostonians* (1885) şi *The Princess Casamassima* (1885) iar în 1887, în timpul unei şederi de opt luni în Italia, scrie nuvela *The Aspern Papers (Scrisorile lui Aspern).* Tot acum începe să publice constant studii de critică literară, activitate căreia îi va rămâne fidel până la sfârşitul vieţii. Dintre acestea, *Arta ficţiunii* şi *Arta romanului* rămân esenţiale pentru înţelegerea modelului estetic impus de James.
Povestirile incluse în acest volum sunt un regal de proză oferit de un scriitor pe care marii modernişti ai Europei l-au recunoscut, fără excepţie, drept *Maestrul. Daisy Miller, Povestea din sufletul ei, Brooksmith, Ceva adevărat* sau *Scrisorile lui Aspern* sunt doar câteva dintre titlurile acestei selecţii, care vor bucura iubitorii literaturii de cea mai bună calitate.
Alina Purcaru

HENRY JAMES
Daisy Miller şi alte nuvele

Traducere
de
IULIABODNARI
EMILIA COMĂNICI
DANA COVĂCEANU
ADRIANA CLAUDIA IACOB

Colecţiile **Cotidanul** LITERATURA
EDITURA §= UNIVERS **Bucureşti • 2008**
Coperta colecţiei: **Octavian Cociş**
Coperta: **Marius Matieş**
Redactor: **Diana Crupenschi**
Tehnoredactare: **Constantin Niţă**
Apreciezi caiitatea Filă a, filă Alege un partener pe măsură!
© Univers Publishing House, Inc, 2008
Toate drepturile asupra versiunii în limba română aparţin UNIVERSE PUBLISHING HOUSE, Inc
ISBN 978-l-60257-l34-l

DAISY MILLER

Partea I

în micul oraş Vevey din Elveţia, există un hotel cât se poate de confortabil. Ce-i drept, sunt o mulţime de hoteluri acolo, pentru că principala ocupaţie a oamenilor de prin partea locului este primirea turiştilor; aşa cum mulţi

turişti îşi amintesc, locul acesta este situat pe malul unul lac nemaivăzut de albastru, pe care toţi turiştii tânjesc să-l viziteze. Pe malul lacului se ridică un şir lung şi neîntrerupt de clădiri de toate felurile, de la hotelurile luxoase care arată ca după ultima modă, cu faţade zugrăvite în alb, cu sute de balcoane şi cu o duzină de steguleţe ce flutură pe acoperiş, până la micile pensiuni elveţiene tradiţionale, cu denumirea inscripţionată în stil german pe un perete galben sau roz şi cu o căsuţă de vară bizară afiată undeva în colţul grădinii din spate. Cu toate astea, unul dintre hotelurile de la Vevey, deşi are o înfăţişare clasică, e cât se poate de renumit, distingându-se de toate clădirile vecine din jurul lui printr-un aer de lux, dar şi de maturitate în acelaşi timp. în regiunea asta, în luna lui iunie, vin o mulţime de turişti americani. Se poate spune pe bună dreptate că Vevey seamănă în această perioadă cu o staţiune din America. Sunt peisaje şi tonuri care aduc aminte de perspectiva, de ecoul din Newport şi Saratoga. Pe lângă astea, mai sunt şi plimbările încolo şi încoace ale tinerelor „stilate", foşnetul rochiţelor de muselină, zgomotul muzicii de dans la primele ore ale dimineţii şi un zumzet de voci stridente ce se aude tot timpul. Auzi şi vezi toate lucrurile astea stând la minunatul hotel „Trois Couronnes" şi închipuirea te poartă spre Ocean House şi Congress Hali. Dar la „Trois Couronnes" trebuie să spunem că mai sunt şi personaje care distonează cu aceste sugestii americane: chelnerii

nemţi simpli, dar eleganţi, care arată de parcă ar fi secretarii unei legaţii; prinţesele rusoaice care stau în grădină; nişte băieţandri polonezi care se plimbă pe acolo ţinuţi de mânuţă de guvernante; vederea către crestele însorite ale muntelui Dent du Midi şi turnurile neasemuit de frumoase ale castelului Chillon.

E greu de spus dacă la asemănările sau la deosebirile acestor locuri se gândea un tânăr american care, în urmă cu vreo doi sau trei ani, stătea în grădina hotelului „Trois Couronnes", privind mai degrabă absent în jurul lui la unele dintre personajele pe care tocmai vi le-am enumerat.

Era o dimineaţă superbă de vară şi nu ştiu cum privea lucrurile tânărul nostru american, dar din câte se părea le găsea fermecătoare. Venise cu o zi în urmă de la Geneva cu vaporaşul ca să-şi viziteze mătuşa care stătea în hotelul acela, Geneva fiind locul unde el locuise multă vreme. Numai că mătuşa lui avea o durere de cap - mătuşa lui avea mai tot timpul dureri de cap - iar acum stătea închisă sus, în camera ei, mirosind a camfor, aşa că tânărul avea toată libertatea să hoinărească prin împrejurimi. Avea cam douăzeci şi şapte de ani. Ori de câte ori venea vorba de el în cercul lui de prieteni, aceştia obişnuiau să spună că era student la Geneva. Dimpotrivă, când duşmanii vorbeau despre el, obişnuiau să spună că... dar la urma-urmei, nu avea nici un fel de duşmani, căci era un individ cât se poate de prietenos şi iubit de toată lumea. Nu voiam să spun decât că anumite persoane afirmau că motivul pentru care petrecea atât de mult timp la Geneva era legat de faptul că era extrem de devotat unei doamne care locuia acolo, o străină, mai în vârstă decât el. Puţini americani o văzuseră vreodată, mai degrabă nici unul după părerea mea, dar existau tot felul de poveşti pe tema asta. Numai că Winterbourne era de multă vreme ataşat de mica metropolă a calvinismului. Fusese trimis acolo la studii încă de când era un băieţandru şi mai târziu mersese la colegiu tot în oraşul acela, motiv pentru care ajunsese să-şi facă o mulţime de prieteni prin părţile locului, îşi păstrase mulţi dintre aceşti prieteni, care erau o sursă de nemaipomenită satisfacţie pentru el. După ce bătuse la uşa mătuşii lui şi după ce aflase că nu se simţea bine, făcuse o scurtă plimbare prin oraş, întorcându-se apoi pentru a-şi lua micul dejun. Acum tocmai îl terminase, însă 6

zăbovea în faţa unei ceşcuţe de cafea ce-i fusese servită la o măsuţă în grădină de unul dintre chelnerii care arăta precum un ataşat militar, îşi termină în cele din urmă cafeaua şi-şi aprinse o ţigară. Un copilaş îşi făcu de îndată apariţia pe aleea grădinii, un băieţandru neastâmpărat de vreo nouă sau zece ani. Copilul, care arăta mai mic decât vârsta pe care o avea, avea o expresie bătrânicioasă, pielea gălbuie şi nişte trăsături mici şi ascuţite. Era îmbrăcat cu un costumaş de vară cu pantaloni scurţi şi şosete roşii, ceea ce-i scotea în evidenţă picioruşele lui subţiri şi firave. Mai purta şi o cravată de un roşu aprins. Avea în mână un baston lung de alpinist, al cărui vârf ascuţit îl înfigea în tot ce îi ieşea în cale: în straturile de flori, în băncuţele din grădină, în trenele rochiilor doamnelor. Se opri în faţa lui Winterbourne, uitându-se spre el cu o pereche de ochi pătrunzători şi luminoşi.

- Nu-mi dai şi mie un pic de zahăr? întrebă el cu o voce ascuţită şi puternică, o voce imatură şi care totuşi, într-un fel, parcă nu suna ca o voce de copil.

Winterbourne privi către măsuţa de lângă el pe care rămăsese ceaşca de cafea şi văzu că mai erau acolo câteva bucăţele de zahăr.

- Da, poţi să iei o bucată, răspunse el, dar nu cred că zahărul e bun pentru băieţandri ca tine.

Băiatul făcu un pas în faţă şi alese cu grijă de acolo trei bucăţele de zahăr; pe două dintre ele le puse în buzunarul pantalonilor, iar pe cealaltă o vârî repede în gură. împunse cu bastonul banca pe care stătea Winterbourne şi încercă să spargă cu dinţii bucăţica de zahăr.

- Oh, la naiba, e taaaaare! exclamă el, pronunţând adjectivul într-un fel cât se poate de aparte.

Winterbourne îşi dădu seama pe dată că era posibil ca puştiul să-i fie conaţional.

-Ai grijă să nu-ţi rupi dinţii, spuse el pe un ton părintesc.

- N-am ce dinţi să-mi rup. Mi-au căzut toţi. Nu mai am decât şapte. Mi i-a numărat mama noaptea trecută, şi imediat după aceea, mi-a mai căzut unul. A spus că mă plesneşte dacă îmi mai cade vreunul. Dar nu am cum să mă împotrivesc la asta. E din cauza bătrânei Europe. Clima îi face să cadă. în America nu-mi cădeau. Cred că e şi din cauza hotelurilor de aici.

7
Winterbourne fii cât se poate de amuzat.
- Dacă ai de gând să mănânci cele trei bucăţi de zahăr, sigur te plesneşte maică-ta, spuse el.
- Atunci trebuie să-mi dea nişte dulciuri, se însufleţi din nou micul interlocutor. Pe aici nu se găsesc dulciuri. Nu găseşti dulciuri americane. Dulciurile americane sunt cele mai bune.
- Şi băieţii americani sunt cei mai buni băieţi de pe faţa pământului, nu-i aşa? întrebă Winterbourne.
- Nu ştiu. Eu sunt american, spuse puştiul.
- Atunci bag bine de seamă că eşti dintre cei mai buni, râse Winterbourne.
- Şi tu eşti tot american? continuă cu vivacitate copilul. Mai apoi, la răspunsul afirmativ al lui Winterbourne, puştiul declară:
- Americanii sunt cei mai tari.
Tovarăşul său îi mulţumi pentru compliment, iar copilul, care-şi pierduse bastonul între timp, începu să-l caute primprejur în timp ce ataca o a doua bucată de zahăr. Winterbourne se întrebă în sinea lui dacă aşa era şi el în copilărie, căci şi el fusese adus în Europa pe când era cam de vârsta băieţelului.
- Ah, uite-o pe sora mea! strigă copilul la un moment dat. E americancă şi ea!
Winterbourne privi pe alee şi văzu venind spre ei o tânără încântătoare.
- Americancele sunt cele mai tari, spuse el voios tânărului său prieten.
- Sora mea nu-i cea mai tare! declară copilul. Mereu se bur-zuluieşte la mine.
- îmi imaginez totuşi că e din vina ta, nu a ei, spuse Winterbourne.
între timp, tânăra ajunse lângă ei; era îmbrăcată în muselină albă, cu o sută de volane şi volănaşe şi cu fundiţe din panglici deschise la culoare. Avea capul descoperit, dar flutura în mână o umbrelă de soare cu o bordură iată, brodată şi era nemaivăzut şi incredibil de frumoasă.
- Ce frumoasă e! gândi Winterbourne, îndreptându-se de spate în scaun ca şi cum ar fi fost gata să se ridice în picioare.
Tânăra se opri în faţa băncii pe care stătea el, lângă parapetul grădinii de unde puteai privi spre lac. Puştiul îşi transfer-
mase acum bastonul în prăjină de sărit, cu ajutorul căreia sărea de colo-colo pe pietrişul din jur.
- Randolph, spuse tânăra, ce faci?
- Urc pe Alpi, răspunse Randolph. Uite-aşa se face! Aşa că sări din nou, împrăştiind pietricele pe lângă urechile lui Winterbourne.
- Aşa se coboară, spuse Winterbourne.
- E american! strigă Randolph cu vocea lui ascuţită şi puternică.
Tânăra nu păru să dea prea mare importanţă anunţului său, ci privi drept spre fratele ei.
- Ei bine, cred că ai face mai bine să-ţi ţii gura, comentă ea simplu.
Lui Winterbourne i se păru că fusese prezentat în felul acesta. Se ridică şi înainta încet spre tânără, aruncându-şi ţigara.
- Am făcut cunoştinţă cu băiatul, spuse el plin de amabilitate.
La Geneva, aşa cum ştia prea bine, un tânăr nu avea voie să se adreseze unei tinere necăsătorite decât în foarte puţine cazuri. Dar la Vevey, ce ocazie ar fi fost mai potrivită decât asta, decât o tânără americancă frumoasă care stă în faţa ta în grădină? Cu toate acestea, la auzul observaţiei făcute de Winterbourne, tânăra nu făcu decât să-i arunce o privire, întoarse apoi capul şi privi peste parapet, spre lac şi spre munţii din partea opusă. Winterbourne se întrebă dacă nu cumva mersese prea departe, dar hotărî că trebuia să mai facă un pas, mai degrabă decât să se retragă, în timp ce se gândea ce să mai spună, tânăra se întoarse din nou către băieţaş.
- Aş vrea să ştiu de unde ai făcut rost de prăjina aia, spuse ea. —Am cumpărat-o, răspunse Randolph.
- Sper că nu ai de gând să o iei cu tine în Italia!
- Ba chiar am de gând să o iau cu mine în Italia, declară copilul.
Tânăra privi în jos la poalele rochiei şi desfăcu una sau două panglici. Apoi îşi lăsă privirea să cadă din nou asupra priveliştii.
- Ei bine, cred că ai face mai bine să-l arunci pe undeva, spuse ea după ceva timp.
9
- Mergeţi în Italia? întrebă Winterbourne pe un ton cât se poate de cuviincios.
Tânăra îl privi din nou.
- Da, domnule, răspunse ea fără să mai scoată nici o vorbă în plus.
- Mergeţi pe... ăăă... pe Simplon? continuă Winterbourne un pic stânjenit.
-Nu ştiu, spuse ea. Presupun că e un fel de munte. Randolph, prin ce munţi trecem?
- Unde? întrebă copilul.
- Spre Italia, explică Winterbourne.
- Nu ştiu, spuse Randolph. Nu vreau să mergem în Italia. Vreau să mergem în America.

- Oh, Italia e foarte frumoasă, spuse Winterbourne.
- Se găsesc dulciuri acolo? întrebă Randolph cu voce tare.
- Sper că nu, spuse sora lui. Cred că şi aşa ai mâncat destule dulciuri, iar mama e de aceeaşi părere.
- N-am mai pus dulciuri în gură de nu ştiu când... de-o sută de ani! strigă băieţelul continuând să ţopăie în jurul nostru.
Tânăra se uită atent la volănaşele rochiei şi-şi legă la loc panglicile, timp în care Winterbourne îndrăzni să se delecteze cu priveliştea minunată care i se oferea, încetase să se mai simtă stânjenit căci începuse să-şi dea seama că nici fata nu era câtuşi de puţin stânjenită. Culoarea tenului ei nu se schimbase cu nimic, fata nefiind nici ofensată şi nici flatată de împrejurare. Dacă privea în altă parte atunci când el îi vorbea, părând să nu-l asculte cu foarte mare atenţie, aceasta se datora faptului că aşa obişnuia ea să procedeze, acela era felul ei de a fi. Şi totuşi, pe măsură ce el continua să vorbească subliniind unele obiective de vizitat în zonă, lucruri pe care părea să nu le cunoască, tânăra începu să se uite din ce în ce mai des la el, moment în care Winterbourne îşi dădu seama că privirea ei era cât se poate de directă şi fără ocolişuri. Cu toate acestea, nu era vorba despre ceea ce s-ar numi o privire nerușinată, căci ochii fetei erau cât se poate de inocenţi şi de limpezi. Avea nişte ochi nespus de frumoşi şi fără îndoială că Winterbourne nu mai văzuse de mult timp trăsături atât de frumoase ca ale compatrioatei sale... tenul ei, nasul, urechile, dinţii. Avea o adevărată înclinaţie spre frumuseţea femeilor, îi plăcea la nebunie să o 10
observe şi să o analizeze şi prin urmare făcu câteva observaţii legate de chipul acestei tinere. Nu era câtuşi de puţin insipid, dar în acelaşi timp nici expresiv, şi, cu toate că era cât se poate de delicat, Winterboume îl acuză subtil în mintea lui de lipsa unei expresii mai bine definite. Se gândi că era foarte posibil ca sora iscusitului Randolph să fie o cochetă: era sigur că era o persoană spirituală, însă pe chipul ei luminos, dulce şi uşor fluşturatic nu se vedea nici cea mai mică urmă de batjocură sau de ironie. Nu trecu mult până să iasă la iveală faptul că-i plăcea să converseze. Ii mărturisi că urmau să plece la Roma pe perioada iernii, ea, cu mama ei şi cu Randolph. îl întrebă dacă era american sută la sută, căci n-ar fi crezut asta. După o mică ezitare, îi spuse că semăna mai degrabă cu un neamţ, mai ales atunci când vorbea. Winterboume îi răspunse râzând că întâlnise doi nemţi care vorbeau de parcă ar fi fost americani, dar că, din câte îşi amintea el, nu mai văzuse până atunci american care să aducă a neamţ. Apoi o întrebă dacă nu i-ar fi mai comod să ia loc pe banca de pe care el tocmai se ridicase, îi răspunse că-i făcea plăcere să stea în picioare şi să se plimbe, dar se aşeză de îndată, îi povesti că era din statul New York, „dacă ştii unde e asta". Winterboume reuşi să afle mai multe despre ea prinzându-l în braţe pe micul şi năstrușnicul ei frate pe care îl convinse să stea lângă el câteva minute.
- Ia spune-mi cum te cheamă, băiete, spuse el.
- Randolph C. Miller, spuse puştiul tăios. Şi am să-ţi spun cum o cheamă şi pe ea, continuă el ridicând spre sora lui vârful ascuţit al bastonului.
- Ai face bine să aştepţi să fii întrebat, spuse tânăra calm.
- Mi-ar face mare plăcere să ştiu cum vă cheamă, spuse Winterboume.
- O cheamă Daisy Miller! strigă copilul. Dar ăsta nu e numele ei adevărat. Nu e numele de pe cărţile de vizită.
- Mare păcat că nu am nici o carte de vizită la mine! spuse domnişoara Miller.
- Numele ei adevărat e Annie P. Miller, continuă băiatul.
- întreabă-l şi pe el cum îl cheamă, spuse sora acestuia arătând spre Winterboume.
în acel moment însă, Randolph păru complet indiferent, continuând să dea lămuriri cu privire la propria lui familie.
11
- Pe tata îl cheamă Ezra B. Miller, anunţă el. Tata nu e cu noi în Europa. E într-un loc mai drăguţ decât Europa.
Winterbourne îşi imagină că acesta era felul în care copilul fusese învăţat să spună că domnul Miller se afla de fapt în lumea celor drepţi. Dar Randolph adăugă pe dată:
- Tatăl meu e în Schenectady. Are o afacere mare acolo. Tata are o grămadă de bani, îţi dai seama de asta!
- în regulă! pufni domnişoara Miller lăsând în jos umbrela de soare şi privind atentă la marginea brodată.
Winterbourne dădu degrabă drumul copilului care se depărta de ei, trăgând după el pe alee bastonul.
- Nu-i place deloc în Europa, spuse tânăra. Vrea să ne întoarcem.
- La Schenectady adică?
- Da, vrea să mergem direct acasă. Nu are prieteni pe aici. E un băieţel aici, dar iese mereu cu profesorul după el şi nu-l lasă să se joace.
- Dar fratele tău nu are nici un profesor? întrebă Winterbourne.
- Mama s-a gândit să-i angajeze pe cineva care să ne însoţească în călătorii. O doamnă i-a povestit de un profesor foarte bun; o americancă, poate că o cunoşti - doamna Sanders. Cred că doamna era de pe undeva din Boston. Ea i-a povestit mamei de profesorul ăsta şi ne-am gândit să-i propunem să călătorească cu noi. Dar Randolph a pus că nu vrea un profesor care să ne însoţească. A spus că nu are chef să ia lecţii când suntem pe drum, iar noi chiar suntem pe drum jumătate din timpul nostru, în călătoriile astea am cunoscut o englezoaică, cred că o chema domnişoara Featherstone. Poate o cunoşti. M-a întrebat de ce nu-i dau eu

lecţii lui Randolph sau „educaţie" cum spunea ea. Cred că mai degrabă el e în stare să-mi dea mie lecţii decât eu lui. E tare isteţ.
- Da, spuse Winterbourne. Aşa pare.
- Mama are de gând să-i angajeze un profesor de îndată ce ajungem în Italia. Sunt profesori buni în Italia?
- Chiar foarte buni, după părerea mea, spuse Winterbourne.
- Dacă nu, are de gând să-l înscrie la o şcoală. Trebuie să înveţe carte. Nu are decât nouă ani. Va merge la colegiu.
12
Domnişoara Miller continuă să vorbească în acest fel despre chestiunile familiei sale şi despre multe alte subiecte. Stătea acolo cu mâinile ei deosebit de frumoase, împodobite cu inele cât se poate de strălucitoare, înfăşurată în şal şi cu ochii ei frumoşi uitându-se când drept în ochii lui Winterbourne, când rătăcind deasupra grădinii, când la oamenii care treceau prin apropiere, când la priveliştea minunată, îi vorbea lui Winterbourne ca şi cum l-ar fi ştiut de-o viaţă, iar el găsi acest lucru cât se poate de încântător. Erau ani buni de când nu mai auzise o fată vorbind atât de mult. Chiar s-ar fi putut spune că domnişoara aceasta străină, care venise şi se aşezase lângă el pe bancă, era o vorbăreaţă. Era cât se poate de liniştită, şedea într-un fel fermecător şi cuminte, dar buzele şi ochii ei se mişcau fără încetare. Avea o voce blândă, plăcută şi subţire, iar tonul pe care vorbea era cât se poate de prietenos, îi povesti lui Winterbourne despre călătoriile şi planurile sale în Europa, despre cele ale mamei şi fratelui ei şi îi enumera mai ales hotelurile în care poposiseră.
- Englezoaica aia, spuse ea, domnişoara Featherstone, m-a întrebat dacă nu cumva în America stăm cu toţii la hotel. I-am spus că nu am mai stat în viaţa mea în atât de multe hoteluri ca acum, de când am sosit în Europa. N-am mai văzut în viaţa mea atât de multe. Aici peste tot sunt numai hoteluri.
Domnişoara Miller nu păru să facă această afirmaţie ca şi cum s-ar fi plâns, căci din câte se vedea era teribil de amuzată de toate acestea. Declară că hotelurile erau de cea mai bună calitate, de îndată ce te obişnuiai cu ele, şi că Europa era adorabilă. Nu era câtuşi de puţin dezamăgită. Asta poate datorită faptului că auzise atât de multe despre ea înainte. Avea mulţi prieteni care fuseseră de foarte multe ori în Europa. Şi apoi avea atât de multe lucruri şi de rochii de la Paris! Ori de câte ori îmbrăca o rochie de la Paris, se simţea ca şi cum ar fi fost în Europa!
- E ca un fel de tichie fermecată, spuse Winterbourne.
- Da, spuse domnişoara Miller fără să dea prea mare atenţiei analogiei. Mi-a plăcut dintotdeauna să mă imaginez prin locurile astea. Dar nu din pricina rochiilor, căci sunt sigură că le trimit pe cele mai frumoase în America. Aici vezi cele mai urâte lucruri. Singurul lucru care-mi displace aici, continuă ea, e societatea. Nu există nici un fel de societate înaltă, sau dacă
13
există, nu ştiu pe unde se ascunde. Dumneata ştii? Presupun că există aşa ceva pe undeva, dar eu nu am întâlnit-o niciodată. Mie-mi place tare mult în societate şi am ieşit dintotdeauna în lume. Nu numai în Schenectady, vreau să zic. Obişnuiam să merg la New York în fiecare iarnă. La New York ieşeam de foarte multe ori. Iarna trecută am avut şaptesprezece invitaţii la dineuri, iar trei dintre ele au fost din partea unor domni, adăugă Daisy Miller. Am mai mulţi prieteni în New York decât în Schenectady, atât domni, cât şi domnişoare, declară ea la un moment dat. Se opri din nou pentru o clipă. Se uită la Winterboume, aruncându-i un zâmbet cât se poate de frumos şi de luminos.
- M-am bucurat întotdeauna de compania foarte multor domni, spuse ea.
Bietul Winterboume fu amuzat, uimit şi, în acelaşi timp, cât se poate de fermecat. Nu mai auzise niciodată o tânără vorbind în felul acela; niciodată sau, în orice caz, cu excepţia acelor situaţii în care rostirea unor asemenea lucruri părea să fie un fel de dovadă clară a unui caracter uşuratic. Şi cu toate astea, putea el să o acuze pe domnişoara Daisy Miller de conduită imorală, aşa cum se proceda la Geneva? Simţea că locuia la Geneva de atât de mult timp, încât nici nu-şi mai aducea aminte, şi că în felul acesta se dezobişnuise de obiceiurile americanilor. Şi cu toate acestea, de când se maturizase suficient de mult cât să aprecieze lucrurile de genul acesta, nu mai întâlnise niciodată în viaţa lui o tânără americancă cu o personalitate atât de pronunţată. Fără îndoială că era foarte fermecătoare, dar în acelaşi timp şi al naibii de sociabilă! Oare era doar o simplă fată drăguţă din statul New York? Oare toate fetele erau la fel, fetele drăguţe care se bucurau pe deplin de compania domnilor din înalta societate? Sau era oare în acelaşi timp şi o tânără îndrăzneaţă, fără complexe şi şireată? Lui Winterboume instinctul nu-i folosea la nimic în acest caz, iar judecata sa nu părea capabilă să-l ajute. Domnişoara Daisy Miller părea cât se poate de nevinovată, îi spuseseră lui o dată nişte oameni că americancele erau exagerat de inocente, iar alţii că lucrurile nu stăteau deloc aşa. Era mai degrabă înclinat să creadă că domnişoara Daisy Miller era o cochetă - o americancă cochetă şi frumoasă. Nu mai avusese niciodată până atunci legături cu tinere de genul acesta. Aici, în Europa, avusese legături cu vreo două 14
sau trei femei mai în vârstă decât domnişoara Daisy Miller şi Icare erau pe deasupra şi căsătorite. Femeile astea erau de o co-Ichetărie ieşită din comun: erau femei periculoase, teribile, iar PCU una dintre ele legătura

era pe punctul de a lua o turnură cât se poate de serioasă. Dar tânăra de faţă nu era o cochetă în sensul acela al cuvântului: era foarte simplă şi nu era, până la urma urmei, decât o fetişcană drăguţă care flirta. Winterbourne fu aproape bucuros că găsi formula pe care să o aplice domnişoarei Daisy Miller. Se lăsă pe spate în scaun şi gândi în sinea lui că tânăra avea cel mai fermecător nas pe care îl văzuse în viaţa lui. Se întrebă în sinea lui care erau uzanţele şi limitele unei conversaţii cu o tânără drăguţă din America şi din câte se părea, avea să afle asta de îndată.
- Ai fost vreodată în castelul acela vechi? întrebă tânăra arătând cu umbrela de soare spre zidurile castelului Chillon ce străluceau în depărtare.
- Da, am fost de câteva ori acolo, spuse Winterbourne. Presupun că şi dumneata l-ai vizitat, nu-i aşa?
- Nu, nu am fost niciodată acolo. Dar tare mi-aş mai dori să mergem. Bineînţeles, vreau să spun că eu îmi doresc să merg acolo. Nici nu concep să plec de aici fără să fi vizitat vechiul castel.
- E o excursie foarte plăcută şi foarte la îndemână, spuse Winterbourne. Poţi ajunge fie cu trăsura, fie cu vaporaşul.
- Deci se poate ajunge şi cu trăsura, spuse domnişoara Miller.
- Da, se ajunge şi cu trăsura, consimţi Winterbourne.
- Ghidul nostru spunea că drumul te duce direct la castel, continuă tânăra. Trebuia să mergem acolo săptămâna trecută, dar mama s-a dat bătută. Suferă îngrozitor de dispepsie. A spus că nu poate să meargă. Nici Randolph nu a vrut să vină. Spune că nu-l interesează prea tare castelele vechi. Dar cred că mergem acolo săptămâna asta dacă reuşim să-l convingem pe Randolph.
- Pe fratele tău nu-l interesează monumentele vechi? întrebă zâmbitor Winterbourne.
- Spune că nu dă doi bani pe castelele vechi. Nu are decât nouă ani. Vrea să stea la hotel. Mamei îi este frică să-l lase singur, iar ghidul nu vrea să stea cu el, aşa că nu am fost în prea
15
multe locuri. Dar mare păcat ar fi să nu mergem acolo. Şi domnişoara Miller arătă din nou spre castelul Chillon.
- Cred că aş putea rezolva asta, spuse Winterbourne. Nu ai putea găsi pe cineva care să stea o după amiază cu Randolph?
Domnişoara Miller se uită la el o clipă, apoi adăugă cât se poate de placid:
- Mi-aş dori ca *dumneata* să poţi sta cu el! spuse ea. Winterbourne ezită un moment.
- Aş dori mai degrabă să merg la Chillon cu dumneata.
- Cu mine? întrebă tânăra cu aceeaşi placiditate.
Nu se ridică şi nici nu roşi cum ar fi făcut o tânără de la Geneva şi cu toate astea, Winterbourne, pe deplin conştient de în-, drăzneala lui, se gândi că poate se simţea ofensată.
- împreună cu mama dumitale, răspunse el respectuos. Părea însă că nici respectul şi nici îndrăzneala lui nu aveau
nici un efect asupra domnişoarei Miller.
- Bănuiesc că mama nu o să meargă până la urmă, spuse ea. Nu-i place să se plimbe după-amiaza. Dar dumneata chiar ai vorbit serios adineauri când ai spus că ţi-ar plăcea să mer* gem împreună acolo?
- Cât se poate de serios, declară Winterbourne.
- Atunci cred că putem rezolva problema. Dacă stă mama cu Randolph, atunci cred că o să poată sta şi Eugenio.
- Eugenio? întrebă tânărul.
-Eugenio e ghidul nostru. Nu-i place deloc să stea cii< Randolph. E cel mai pretenţios om pe care l-am văzut vreo* dată. Dar e un ghid desăvârşit. Bănuiesc că o să accepte să stea cu Randolph dacă stă şi mama, iar noi vom putea merge la vechiul castel.
Winterbourne reflectă o clipă cât de lucid putu. „Noi" nu putea să însemne decât el şi domnişoara Daisy Miller. Perspectiva era atât de plăcută, încât nici nu-i venea să-i dea crezare, îi venea să-i sărute mâna de bucurie. Era cât pe ce să facă acest lucru şi să strice astfel toate planurile, când cineva îşi făcu apariţia, din câte se pare însuşi Eugenio. Un bărbat înalt şi chipeş, cu perciuni superbi, îmbrăcat cu o haină de catifea şi purtând un lanţ de ceas strălucitor, se apropie de domnişoara Daisy Miller scrutându-l din priviri pe însoţitorul acesteia. 16
- Oh, Eugenio! spuse domnişoara Miller cu cel mai prietenos ton.
Eugenio îl măsură din cap până în picioare pe Winterbourne, apoi se înclină respectuos în faţa tinerei.
- Domnişoară, am onoarea să vă anunţ că masa este servită. Domnişoara Miller se ridică încet.
- Ia ascultă, Eugenio! spuse ea. Să ştii că tot am să merg să vizitez vechiul castel.
- Domnişoară, vreţi să spuneţi vechiul castel Chillon? întrebă ghidul. Domnişoara s-a ocupat de asta? adăugă el pe un ton care i se păru impertinent lui Winterbourne.
Aparent, tonul lui Eugenio aruncă, spre neliniştea domnişoarei Miller, o lumină uşor ironică asupra situaţiei în

care se afla tânăra. Se întoarse spre Winterbourne roşind puţin, dar foarte puţin.
- N-ai să dai înapoi?
- N-am să mă las până nu mergem acolo! protestă el.
- Dumneata stai în hotelul ăsta? continuă ea. Şi eşti american, negreşit?
Ghidul stătea acolo, uitându-se la Winterbourne cu o privire agresivă. Tânărului i se păru că felul acela de a privi era o ofensă adusă domnişoarei Miller. Era ca şi cum i se imputa faptul că îşi făcea „noi cunoştinţe".
»
- Am să-mi rezerv onoarea de a te prezenta unei persoane care o să-ţi povestească totul de-a fir a păr despre mine, spuse el zâmbitor, referindu-se la mătuşa lui.
- Excelent, o să facem asta într-o bună zi, spuse domnişoara Miller. îi aruncă un zâmbet şi se răsuci pe călcâie. Ridică umbrela de soare şi intră în hotel alături de Eugenio. Winterbourne rămase uitându-se în urma ei şi în timp ce ea se depărta târând după ea volanele de muselină, gândi că avea ceva din aerul unei prinţese.
Cu toate astea, se avântase prea mult atunci când promisese că avea să-i facă cunoştinţă mătuşii sale, doamnei Costello, cu domnişoara Miller. De îndată ce mătuşa lui scăpă de durerea de cap, el o aşteptă în apartamentul ei şi, după cuvenitele întrebări legate de starea sănătăţii ei, el o întrebă dacă observase în hotel prezenţa unei familii de americani: mama, fiica şi un băieţel.
17
- Şi cu ghidul? întrebă doamna Costello. Oh, da, i-am observat. I-am văzut, i-am auzit şi am stat cât mai departe posi^ bil de ei.
Doamna Costello era o văduvă bogată, o persoană foarte distinsă care nu de puţine ori susţinuse faptul că ar fi lăsat o im-, presie mai bună la vremea ei, dacă nu ar fi fost atât de des chir ? nuită de dureri de cap. Avea o faţă lunguiaţă şi palidă, un nas în· vânt şi o claie de păr alb pe care-l purta în bucle şi cârlionţi aduşi spre creştetul capului. Avea doi fii căsătoriţi în New York şi un altul care se afla acum în Europa. Tânărul acesta se distra acum prin Hamburg şi cu toate că o ţinea numai în călătorii, cu greu se nimerea să se afle în acelaşi oraş cu mama lui. Nepotul ei, care venise la Vevey special pentru a o vedea, era cu mult mai grijuliu decât cei care îi erau mai aproape, aşa cum spunea ea. îi intrase lui ideea asta în cap la Geneva cum că se cuvine să fii întotdeauna foarte atent cu mătuşa ta. Doamna Costello nu-l mai văzuse de ani buni şi fusese foarte încântată de el, manifestându-şi bucuria prin aceea că îl iniţiase în multe dintre secretele mişcărilor sociale care, aşa cum îl lăsase să bănuiască, erau influenţate din capitala Americii. Recunoştea că era foarte pretenţioasă, dar cum el cunoştea New York-ul, avea să fie de acord că nu aveai încotro. Imaginea ierarhiei sociale din oraşul acela, pe care i-o prezentase din atât de multe unghiuri, era, după părerea lui Winterbourne, cât se poate de evidentă. Din tonul mătuşii, îşi dădu pe dată seama că locul domnişoarei Daisy Miller pe scara socială era cât se poate de jos.
- Mi-e teamă că nu vă sunt pe plac, spuse el.
- Sunt cât se poate de comuni, declară doamna Costello. Sunt exact genul acela de americani pe care se cuvine să nu îi accepţi.
- Ah, deci dumneata nu îi accepţi? spuse tânărul.
- Nu pot, dragul meu Frederick. I-aş accepta dacă aş putea, dar nu pot să fac asta.
- Tânăra e tare frumuşică, spuse Winterbourne la un moment dat.
- Desigur, e foarte frumuşică. Dar e foarte comună.
- înţeleg ce vrei să spui, fără îndoială, spuse Winterbourne după o altă pauză.
18
- Are înfăţişarea aceea încântătoare pe care o au toţi, rezumă mătuşa lui. Nu înţeleg de unde li se trage asta şi chiar se îmbracă perfect. Nu, nu-ţi dai seama ce bine se îmbracă. Nu înţeleg de unde atâta bun gust.
- Dar, dragă mătuşă, doar nu e o fiinţă primitivă.
- E o tânără care are nişte raporturi intime cu ghidul mamei sale.
- Raporturi intime cu ghidul? întrebă tânărul.
- Oh, dar nici maică-sa nu e mai brează! îl tratează pe ghid ca şi cum ar fi prieten de familie, ca pe un gentleman. Nu m-ar mira dacă ar sta la aceeaşi masă cu ele. Din câte se pare, nu cred să mai fi întâlnit vreun bărbat cu aşa maniere, îmbrăcat atât de elegant şi atât de bine crescut. Probabil că în mintea tinerei, el reprezintă imaginea perfectă a unui conte. Stă cu ele seara în grădină. Cred că fumează.
Winterbourne ascultă cu interes toate aceste aspecte care-l ajutau să ia o hotărâre cu privire la domnişoara Daisy. în mod evident, ea era cât se poate de imprudentă.
- Ei bine, spuse el, la urma urmei, eu nu sunt ghid, şi totuşi a fost fermecătoare în discuţia cu mine.
- Mai bine ai fi spus asta de la început, spuse doamna Costello mândră de sine, mai bine ai fi spus că ai făcut deja cunoştinţă cu ea.
- Pur şi simplu ne-am întâlnit în grădină şi am stat un pic de vorbă.
- Nici că se putea mai bine! Şi ce aţi vorbit, pentru numele lui Dumnezeu?
- I-am spus că-mi voi lua libertatea de a o prezenta admirabilei mele mătuşi.
- îţi sunt foarte recunoscătoare pentru asta.

-Am spus asta pentru a-mi garanta onoarea, spuse Winterbourne.
- Şi ea cu ce are de gând să ţi-o garanteze pe-a ei?
- Ah, eşti crudă! spuse tânărul. E o tânără tare simpatică.
- Nu prea pari să crezi ce spui, observă doamna Costello.
- E complet lipsită de educaţie, continuă Winterbourne. Dar e fermecător de frumoasă şi, pe scurt, e foarte drăguţă. Ca să-ţi dovedesc că eu chiar cred în ceea ce spun, am de gând să o duc la castelul Chillon.
19
- Adică voi doi mergeţi acolo împreună? Aş spune că asta dovedeşte exact contrariul. Nu te supăra că te întreb, dar de cât timp vă cunoşteaţi în momentul în care aţi pus asta la cale? Nii; cred să te afli aici de mai mult de douăzeci şi patru de ore. ','
- O ştiu de o jumătate de oră, spuse Winterbourne zâmbind. '•
- Dumnezeule mare! strigă doamna Costello. Ce tânăr! îngrozitoare!
>
Nepotul ei făcu linişte preţ de câteva clipe.
- Atunci chiar crezi că... începu el cu o dorinţă ardentă d$> a lămuri lucrurile, chiar crezi că... Dar se opri din nou. |,
- Ce să cred, domnule? spuse mătuşa lui. J
- Că e genul de tânără care se aşteaptă ca un bărbat să pro»-f fite de ea mai devreme sau mai târziu?
i,
- N-am nici cea mai mică idee la ce se aşteaptă din parteaj unui bărbat domnişoarele de genul acesta. Dar cred cu toată tă-i ria că ar fi bine să nu-ţi pui mintea cu americance din astea inculte, cum le spui tu. Ai trăit prea mult departe de ţară. Poţi să greşeşti oricând. Eşti prea inocent.
- Draga mea mătuşă, nu sunt chiar atât de inocent, spuse Winterbourne zâmbind şi răsucindu-şi mustaţa.
- Atunci şi tu porţi o parte din vină!
Winterbourne continuă să-şi răsucească gânditor mustaţa. -Atunci nu ai de gând să-i permiţi tinerei fete să te cunoască? întrebă el în cele din urmă.
- Chiar e adevărat că merge cu tine la castelul Chillon?
- Cred că-şi doreşte asta foarte mult.
-Atunci, dragul meu Frederick, spuse doamna Costello, trebuie să-i refuz onoarea de a mă cunoaşte. Sunt destul de în vârstă, dar nu atât de mult, slavă Domnului, cât să-mi permit să fac un atac de cord.
- Dar nu asta fac toate fetele din America? întrebă Winterbourne.
Doamna Costello rămase împietrită o clipă.
- Nu cred să trăiesc ziua când nepoatele mele vor face aşa ceva! declară ea acră.
Acest lucru păru să arunce o rază de lumină asupra chestiunii în discuţie, căci Winterbourne îşi aminti că auzise despre verişoarele lui de la New York că „flirtau teribil". Prin urmare, dacă domnişoara Miller trecuse peste limita permisă tinerelor 20
domnişoare, era posibil să nu te aştepţi la nimic altceva din partea ei. Winterbourne era nerăbdător să o vadă din nou şi era cât se poate de cătrănit la adresa propriei sale persoane pentru faptul că nu fusese în stare să-şi dea singur seama ce fel de persoană era.
Cu toate că abia aştepta să o vadă din nou, habar nu avea ce avea să-i spună despre refuzul mătuşii lui de a o cunoaşte. Descoperi însă destul de repede că nu era nevoie să umble cu menajamente atunci când venea vorba despre domnişoara Daisy Miller. în acea seară, o găsi în grădină, rătăcind în lumina caldă precum o nimfa nepăsătoare şi fluturând cel mai mare evantai pe care îl văzuse Winterbourne vreodată. Era ora zece. El luase cina cu mătuşa lui cu care petrecuse tot timpul începând de la prânz şi pe care tocmai o părăsise urmând a se vedea a doua zi. Domnişoara Daisy Miller păru deosebit de bucuroasă când îl văzu, declarându-i că fusese cea mai lungă seară din viaţa ei.
- Ai stat singură? întrebă el.
- M-am plimbat cu mama. Dar mama oboseşte repede, răspunse ea.
- Şi acum s-a dus la culcare?
- Nu, nu-i place să doarmă, spuse tânăra. Nu prea doarme. Abia dacă aţipeşte preţ de trei ore. Spune că habar nu are cum se ţine în viaţă. E cât se poate de nervoasă. Eu cred că doarme mai mult decât îşi închipuie. Acum e plecată după Randolph. Vrea să-l ducă la culcare. Nici lui nu-i place să doarmă.
- Să sperăm că o să reuşească să-l convingă, comentă Winterbourne.
- O să-l muştruluiască în fel şi chip, dar lui nu-i place deloc asta, spuse domnişoara Daisy deschizându-şi evantaiul. Cred că are de gând să-l roage pe Eugenio să vorbească cu el. Dar nici de Eugenio nu îi e frică. Eugenio este un ghid minunat, dar pe Randolph îl lasă rece asta! Nu cred să se culce mai devreme de unsprezece!
Se pare că starea de veghe a lui Randolph fusese de fapt prelungită cu succes, căci Winterbourne se plimbă

prin zonă cu Daisy, fără să se întâlnească cu mama ei.
- M-am tot uitat după doamna pe care vrei să mi-o prezinţi! spuse însoţitoarea sa. E mătuşa ta. Apoi, când Winterbourne

recunoscu acest lucru şi întrebă de unde aflase, ea spuse ca; aflase totul despre doamna Costello de la femeia de serviciul'; Era foarte retrasă şi la locul ei. Purta rochii albe, nu vorbea cu f] nimeni şi nu cina niciodată la hotel. Avea o durere de cap la fie* i-care două zile.
- Cred că asta e o descriere minunată, chestia cu durerile de cap şi cu toate celelalte! spuse domnişoara Daisy, făcând haz cu vocea ei subţire şi vioaie, îmi doresc cu atât mai mult să ajung să o cunosc. Știu foarte bine cum e mătuşa ta şi mai ştiu şi că o să-mi placă al naibii de mult. Cred că e o persoană foarte pretenţioasă, îmi place tare mult asta la o femeie, căci şi eu la rândul meu aş vrea să fiu astfel. Ei bine, noi chiar suntem pretenţioase, eu şi cu mama. Nu vorbim cu toată lumea sau nu toată lumea vorbeşte cu noi. Cred că e cam acelaşi lucru. Oricum, tare m-aş mai bucura să o cunosc pe mătuşa ta.
Winterbourne fu cât se poate de stânjenit.
- Cu atât mai încântată ar fi ea, spuse el, dar tare mă tem să nu ne împiedice durerile ei de cap.
Tânăra se uită la el în lumina slabă.
- Dar presupun că nu are dureri de cap în fiecare zi, spuse ea compătimitoare.
Winterbourne tăcu o clipă.
- Ea aşa spune, răspunse el în cele din urmă, neştiind ce altceva ar fi putut spune.
Domnişoara Daisy Miller se opri şi se uită atent la el. Frumuseţea ei încă mai era vizibilă în întuneric. Deschidea şi închidea evantaiul ei enorm.
- Nu dorește să mă cunoască! spuse ea brusc. De ce nu spui aşa? Nu trebuie să te temi. Eu, una, nu mă tem de asta! Și scoase un hohot scurt de râs.
Winterbourne îşi dădu seama că avea un tremur în voce. Era profund mişcat de asta, şocat, împietrit.
- Draga mea domnişoară, protestă el, nu primeşte pe nimeni. E din cauza sănătăţii ei şubrede.
Tânăra fată mai făcu câţiva paşi, continuând să râdă.
- Nu trebuie să-ţi fie teamă, repetă ea. De ce şi-ar dori să mă cunoască?
Apoi se opri din nou. Era aproape de parapetul grădinii, iar în faţa sa se afla lacul luminat de stele. Era o strălucire nespusă 22
de frumoasă pe suprafaţa lui, iar la depărtare se întrezăreau siluetele munţilor. Daisy Miller privi în zare spre panorama misterioasă şi râse scurt.
- Dumnezeule mare! Chiar *este* pretenţioasă! Winterbourae se întrebă dacă era cumva profund jignită şi pentru o clipă îşi dori să fie atât de jignită, încât să fie nevoie ca el să o liniştească. Avea el bănuiala că era destul de abordabilă când venea vorba de chestiuni de consolare. Mai apoi, se simţi pentru o clipă pregătit să o sacrifice din punct de vedere conversaţional pe propria lui mătuşă, să recunoască faptul că era o femeie îngâmfată, dură şi să declare că nici nu trebuia să le pese de ce spunea ea. Dar până să comită acest amestec periculos de bravură şi impietate, tânăra se opri şi exclamă pe un ton cât se poate de diferit faţă de cel dinainte.
- Ei bine, uite-o pe mama! Presupun că nu a reuşit să-l facă pe Randolph să meargă la culcare.
La o oarecare distanţă, apăru silueta unei femei, neclară din pricina întunericului, înaintând către ei cu mişcări greoaie şi şovăielnice. Dintr-odată, păru să se oprească.
- Eşti sigură că e mama ta? Poţi s-o distingi în bezna asta deasă? întrebă Winterboume.
- Ei bine, strigă domnişoara Daisy Miller cu un hohot de râs, presupun că-mi recunosc propria mamă. Mai ales atunci când poartă şalul meu de caşmir! Mereu îmi poartă lucrurile.
Doamna se opri.
- Tare mă tem că mama ta nu te vede, spuse Winterboume. Sau poate, adăugă el crezând că putea să facă gluma aceea cu domnişoara Miller, poate că se simte vinovată din cauza şalului.
- Oh, nu-i vorba decât despre o vechitură! răspunse senină tânăra. Oricum i-am spus că poate să-l poarte. Nu vrea să vină aici pentru că te-a văzut pe tine.
- Ah, spuse Winterboume, atunci mai bine să te las.
- Oh, nu, te rog! spuse domnişoara Daisy Miller.
- Tare mă tem că mama ta nu e de acord cu plimbarea noastră. •• Domnişoara Miller îi aruncă o privire cât se poate de serioasă.
- Nu-i din pricina mea, e din pricina ta, adică e din pricina *ei!* Ei bine, nu ştiu din vina cui este! Dar mama nu pare să-l placă pe nici unul dintre prietenii mei de gen masculin. Pe deasupra, mai e şi tare timidă. Face o adevărată tevatură ori de

câte ori îi prezint câte un domn. Dar le/ac cunoştinţă, aproape întotdeauna. Dacă nu le-aş face cunoştinţă prietenilor mei cu mama, adăugă tânăra pe un ton monoton, nu mi-ar veni să cred că sunt normală.
- Ca să mă prezinţi şi pe mine, spuse Winterboume, trebuie să ştii cum mă cheamă. Aşa că începu să spună

cum îl chema.
- Oh, dragul meu, nu pot să spun toate astea! spuse tovarăşa sa râzând.
între timp însă, ajunseră lângă doamna Millercare, la apropierea lor, se trase lângă parapetul grădinii şi se sprijini de el, privind intenţionat către lac şi întorcându-le spatele.
- Mamă! spuse tânăra cu un ton hotărât. El e domnul Winter-bourne, spuse domnişoara Daisy Miller, prezentându-l pe tânăr cât se poate de direct şi de drăguţ.
Era comună, aşa cum spusese doamna Costello, dar cu toate astea, Winterboume fu uimit că, în ciuda banalităţii sale, avea o graţie ieşită din comun.
Mama fetei era o fiinţă mică de statură, uscăţivă şi suplă, cu nişte ochi rătăcitori, un nas foarte delicat, o frunte iată şi părul subţire, albit în mare parte. Aidoma fiicei sale, doamna Miller era îmbrăcată cu o deosebită eleganţă şi purta nişte diamante uriaşe la ureche. Din câte observă Winterboume, nici nu se sinchisise să-l salute şi cu siguranţă că nici nu se uita la el. Daisy era deja lângă ea, îndreptându-i şalul.
- Ce faci, ce iscodeşti pe aici? întrebă tânăra, dar fără acea duritate în voce pe care ar fi implicat-o cuvintele rostite de ea.
- Nu ştiu, spuse mama ei, întorcându-se din nou spre lac.
- Nu-mi vine să cred că-ţi place şalul ăla! exclamă Daisy.
- Ei bine, chiar îmi place! răspunse mama ei cu un râs scurt.
- L-ai culcat pe Randolph? întrebă tânăra.
- Nu, nu am reuşit să-l conving, spuse doamna Miller cu blândeţe. Vrea să stea de vorbă cu chelnerul, îi place la nebunie să vorbească cu chelnerul.
- Tocmai despre asta vorbeam cu domnul Winterboume, continuă tânăra, şi tânărului i se păru că vocea ei suna ca şi cum îi repetase numele toată viaţa ei.
- Oh, da! spuse Winterboume. Am avut plăcerea de a-l cunoaşte pe fiul dumneavoastră.
24
Mama lui Randolph tăcu şi-şi concentra toată atenţia asupra lacului, în cele din urmă, hotărî însă să vorbească:
- Ei bine, nu înţeleg cum poate să trăiască aşa!
- Oricum, nu e aşa de rău cum a fost la Dover, spuse Daisy Miller.
- Dar ce s-a întâmplat la Dover? întrebă Winterbourne.
- Nu voia cu nici un chip să meargă la culcare. Cred că stătea toată noaptea în salon. Nici măcar la ora douăsprezece nu era în pat. Ştiu sigur asta.
- La douăsprezece şi jumătate, declară cu emfază doamna Miller.
- Doarme mult în timpul zilei? întrebă Winterbourne.
- Nu cred că doarme mult, reluă Daisy cu vioiciune.
- Mi-aş dori eu să doarmă, spuse maică-sa. Dar se pare că nu poate să doarmă.
- Cred că-i tare obositor, continuă Daisy. Apoi, preţ de câteva clipe, se făcu linişte.
- Ei bine, Daisy Miller, nu vreau să cred că ai de gând să-ţi critici propriului tău frate, spuse pe dată doamna mai în vârstă.
- Dar ştii bine că el *chiar este* obositor, spuse Daisy fără obrăznicie.
- Nu are decât nouă ani! spuse doamna Miller.
- Ei bine, nici nu vrea să meargă la castel, spuse tânăra. Eu merg acolo cu domnul Winterbourne.
La auzul acestui anunţ făcut pe un ton cât se poate de pla-. cid, mama lui Daisy rămase fără replică.
Winterbourne înţelese că nu agrea câtuşi de puţin ideea excursiei plănuite, dar se gândi că era o persoană simplă, uşor de influenţat, şi că doar câteva declaraţii solemne aveau să o facă să uite de această neplăcere.
- Da, începu el, fiica dumneavoastră mi-a acordat onoarea de a-i fi ghid.
Privirea rătăcitoare a doamnei Miller se opri cu un aer rugător asupra lui Daisy care, cu toate acestea, făcu câţiva mai departe.
- Presupun că veţi merge cu trăsura, spuse mama ei.
- Da, sau cu vaporul, spuse Winterbourne.
- Da, bine, nu ştiu despre ce e vorba, reluă doamna Miller. Nu am fost niciodată la castel.
- E mare păcat să nu mergeţi, spuse Winterbourne începând să creadă că doamna nu se va opune. Şi cu toate acestea,
25
se aştepta să afle că de fapt ea chiar voia să o însoţească pe fiica ei la castel.
- Ne gândim de multă vreme să mergem acolo, continuă ea, dar se pare că nu putem. Bineînţeles că Daisy doreşte să se plimbe cât mai mult. Dar e o doamnă aici, al cărei nume îmi scapă, care spune că nu crede că ar trebui să vedem castelele *de aici.* Ea crede că mai bine am aştepta până ajungem în Italia. Se pare că sunt atâtea castele pe acolo! continuă doamna Miller cu un aer de încredere crescândă. Evident că nu vrem să le vedem decât pe cele mai importante. Am vizitat câteva în Anglia, adăugă ea de îndată.
- Ah, da! în Anglia sunt castele foarte frumoase, spuse Winterbourne. Dar Chillon, cel de aici, merită văzut.

- în regulă, dacă Daisy vrea asta, spuse doamna Miller cu un ton din care răzbătea ideea că ea considera acest plan ca fiind foarte îndrăzneţ. Pare că nu există nimic pe lumea asta pe care Daisy să nu dorească să-l încerce.
- Oh, cred că o să-i facă mare plăcere! declară Winterbourne. Şi dori să se asigure din ce în ce mai mult că avea să aibă parte de o întrevedere între patru ochi cu tânăra domnişoară care se plimba în faţa lor, comentând uşor din când în când.
- Nu sunteţi dispusă, doamnă, să încercaţi şi dumneavoastră asta? întrebă el.
Mama lui Daisy se uită o vreme pieziş la el şi apoi făcu liniştită un pas în faţă.
- Ei... cred că e mai bine să meargă singură, spuse ea simplu.
Winterbourne observă în sinea lui că acesta era un fel diferit de grijă maternă în comparaţie cu cea a matroanelor vigilente care se înghesuiau în primele rânduri ale întrunirilor sociale din bătrânul oraş situat la capătul celălalt al lacului. Reflecţiile sale fură întrerupte la auzul numelui său pronunţat cât se poate de distinct de fiica lipsită de tact a doamnei Miller.
- Domnule Winterbourne! murmură Daisy.
- Domnişoară! spuse tânărul.
- Nu ai vrea să mă scoţi la o plimbare cu barca?
- Acum? întrebă el.
- Desigur! spuse Daisy.
- Ia vezi, Armie Miller! exclamă mama acesteia. 26
- Doamnă, vă rog din suflet să-i îngăduiţi să meargă, spuse Winterboume cu ardoare, pentru că niciodată nu se plimbase cu barca, sub cerul înstelat de vară, cu o asemenea tânără frumoasă.
- Nu cred că ea-şi doreşte asta, spuse mama ei. Cred că mai degrabă ar vrea să intre în cameră.
- Eu sunt sigură că domnul Winterboume vrea să mă scoată la plimbare, declară Daisy. îmi este atât de devotat!
- O să te conduc până la Chillon sub cerul înstelat.
- Nu-mi vine să cred, spuse Daisy.
- Ia vezi, pufni din nou doamna mai în vârstă.
- Nu ai mai vorbit cu mine de o jumătate de oră, continuă fiica acesteia.
- Am avut o conversaţie foarte plăcută cu mama ta, spuse Winterboume.
- Ei bine, eu am chef să mă scoţi la o plimbare! repetă Daisy. Se opriră cu toţii, iar ea se întoarse şi se uită la Winterboume.
Avea un zâmbet fermecător, ochii ei frumoşi străluceau şi îşi flutura evantaiul într-o parte şi alta.
„E cum nu se poate mai fermecătoare", gândi Winterboume.
- Sunt o jumătate de duzină de bărci ancorate la ponton, spuse el arătând spre câteva scări care coborau din grădină spre lac. Dacă îmi vei face onoarea de a mă lua de braţ, atunci vom merge să alegem una dintre ele.
Daisy rămăsese pe loc şi zâmbea, îşi dădu capul pe spate şi începu să râdă.
- îmi place la nebunie ca un domn să fie formal, declară ea.
- Te asigur că e vorba despre o ofertă formală.
- Trebuia să te fac să zici ceva, adăugă Daisy.
- Din câte vezi, nu a fost foarte greu, spuse Winterboume. Dar tare mi-e teamă că mă duci cu vorba.
- Nu cred, domnule, remarcă doamna Miller cu blândeţe. -Atunci dă-mi voie să te conduc pe barcă, îi spuse el tinerei.
- Ce drăguţ spui dumneata asta! strigă Daisy.
- Ar fi şi mai drăguţ să facem asta.
- Da, ar fi de-a dreptul minunat! spuse Daisy. Nu făcu însă nici un pas care să arate că voia să-l însoţească. Stătea pe loc şi râdea.
- Cred că ar fi mai bine să întrebi cât e ceasul, interveni mama sa.
27
- E unsprezece, doamnă, rosti o voce cu accent străin venită din întuneric, iar Winterbourne, întorcându-se, zări personajul care le aştepta pe cele două doamne. Din câte se părea, tocmai se apropiase.
- Oh, Eugenio, spuse Daisy, eu plec să mă plimb cu barca. Eugenio făcu o plecăciune.
- La ora unsprezece, domnişoară?
- Merg cu domnul Winterbourne. Plecăm chiar acum.
- Te rog să-i spui că nu are voie, spuse doamna Miller către ghid.
- Nu cred că e bine să mergeţi la plimbare cu barca, domnişoară, declară Eugenio.
Winterbourne îşi dori din toată inima ca fata asta frumoasă să nu fie chiar atât de familiară cu ghidul, dar nu spuse nimic.
- Presupun că nu ţi se pare potrivit, exclamă Daisy. Lui Eugenio nimic nu i se pare potrivit.
- Sunt la dispoziţia dumneavoastră, spuse Winterbourne.
- Domnişoara îşi propune să meargă singură? o întrebă Eugenio pe doamna Miller.

- Oh, nu, cu acest domn! răspunse mama lui Daisy. Ghidul se uită pentru o clipă la Winterbourne, acesta crezu la rândul lui că zâmbeşte, apoi, făcând o plecăciune, Eugenio spuse solemn:
- Cum doreşte domnişoara!
- Oh! Şi eu care speram să protestezi! spuse Daisy. Atunci nu mai vreau să mă plimb.
- Atunci am să protestez eu, spuse Winterbourne.
- Asta-i tot ce vreau. Un pic de zarvă! Şi fata începu să râdă din nou.
- Domnul Randolph a plecat la culcare! anunţă ghidul cu răceală.
- Oh, Daisy! Atunci şi noi putem merge la culcare! spuse doamna Miller.
Daisy se deprinse de lângă Winterbourne, îl privi, îi zâmbi şi continuă să agite evantaiul.
- Noapte bună! spuse ea. Sper că eşti dezamăgit, dezgustat sau ceva în genul acesta!
Se uită la ea şi îi luă mâna pe care ea i-o întinsese.
- Sunt nedumerit, răspunse el. 28
- Ei bine, sper ca asta să nu te ţină treaz toată noaptea! spuse ea cu şiretenie, iar cele două doamne porniră spre hotel sub escorta privilegiatului Eugenio.
Winterboume rămase uitându-se lung în urma lor, căci, pe bună dreptate, era de-a dreptul nedumerit. Zăbovi pe malul lacului preţ de un sfert de oră, întorcând pe toate părţile misterul legat de familiaritatea bruscă a fetei şi de capriciile acesteia. Singura concluzie la care ajunse în cele din urmă fu aceea că ar fi fost al naibii de plăcut să poată pleca împreună cu ea pe undeva.
Două zile mai târziu, merseră împreună la castelul Chillon. O aşteptă în holul mare al hotelului unde se aflau toţi ghizii, servitorii şi turiştii străini care se uitau insistent la el. Era evident că locul nu fusese ales prea bine, însă ideea îi aparţinuse ei. Coborî scările cu paşi agale, încheindu-şi mănuşile, strângând umbrela de soare lângă ea, îmbrăcată cu un costum de călătorie elegant, dar şi sobru în acelaşi timp. Winterboume era un bărbat înzestrat cu imaginaţie şi, aşa cum se spunea pe vremuri, plin de sensibilitate. Pe când o privea cum cobora scările cu paşi siguri şi mici, avu senzaţia că avea să urmeze ceva romantic. Era ca şi cum ei doi urmau să fugă în lume împreună. Ieşiră prin mulţimea care zăbovea pe acolo şi toţi o priviră cu insistenţă. Ea începu să pălăvrăgească de îndată ce ajunse lângă el. Winterboume ar fi vrut să meargă până la Chillon cu trăsura, dar ea-şi exprimă dorinţa arzătoare de a merge cu vaporaşul, declarând că avea o adevărată pasiune pentru vapoare. Era întotdeauna aşa o briză plăcută deasupra apei şi întotdeauna cunoşteai astfel o mulţime de oameni! Călătoria cu vaporaşul a fost scurtă, însă tovarăşa de drum a lui Winterboume avu timp să spună o grămadă de lucruri. Tânărului i se părea că mica lor excursie semăna cu o escapadă, o aventură pe care, chiar ţinând seama de dezinvoltura ei firească, spera că şi fata o va privi în acelaşi mod. Trebuie însă să mărturisim că, din punctul acesta de vedere, Winterboume fu cât se poate de dezamăgit. Daisy Miller era cât se poate de însufleţită, fiind într-o excelentă dispoziţie, dar din câte se părea, nu era câtuşi de puţin emoţionată. Nu era tulburată, nu evita nici privirea lui şi nici pe a celorlalţi, nu roşea nici când se uita la el şi nici atunci când se simţea privită de alţi oameni. Aceştia continuau să se uite insistent la ea, iar Winterboume se bucură cât putu
29
de aerul distins al încântătoarei sale însoţitoare. Se temuse într-o oarecare măsură că avea să vorbească tare, să râdă cu gura până la urechi şi poate chiar să vrea să se plimbe încolo şi încoace pe puntea vaporului. Dar el uită de aceste temeri pe dată. Se aşeză zâmbitor, cu privirea aţintită asupra chipului ei, în timp ce fata, fără să se mişte câtuşi de puţin din locul unde stătea, se lansă în câteva reflecţii dintre cele mai originale. Era una dintre cele mai încântătoare flecăreli pe care o auzise vreodată. El admisese ideea că era „comună", dar oare chiar aşa stăteau lucrurile, până la urmă, sau el se obişnuia cu felul ei de a fi comună? Conversaţia ei era despre ceea ce metafizicienii denumesc drept chestiuni obiective, dar din când în când discuţia lua câte o turnură subiectivă.
- De ce Dumnezeu eşti atât de serios? întrebă ea dintr-odată, fixându-l pe Winterboume cu ochii ei frumoşi.
- Par serios? întrebă el. Eu credeam că sunt foarte vesel.
- Arăţi de parcă am merge la o înmormântare. Iar dacă asta e veselie la dumneata, nu prea se vede.
- Doar nu ai vrea să dansez pe punte?
- Ia să te văd dacă ai curaj. Dacă faci asta, eu o să merg pe la toţi cu pălăria în mână. în felul ăsta, poate îţi acoperi costurile acestei călătorii.
- N-am fost în viaţa mea mai fericit ca acum, murmură Winterboume.
Ea se uită la el o clipă, apoi izbucni într-un hohot de râs.
- Tare-mi mai place să te fac să spui asemenea lucruri! Eşti un personaj foarte ciudat!
De îndată ce ajunseră la castel, elementul subiectiv a fost latura dominantă în conversaţia lor. Daisy se plimbă prin camerele boltite, mătură cu fustele sale scările întortocheate, îl chemă tânguitor din celulele subterane şi ascultă ochi şi urechi toate explicaţiile pe care i le dădu Winterboume legate de locul acela. El văzu însă că ei îi păsa prea puţin despre antichităţile feudale şi că tradiţiile de secole ale castelului Chillon o lăsară rece. Au avut şansa de a colinda castelul fără nici o altă companie decât cea a paznicului şi Winterboume se înţelese cu acesta să nu-i zorească, astfel încât să aibă tot timpul la dispoziţie şi să zăbovească pe unde aveau chef. Paznicul fu cât se poate de cooperant, căci şi Winterbourne fusese generos la rândul lui, aşa că 30
sfârşi prin a-i lăsa de capul lor. Comentariile făcute de domnişoara Miller nu erau relevante din punctul de

vedere al consistenţei logice, căci găsea câte un pretext pentru tot ceea ce voia să spună. Găsi o groază de pretexte în încăperile cu formă nereguiată ale castelului Chillon pentru a-i pune brusc lui Winterbourne întrebări despre el, despre familia lui, despre trecut, gusturi, obiceiuri, planuri de viitor şi profită de ocazie pentru a oferi informaţii asemănătoare despre propria ei persoană. Domnişoara Miller părea gata să facă cea mai clară şi mai favorabilă dare de seamă cu privire la propriile sale gusturi, obiceiuri şi planuri de viitor.
- Ei bine, sper că acum ştii suficient de multe! îi spuse ea însoţitorului ei după ce acesta îi relatase istoria nefericitului Bonivard. N-am mai văzut în viaţa mea un bărbat care să ştie atât de multe!
în mod evident, povestea lui Bonivard îi intrase pe o ureche şi-i ieşise pe cealaltă, cum se spune. Dar Daisy adăugă cât de mult i-ar plăcea ca Winterbourne să-i poată însoţi în călătoriile lor şi să se plimbe cu ei. Doar aşa puteau să cunoască unele locuri.
- Nu vrei să fii profesorul lui Randolph? întrebă ea. Winterbourne spuse că nimic nu i-ar face mai mare plăcere, dar că din păcate era prins cu alte îndeletniciri.
- Alte îndeletniciri? Nu pot să cred asta! spuse domnişoara Daisy. Ce vrei să spui cu asta? Că doar nu eşti om de afaceri.
Tânărul recunoscu că nu se ocupa cu afacerile, dar că avea unele angajamente care l-ar putea forţa să se întoarcă la Geneva în maxim o zi sau două.
- Oh! Fir-ar să fie! spuse ea. Nu pot să cred asta! Şi începu să vorbească despre altceva.
Ceva mai târziu însă, exact când el îi vorbea despre frumuseţea unui şemineu, ea izbucni cu totul şi cu totul din senin:
- Doar nu vrei să zici că te întorci la Geneva?
- îmi pare foarte rău, dar mâine trebuie să mă întorc la Geneva.
- Ei bine, domnule Winterbourne, cred că eşti îngrozitor! spuse Daisy.
- Oh, nu spune asemenea lucruri acum la sfârşit! răspunse Winterbourne.
31
- La sfârşit! strigă tânăra. Eu aş spune la început. Jumătate din mine spune că ar trebui să te las aici şi să mă întorc la hotel.
Iar pentru următoarele zece minute nu făcu altceva decât să-i repete cât de îngrozitor era. Bietul Winterbourne fu cât se poate de tulburat, căci nici o tânără nu-i făcuse vreodată onoarea de a fi atât de agitată din pricina plecărilor sale. Imediat după aceasta, tovarăşa sa încetă să mai acorde atenţie curiozităţilor castelului Chillon sau frumuseţii lacului. Deschise focul asupra misterioasei iubite din Geneva care îl sedusese şi pe care se întorcea să o vadă. De unde ştia domnişoara Daisy Miller că exista o iubită la Geneva? Winterbourne, care negase existenţa unei asemenea persoane, nu-şi putea da seama nici în ruptul capului şi era pe jumătate uimit de rapiditatea cu care făcuse această conexiune, pe jumătate amuzat de francheţea felului ei de a-l tachina. Găsi că Daisy era un amestec extraordinar de inocenţă şi grosolănie.
- Te lasă să pleci vreodată mai mult de trei zile? întrebă Daisy pe un ton ironic. Nu te lasă să pleci în vacanţă pe perioada de vară? Presupun că dacă mai zăboveşti încă o zi pe aici, o să vină cu vaporul după tine. Te rog eu mult să aştepţi până vineri şi îţi promit că merg eu însămi să o aştept în port!
Winterbourne începu să creadă că nu procedase bine când fusese dezamăgit de dispoziţia fetei la începutul excursiei. Dacă simţise lipsa unei amprente personale, aceasta cu siguranţă apărea în acel moment, în orice caz, suna cât se poate de bizar atunci când ea îi spuse că nu avea să-l mai necăjească dacă el îi promitea solemn că o va vizita la iarnă la Roma.
- Nu e greu să-ţi promit asta, spuse Winterbourne. Mătuşa mea a închiriat un apartament la Roma pentru perioada de iarnă şi deja m-a rugat să vin să o vizitez.
- Dar nu vreau să vii acolo pentru mătuşa ta, spuse Daisy. Eu vreau să vii special pentru mine.
Aceasta fu singura aluzie pe care tânărul o auzi cu privire la ruda sa. Declară că oricum va veni la Roma, iar Daisy încetă să-l mai tachineze. Winterbourne luă o trăsură şi făcură cale întoarsă spre Vevey prin beznă. Pe drum, tânăra fu cât se poate de tăcută.
Seara, Winterbourne îi spuse doamnei Costello că petrecuse după-amiaza la Chillon alături de domnişoara Daisy Miller.
-Americanii ăia... cu ghidul? întrebă doamna. 32
-Ah, din fericire ghidul a rămas la hotel, spuse Winterbourne.
- Vrei să spui că ea a venit singură cu tine?
- Singură, singurică.
Doamna Costello îşi duse sticluţa cu săruri la nas şi inhala un pic din ea.
- Iar asta e persoana pe care voiai să mi-o prezinţi! exclamă ea.
Partea a Il-a
Winterbourne, care se întorsese la Geneva a doua zi după excursia la Chillon, merse la Roma spre sfârşitul lunii ianuarie. Mătuşa lui se stabilise deja de câteva săptămâni acolo, iar el primise câteva scrisori de la ea.
„Oamenii aceia de care te ataşaseşi foarte mult vara trecută la Vevey au sosit aici, cu tot cu ghid, scria ea. Par să-şi fi făcut câţiva prieteni, dar ghidul continuă să le fie cel mai apropiat. Tânăra pare să fie în relaţii cât se poate

de strânse cu nişte italieni de mâna a treia cu care se destrăbălează într-un fel care nu poate fi descris în cuvinte. Adu-mi te rog romanul acela încântător al lui Cherbuliez, *Paule Mere,* şi te rog să vii până pe data de 23."
Dat fiind cursul natural al evenimentelor, la sosirea în Roma, Winterbourne avea să se intereseze de adresa la care o putea găsi pe doamna Miller şi avea să meargă să-i adreseze complimentele sale domnişoarei Daisy.
- După toate câte s-au întâmplat la Vevey, n-aş putea să trec fără să-i văd, îi spuse el doamnei Costello.
- Dacă după toate cele întâmplate la Vevey sau în altă parte, doreşti să păstrezi legătura cu ei, atunci să-ţi fie de bine. Desigur că un bărbat are dreptul de a avea relaţii cu oricine. Bărbaţii se bucură de privilegiul acesta!
- Te rog să-mi spui ce se mai întâmplă pe aici, de exemplu! întrebă Winterbourne.
- Fata asta hoinăreşte peste tot cu străinii ei. Cât priveşte celelalte chestiuni care se întâmplă, trebuie să te interesezi în altă parte pentru mai multe detalii. Şi-a ales o jumătate de
33
duzină dintre vânătorii de averi din Roma şi îi poartă după ea pe la uşile oamenilor. Ori de câte ori merge la petreceri, aduce cu ea un domn tare manierat şi cu o mustaţă de toată frumuseţea.
- Iar maică-sa unde e?
- Nu am nici cea mai mică idee. îngrozitori oameni! Winterbourne rămase pe gânduri pentru o clipă.
- Sunt foarte ignoranţi, dar şi foarte inocenţi. Dacă te gândeşti Ia asta, nu sunt nişte oameni răi.
- Sunt iremediabil vulgari, spuse doamna Costello. Dacă a fi sau a nu fi vulgar înseamnă să fii şi rău, asta o las la latitudinea filosofilor, în orice caz, mi se par destul de răi cât să nu-mi placă şi cu asta cred că am spus ce aveam de spus.
Vestea că domnişoara Daisy Miller era înconjurată de o jumătate de duzină de mustăţi fermecătoare îl făcu pe Winterbourne să-i treacă impulsul de a se duce să o vadă. Poate că nu se amăgise cu ideea că-i făcuse fetei o impresie de neşters, dar fusese vizibil deranjat la auzul unor lucruri care nu erau deloc în armonie cu ceea ce-şi închipuise el în reveriile sale din ultima vreme, şi anume imaginea unei tinere deosebit de frumoase privind de la o fereastră romană şi întrebându-se când avea să sosească domnul Winterbourne. Deşi hotărî să mai aştepte o bucată de vreme până să-i aducă aminte domnişoarei Miller de propria lui persoană, Winterbourne merse să viziteze câteva cunoştinţe de-ale sale. Una dintre acestea era o americancă, o doamnă care-şi petrecuse câteva ierni la Geneva unde îşi dăduse copilul la şcoală. Era o femeie foarte bine situată şi locuia pe Via Gregoriană. Winterbourne o găsi într-un atelier de pictură situat undeva la etajul trei; camera era puternic luminată de soarele din sud. Nu ajunsese de mai mult de zece minute, când servitoarea intră şi o anunţă pe „doamna Mila!", înştiinţarea fu repede urmată de intrarea lui Randolph Miller, care se opri în mijlocul încăperii şi rămase cu gura căscată la Winterbourne. O clipă mai târziu, sora acestuia trecu pragul încăperii, iar mai apoi, după un interval considerabil de timp, se apropie şi doamna Miller.
- Te cunosc! spuse Randolph.
- Sunt sigur că ştii foarte multe lucruri, exclamă Winterbourne luându-l de mână. Ia spune, cum merge cu învăţătura?
34
Daisy făcea schimb de politeţuri cu gazda, dar când auzi vocea lui Winterbourne, întoarse rapid capul.
- Dumnezeule mare! spuse ea.
- Ţi-am promis că am să vin, ştii bine asta, răspunse Winterbourne zâmbitor.
- Ei bine, nu te-am crezut atunci, spuse domnişoara Daisy.
- îţi sunt cât se poate de îndatorat! râse tânărul.
- Ai fi putut veni să mă vezi, adăugă Daisy.
- Abia am sosit ieri.
- Nu cred asta, declară tânăra.
Winterbourne se răsuci cu un zâmbet către mama ei, însă aceasta îi evită privirea şi, luând loc, rămase cu privirea aţintită asupra fiului ei.
- Noi avem o casă mai mare decât asta, spuse Randolph. Pereţii sunt acoperiţi cu aur.
Doamna Miller se foi stânjenită pe scaun.
- Doar ţi-am spus că dacă te iau cu mine, ai să vorbeşti numai prostii! murmură ea.
- Ţi-am spus *eu!* exclamă Randolph. Ţi-am spus *eu,* domnule! adăugă el cu veselie, bătându-l pe genunchi pe Winterbourne. Avem o casă mai mare!
Daisy se angajase într-o discuţie efervescentă cu gazda, iar Winterbourne profită de ocazie pentru a-i adresa câteva cuvinte mamei acesteia.
- Sper că v-a mers bine de când ne-am despărţit la Vevey, spuse el.
Doamna Miller cu siguranţă se uită la el de data aceasta, de fapt, îi privi bărbia.
- Nu foarte bine, domnule, răspunse ea.
- Suferă de dispepsie, spuse Randolph. Şi eu sufăr de acelaşi lucru. Şi tata la fel, numai că eu sufăr cel mai tare din cauza asta.
Fraza aceasta, în loc să o stânjenească pe doamna Miller, păru să-i aducă o uşurare.
- Am probleme cu ficatul, spuse ea. Cred că e din cauza climei care e mai puţin primitoare decât la Schenectady, mai ales pe durata iernii. Tocmai îi spuneam lui Daisy că nu am mai găsit pe nimeni ca doctorul Davis şi nici nu

mai speram să mai găsesc. Oh, la Schenectady, el e cel mai bun. E cel mai apreciat
35
de acolo. E atât de ocupat cu treburi, şi cu toate acestea a făcut tot ce era posibil pentru mine. Spunea că nu a mai văzut în viaţa lui aşa o dispepsie ca a mea, dar că ţine morţiş să mă vindece de ea. Sunt sigur că am încercat tot ce se putea încerca. Tocmai eram pe punctul de a încerca ceva nou, când a trebuit să plecăm. Domnul Miller a vrut ca Daisy să vadă Europa cu propriii ei ochi. Dar i-am scris domnului Miller, că din câte se pare, nu mă descurc deloc fără doctorul Davis. La Schenectady e cel mai bun dintre toţi doctorii şi crede-mă că sunt ceva boli şi pe acolo. Boala asta a mea nu mă lasă să mă odihnesc.
Winterbourne avu parte de o sumedenie de detalii despre boala sa, comunicate de pacienta doctorului Davis, timp în care Daisy stătu la taclale cu gazda. Tânărul o întrebă pe doamna Miller dacă îi plăcea la Roma.
- Ei bine, trebuie să recunosc că sunt dezamăgită, recunoscu ea. Am auzit atât de multe despre oraşul ăsta, încât tind să cred că am auzit prea multe. Dar asta e situaţia. Ne aşteptam la ceva diferit.
- Ah, aveţi un pic de răbdare şi veţi vedea că vă veţi îndrăgosti de oraşul acesta, spuse Winterbourne.
- îl urăsc din ce în ce mai mult pe zi ce trece! strigă Randolph.
- Eşti precum copilul Hannibal, spuse Winterbourne.
- Ba nu! declară Randolph la întâmplare.
- Nu prea te porţi ca un copil, spuse mama lui. Am văzut unele locuri care sunt mult mai frumoase decât Roma, mai zise ea. Drept răspuns la întrebarea lui Winterbourne, ea spuse: Cum ar fi de exemplu Ziirich, încheie ea. Cred că Ziirich-ul e de-a dreptul adorabil şi nu am auzit nici jumătate din câte ni s-a spus despre Roma.
- Cel mai grozav loc pe care l-am văzut a fost Oraşul lui Richmond! spuse Randolph.
- Se referă Ia vaporul cu acest nume, explică mama lui. Am mers în vizită pe el şi Randolph s-a distrat de minune în Oraşul lui Richmond!
- E cel mai frumos loc pe care l-am văzut vreodată, repetă copilul. Numai că era întors pe direcţia greşită.
- Ei bine, poate îl aşezăm noi odată pe poziţia corectă, spuse doamna Miller râzând.
36
Winterbourne îşi exprimă speranţa că măcar fiica sa găsise ceva atrăgător la Roma, iar ea declară că Daisy era chiar foarte vrăjită de locul acela.
-Asta din cauza societăţii mondene care e splendidă. Merge peste tot şi şi-a făcut o groază de cunoştinţe. Evident că se plimbă mai mult decât mine. Trebuie să spun că aici oamenii sunt foarte sociabili şi au acceptat-o pe dată. Şi apoi cunoaşte o groază de domni. Oh, ea e de părere că nimic nu se compară cu Roma. Evident că e un lucru cât se poate de îmbucurător pentru o tânără să cunoască atâţia domni.
Cam în momentul acela, Daisy îşi concentra din nou atenţia asupra lui Winterbourne.
- îi povesteam doamnei Walker ce rău eşti! zise fata.
- Şi ce dovezi ai avut în sensul acesta? întrebă Winterbourne oarecum deranjat de lipsa de apreciere a domnişoarei Miller, care nu ştia să preţuiască un admirator care, în drumul lui spre Roma, nu se oprise nici la Bologna, nici la Florenţa, şi asta doar datorită unei stări de nerăbdare sentimentală, îşi aduse aminte că un compatriot cinic îi spusese odată că americancele - cele frumoase adică, precizare care făcuse acea axiomă foarte cuprinzătoare - erau dintre cele mai exigente din lume, dar în acelaşi timp şi cu cel mai slab dezvoltat simţ al recunoştinţei.
- De ce? Pentru că ai fost îngrozitor de nemilos la Vevey, spuse Daisy. Nu ai vrut să rămâi acolo când te-am rugat.
- Draga mea domnişoară, oare am bătut tot drumul ăsta până la Roma ca să aud toate reproşurile astea? strigă Winterbourne cu elocvenţă.
- Ia auzi la el! spuse Daisy gazdei sale răsucind una dintre panglicile de pe rochia acestei doamne. Ai mai auzit vreodată ceva mai ciudat de atât?
- Ciudat, draga mea? murmură doamna Walker pe un ton de simpatie faţă de Winterbourne.
- Ei bine, nu ştiu, spuse Daisy trecându-şi degetele peste panglicile doamnei Walker. Doamnă Walker, aş vrea să vă spun ceva.
- Ma-a-mă, o întrerupse Randolph în felul său brutal de a pronunţa sunetele finale ale cuvintelor, îţi spun eu că trebuie să pleci. Eugenio o să facă mare tevatură!
37
- Nu mi-e mie frică de Eugenio, spuse Daisy răsucindu-şi capul. Doamnă Walker, ştiţi... continuă ea. Ştiţi bine că vin la petrecerea dumneavoastră.
- Sunt încântată să aud asta.
- Am o rochie minunată!
- Sunt sigură de asta!
- Dar aş vrea să vă cer o favoare. Aş vrea să vă cer permisiunea de a aduce cu mine un prieten.
- Mi-ar face mare plăcere să-l cunosc pe oricare dintre prietenii dumitale, spuse doamna Walker răsucindu-se cu un zâmbet către doamna Miller.
- Oh, nu sunt prietenii mei, răspunse mama lui Daisy zâmbind timid ca pe alte vremuri. Eu nu stau niciodată de

vorbă cu ei.
- E vorba de un prieten apropiat de-al meu, domnul Giovanelli, spuse Daisy fără nici un tremur în vocea ei clară şi nici o umbră pe feţişoara ei luminoasă.
Doamna Walker tăcu o clipă şi-i aruncă lui Winterbourne o privire fugară.
- Mi-ar face mare plăcere să-l cunosc pe domnul Giovanelli, spuse ea mai apoi.
- E italian, continuă Daisy cu cea mai mare seninătate. E un foarte bun prieten de-al meu şi e cel mai chipeş bărbat din lume, cu excepţia domnului Winterbourne! Cunoaşte o grămadă de italieni, dar vrea să cunoască mai mulţi americani, îi plac atât de mult americanii. E extraordinar de inteligent şi de fermecător!
Rămase stabilit ca acest personaj măreţ să fie adus la petrecerea doamnei Walker, iar apoi doamna Miller se pregăti să plece.
- Presupun că mergem înapoi la hotel, spuse ea.
- Poţi merge înapoi la hotel, mamă. în schimb, eu am să fac o plimbare, spuse Daisy.
- Merge să se plimbe cu domnul Giovanelli, proclamă Randolph.
- Merg la Pincio, spuse Daisy zâmbitoare.
- Draga mea, singură, la ora asta? întrebă doamna Walker. Era la sfârşitul după-amiezii, la ora la care începea forfota
trăsurilor şi a celor care se plimbau gânditori.
- Nu cred că eşti în siguranţă, spuse doamna Walker.
- Nici eu nu cred, subscrise doamna Miller. Ai să răceşti cât ai clipi. Adu-ţi aminte că doctorul Davis ţi-a spus asta!

- Dă-i nişte pastile înainte să plece, spuse Randolph.
Cei de faţă se ridicară în picioare. Daisy se aplecă zâmbitoare şi-şi sărută gazda.
- Doamnă Walker, sunteţi extraordinară! spuse ea. Nu mă duc singură. Mă întâlnesc cu un prieten.
- Asta nu o să te apere de pericolul de a răci, observă doamna Miller.
- E vorba de Giovanelli? întrebă gazda.
Winterbourne nu o scăpa din priviri pe fată, iar la auzul acestei întrebări simţurile sale se ascuţiră. Ea stătea acolo, zâmbind, în timp ce-şi netezea panglicile pălăriei. Se uită spre Winterbourne. Apoi, zâmbind, răspunse fără nici cea mai mică ezitare:
- Giovanelli, chipeşul Giovanelli.
- Draga mea prietenă, spuse doamna Walker luând-o rugător de mână, nu merge până la Pincio la ora asta doar ca să te întâlneşti cu un italian chipeş.
- Ei bine, să ştiţi că vorbeşte engleza, spuse doamna Miller.
- Dumnezeule mare! exclamă Daisy. Dar nu vreau să fac nimic nelalocul lui. Există o cale cât se poate uşoară pentru a rezolva chestiunea asta, spuse ea şi continuă să se uite la Winterbourne. Pincio e la mai puţin de o sută de iarzi, iar dacă domnul Winterbourne ar fi atât de politicos pe cât pretinde, atunci m-ar conduce până acolo!
Winterbourne se grăbi să-şi confirme politeţea, iar tânăra îi acordă permisiunea de a o însoţi. Coborâră scările înaintea mamei fetei, iar la uşa de la intrare Winterbourne zări trăsura doamnei Miller în care aştepta ghidul cu care făcuse cunoştinţă la Vevey.
- La revedere, Eugenio! strigă Daisy. Merg să fac o plimbare.
Distanţa dintre Via Gregoriană şi grădina extrem de încântătoare de pe Colle del Pincio se parcurge foarte repede. Cu toate acestea, dat fiind că era o zi foarte frumoasă la care se adăugau numeroasele trăsuri, trecători, pierde-vară, cei doi tineri făcură mai mult decât s-ar fi aşteptat. Winterbourne era mulţumit de această întârziere, deşi ştia foarte bine în ce situaţie ciudată se afla. Mulţimea aceea romană înceată şi leneşă se uita cu cea mai mare atenţie la tânăra extrem de frumoasă care mergea la braţul său, iar el se întreba ce fusese oare în mintea lui Daisy atunci când spusese că o să facă o plimbare până acolo neînsoţită.

După câte părea, singura lui misiune era aceea de a o încredinţa braţelor domnului Giovanelli, însă Winterbourne, deranjat şi măgulit deopotrivă, hotărî că nu va face cu nici un chip un asemenea lucru.
- De ce nu ai venit să mă vezi? întrebă Daisy. Cum ai putut să omiţi asta?
- Ţi-am spus că de-abia am coborât din tren.
- Atunci se pare că ai stat o bună bucată de vreme în tren după ce s-a oprit! exclamă tânăra cu binecunoscutul ei râs. Presupun că ai adormit. Dar se pare că ai avut timp să mergi să o vezi pe doamna Walker.
- Pe doamna Walker o ştiu de mult timp, începu Winterbourne să se justifice.
- Ştiu unde ai cunoscut-o. La Geneva. Chiar ea mi-a povestit asta. Ei bine, şi pe mine m-ai cunoscut la Vevey. E acelaşi lucru. Aşa că ar fi trebuit să mă vizitezi.
Aceasta fu singura întrebare pe care i-o puse, după care începu să vorbească despre treburile ei.
- Ni s-au dat nişte camere splendide la hotel. Eugenio spune că sunt cele mai bune din toată Roma. Avem de gând să rămânem toata iarna, asta dacă nu murim de malarie. E mult mai plăcut decât m-aş fi aşteptat, căci eu credeam că e un loc foarte liniştit şi incredibil de sărăcăcios. Ba chiar eram sigură că o să mergem peste tot cu

unul dintre moşnegii aceia îngrozitori care să ne dea explicaţii despre picturi şi alte lucruri, însă nu am avut decât o săptămâna ca asta şi uite cât de bine mă distrez acum. Am cunoscut mai mulţi oameni ca niciodată şi cu toţii sunt cât se poate plăcuţi. Societatea mondenă e foarte selectă. Sunt de toate naţionalităţile: englezi, nemţi, italieni. Cred că cel mai mult îmi plac englezii, îmi place felul lor de a vorbi. Dar sunt şi câţiva americani tare simpatici. N-am văzut în viaţa mea un loc atât de primitor. Mereu se întâmplă câte ceva. Nu se dansează prea mult, dar, sinceră să fiu, niciodată nu m-am înnebunit să dansez. Mi-a plăcut dintotdeauna să conversez. Presupun că o să am parte din plin de asta la petrecerea doamnei Walker: camerele ei sunt atât de micuţe. Când intrară în parcul Pincio, domnişoara Miller începu să se întrebe unde era domnul Giovanelli.
- Mai bine am merge spre locul acela mai în faţă de unde se vede mai bine.
40
- Cu siguranţă că nu am să te ajut să-l găseşti, declară Winterbourne.
- Atunci am să-l găsesc şi fără ajutorul tău, strigă domnişoara Daisy.
- Doar nu ai de gând să mă părăseşti! strigă Winterbourne la rândul lui.
Fata izbucni în râs.
- Ţi-o fi teamă că te pierzi sau că te calcă cineva în picioare? Ah, uite-l pe Giovanelli. Cel de colo, care se sprijină de copac. Se holbează la femeile din trăsuri. Ai mai văzut vreodată ceva atât de amuzant?
Winterbourne zări la o oarecare distanţă un individ mic de statură care stătea sprijinit în baston. Avea o faţă plăcută, o pălărie frumos lucrată, monoclu la unul dintre ochi şi un bucheţel de flori la butonieră. Winterbourne se uită o clipă la el şi spuse apoi:
- Ai de gând să vorbeşti cu individul acela?
- Dacă am de gând să vorbesc cu el? De ce întrebi asta? Doar nu te aştepţi să comunicăm prin semne.
- Atunci te rog să înţelegi că vreau să rămân cu tine, spuse Winterbourne.
Daisy se opri şi se uită la el fără nici o umbră de îngrijorare pe chipul ei, fără nimic altceva decât ochii ei fermecători şi gropiţele jucăuşe din obraji.
„Se ţine bine cu firea", gândi tânărul în sinea lui.
- Nu-mi place felul în care spui asta, spuse Daisy. E prea imperativ.
- îmi cer scuze dacă nu m-am exprimat cum trebuie. Nu vreau decât să te fac să înţelegi ce vreau să spun.
Fata îl privi cu şi mai mare gravitate, dar cu nişte ochi care erau mai frumoşi ca niciodată.
- Nu am permis nici unui bărbat vreodată să se amestece în treburile mele sau să-mi spună ce am de făcut.
- Cred că greşeşti aici, spuse Winterbourne. Ar fi bine să mai asculţi câteodată de un bărbat, de cel potrivit, vreau să spun.
Daisy începu să râdă din nou.
- Nu fac nimic altceva decât să ascult de bărbaţi! exclamă ea. Ia spune, domnul Giovanelli e bărbatul potrivit?
41
Bărbatul cu bucheţelul de flori la butonieră îi zărise între timp pe cei doi şi se apropia cu cea mai mare rapiditate de fată. Se înclină în faţa lui Winterbourne şi a tovarăşei sale. Avea un zâmbet larg şi o privire inteligentă. Winterbourne îşi spuse în sinea lui că individul nu arăta rău deloc. Asta nu-l împiedică să-i spună lui Daisy:
- Nu, nu e cel potrivit.
Daisy avea un talent înnăscut de a face prezentările, aşa că pomeni numele ambilor ei tovarăşi, prezentându-i unul altuia. Porni la plimbare cu cei doi bărbaţi de o parte şi de alta a ei. Domnul Giovanelli vorbea o engleză impecabilă. Winterbourne avea să afle mai târziu că acesta exersase vorbind cu multe americance înstărite. Italianul îi adresă o groază de politeţuri prosteşti. Individul era cât se poate de bine educat, iar tânărul american, care nu scosese o vorbă între timp, reflectă la profunzimea acelei abilităţi a italienilor de a părea cu atât mai amabili cu cât sunt mai dezamăgiţi. Giovanelli desigur contase pe o altfel de întâlnire, nu se aşteptase la o plimbare în trei. Reuşi însă să-şi păstreze calmul într-un fel care sugera că intenţiile lui mergeau mult mai departe de atât. Winterbourne se felicita pentru faptul că-şi luase măsuri de siguranţă.
„Nu e câtuşi de puţin un gentleman, gândi tânărul american. E doar imitaţia reuşită a unui gentleman. E doar un profesor de muzică, un ziarist fără valoare sau un artist de mâna a treia. Blestemat fie chipul său frumos!"
Domnul Giovanelli avea fără îndoială un chip frumos, dar Winterbourne simţi o indignare plină de superioritate faţă de draga sa compatrioată pentru că nu ştia să facă diferenţa între un gentleman veritabil şi unul fals. Giovanelli pălăvrăgea, gesticula şi se făcea cât se poate de plăcut. Dacă se adeverea că era doar o imitaţie, arunci cu siguranţă era una foarte reuşită.
„Cu atât mai mult! îşi spuse Winterbourne în sinea lui. O fată de treabă trebuie să ştie asta!" Astfel ajunse din nou la întrebarea dacă ea era de fapt o fată de treabă. Admiţând chiar şi libertatea de a flirta un pic, oare o fată de treabă şi-ar fi dat întâlnire cu un străin trivial? în cazul de faţă, ce-i drept, întâlnirea avusese loc ziua şi în zona cea mai aglomerată a Romei, dar nu era imposibil să gândeşti că toate aceste împrejurări erau de fapt o dovadă de cinism extrem. Winterbourne era cât se poate 42
de supărat pe fată din pricina faptului că preferase să se întâlnească cu amorezul ei în loc să opteze pentru compania sa. Era imposibil să o consideri o fată bine crescută; îi lipsea delicateţea. Chestiunea ar fi fost cu mult simplificată dacă ar fi putut să o trateze ca obiect al acelor trăiri denumite de romancieri „pasiuni interzise". Dacă

fata ar fi părut că vrea să se descotorosească de el, asta l-ar fi ajutat să se gândească la ea cu mai multă detaşare, iar purtarea ei nu i s-ar mai fi părut atât de năucitoare. Numai că Daisy continuă să se comporte şi de data aceasta cu un amestec incredibil de îndrăzneală şi inocenţă.
Se plimba deja de vreun sfert de oră cu cei doi cavaleri după ea şi, din câte i se părea lui Winterbourne, răspunsese pe un ton de veselie copilărească discursurilor lui Giovanelli, când o trăsură apăru şi se opri lângă ei. în acel moment, Winterbourne o zări pe prietena sa, doamna Walker, care stătea în trăsură şi îi făcea semn cu mâna. Plecând de lângă domnişoara Miller, se grăbi să răspundă invitaţiei amicei sale. Doamna Walker era îmbujorată şi părea tulburată.
- E pe bună dreptate îngrozitor, spuse ea. Fata asta nu trebuie să se poarte aşa. Nu se cuvine să se plimbe cu doi bărbaţi odată. Au văzut-o atâţia oameni.
Winterbourne îşi ridică privirea.
- Nu cred că trebuie să facem atâta tevatură pe tema asta.
- Iar eu nu cred că trebuie să o lăsăm să se compromită în halul ăsta!
- E foarte inocentă, spuse Winterbourne.
- Eu cred că nu e în toate minţile! strigă doamna Walker. Ai mai văzut fiinţă mai imbecilă decât maică-sa? După ce aţi plecat cu toţii de la mine, numai la asta m-am gândit. Mi se pare oribil ca nici măcar să nu încerce să o aducă pe calea cea dreaptă. Aşa că am chemat o trăsură, mi-am luat pălăria şi am venit aici cât de repede am putut. Slavă Domnului că te-am găsit!
- Şi ce planuri aveţi cu noi? întrebă Winterbourne numai zâmbet.
- Vreau să o invit în trăsură, să ne plimbăm vreo jumătate de oră prin zonă aşa încât să vadă toată lumea că nu e singură de capul ei, apoi să o conducem acasă în deplină siguranţă.
- Nu cred că e o idee prea inspirată! spuse Winterbourne. Dar puteţi încerca.
43
Prin urmare, doamna Walker îşi încercă norocul. Tânărul plecă în căutarea domnişoarei Miller, care o salută din cap şi-i zâmbi interlocutoarei sale din trăsură, după care-şi continuă plimbarea cu însoţitorul ei.
La auzul veştii că doamna Walker voia să-i vorbească, Daisy se întoarse cât se poate de elegant, avându-\ pe domnul Giovanelli la braţ. Declară că era încântată de şansa de a-l prezenta doamnei Walker pe Giovanelli. Făcu de îndată prezentările şi declară că nu mai văzuse în viaţa ei un pled de trăsură mai frumos ca al doamnei Walker.
- Mă bucur că îţi place, spuse aceasta zâmbind fermecător. Nu vrei să urci şi să-l pui pe tine?
- Oh, nu, mulţumesc, spuse Daisy. Am să-l pot vedea mai bine în timp ce vă plimbaţi prin zonă.
- Urcă te rog şi fa o plimbare cu mine! spuse doamna Walker.
- Mi-ar face mare plăcere, dar mă simt bine aici unde sunt! Şi Daisy aruncă un zâmbet larg celor doi cavaleri aflaţi de o parte şi de alta a ei.
- Se prea poate să fie fermecător, draga mea copilă, dar nu aşa se procedează pe aici, o avertiză doamna Walker aplecându-se în faţă, cu mâinile împreunate.
- Ei bine, atunci aşa ar trebui să se procedeze! spuse Daisy. Aş muri dacă nu aş face plimbările astea!
- Ar trebui să te plimbi cu mama ta, draga mea, strigă doamna din Geneva, pierzându-şi cumpătul.
- Cu draga mea mamă! exclamă tânăra. Winterbourne băgă de seamă că nu-i era deloc pe plac amestecul doamnei Walker. Mama abia dacă face zece paşi. Şi-apoi, ştiţi bine, nu mai am cinci ani, adăugă ea râzând.
- Eşti destul de mare ca să fii cu capul pe umeri. Eşti destul de matură, domnişoară Miller, cât să se vorbească despre dumneata.
Daisy privi spre doamna Walker cu un zâmbet cât se poate de larg.
- Să se vorbească? Ce vreţi să spuneţi cu asta?
- Urcă, te rog, în trăsură şi am să-ţi explic.
Daisy îşi mută rapid privirea când la unul, când la celălalt dintre însoţitorii ei. Domnul Giovanelli se lăsa când în faţă, când în 44
spate, frecându-şi palmele şi râzând cu poftă. Winterbourne găsi că situaţia era cât se poate de neplăcută.
- Nu cred că vreau să aflu, spuse Daisy pe dată. Nu cred că mi-ar face plăcere.
Winterbourne îşi dori ca doamna Walker să se retragă în trăsură şi să o lase pe Daisy în plata Domnului, însă acesteia nu-i plăcea să fie sfidată, aşa cum avea să-i mărturisească ulterior.
- Atunci ţi-ar plăcea să fii considerată o fată destrăbăiată? întrebă ea.
- Dumnezeule mare! exclamă Daisy.
Privi din nou spre Giovanelli, apoi se răsuci spre Winterbourne. Avea un pic de roşeaţă în obraji şi asta o făcea incredibil de frumoasă.
- Oare domnul Winterbourne consideră că ar trebui să mă urc în trăsură pentru a-mi salva reputaţia? întrebă ea rar, zâmbind, dând capul pe spate şi cercetându-l din cap până în picioare.
Winterbourne roşi şi ezită o clipă. Era atât de bizar să o audă vorbind astfel despre „reputaţia" ei. Dar şi el, la rândul lui, trebuia să-i vorbească fetei cu curaj, în situaţia de faţă, cel mai curajos lucru ar fi fost să-i spună adevărul gol-goluţ, iar pentru Winterbourne, aşa cum l-am descris până acum cititorilor, adevărul însenina că fata

ar fi trebuit să asculte sfatul doamnei Walker. Se uită la frumuseţea ei răpitoare şi spuse apoi cât putu de blând:
- Cred că ar trebui să urci în trăsură. Daisy începu să râdă din toată inima.
- N-am mai auzit în viaţa mea ceva atât de aiurea! Dacă toată treaba asta este imorală, atunci eu însămi sunt în întregime imorală, iar voi ar trebui să vă deziceţi de mine, continuă ea. La revedere! Sper că veţi face o plimbare plăcută! spuse ea întorcându-le spatele împreună cu domnul Giovanelli, care îşi luă la revedere triumfător.
Doamna Walker rămase uitându-se în urma ei şi ochii îi jucau în lacrimi.
- Urcaţi, domnule! îi spuse ea lui Winterbourne arătându-i locul de lângă ea.
Tânărul îi răspunse că trebuia să-i ţină companie domnişoarei Miller, la care doamna Walker declară că în cazul în care i se refuza această favoare, nu mai voia să-l vadă niciodată.
45
Era cât se poate de evident că vorbea cât se poate de serios. Winterbourne îi ajunse din urmă pe Daisy şi companionul ei şi, întinzându-i fetei mâna, îi spuse că doamna Walker apelase imperativ la compania sa. Se aşteptă să-i răspundă cu o obrăznicie care să-i confirme şi mai mult imoralitatea de la care doamna Walker se oferise să o abată cu atâta mărinimie. Dar ea nu făcu decât să-i strângă mâna abia privindu-l în timp ce domnul Giovanelli îi spunea la revedere fluturându-şi generos pălăria. In momentul în care Winterbourne lua loc în trăsura doamnei Walker, acesta nu era în cea mai strălucită dispoziţie a sa.
- N-a fost o mişcare prea inspirată, spuse el cu candoare în timp ce trăsura se pierdea în mulţime.
- Nici nu-mi doresc să fiu inspirată în astfel de cazuri. Vreau doar să fiu *sinceră.*
- Ei bine, toată sinceritatea dumneavoastră nu a făcut decât să o jignească şi să o îndepărteze.
- Ba chiar cred că lucrurile au decurs cum nu se putea mai bine, spuse doamna Walker. Dacă tot e atât de hotărâtă să se facă de râs, cu cât lumea află mai repede, cu atât mai bine, aşa că poate să acţioneze în consecinţă.
- Presupun că n-a fost rău intenţionată, răspunse Winterbourne.
- Aşa am crezut şi eu acum o lună. Dar cred că a mers prea departe.
- Adică ce a făcut?
- Tot ce nu se cuvine să faci prin părţile locului, cum ar fi să flirteze cu oricine îi iese în cale, să stea prin colţuri cu tot felul de italieni necunoscuţi, să danseze toată seara cu acelaşi partener, să primească musafiri la ora unsprezece noaptea. Maică-sa o lasă singură când are vizitatori.
- Dar fratele ei stă treaz până la miezul nopţii, spuse Winterbourne râzând.
- Cred că e şocat de câte vede. Am auzit că la hotelul unde stau, toată lumea vorbeşte de ea şi că toţi servitorii îşi dau coate când vine câte un bărbat şi întreabă de domnişoara Miller.
- Servitorii ar trebui spânzuraţi! spuse Winterbourne cu mânie. Singura vină a bietei fete e aceea că e prost educată, adăugă el de îndată.
- E necioplită de la natură, declară doamna Walker. Hai să luăm drept exemplu dimineaţa asta. De cât timp o ştiai la Vevey? 46
- Câteva zile.
— Ca să vezi ce tupeu să facă atâta tevatură că ai plecat! Winterbourne tăcu câteva minute, apoi spuse:
- Doamnă Walker, tare mă tem că atât eu, cât şj, dumneavoastră locuim de prea mult timp la Geneva!
O rugă apoi să-i spună cu ce intenţie îl invitase să urce la ea în trăsură.
- Aş vrea să încetezi orice relaţie cu domnişoara Miller. Nu mai flirta cu ea, nu-i mai da nici o posibilitate de a se da în spectacol, las-o în pace, pe scurt.
- Tare mă tem că mi-e peste puteri să fac asta, spuse Winterbourne. îmi place extraordinar de mult.
- Cu atât mai mult ar trebui să nu o ajuţi să se facă de râs.
- Nu cred să fie ceva scandalos în atenţia pe care i-o acord.
- Dar va fi cu siguranţă în felul ei de a o interpreta. Eu însă sunt împăcată pentru faptul că am spus ce aveam pe suflet, continuă doamna Walker. Dacă vrei să te duci după ea, pot să te las aici. Uite, de exemplu acum ai avea o asemenea şansă.
Trăsura tocmai traversa acea parte a parcului Pincio de deasupra zidului Romei care dă spre minunata Villa Borghese. Această parte e mărginită de un parapet înalt, lângă care sunt mai multe băncuţe. Una dintre acestea, aflate la o oarecare distanţă, era ocupată de un domn şi o doamnă, spre care arătă doamna Walker printr-o mişcare a capului. Exact atunci cele două persoane se ridicară şi se îndreptară către parapet. Winterbourne îi ceru birjarului să oprească şi coborî de îndată din trăsură. Doamna Walker se uită la el fără să scoată un cuvânt, apoi, în timp ce el îşi scotea pălăria în faţa ei, trăsura se îndepărtă. Winterbourne rămase pe loc privindu-i pe Daisy şi cavalerul ei. Era clar că ei nu aveau ochi pentru nimeni altcineva, fiind mult prea preocupaţi unul de celălalt.
Când ajunseră lângă gărduleţul parcului, rămaseră nemişcaţi o clipă privind spre pâlcul de pini ai Villei Borghese, apoi Giovanelli se aşează cât se poate de în largul lui pe marginea iată a zidului. Soarele ce apunea în partea opusă a orizontului trimise câteva raze luminoase dintre câteva pâlcuri de nori, prilej cu care însoţitorul lui Daisy îi luă umbrela de soare din mână şi o deschise. Ea se apropie de el, care ţinea deasupra lor umbrela de soare. Apoi, ţinând în continuare umbrela, o sprijini de umărul fetei, astfel încât
47
ambele lor capete erau ascunse vederii lui Winterbourne. Tânărul şovăi o clipă, apoi plecă, însă nu spre cuplul cu

umbrela de soare, ci spre locuinţa mătuşii sale, doamna Costello.
Se felicită a doua zi pentru faptul că nici un servitor nu îndrăznise să zâmbească atunci când întrebase de doamna Miller la hotelul unde stătea. Cu toate acestea, nici mama, nici iiica nu erau acolo, iar a doua zi când repetă vizita, Winterbourne avu din nou ghinionul de a nu le găsi. Petrecerea doamnei Walker avu loc în seara celei de-a treia zile, şi, în ciuda răcelii cu care îl tratase gazda la ultima lor întâlnire, Winterbourne se număra printre invitaţi. Doamna Walker era una dintre acele americance care, pe durata şederii lor în străinătate, se dau în vânt, după cum singure recunosc, după studierea societăţii europene, şi cu ocazia aceasta colectase mai multe specimene dintre semenii ei pentru a-i servi ca obiect de studiu. La sosirea lui Winterbourne, Daisy Miller nu ajunsese încă, dar după câteva minute o văzu pe biata ei mamă intrând neînsoţită, extrem de timidă şi de tristă. Părul de la tâmple al doamnei Miller părea mai grizonat ca niciodată, în timp ce se apropia de doamna Walker, Winterbourne se trase şi el lângă cele două.
- După cum vedeţi, am venit singură, spuse nefericita doamnă Miller. Sunt atât de speriată că nu ştiu ce să fac. E prima dată când vin singură la o petrecere, mai ales în această ţară. Aş fi vrut să-l aduc pe Randolph sau pe Eugenio, sau pe oricine altcineva cu mine, dar Daisy pur şi simplu m-a împins de la spate să vin singură. Nu sunt obişnuită să umblu singură.
- Şi fiica dumitale nu are de gând să ne onoreze cu prezenţa ei? întrebă doamna Walker impresionată.
- Ei bine, Daisy e deja îmbrăcată, spuse doamna Miller cu tonul lipsit de interes, dacă nu cumva chiar filozofic, cu care vorbea mereu despre întâmplările de zi cu zi ale vieţii fiicei sale. S-a îmbrăcat anume pentru cină. A venit însă un prieten de-al ei în vizită, bărbatul acela, italianul pe care voia să-l aducă în seara asta. Se apucaseră de cântat la pian şi din câte se părea, nu se mai puteau desprinde de el. Domnul Giovanelli cântă minunat. Dar tind să cred că nu vor întârzia foarte mult, încheie doamna Miller plină de speranţă.
- Tare-mi pare rău că o să-şi facă intrarea în felul acesta, spuse doamna Walker.

- Eu i-am spus că nu are nici un sens să se gătească înainte de cină dacă are de gând să vină după trei ore, răspunse mama lui Daisy. Nu am văzut nici o logică în a se îmbrăca cu o rochie atât de frumoasă doar ca să stea cu domnul Giovanelli.
- Ce dezgustător! spuse doamna Walker întorcând spatele şi uitându-se la Winterbourne. Pur şi simplu face paradă. Asta e răzbunarea ei pentru faptul că am avut îndrăzneala de a-i ţine lecţii. Când o să apară, nici nu vreau să vorbesc cu ea.
Daisy sosi după ora unsprezece, dar nu era, în asemenea împrejurări, genul de tânără care să aştepte să-i fie adresat cuvântul, înainta radiind de frumuseţe, zâmbind şi discutând cu toată lumea, aducând cu sine un buchet mare de flori şi pe domnul Giovanelli. Toată lumea se opri din discutat şi se întoarse să o privească. Ea se îndreptă direct către doamna Walker.
- Tare mă tem că v-aţi gândit că nu am să mai vin, aşa că am trimis-o pe mama să vă anunţe. Am vrut ca domnul Giovanelli să exerseze unele cântece înainte de a sosi. Probabil că ştiţi bine cât de frumos cântă şi chiar aş dori să vă rog să-i cereţi să ne cânte. Acesta este domnul Giovanelli, ştiţi că vi l-am prezentat deja. Are cea mai minunată voce şi cunoaşte cele mai frumoase cântece. Intenţionat l-am pus să le repete în seara asta, aşa că ne-am distrat de minune la hotel.
După toate acestea, Daisy îşi luă cel mai strălucitor zâmbet, uitându-se când la gazda sa, când de jur împrejurul încăperii, în timp ce-şi netezea rochia cu mici atingeri înjurai umerilor.
- E cineva cunoscut pe aici? întrebă ea.
- Cred că toată lumea te cunoaşte! spuse serioasă doamna Walker, timp în care îi aruncă un salut scurt domnului Giovanelli. Bărbatul acela era de o galanterie înnăscută. Zâmbi şi făcu o plecăciune arătându-şi dinţii albi. îşi răsuci mustăţile şi-şi roti ochii făcând toate gesturile tipice unui italian chipeş aflat la o petrecere. Cântă minunat vreo jumătate de duzină de cântece, cu toate că doamna Walker declară mai apoi că nu putea să-şi dea seama cine îi ceruse să facă acest lucra. Din câte se pare, nu Daisy fusese aceea care îi dăduse acest ordin. Daisy stătuse la o oarecare distanţă de pian şi cu toate că îşi expri-
J mase public profunda admiraţia faţă de interpretarea lor, continuă să vorbească în şoaptă pe durata acestora.

- Mare păcat că încăperile astea sunt atât de mici şi nu putem dansa, îi spuse ea lui Winterbourne, ca şi cum îl văzuse doar cu cinci minute mai devreme.
- Eu nu regret că nu putem dansa, răspunse Winterbourne. Eu nu dansez.
- Bineînţeles că nu dansezi, şi asta pentru că eşti atât de rigid! spuse domnişoara Daisy. Sper că ţi-a plăcut plimbarea cu doamna Walker!
- Nu, nu mi-a plăcut. Mi-a plăcut mai mult să mă plimb cu dumneata.
- Noi doi ne-am despărţit şi a fost mai bine aşa, spuse Daisy. Dar ai mai auzit aşa grozăvie ca doamna Walker să-mi ceară să mă urc la ea în trăsură doar pentru a-l lăsa baltă pe domnul Giovanelli, şi asta sub pretextul că era o treabă imorală? Ce idei ciudate au unii oameni! N-ar fi fost deloc frumos din partea mea, căci bietul om vorbea de zece zile despre plimbarea aceea cu mine.
- Ba chiar nu ar fi trebuit să vorbească deloc despre asta, spuse Winterbourne. Nu cred să fi avut curajul să ceară

vreunei tinere din ţara asta să hoinărească cu el pe străzi.
- Să hoinărească pe străzi? strigă Daisy încremenită. Dar unde în altă parte ar fi putut-o invita la o plimbare? Pincio nu seamănă deloc a stradă, iar eu mă bucur că nu sunt una dintre tinerele din ţara asta. Din câte văd eu, tinerele din ţara asta se plictisesc teribil şi tare nu pricep de ce trebuie să-mi schimb eu obiceiurile mele pentru *ele.*
- Tare mă tem că obiceiurile tale sunt acelea ale unei cochete, spuse Winterbourne cu gravitate.
- Evident că despre asta e vorba! strigă ea fixându-l din nou cu privirea. Sunt o cochetă îngrozitoare, teribilă! Ştii tu vreo fată drăguţă care să nu fie aşa? Dar presupun că acum urmează să-mi spui că eu nu sunt o fată drăguţă.
- Bineînţeles că eşti o fată foarte drăguţă, dar mi-aş dori să cochetezi cu mine şi numai cu mine, spuse Winterbourne.
- Ah! Mulţumesc! Mulţumesc foarte mult! Dar eşti ultimul bărbat cu care m-aş gândi să cochetez. Şi tocmai am avut onoarea să te anunţ că eşti foarte rigid.
- Spui asta prea des, răspunse Winterbourne. Daisy începu să râdă în hohote.
50
- Dacă aş putea spera că asta te va scoate din sărite, fii sigur că aş mai spune-o o dată.
- Nu face asta. Când mă enervez, sunt mai rigid decât de obicei. Dar dacă tot nu vrei să cochetezi cu mine, te rog mult să încetezi să mai cochetezi cu amicul tău de la pian. Oamenii de pe aici nu prea înţeleg genul acesta de lucruri.
- Şi eu care eram de părere că nu înţeleg mai nimic! exclamă Daisy.
- Nu în ceea ce priveşte tinerele necăsătorite.
- Mie mi se pare cu atât mai potrivit să flirteze femeile tinere şi necăsătorite, decât cele bătrâne şi cu soţi, declară Daisy.
- Ei bine, spuse Winterbourne, când ai de-a face cu cei din partea locului, e bine să te porţi după regulile lor. Cochetăria e un obicei pur american care nu există pe aici. Aşa că atunci când te afişezi în public cu domnul Giovanelli şi fără mama ta...
- Dumnezeule mare! Biata mama! zise Daisy.
- Deşi tu probabil cochetezi, domnul Giovanelli nu cochetează, ci urmăreşte alte scopuri.
- In orice caz, el nu îmi ţine lecţii, spuse Daisy cu însufleţire. Şi dacă ţii morţiş să afli, atunci te anunţ că nici unul dintre noi nu cochetează. Suntem prea buni prieteni ca să facem asta. Suntem prieteni foarte apropiaţi.
-Ah! se aprinse Winterbourne. Dacă sunteţi îndrăgostiţi unul de celălalt, atunci situaţia e cu totul alta.
Fata îi permisese să vorbească atât de deschis până la acest punct, încât el nu se aştepta câtuşi de puţin să o şocheze cu această exclamaţie; numai că ea se ridică de îndată, roşind vizibil şi făcându-l să exclame în sinea lui că americancele erau cele mai ciudate creaturi din lume.
- Cel puţin domnul Giovanelli nu-mi pomeneşte niciodată astfel de lucruri neplăcute, spuse ea aruncându-i o privire interlocutorului ei.
Winterbourne era bulversat. Rămăsese uitându-se în gol, timp în care domnul Giovanelli terminase de cântat. Se ridică de la pian şi se apropie de Daisy.
- Nu vrei să mergem în camera alăturată să bem un ceai? întrebă el, făcând o plecăciune în faţa ei cu zâmbetul acela decorativ al lui.
51
Daisy se întoarse spre Winterbourne şi începu să zâmbească din nou. El era în continuare perplex, deoarece zâmbetul acela nu clarifica deloc situaţia, cu toate că părea a dovedi că fata avea o blândeţe şi o fineţe care o făceau să ierte jignirile care i se aduceau.
- Domnului Winterbourne nu i-a trecut niciodată prin cap să-mi ofere un ceai, spuse ea în felul acela tulburător al ei.
- Eu ţi-am oferit un sfat, se aprinse din nou Winterbourne. -Prefer ceaiul slab! strigă Daisy şi plecă împreună cu Giovanelli. Stătu cu el în camera alăturată, în dreptul ferestrei, pentru tot restul serii. Cineva cânta la pian, dar nici unul dintre cei doi nu păru să-i acorde nici cea mai mică atenţie. Când Daisy veni să-şi ia rămas bun la plecare de la doamna Walker, aceasta din urmă repară în mod voit slăbiciunea de care dăduse dovadă la sosirea fetei la petrecere, îi întoarse spatele domnişoarei Miller şi o lăsă să plece. Winterbourne, care stătea lângă uşă, văzu toată scena. Daisy se făcu foarte palidă şi se uită la mama ei, dar doamna Miller nu găsi că ar fi fost în vreun fel încălcată eticheta socială. Ba dimpotrivă, ea chiar păru că încerca să atragă atenţia asupra lor.
- Noapte bună, doamnă Walker, spuse ea. Am petrecut o seară încântătoare. Vedeţi, dacă îi dau voie lui Daisy să vină la petreceri fără mine, cel puţin ţin morţiş să plece o dată cu mine.
Daisy se întoarse cu spatele, palidă şi cu o expresie serioasă, privind spre arcada de la intrare. Winterbourne văzu asta şi se gândi că, pentru prima dată, fata era prea şocată şi uimită pentru a mai putea fi indignată. Şi el, la rândul lui, se simţea cât se poate de tulburat.
- Asta a fost de-a dreptul crud, îi spuse el doamnei Walker.
- N-o să mai calce în viaţa ei în salonul meu! răspunse gazda. Dat fiind că Winterbourne nu avea cum să o mai întâlnească

de atunci înainte în salonul doamnei Walker, merse cât de des putu la hotelul unde stătea doamna Miller. Le găsea de foarte puţine ori acasă, dar ori de câte ori avea această şansă, Giovanelli era nelipsit. Nu de puţine ori, italianul cel isteţ se afla singur cu Daisy în salon, doamna Miller fiind, din câte se pare, de părere că discreţia era cea mai bună metodă de supraveghere. Deşi era cât se poate de uimit la început, Winterbourne îşi dădu seama în aceste situaţii că Daisy nu era niciodată stânjenită sau deranjată 52
de vizitele sale. Curând începu însă să-şi dea seama că Daisy nu mai reuşea să-l uimească. Elementul surpriză din comportamentul ei devenise previzibil. Nu arăta în nici un fel că ar fi fost deranjată ori de câte ori îi erau întrerupte întrevederile între patru ochi cu Giovanelli. Stătea la taclale cu amândoi ca şi cum ar fi vorbit cu unul singur şi întotdeauna în conversaţiile sale se regăsea acelaşi amestec ciudat de îndrăzneală şi de inocenţă. Winterbourne remarcă în sinea lui că dacă fata era cu adevărat interesată de Giovanelli, atunci era ciudat faptul că nu făcea nici un efort ca întâlnirile lor să rămână netulburate. Iar el o plăcea şi mai mult pentru indiferenţa inocentă şi pentru umorul ei sănătos ce părea inepuizabil. Cu greu ar fi putut spune de ce o plăcea, dar i se părea genul de femeie care nu ar fi putut fi geloasă vreodată. Cu riscul de a stârni un zâmbet zeflemitor din partea cititorului, pot să spun că privitor la femeile care îi treziseră interesul până atunci, lui Winterbourne i se păruse adesea că trebuia să se teamă într-o oarecare măsură de ele în anumite împrejurări, în ce-o privea pe Daisy Miller, avea sentimentul plăcut că nu trebuia să se teamă niciodată de ea. Trebuie să mai adăugăm că sentimentul acesta nu era deloc măgulitor pentru Daisy, ci făcea parte din convingerile sale, sau mai degrabă din temerile sale cum că ea avea să se dovedească a fi o tânără uşuratică.
Din păcate însă, ea era foarte interesată de Giovanelli. Ori de câte ori vorbea el, ea îl sorbea din priviri şi îi spunea mereu să facă asta şi cutare lucru, bătându-l mereu la cap şi sufocându-l. Daisy părea să fi uitat cu desăvârşire faptul că Winterbourne spusese ceva ce nu-i făcuse plăcere la petrecerea doamnei Walker. într-o după-amiază de duminică, pe când era plecat la Sân Pietro cu mătuşa sa, Winterbourne o zări pe Daisy plimbându-se prin preajma marii biserici în compania eternului Giovanelli. I-i arătă de îndată doamnei Costello pe cei doi. Aceasta se uită o clipă la ei prin ochelari şi spuse:
- Acesta să fie motivul pentru care eşti atât de căzut pe gânduri în ultimul timp? Ia spune!
- Habar n-am avut că am fost căzut pe gânduri, spuse tânărul.
- Eşti foarte preocupat. Se vede că te gândeşti la ceva.
- Şi la ce anume mă acuzi că m-aş gândi? întrebă el.
53
- La tinerica aceea, domnişoara Baker, domnişoara Chandler... sau cum o cheamă? La idila dintre domnişoara Miller şi tânărul cu mustăcioară.
- Cum să numeşti idilă o relaţie de care ştie toată lumea? întrebă el.
- Asta e nesăbuinţa lor, spuse doamna Costello, şi nicidecum meritul lor.
- Nu, răspunse Winterbourne cu ceva din îngândurarea la care făcuse referire mătuşa lui. Nu cred că există motive să numim povestea asta o idilă.
— Am auzit o groază de oameni vorbind despre asta. Merge vorba că ei i s-au cam aprins călcâiele după el.
- Cert este că sunt foarte apropiaţi, spuse Winterbourne. Doamna Costello inspecta din nou cuplul prin ochelarii de
vedere.
- E foarte chipeş. Se vede asta de la o poştă. Ea crede că e cel mai elegant bărbat din lume şi cel mai rafinat. N-a mai văzut niciodată aşa ceva. E mai bun chiar şi decât ghidul. Probabil că tocmai ghidul le-a făcut cunoştinţă, iar dacă reuşeşte să o mărite, atunci ghidul se va alege cu un comision destul de frumuşel.
-Nu cred că ea se gândeşte să se mărite cu el, spuse Winterbourne. Şi cred că nici el nu trage speranţa să se însoare cu ea.
- Poţi fi sigur că ea nu are nimic în cap. Trăieşte de pe o zi pe alta, de la o oră la alta, aşa cum făceau în epoca de piatră. Nici nu pot să-mi imaginez ceva mai dezgustător. Şi în acelaşi timp, poţi să fii sigur că-ţi poate spune dintr-un moment în altul că s-a logodit, adăugă doamna Costello.
- Cred că asta depăşeşte cu mult aşteptările lui Giovanelli, spuse Winterbourne.
- Cine e Giovanelli?
- Italianul. Am întrebat în dreapta şi în stânga despre el şi am aflat câte ceva. Aparent, e un individ cât se poate de respectabil. Părerea mea e că ar fi un fel de avocat începător, dar la scară mică. Nu pare să se învârtă în cercurile cele mai înalte. E foarte posibil ca însuşi ghidul să le fi făcut cunoştinţă, în mod evident, şi el e vrăjit de domnişoara Miller. în timp ce ea crede despre el că e cel mai stilat bărbat din lume, şi el, la rândul lui, găseşte că nu a mai avut niciodată o legătură cu o asemenea 54
frumuseţe, cu atâta opulenţă, cu atâta bogăţie câtă are tânăra noastră. Şi apoi, cred că el o găseşte incredibil de frumoasă şi de interesantă. Tind să mă îndoiesc că el ar visa la o căsătorie cu ea. Cred că-şi dă seama că norocul e prea mare pentru el, căci el nu are nimic de oferit decât feţişoara lui frumoasă, iar stăpânul misteriosului tărâm al dolarilor e domnul Miller. Giovanelli ştie prea bine că nu are nici un titlu pe care să-l ofere în schimb. Altfel ar fi stat lucrurile dacă ar fi fost conte sau marchiz! Cred că nici lui nu-i vine să creadă ce noroc a dat peste el dintr-odată!

- Se *bazează pe faţa* lui frumoasă şi crede despre domnişoara Miller că e doar o tinerică ce-şi trăieşte viaţa! spuse doamna Costello.
- E cât se poate de adevărat, continuă Winterbourne, că Daisy şi maică-sa nu au ajuns la acel nivel de... cum să-i spun?... de educaţie de unde începe să se nască ideea de a pune mâna pe un conte sau pe un marchiz. Sunt de părere că, din punct de vedere intelectual, nici nu sunt în stare să conceapă un asemenea lucru.
-Ah! Dar avocăţelul nostru nu ştie asta, spuse doamna Costello.
La auzul acestei observaţii, Winterbourne consideră că strânsese suficiente dovezi în acea zi petrecută la Sân Pietro. O duzină de americani sosiră să vorbească cu doamna Costello care şedea pe scăunel portabil lângă un pilastru mare. Slujba era în plină desfăşurare în acordurile orgii şi cântecele corului, timp în care doamna Costello schimba cu prietenii ei o mulţime de impresii legate de domnişoara Miller care „mersese prea departe". Winterbourne nu era câtuşi de puţin încântat de cele auzite, dar când ajunse la treptele bisericii, o văzu pe Daisy care tocmai ieşise şi se urca într-o trăsură împreună cu complicele ei pentru a se face nevăzuţi pe străzile cinice ale Romei şi atunci Winterbourne nu putu să nu recunoască faptul că într-adevăr fata mersese prea departe, îi păru cât putu de rău pentru ea -nu neapărat din pricina faptului că ar fi crezut că fata îşi pierduse complet minţile, ci pentru că era tare neplăcut să auzi atâtea chestii vulgare despre o fiinţă atât de frumoasă şi de lipsită de apărare. După acest incident, încercă să tragă un semnal de alarmă faţă de doamna Miller. într-o zi, întâlni pe corso
55
un prieten, un turist ca şi el de altfel, care tocmai se întorsese de la Palatul Doria unde se plimbase prin minunata galerie. Amicul său îi vorbi un timp despre portretul superb al lui Inocenţiu al X-lea pictat de Velasquez, care se afla într-una din încăperile de la castel, apoi spuse:
- Apropo de asta, chiar în aceeaşi încăpere, am avut plăcerea de a contempla o pictură de un alt gen, americanca aceea drăguţă pe care mi-ai arătat-o săptămâna trecută.
Ca răspuns la întrebările lui Winterbourne, amicul său îi povesti cum frumoasa americancă, mai drăguţă ca niciodată, şedea împreună cu însoţitorul ei în colţul retras unde era expus portretul papei.
- Şi de cine era însoţită? întrebă Winterbourne.
- De un italian cu un bucheţel de flori la butonieră. Fata e nespus de frumoasă, dar parcă mi-ai spus zilele trecute că ar fi din înalta clasă.
- Dar chiar aşa şi este! răspunse Winterbourne şi, încre-dinţându-se că amicul său o văzuse pe Daisy împreună cu însoţitorul ei doar cu cinci minute mai devreme, sări în prima trăsură întâlnită şi se duse să o vadă pe doamna Miller. Era la hotel şi îşi ceru scuze că îl primea în absenţa lui Daisy.
- E plecată pe undeva cu domnul Giovanelli, spuse doamna Miller. Pleacă mai mereu cu domnul Giovanelli.
-Am observat şi eu că sunt foarte apropiaţi, comentă Winterbourne.
- Oh, pare că nici nu pot trăi unul fără celălalt! spuse doamna Miller. Oh, e un gentleman adevărat, în orice caz. Ii spun mereu lui Daisy că e logodită!
- Şi ea ce spune?
- Oh, ea spune că nu e logodită deloc. Dar se poartă de parcă ar fi logodită, continuă mama. L-am rugat pe domnul Giovanelli să mă anunţe dacă *ea* refuză să facă asta. Aş vrea să-i scriu domnului Miller despre asta. Dumneavoastră nu aţi proceda la fel?
Winterbourne îi răspunse că şi el ar face acelaşi lucru, iar felul în care mama lui Daisy judeca lucrurile i se păru atât de incompatibil cu vigilenţa părintească, încât renunţă la orice încercare de a o avertiza în vreun fel. 56
După aceasta, Daisy nu mai era de găsit niciodată acasă, iar Winterbourne încetă să o mai întâlnească în casele cunoştinţelor lor comune deoarece, din câte îşi dădea el seama, oamenii aceştia se gândiseră bine şi ajunseseră la concluzia că ea mersese prea departe, încetaseră să o mai invite şi se purtau de parcă ar fi voit să sublinieze în faţa europenilor un mare adevăr: acela că, deşi domnişoara Daisy Miller era americancă, atitudinea ei nu era câtuşi de puţin reprezentativă şi era privită de toţi compatrioţii ei drept anormală.
Winterbourne se întreba ce simţea ea acum când toată lumea îi întorcea spatele, şi uneori chiar se supăra la gândul că ea nu dădea doi bani pe toată treaba asta. îşi spunea în sinea lui că ea era prea uşuratică şi copilăroasă, prea necioplită şi lipsită de judecată, prea provincială ca să reflecteze la toată ostilitatea faţă de ea sau ca s-o perceapă măcar. Alteori, însă, se gândea că în trupul ei elegant şi iresponsabil .purta conştiinţa sfidătoare, pasionată, perfect lucidă, a tuturor impresiilor pe care le producea. Se întreba dacă toată sfidarea lui Daisy era generată de conştiinţa inocenţei ei sau de faptul că era o tânără de nestăpânit. Trebuie să spunem că începea să i se pară şi lui Winterbourne că era o adevărată bravură să continue să creadă în inocenţa lui Daisy.
Aşa cum am mai avut ocazia să vă povestesc până acum, era iritat de faptul că era redus la cea mai măruntă logică când venea vorba de tânăra domnişoară, era supărat pe sine pentru că nu putea să-şi dea seama instinctiv în ce măsură excentricităţile ei erau de natură generică, naţională sau ţineau de personalitatea ei. Din oricare punct de vedere ar fi privit situaţia, într-un fel Daisy îi lipsea, dar era deja prea târziu. Fusese „răpită" de domnul Giovanelli.
La câteva zile după întâlnirea cu mama ei, o revăzu în acel loc tulburător de frumos şi de trist cunoscut sub numele de Palatul împăraţilor. Primăvara sosită timpuriu la Roma umpluse aerul cu miresme şi parfumuri, iar

faţada nereguiată a palatului era acum împânzită cu verdeaţă. Daisy se plimba pe lângă un pâlc de ruine înconjurat de marmură acoperită cu muşchi şi pavate cu inscripţii monumentale. Lui Winterbourne i se păru că Roma nu mai fusese niciodată atât de frumoasă. Rămase pe loc, privind armonia încântătoare a liniilor şi culorilor care mărgineau în depărtare oraşul, inspirând adânc mirosurile uşor
57
umede şi bucurându-se de prospeţimea zilei şi de vechimea acelui loc care se amestecau misterios. I se păru că Daisy nu fusese niciodată atât de frumoasă ca atunci, dar gândea astfel ori de câte ori o vedea. Giovanelli îi stătea alături şi arăta şi el la fel de strălucitor.
- Ei bine, spuse Daisy, s-ar spune că eşti un singuratic!
- Singuratic? întreba Winterbourne.
- Mereu te plimbi singur. De nu iei pe nimeni cu tine la plimbare?
- Eu nu sunt chiar atât de norocos ca însoţitorul tău, spuse Winterbourne.
încă de la început, Giovanelli îl tratase pe Winterbourne cu cea mai mare politeţe. Ii asculta remarcile cu un aer plin de respect şi râdea întotdeauna la auzul glumelor sale. Părea dispus să recunoască faptul că Winterbourne era un tânăr educat. Nu se purta în nici o împrejurare ca un curtezan gelos, căci era evident că dispunea de foarte mult tact şi nu avea nimic împotriva faptului că lumea se aştepta din partea lui să se poarte cu oarecare modestie. Winterbourne chiar credea uneori că pentru Giovanelli ar fi o adevărată uşurare mentală să încheie o înţelegere cu el, să-i spună, ca un om inteligent ce era, să fie binecuvântat, căci şi *el* ştia ce minunată era fata aceea şi că nu-şi făcea speranţe deşarte cu privire la căsătorie şi teancul de dolari. De data aceasta, se depărta uşor de însoţitoarea sa pentru a rupe un bucheţel de flori de migdal pe care şi-l aranja cu cea mai mare atenţie la butonieră.
- Ştiu de ce spui asta, zise Daisy urmărindu-l din priviri pe Giovanelli. Pentru că tu crezi că eu ies prea mult cu *el.* Şi înclină din cap spre însoţitorul ei.
-Toată lumea gândeşte asta, dacă vrei să ştii, spuse Winterbourne.
- Desigur că vreau să ştiu! exclamă Daisy serioasă. Dar nu dau crezare acestui lucru. Se prefac doar că sunt şocaţi. Nu dau nici doi bani pe tot ceea ce fac. Şi în plus, nici nu ies chiar atât de des.
- Cred că ai să-ţi dai seama foarte curând că le pasă. Şi crede-mă că-ţi vor arăta asta într-un fel cât se poate de neplăcut.
Daisy se uită la el o clipă.
- Cât de neplăcut? 58
- Nu ai observat nimic? întrebă Winterbourne.
- Te-am văzut pe tine. Dar am observat că eşti la fel de rigid precum umbrela pe care o aveam când te-am văzut prima dată.
-Ai să-ţi dai seama că sunt mai puţin rigid decât alţii, spuse Winterbourne zâmbind.
- Şi cum am să-mi dau seama de asta?
- Atunci când ai să-i vezi pe cei despre care îţi vorbesc.
- Şi ce au de gând să-mi facă?
- Or să-ţi întoarcă spatele. Ştii ce înseamnă asta? Daisy se uită la el intens şi începu să roşească.
- Te referi la acelaşi lucru pe care l-a făcut şi doamna Walker acum câteva seri?
- Exact! spuse Winterbourne.
Se uită spre Giovanelli care-şi aşeza grijuliu buchetul de flori de migdal la butonieră, îşi mută apoi privirea spre Winterbourne şi spuse:
- Nu pot să cred că le dai voie să fie atât de răi!
- Ce pot să fac? întrebă el.
- Mă aşteptam să zici ceva.
- Dar îţi spun dumitale. Făcu o pauză, îţi spun că mama ta crede că te-ai logodit.
- Da, aşa crede ea, spuse Daisy senină. Winterbourne izbucni în râs.
- Şi Randolph crede şi el asta? întrebă el.
- Randolph nu crede nimic, după părerea mea, spuse Daisy. Scepticismul lui Randolph îi stârni şi mai tare râsul lui
Winterbourne, însă băgă de seamă că Giovanelli se îndrepta spre ei.
Observând acelaşi lucru la rândul ei, Daisy se adresă din nou compatriotului ei:
- Dacă tot ai adus vorba despre asta, să ştii că *sunt* logodită, spuse ea.
Winterbourne se uită la ea şi se opri din râs.
- Nu mă crezi! spuse ea. Tăcu o clipă şi zise apoi:
- Ba da, te cred!
- Ba nu mă crezi! răspunse ea. Ei bine, atunci nu sunt logodită!
59
Fata şi însoţitorul ei se îndreptau spre poartă, astfel încât Winterbourne, care sosise la ceva timp în urma

lor, îşi luă rămas bun de la ei. O săptămână mai târziu, Winterbourne fu invitat la cină într-o vilă splendidă de pe Colle Celio şi, la sosirea în acel loc, renunţă la trăsura pe care o închiriase. Seara era cu adevărat încântătoare, iar el îşi promise în gând să meargă pe jos până acasă pe sub Arcul lui Constantin şi pe lângă monumentele slab luminate ale forumului. Era o lună palidă pe cer şi lumina acesteia nu era foarte puternică, însă astrul era învăluit într-o perdea subţire de nori ce păreau să împrăştie şi să egalizeze lumina. Pe drumul de întoarcere de la vilă (era cam unsprezece noaptea), pe când se apropia de cercul întunecat al Colosseumului, îi trecu prin minte, cum era un iubitor de peisaje, că n-ar fi rău să arunce o privire înăuntru în lumina palidă a lunii. Se abătu din drum şi o luă spre una dintre boitele golaşe lângă care era oprită o mică trăsură descoperită dintre cele care se vedeau adesea pe străzile Romei. Apoi, îşi continuă drumul printre umbrele cavernoase ale impresionantului edificiu, şi ajunse în dreptul arenei pustii şi tăcute. Locul nu i se mai păruse niciodată atât de interesant. O jumătate a cercului gigantic era scufundată în întuneric, iar cealaltă dormita în penumbră. Pe când stătea acolo, începu să murmure versurile celebre ale lui Byron din *Manfred^* dar înainte să apuce să-şi termine citatul, îşi aminti că dacă meditaţiile nocturne la Colosseum sunt recomandate de poeţi, ele sunt în schimb criticate de doctori. Nu încape îndoială că atmosfera era cât se poate de istorică, dar din punct de vedere ştiinţific, nu era cu nimic mai presus decât o miasmă dăunătoare. Winterbourne înainta spre centrul arenei pentru a se bucura de o privire de ansamblu, urmând să se retragă de îndată după aceea.

Crucea mare din centru era cufundată în umbră şi reuşi să o distingă doar atunci când se apropie mai mult. Atunci băgă de seamă că pe treptele de jos care formau baza acesteia stăteau două persoane. Una dintre ele era o femeie şi era aşezată; bărbatul care o însoţea stătea în faţa ei.

Glasul femeii ajunse de îndată până la el în aerul călduţ al nopţii.

- Se uită la noi aşa cum se uitau probabil tigrii sau leii la martirii creştini! 60

Acestea au fost cuvintele care ajunseră la urechile lui, cu binecunoscutul accent al domnişoarei Daisy Miller.

- Să sperăm că nu îi e foame foarte tare! răspunse ingeniosul Giovanelli. Va trebui să mă mănânce pe mine prima dată, iar pe tine să te servească la desert.

Winterbourne se opri cu un fel de groază şi în acelaşi timp cu un fel de uşurare. Era ca şi cum s-ar fi iacul dintr-odată lumină asupra comportamentului ambiguu al lui Daisy, iar enigma devenise uşor de înţeles. Era genul de fată pe care nu era nevoie să te străduieşti să o respecţi. Winterbourne rămase nemişcat uitându-se la ea şi la însoţitorul ei, fără să-şi dea seama că, deşi abia îi distingea, el era cât se poate de vizibil. Se simţi revoltat în sinea lui pentru că pierduse atâta timp încercând să înţeleagă cum ar fi trebuit să o privească pe domnişoara Daisy Miller. Apoi, exact în momentul în care ar fi vrut să înainteze, se răzgândi, dar nu din teama de a comite o nedreptate, ci pentru a evita pericolul de a părea necuviincios de interesat de ceea ce se petrecea. Se întoarse spre ieşirea din acel loc, dar în timp ce făcea acest lucru, o auzi pe Daisy spunând:

-Dumnezeule! Era domnul Winterbourne! M-a văzut şi m-a ignorat total!

Ce destrăbăiată isteaţă era şi cum se mai pricepea ea să mimeze inocenţa rănită! Dar el refuză să o ignore. Wmterboume se întoarse din nou şi merse drept spre crucea cea mare. Daisy se ridicase de jos, iar Giovanelli îşi scoase pălăria. Winterbourne începea acum să se gândească serios la nebunia fetei de a zăbovi în cuibul acela al malariei. Ce importanţă avea faptul că era o desfrânată? Acesta nu era un motiv să moară de plămâni.

- De când eşti aici? întrebă el aproape brutal.

Daisy se uită la el în lumina blândă a lunii. Apoi spuse:

- Am stat toată seara, răspunse ea liniştită. Nu am mai văzut niciodată atâta frumuseţe.

- Tare mă tem că malaria nu o să ţi se pară la fel de frumoasă, spuse Winterbourne. Uite-aşa te pricopseşti cu ea. Mă întreb cum poţi dumneata, care eşti de prin părţile locului, să încuviinţezi o asemenea imprudenţă, spuse el întorcându-se spre Giovanelli.

- Ah, spuse chipeşul italian, nu am de ce să mă tem pentru mine.

61

-Nici eu nu mă tem absolut deloc pentru persoana dumitale! Eu mă refer strict la această tânără domnişoară!

Giovanelli ridică sprâncenele frumos arcuite şi-şi arătă dinţii strălucitori. Acceptă însă docil reproşul făcut de Winterbourne.

- I-am spus *signorinei* că e o imprudenţă gravă, dar când vreodată a fost *signorina* prudentă ca să fie şi acum?

- Nu am fost în viaţa mea bolnavă şi nici nu am de gând să mă îmbolnăvesc! Poate că nu prea arăt, dar chiar sunt sănătoasă! Voiam neapărat să văd Colosseumul noaptea şi nici nu concepeam să merg acasă fără să am parte de aşa ceva. La urma urmei, ne-am distrat de minune, nu-i aşa, domnule Giovanelli? Dacă m-am expus vreunui pericol, atunci sunt sigură că Eugenio poate să-mi dea nişte pastile. Are el nişte pastile extraordinare.

- Te-aş sfătui să mergi cât mai repede acasă şi să iei o pastilă! spuse Winterbourne.

- E foarte bine ce spuneţi, spuse Giovanelli. Merg să văd dacă trăsura e pe aici pe-aproape, spuse el şi se depărta de îndată.

Daisy şi Winterbourne plecară după el. El continua să se uite la ea, iar ea nu părea câtuşi de puţin stânjenită. Winterbourne nu spuse nimic, iar Daisy continuă să-i vorbească despre frumuseţea locului.

- Ei bine, *chiar* am văzut frumuseţea Colosseumului în lumina lunii! exclamă ea. Ăsta e un lucru bun.
Apoi, observând tăcerea lui Winterbourne, îl întrebă de ce nu vorbea cu ea. El nu scoase nici un cuvânt, dar începu să râdă. Trecură pe sub una dintre bolţile întunecoase. Giovanelli era deja în faţa trăsurii. Aici Daisy se opri o clipă şi se uită la tânărul american.
- Tu *chiar* m-ai crezut când ţi-am spus că sunt logodită acum câteva zile? întrebă ea.
- Nu mai contează ce am crezut eu acum câteva zile, spuse Winterbourne râzând încă.
- Dar acum ce crezi?
- Cred că prea puţin mai contează dacă eşti sau nu logodită! Simţi cum ochii frumoşi ai fetei îl fixează prin întunericul
de sub boltă, iar ea se pregătea să îi răspundă. Giovanelli le
strigă însă să se grăbească.
62
- Mai repede! Mai repede! spuse el. Dacă reuşim să ne adăpostim înainte de miezul nopţii, atunci suntem în siguranţă.
Daisy luă loc în trăsură, iar norocosul italian se aşeză lângă ea.
- Nu uita de pastilele lui Eugenio! spuse Winterbourne în timp ce-şi ridica pălăria.
- Nu-mi pasă dacă fac malarie sau nu! spuse Daisy pe un ton cam ciudat.
Birjarul pocni din bici, iar trăsura se îndepărtă pe dalele neregulate ale caldarâmului antic.
Winterbourne nu spuse nimănui nici o vorbă despre faptul că o întâlnise pe domnişoara Miller la miezul nopţii la Colosseum în compania unui domn, dar oricum câteva zile mai târziu escapada ei ajunsese la urechile tuturor membrilor comunităţii americane care o comentau în fel şi chip. Winterbourne se gândi că, fără îndoială, cei de la hotel ştiuseră de plecarea ei şi că, după întoarcerea ei, portarul făcuse probabil schimb de impresii cu birjarul. Dar tânărul îşi dădu seama în acelaşi timp că încetase să-l mai preocupe faptul că flirturile tinerei americance erau comentate de servitorii cu mintea îngustă. O zi sau două mai târziu, oamenii aceştia erau în posesia unor informaţii grave: cocheta era grav bolnavă. Când auzi zvonurile, Winterbourne merse imediat la hotel pentru a afla mai multe veşti. Aici află că două sau trei cunoştinţe i-o luaseră înainte şi că vorbeau în salonul doamnei Miller cu Randolph.
- Plimbările de noapte au făcut-o să se îmbolnăvească, spuse Randolph. Se plimba mereu noaptea. Nu ştiu cum de-i plăcea asta. E un întuneric aşa de nesuferit. Aici nu vezi nimic noaptea, cu excepţia serilor în care e lună. In America mereu e lună!
Doamna Miller era de negăsit. Cel puţin acum era nedezlipită de fiica ei. Era cât se poate de evident că Daisy era grav bolnavă.
Winterbourne se duse să afle mai multe veşti despre starea sănătăţii ei şi o zări pe doamna Miller care, deşi era alarmată, părea perfect stăpână pe sine şi, din câte părea, o asistentă eficientă şi pricepută. Vorbi mult despre doctorul Davis, iar Winterbourne o complimentă în sinea lui cu afirmaţia că la urma urmei nu era o gâsculiţă monstruoasă.
- Daisy mi-a vorbit de dumneavoastră acum vreo două zile, îi spuse ea. în marea majoritate a timpului, nu prea ştie ce
63
spune, dar atunci chiar cred că era lucidă. Mi-a încredinţat un mesaj pe care mi-a cerut să vi-l transmit. Mi-a spus să vă anunţ că nu a fost logodită niciodată cu italianul acela arătos. Nici nu ştiţi cât mă bucur să aud asta. Domnul Giovanelli nu ne-a vizitat niciodată de când Daisy a căzut la pat. Şi eu, care credeam că e un gentleman desăvârşit! Asta nu mi se pare însă foarte politicos din partea lui! Mi-a spus cineva că se teme că îl voi certa pentru faptul că a scos-o pe Daisy la plimbare în toiul nopţii. Ei bine, chiar asta am de gând să fac, dar el ştie foarte bine în acelaşi timp că sunt o doamnă. Ce mi-ar mai plăcea să-l cert pentru asta! Oricum, mă bucur că nu e logodită cu el. Nu ştiu de ce a ţinut să ştii dumneata despre asta, dar m-a rugat de trei ori. „Te rog să-i spui asta domnului Winterbourne", mi-a spus ea.
Apoi m-a rugat să te întreb dacă îţi aminteşti când aţi fost împreună la castelul acela din Elveţia. Dar eu i-am spus că nu am de gând să transmit asemenea mesaje. Acum, când ştiu că nu e logodită, sunt sigură că mă bucur să aflu asta.
Dar aşa cum spusese Winterbourne, prea puţin mai conta. O săptămână mai târziu, biata copilă închise ochii pentru totdeauna. Fusese un caz de malarie acută.
Mormântul lui Daisy fu săpat în cimitirul protestant aflat într-un colţ al Romei, sub chiparoşi şi flori de primăvară. Winterbourne şezu lângă el împreună cu alţi câţiva prieteni îndoliaţi veniţi în număr mai mare decât s-ar fi putut aştepta cineva după tot scandalul iscat de tânăra domnişoară. Giovanelli se postă lângă el şi chiar începu să se apropie din ce în ce mai mult înainte ca Winterbourne să apuce să plece. Giovanelli era alb ca varul şi de data asta nu purta nici un bucheţel de flori la butonieră. Părea că voia să spună ceva. în cele din urmă îndrăzni:
- A fost cea mai frumoasă femeie pe care am cunoscut-o vreodată. Şi cea mai plăcută în acelaşi timp.
Apoi, după un moment de reflecţie, adăugă:

- Şi cea mai nevinovată.
Winterbourne se uită la el şi repetă imediat cuvintele sale:
- Şi cea mai nevinovată?
- Cea mai nevinovată! Winterbourne se simţi trist şi furios.
- De ce Dumnezeu ai dus-o în locul acela care i-a fost fatal? 64
Politeţea domnului Giovanelli era aparent imperturbabilă, privi în jos pentru o clipă, apoi spuse:
- Nu mă temeam câtuşi de puţin pentru mine, iar ea îşi dorea asta cu ardoare.
- Asta nu te îndreptăţea să procedezi aşa! declară Winter-bourne.
Italianul cel ingenios lăsă ochii în jos din nou.
- Dacă ar fi trăit, nu aş fi obţinut nimic. Sunt sigur că nu avea să se mărite niciodată cu mine.
- Nu avea să se mărite niciodată cu tine?
- Am sperat la un moment dat. Dar nu avea să se mărite cu mine. Sunt sigur de asta.
Winterbourne îl ascultă şi rămase uitându-se în gol la movila de pământ proaspăt dintre florile de aprilie. Când se întoarse, domnul Giovanelli se depărtase uşor, cu paşi mici.
Winterbourne părăsi Roma aproape imediat, dar vara ce urmă se întâlni din nou la Vevey cu mătuşa sa, doamna Costello. Aceasta se simţea excelent la Vevey. în tot timpul acesta, Winterbourne se gândise adesea la domnişoara Daisy Miller şi la felul ei aparte de a fi. într-o zi îi vorbi mătuşii sale despre ea, spunându-i că avea conştiinţa încărcată pentru că îi făcuse o nedreptate fetei.
- Sunt sigură că nu ştiu nimic despre asta, răspunse doamna Costello. în ce măsură a afectat-o nedreptatea ta?
- înainte să moară, mi-a transmis un mesaj pe care la vremea respectivă nu l-am înţeles, dar între timp l-am descifrat. I-ar fi plăcut să o respect.
- Oare ăsta e un fel modest de a spune că ar fi vrut să răspundă cu aceeaşi monedă afecţiunii tale?
Winterbourne nu dădu nici un răspuns la această întrebare, dar spuse de îndată:
- Ai avut dreptate când ai spus ce ai spus vara trecută. A fost sortit să greşesc. Am trăit prea multă vreme pe alte meleaguri.
Cu toate acestea, Winterbourne se întoarse să locuiască la Geneva, de unde au continuat să sosească cele mai contradictorii explicaţii cu privire la motivele şederii sale acolo: unii spuneau că ar fi „studiat" din greu, alţii că ar fi fost tare interesat de o doamnă străină şi foarte inteligentă.

POVESTEA DIN SUFLETUL EI

I

Vremea se înrăutăţise atât de mult, încât timpul care mai rămăsese din zi era cu siguranţă pierdut. Vântul se înteţea şi furtuna era tot mai puternică; din când în când, se izbea în ferestrele bine închise şi mătura cu rafale nărăvaşe de ploaie chiar şi geamurile apărate de verandă. Dincolo de pajişte, dincolo de deal, pensula udă a cerului se cufunda în adâncurile mării. Dar pajiştea, înviorată deja de atingerea lunii mai, se înfăţişa privirii cu violenţa verdelui ud; tufişurile îmbobocite şi copacii repetau nota clătinându-şi coroanele subţiri, iar lumina rece şi tulbure care se filtra în frumosul salon arăta că după-ami-aza aceea de primăvară era destul de timpurie. Cele două doamne care stăteau tăcute acolo puteau să-şi îndeplinească fără dificultate - şi fără întreruperi, desigur - ocupaţiile; certitudine întărită, atunci când zgomotul vântului lăsa să se mai audă ceva, de scârţâitul ascuţit al stiloului doamnei Dyott, care stătea la masă şi scria scrisori.
Musafira ei, aşezată pe canapeaua mică care fusese aranjată lângă lumina focului, împreună cu un ghiveci cu un palmier, un paravan, un scăunel, o măsuţă, o vază cu flori şi trei fotografii în ramă de argint, ca un colţ „ales" - Maude Blessingbourne, musafira ei, întorcea cu zgomot, deşi la intervale lungi şi neregulate, paginile unei cărţi învelite în hârtie de culoarea lămâii, care nu îşi pierduseră încă foşnetul proaspăt. Efectul acesta te făcea să presupui că era vorba despre cel mai nou roman franţuzesc - care era, după atitudinea cititoarea, evident „bun" - şi se potrivea de minune cu nuanţa specială a încăperii, o atmosferă consistentă de alegere şi reţinere, una dintre cele mai fine 66
evoluţii estetice. Dacă doamna Dyott era îndrăgostită de mobila veche franţuzească, şi vizibil capricioasă din pricina ei, prietena ei prefera autorii francezi moderni - oricât de îndoielnic ar fi fost farmecul frunţilor încununate de şuviţe întunecate, aplecându-se peste umerii slabi şi gârboviţi. Nu se petrecuse nimic de jumătate de oră - ca să fim exacţi, nimic în afară de întreruperile ocazionale ale fiecăreia dintre tovarăşe, care voia să-şi dea seama de gradul de captivare al celeilalte fără să se întoarcă. De aceea, tăcerea lor nu era încărcată doar de un simţământ al vremii, ci de un simţământ al propriei firi, ca să zicem aşa. Maud Blessingbourne, cu cartea în poală, închidea ochii cu o răbdare conştientă, care părea să spună că aştepta; totuşi, ea a făcut în cele din urmă mişcarea care trăda tensiunea ce domnea între ele. Se ridică şi se îndreptă spre foc, privind un minut flăcările; apoi se întoarse şi se apropie de fereastră, ca şi cum ar fi vrut să vadă ce se întâmpla în realitate, în timpul acesta, doamna Dyott începu să scrie cu şi mai multă concentrare.

Grămăjoara de scrisori crescuse, şi dacă înfăţişarea hotărâtă se potrivea cu frumuseţea ei blondă şi puţin cam trecută, obiceiul de a-şi vedea de treabă putea să ţină întotdeauna pasul cu orice abatere a gândurilor. Cu toate acestea, ea vorbi prima.
- Cred că a fost interesantă cartea.
- Destul; puţin cam siropoasă.
Un vaier mai puternic al furtunii acoperi ultimul cuvânt.
- Puţin cam furtunoasă?
- Vai de mine, nu - timidă şi fără vlagă; doar dacă nu mi-am pierdut cumva judecata.
- Poate că ţi-ai pierdut-o, sugeră placid doamna Dyott, citind atât de mult.
Tovarăşa ei făcu un gest de prefăcută disperare.
- Ah, îmi tai tot avântul de a mă duce în cameră să iau alta, cum voiam să fac.
- Alta franţuzească?
- Mă tem că da.
- Le cari după tine cu grămada?
- în casele englezeşti nevinovate? Maud încercă să-şi amintească. Cred că am adus trei - le-am văzut într-o vitrină, când

treceam prin oraş. Când îmi cumpăr romane, nu-mi vine să mă mai opresc! Dar am citit deja două.
- Numai din acestea citeşti?
- Franţuzeşti? întrebă Maud. Oh, nu. D'Annunzio.
- Şi ce-i asta? întrebă doamna Dyott, lipind un timbru.
- Oh, draga de tine!
Prietena ei era amuzată, dar o privea aproape cu milă.
- Ştiu că tu nu citeşti, continuă Maud, dar de ce s-o faci? Tu trăieşti!
- Da, destul de mizerabil, răspunse doamna Dyott, adunân-du-şi scrisorile, îşi părăsi locul, aşezându-le într-un teanc ordonat şi dus la bun sfârşit, şi se aşeză lângă foc, în timp ce doamna Blessingbourne se întoarse din nou spre fereastră, unde fu întâmpinată de o nouă rafală.
Maud vorbi de parcă ar fi fost mişcată doar de stihiile naturii.
- Te aştepţi să vină pe o astfel de vreme?
Doamna Dyott abia aştepta întrebarea, şi lăsa impresia nedefinită că făcuse toate celelalte lucruri dinainte doar ca să ajungă să o audă. Efectul acesta fu întărit de felul în care răspunse:
- La cine te referi?
- Păi, credeam că ai spus la prânz că o să treacă pe aici colonelul Voyt. Desigur că nu o să poată.
- îţi pasă foarte mult? întrebă doamna Dyott. Prietena ei ezită acum.
- Depinde de ceea ce înţelegi prin „mult". Dacă vrei să spui că mi-ar place să-l văd - atunci da.
- Ei bine, draga mea, cred că a aflat că eşti aici,
- Aşa că este evident că nu va veni, râse Maud, e deosebit de măgulitor! Sau mai degrabă, adăugă ea, renunţând din nou la speranţe, cred că ar fi extraordinar de măgulitor dacă ar face-o. în afară de cazul în care, spuse ea în cele din urmă, ar veni în parte pentru tine, desigur.
- „în parte" e încântător. Mulţumesc pentru „în parte". Dacă mergi sus, vrei să fii atât de drăguţă, continuă doamna Dyott, şi să pui astea în cutie când treci pe lângă ea?
Femeia mai tânără luă grămăjoara de scrisori, privindu-le cu invidie.
- Nouă! Eşti bună. Ai fost întotdeauna o mustrare vie! Doamna Dyott oftă.

- Nu o fac intenţionat. Singurul motiv e că în după-amiaza aceasta, continuă ea, întorcându-se la întrebarea cealaltă, s-ar putea ca el să nu vină.
- Şi lucrul acesta tu nu-l ştii.
- Nu, nu-l ştiu. Dar chiar pe când vorbea, auzi bocănitul unei ciocănituri, care o cutremură ca un semnal.
-Ah, e aici!
- Atunci eu mă duc. Şi Maud se strecură afară. Doamna Dyott, rămasă singură, se îndreptă cu o înfăţişare studiată spre fereastră, şi astfel aşezată, privind la vremea sălbatică de afară, o găsi în cele din urmă vizitatorul, a cărui întârziere vorbea despre cizmele care trebuiau şterse şi despre un impermeabil şi o pălărie udă care trebuiau lăsate afară. Era înalt, slab, fin, cu puţine trăsături care să confirme titulatura de „colonelul Voyt", prin care fusese anunţat. Dar părăsise armata, şi reputaţia sa de curaj depindea acum în mare parte de luptele sale liberale din Camera Comunelor. Oricum, chiar şi aceste din urmă fapte se potriveau foarte puţin cu înfăţişarea lui; în parte fiindcă arăta ca un non-englez, după cum se spune. Părul lui negru, tuns scurt, era presărat uşor cu argintiu, şi barba lui deasă şi lucioasă, barba unui emir sau calif, lăsată să crească din motive civile, repeta culoarea frumoasă a părului şi efectul lui cumva străin. Nasul lui avea o arcuire puternică şi armonioasă, şi cenuşiul

întunecat al ochilor lui era nuanţat cu albastru. Se spunea despre el - referitor la aceste caracteristici - că te-ar fi impresionat foarte mult cu aerul lui evreiesc, dacă nu ar fi fost atât de tipic irlandez, în ciuda nasului. Nici o responsabilitate nu s-ar fi putut ataşa de el, şi chiar şi acum, cu toate evenimentele, era doar un britanic plăcut, trecut prin multe şi călit, care venea dintr-o luptă cu stihiile dezlănţuite, bucurându-se chiar de ea, după cum lăsa să se vadă cantitatea de noroi rămasă pe cizme şi expresia lui tihnită. Tăcerea care se lăsă între el şi gazda lui după retragerea servitorului şi închiderea uşii indica exact gradul acestei tihne. Se întâmpinară, de fapt, de două ori: prima dată în timp ce servitorul era acolo, şi a doua oară imediat după plecarea lui. Diferenţa dintre cele două întâlniri era foarte mare, deşi trebuie să adăugăm, pe bună dreptate, că cea de-a doua a fost foarte negativă la început. Comuniunea aceasta consta în faptul că se apropiară cât se putea de tare pentru un
69
minut - atât de tare, că nu le mai rămase altceva de făcut decât să se prindă de mâini, în felul acesta, se ţinură unul pe altul, şi apropierea fu atât de mare încât se desfăşură fără cuvinte, deşi la un moment dat păru periculoasă. Când veniră în cele din urmă cuvintele, perechea vorbea lângă foc, şi ea sunase să se aducă ceaiul, între timp, el întrebase dacă bileţelul pe care i-l trimisese după micul-dejun ajunsese în siguranţă.
- Da, înainte de prânz. Dar mă tulbur întotdeauna când trimiţi asemenea bileţele - în afara situaţiilor excepţionale. Ştiam fără el că ai să vii. Nu mă înşel niciodată. Ştiu sigur când vii -ştiu sigur când nu vii aici.
El îşi şterse mustaţa udă în faţa oglinzii.
- înţeleg. Dar în dimineaţa aceasta am simţit un îndemn.
- A fost frumos. Dar îndemnurile tale mă fac să mă simt stânjenită, uneori, ca şi când ar fi calculate; mă fac să mă întreb ce se află în spatele lor.
- Deoarece copilaşii care sunt prea cuminţi mor? Ei bine, eu sunt un copilaş în comparaţie cu tine, dar nu am murit încă. Mă agăţ de viaţă.
O copieşi cu zâmbetul lui, dar ea rămase serioasă.
- Nu mă tem nici pe jumătate atât de mult când eşti obraznic.
- Mulţumesc! Ce ai făcut, întrebă el, cu bileţelul meu?
- Meritai să-l las despăturit pe masa mea de toaletă - sau mai bine, să-l las în camera lui Maud Blessingbourne.
El se minună râzând.
- Oh, dar ce merită *ea?*
Doar seriozitatea ei îi răspunse la această întrebare.
- Da, probabil că ar fi ucis-o.
- Crede atât de tare în tine?
- Crede atât de tare în *tine.* Aşa că *mi fi prea* drăguţ cu ea. El îşi examina încă barba în oglinda de pe şemineu - netezind cu batista urmele vântului şi ale ploii.
- Dacă mă preferă şi ea obraznic, mi se pare că ar trebui s-o mulţumească. Să o văd acum, în orice caz?
- Se frământă atât de tare gândindu-se la această posibilitate, că se învârte ca mazărea în tigaie şi s-a ascuns în camera ei.
- Oh, atunci trebuie să încercăm s-o liniştim. Dar de ce nu s-a recăsătorit, graţioasă, tandră şi frumoasă cum e - sau, mă rog, aproape frumoasă?
70
Doamna Dyott păru să caute motivul - ca şi cum ar fi fost prima dată că o făcea.
- Fiindcă îi plac prea mulţi bărbaţi. Acest răspuns îi stârni interesul.
- Şi câţi bărbaţi *poate* să placă o doamnă?
- Ca să nu se aşeze prea mult de nici unul? Ah, lucrul acesta, ştii, nu l-am aflat niciodată - şi acum e prea târziu. Când ai văzut-o ultima oară? continuă ea.
El fu nevoit să se gândească intens.
- O fi fost anul trecut în noiembrie, sau cam aşa? într-un loc în care am stat trei zile.
- Oh, la Surredge? Ştiu totul despre asta. Credeam că v-aţi mai întâlnit după aceea.
El trebui să se gândească din nou.
- Aşa a fost! Nu am fost undeva de Crăciun? Dar nu a fost intenţionat! râse el, ciupind uşor şi plăcut bărbia gazdei lui. Apoi, de parcă ceva din felul în care îi primise ea atenţia îl întorsese la întrebarea dinainte, continuă:
- Mi-ai păstrat bileţelul?
Ea îl privi cu ochii ei frumoşi.
- îl vrei înapoi?
- Ah, nu vorbi de parcă aş face aşa ceva...! Ea îşi plecă privirea spre foc.
- Nu, nu faci; nici măcar lucrurile grele pe care le-ar face o fire cu adevărat generoasă.
Abandonă, totuşi, şemineul, de parcă ar fi vrut să uite.

- L-am pus *acolo*\
- L-ai ars? Bine!
Răspunsul îl făcu să se simtă mai uşurat, dar în momentul următor observă pe măsuţă volumul de culoarea lămâii lăsat de doamna Blessingbourne şi, luându-l în mână să-l examineze, îl lăsă imediat.
- Ai fi putut să arzi şi asta, dacă tot erai acolo. -Aicitit-o?
- Vai de mine, da. Dar tu?
- Nu, spuse doamna Dyott, nu e a mea; Maud a adus-o. Vizitatorul tresări.
- Doamna Blessingbourne a adus-o?
71
- Pentru zilele de felul acesta. Ce faţă ai! se miră ea. E atât de îngrozitoare?
- Oh, ca toate celelalte.
însă ceva se întâmplase; gândurile lui erau deja departe.
- Ştie?
- Ce să ştie?
- Păi, ceva.
Dar uşa se deschise prea repede pentru doamna Dyott, care putu doar să şoptească în grabă:
- Ai grijă!
Era de fapt doamna Blessingbourne, care avea sub braţ cartea după care urcase - cu o copertă care era de data aceasta de un albastru drăguţ şi nevinovat. Fu urmată după un minut de servitoare, aducând ceaiul, care ocupă un sfert de oră împreună cu saluturile, întrebările şi alte politeţuri uşoare, între timp, doamna Dyott, căutând să contribuie la caracterul plăcut al întâlnirii, îi spuse lui Maud că musafirul ei voia să o mustre din cauza cărţilor pe care le citea - declaraţie care îl făcu pe prietenul ei să remarce că mai întâi trebuia să fie sigur în privinţa acestora. Dar în momentul în care luă în mână volumul nou, izbucni într-un sincer:
- Vai de mine şi de mine!
- Ai citit-o şi pe aceasta? întrebă doamna Dyott. Cât de multe subiecte comune aveţi! Cealaltă, îi explică ea, i s-a părut extrem de lipsită de vigoare lui Maud.
- Ah, trebuie să duc problema aceasta până la capăt cu ea! Nu aţi simţit forţa extraordinară a personajului? îi spuse Voyt doamnei Blessingbourne.
Şi tot aşa, pe lângă foc, vorbiră - vorbiră în curând, în timp ce-şi încălzeau picioarele, cu destulă însufleţire ca să ţi se pară că aceasta era o ocazie nemaipomenit de fericită de a scăpa de liniştea pe care o presupunea izolarea lor. Doamna Blessingbourne simţise, după cât se părea, forţa personajului, dar avea reţinerile şi reacţiile ei, de care Voyt era foarte interesat. Doamna Dyott se retrase în ea însăşi, privind focul; intervenea totuşi destul de des ca să o scutească pe Maud de senzaţia că e ascultată. Senza-72
ţia aceasta era de ajuns ca să-i producă lui Maud impresia că devenea un măscărici.
- Da, când citesc un roman, trebuie să fie franţuzesc, îi răspunse ea lui Voyt, care o întreba despre obiceiurile ei; fiindcă mi se pare că am parte de mai multă realitate - mai multă viaţă pentru banii pe care îi plătesc. Dar nu sunt atât de înnebunită după ele; uneori trec luni întregi în care nu citesc nici o pagină de roman.
Cele două cărţi era acum în faţa lor.
- Atunci, când începeţi din nou, citiţi o grămadă?
- Vai de mine, nu. Ţin pasul cu trei sau patru autori.
El râse peste ţigareta pe care îi îngăduiseră să o aprindă.
- îmi place cum „ţineţi pasul", şi mai ales că ţineţi pasul cu „autorii".
- Toată lumea trebuie să ţină pasul cu cineva, lansă doamna Dyott.
- îndrăznesc să spun că sunt ridicolă, încuviinţă doamna Blessingbourne fără să-i acorde atenţie; dar aşa ne exprimăm în regiunea noastră.
- M-am referit, spuse Voyt, la înfricoşătoarea conştiinţă a sexului dumneavoastră. E prea adâncă ca să pot ţine pasul cu ea. Luaţi totul prea în serios. Dar dacă nu puteţi citi romane britanice şi americane, cerul mi-e martor că sunt de acord cu dumneavoastră. Se pare că arată sensul vieţii noastre de parcă am fi căţeluşi sau pisicuţe.
- Ei bine, îi răspunse Maud cu răbdare, mi s-a spus că mai mulţi oameni fac acum lucruri minunate; dar eu rămân cumva pe dinafară.
- Ah, ei rămân pe dinafară, bieţii noştri fornăiţi şi palavragii, îşi culeg viaţa din stradă. Şi cine îi vrea cu adevărat înăuntru?
Doamna Blessingbourne păru incapabilă să răspundă, deşi era clar că avea ideile ei. Era limpede că nu i se părea un subiect uşor de discutat.
- Scriitorii îmi împrumută unele chestii, şi eu încerc; dar după cincizeci de pagini...
- Chiar aşa! Da... să ne ajute Cerul!
- Ceea ce vreau să spun, continuă ea, e că nu mă plictisesc peste măsură de eternele lucruri franţuzeşti. Care este sensul vieţii *lori*
73
- Ah, *voilă,* suspină încet doamna Dyott.

- Oh, dar *există* unul; puteţi să-l înţelegeţi, declară Voyt cu promptitudine. Ei fac ce simt, şi simt mai mult decât noi. Ei cântă mult mai multe note, cu o mână diferită. Când se ajunge, de exemplu, la relaţia dintre un bărbat şi o femeie - mă refer la una intimă, sau curioasă, sau sugestivă - ce suntem noi în comparaţie cu ei? Ei nu epuizează subiectul, fără îndoială, recunoscu el; dar noi nici nu-l atingem, nici nu îndepărtăm spuma de pe el. Parcă i-am nega existenţa, posibilitatea. O să-mi spuneţi desigur, continuă el, că toate relaţiile de felul acesta *sunt,* pentru cei mai mulţi dintre noi, mult mai simple, putem doar să le întreţinem, nu să vorbim despre ele.
Ea primi această acuzaţie cu un amuzament foarte spontan.
- îmi cer iertare. Nu cred că v-am spus ceva de felul acesta. Nu ştiu nici măcar dacă sunt de acord cu ideea dumneavoastră.
- Despre asemenea relaţii? El păru surprins în mod agreabil. Credeţi că relaţiile noastre sunt mai cuprinzătoare? Sau mai subtile?
Doamna Blessingbourne se lăsă pe spate, dar nu privi în foc, ca doamna Dyott, ci spre tavan.
- Nu ştiu ce cred.
- Nu e adevărat că nu ştie, remarcă doamna Dyott. Doar că nu spune.
Dar Voyt nu avea ochi pentru gazda lui de data aceasta. O privi un moment pe Maud.
- Daţi de bănuit că aţi scris şi dumneavoastră ceva. Aţi scris - şi aţi publicat? Mi se pare că se poate să *vă* fi citit.
- Când o să public, spuse ea fără să se mişte, dumneavoastră o să fiţi ultimul care află. *Am* un subiect frumos, continuă ea, dar are nevoie de o grămadă de tratamente!
- Spuneţi-ne măcar despre ce este vorba.
în punctul acesta, ochii li se întâlniră din nou.
- Oh, dacă v-aş spune, l-aş formula, şi tocmai lucrul acesta nu-l pot face. Ceea ce vreau să vă spun acum, adăugă ea, e că francezii, după părerea mea, ne oferă acelaşi cuplu iar şi iar, mereu. Erau din nou acolo, în cartea galbenă, de parcă nu m-aş fi săturat de ei, şi îi voi găsi în mod sigur şi în cea albastră.
- Atunci de ce continui să le citeşti? întrebă doamna Dyott. Maud ezită.
74
- Nu mai fac asta! oftă ea. în orice caz, nu de acum înainte. | Renunţ.
- Presupun că aţi căutat ceva, spuse colonelul Voyt, care | nu se poate găsi. Nu există.
- Ce este? întrebă doamna Dyott.
- Nu caut decât ceva interesant, remarcă Maud.
- Bineînţeles. Dar interesul dumneavoastră, replică Voyt, ' caută ceva diferit de viaţă.
- Ah, deloc! Iubesc viaţa - în artă, deşi o urăsc în oricare alt domeniu. Oamenii aceştia arată sărăcia vieţii, şi îi reprezintă pe nesuferiţii de ambele sexe.
- Oh, acum m-aţi atins! râse interlocutorul ei. Mie mi se pare că reprezintă adevărul adevărat - pe cât e posibil în artă, după ce au spus şi au făcut totul. Poţi să iei numai ceea ce îţi oferă viaţa, deşi e păcat poate că situaţia nu stă mai bine. Dacă vă plângeţi de monotonia lor, vă plângeţi de condiţia lor. Când spuneţi că avem întotdeauna acelaşi cuplu, nu vreţi să sugeraţi că avem întotdeauna aceeaşi pasiune? Bineînţeles că da! declară Voyt. Dacă o să căutaţi alta, nu o veţi găsi nicăieri.
Maud nu spuse nimic un timp, iar doamna Dyott părea să aştepte.
- Ei bine, presupun că eu caut o femeie cinstită, mai mult decât orice altceva.
- Oh, atunci nu trebuie să o căutaţi în tablouri pasionale. Nu o caracterizează.
Doamna Blessingbourne cântări obiecţia.
- Nu depinde de ceea ce înţelegeţi dumneavoastră prin pasiune?
- Cred că te poţi referi la un singur lucru: inamicul bunei purtări.
- Oh, eu îmi pot imagina pasiuni care sunt, dimpotrivă, prietenele ei.
Interlocutorul ei se gândi.
- Nu depinde oare de ceea ce înţelegeţi dumneavoastră prin bună purtare?
- Vai de mine, nu. Buna purtare e doar buna purtare - cel mai limpede lucru din lume.
-Atunci ce înţelegeţi prin „interesul" despre care aţi vorbit? Zugrăvirea cărui lucru limpede?
75
- Da, puteţi să-i spuneţi şi aşa. Femeile nu sunt *întotdeauna* depravate, nici măcar atunci când...
- Când ce? întrebă Voyt.
- Când sunt nefericite. Pot să fie nefericite şi bune.
- Nu neg acest lucru nici o clipă. Dar pot să fie „bune" şi interesante?
- Cred că acesta e subiectul lui Maud! explică doamna Dyott. Să-i arate unei femei cine *este.* Mă tem, draga mea, continuă ea, că nu te-ai putea arăta decât pe tine.
- Aţi arăta cel mai frumos exemplar posibil, îi spuse şi Voyt lui Maud. Dar acest lucru nu dovedeşte că viaţa este mai interesantă decât arta, în ciuda afirmaţiilor dumneavoastră? Viaţa pe care o înfrumuseţaţi şi înălţaţi; dar arta nu ar putea face nimic cu dumneavoastră şi, în asemenea condiţii imposibile, v-ar ruina.
Culoarea conştiinţei ei neclare îi înfrumuseţa privirea fixă.

- Să mă „ruineze" pe mine?
- Vrea să spună că tu ai ruina „arta", o lămuri doamna Dyott.
- Fără să lăsaţi o impresie coerentă despre dumneavoastră, pe de altă parte, păru să încuviinţeze Voyt.
- Vrea ca idila ei să fie ieftină! spuse doamna Dyott.
- Oh, nu - aş plăti pentru ea. Nu văd pentru ce ar fi toate idilele - fiindcă tot le-ai dat acest nume ^ numai pentru femeile rele, după cum susţin cu încăpăţânare francezii.
- Oh! ele plătesc! spuse doamna Dyott.
- Chiar aşa?
- Chiar aşa, sau măcar aşa am eu impresia, se corectă puţin doamna Dyott, fiindcă aşa sunt zugrăvite (deşi eu nu citesc cărţile astea, ştii doar!)
Maud se miră, dar privi spre Voyt.
- Sunt zugrăvite adesea plătind pentru răutatea lor, fără îndoială. Dar sunt înfăţişate plătind pentru idilele lor?
- Draga mea doamnă, spuse Voyt, idila lor *este* răutatea lor. Nu mai au alta. E o lege aspră şi ciudată, dacă vreţi, dar bunătatea trebuie să se lipsească de această încântare. Nu asta înseamnă *să fii* bun, până la urmă, să mergi înainte fără nimic?
îi expuse problema cu bunătate şi precizie, regretând, de parcă i-ar fi părut rău că adevărul era atât de trist. El şi cu ea, pă-76

reau să spună ochii lui frumoşi, ar fi făcut o lege mai bună, dacă ar fi depins de ei.
- S-a mai pus şi înainte această întrebare - oricum, eu am auzit-o. Dar răspunsul este întotdeauna inevitabil, dacă te adresezi unui om cu mintea limpede. „De ce nu ne oferi dumneata, *cher monsieur,* drama virtuţii?" „Fiindcă, *chere madame,* înaltul privilegiu al virtuţii stă tocmai în faptul că evită drama." Aventurile unei doamne cinstite? Doamna cinstită nu are - nu poate să aibă aventuri.
Doamna Blessingbourne îi răspunse numai din ochi mai întâi, zâmbind cu o anume intensitate.
- Nu depinde puţin de ceea ce înţelegeţi dumneavoastră prin aventuri?
- Biata mea Maud, spuse doamna Dyott, compătimind-o parcă pentru un sofism atât de simplu, aventurile sunt doar aventuri. Asta e tot ce poţi face cu ele!
Dar prietena ei continuă, adresându-se tovarăşului lor, de parcă n-ar fi auzit-o.
- Nu depinde în mare măsură de ceea ce numiţi dumneavoastră dramă? spuse Maud, ca şi cum chibzuise deja asupra acestui lucru. Nu depinde de ceea ce înţelegeţi prin idile?
Interlocutorul ei o ascultă cu cea mai mare atenţie.
- Bineînţeles că poţi să spui lucrurilor cum vrei - să vorbeşti despre un lucru şi să te referi la altul. Dar de ce să depinzi de aşa ceva? în spatele cuvintelor pe care le folosim - aventură, roman, dramă, idilă, situaţie, pe scurt, cum spun cei mai inteligenţi - în spatele tuturor se află acelaşi factor precis pe care îl reprezintă toate, în moduri diferite.
- Exact! aprobă cu convingere doamna Dyott. Cu toate acestea, Maude nu era lămurită.
- Ce factor important?
- Factorul unei relaţii. Aventura este o relaţie; relaţia este o aventură. Idila, romanul, drama zugrăvesc una dintre ele. Subiectul pe care îl tratează romancierul este încolţirea, formarea, dezvoltarea, punctul culminant, şi în cea mai mare parte declinul ei. Şi ce poate face doamna cinstită în partea aceasta de oraş?
Doamna Dyott fu mai tăioasă.
- Nu reuşeşte să-şi *formeze* o relaţie. aş; Dar Maud o înfruntă.

- Nu depinde, din nou, de ceea ce înţelegi prin relaţie?
- Oh, spuse doamna Dyott, dacă un gentleman îi ridică batista...
- Ah, chiar şi aşa, râse prietenul lor, dacă ea a lăsat-o să cadă. Putem să o abordăm doar pe cea care *este* astfel.
- Cu siguranţă, răspunse Maud. Dar dacă este nevinovată?
- Nu depinde în mare parte, întrebă doamna Dyott, de cea ce înţelegi prin nevinovată?
- Vreţi să spuneţi că aventurile nevinovatelor au fost adesea material de ficţiune? Da, replică Voyt, tocmai de acest lucru se plâng cititorii plictisiţi. Cer pâine şi li se dă o piatră. Ce este altceva decât o problemă de interes sau, ca să fim sinceri, de poveste, cum spun oamenii? Oare o situaţie nedezvoltată nu este un subiect pierdut? Dacă o relaţie se opreşte, unde e povestea? Dacă nu se opreşte, unde e nevinovăţia? Mi se pare că trebuie să alegeţi. Ar fi foarte frumos dacă ar fi altfel, dar aşa ne încurcăm noi. Arta ne arată încurcăturile.
Doamna Blessingbourne - cu un aer de deferentă susţinut poate de superficialitate - îşi opri ochii asupra

acestei definiţii.
- Dar uneori ne încurcăm.
Aceasta aprinse imediat în colonelul Voyt o scânteie de batjocură genială.
- Aici voiam *să vă aduc*\ Poţi să prevezi întotdeauna ce urmează.
- A văzut acest lucru atât de des, îi explică doamna Dyott lui Maud; l-a aşteptat întotdeauna, şi i-a ieşit în întâmpinare.
- I-am ieşit în întâmpinare, draga mea doamnă, destul de simplu! E vechea poveste, doamnă Blessingbourne. Relaţia e atât de inocentă, că eroina se smulge din ea. Cartea este nevinovată, fiindcă e povestea smulgerii ei. Dar ce naiba - în numele nevinovăţiei - făcea ea *în* relaţie?
Doamna Dyott răspunse prompt la întrebare.
- Trebuie să fii în relaţie, ştii, ca să poţi să te *smulgi* din ea. Aşa că ai deja o relaţie. E sfârşitul virtuţii.
- Şi începutul jocului, spuse Voyt.
- Oare nu se presupune că toate se smulg până la urmă, urmă doamna Dyott, chiar şi cele mai rele? Dar dacă, între timp, au fost destul de implicate ca să împodobească o poveste, chiar şi pe timp scurt...
78
- Au fost destul de implicate ca să puncteze o morală. Adică să o puncteze pe a noastră!
O dată cu vorbele acestea, de parcă ar fi fost mişcat dintr-o dată de o revărsare de lumină caldă, colonelul Voyt se ridică. Vălul furtunii se sfâşiase şi se vedea un apus de soare sângeriu.
Doamna Dyott se ridică şi ea în picioare, şi stăteau în faţa frumoasei lor interlocutoare, care, cu ochii plecaţi şi cu un zâmbet cumva fix, nu se mişca.
- I-am distrus subiectul, oftă doamna mai în vârstă.
- Ei bine, spuse Voyt, e mai bine să distrugi subiectul unui artist, decât reputaţia. Vreau să zic, îi explică el lui Maud în felul lui indulgent, că fericirea lui stă, în ultimul rând, în aerul că e la curent cu tot ce stăpâneşte.
Ea se înroşi uşor la această remarcă, înfruntându-l cu o înfăţişare la fel de frumoasă şi proaspătă ca a lui.
- Nu-mi puteţi distruge fericirea.
El îi ţinu mâna un moment, luându-şi rămas bun.
- Aş vrea să-i pot adăuga ceva!
După plecarea sa, doamna Dyott îşi întrebă cu nevinovăţie prietena dacă i se păruse necioplit sau crud, iar Maud răspunse -deşi nu imediat - că se temea că arătase prea limpede că i se părea încântător. Iar doamna Dyott cântări sensul acestei afirmaţii.
- Cum ai fi putut s-o arăţi prea limpede?
- Fiindcă am simţit întotdeauna că acesta e singurul fel în care îmi arăt sentimentele. E absurd, dacă vrei, urmă doamna Blessingbourne, dar nu ştiu niciodată ce impresie o să las, în discuţii atât de înflăcărate. .
Tovarăşa ei păru amuzată. -A fost înflăcărată?
- *Eu* am fost, mărturisi cu sinceritate Maud.
- Atunci e păcat că ai greşit atât de mult. Colonelul Voyt a avut dreptate, să ştii.
79
Doamna Blessingbourne clătină din cap încet, uşor şi în tăcere, cum făcea adesea, şi gestul acesta, însoţit de o privire veselă, avea o graţie deosebită, în ciuda încăpăţânării care se întrezărea. Pentru moment, prietena ei care o privea de sus în jos păru impresionată de această graţie, dar nu atât de mult încât să nu ia o decizie în momentul următor.
- Oh, draga mea, îmi pare rău să nu fiu de acord cu o persoană atât de încântătoare - fiindcă eşti grozav de frumoasă în seara aceasta, şi porţi cea mai drăguţă rochie a ta. Dar are cât se poate de multă dreptate.
Maud îşi repetă mişcarea.
- Nu chiar atât de multă, în orice caz, cum crede el. Sau poate ar trebui să spun, continuă ea după o clipă, că nu am un punct de vedere atât de greşit. Ştiu cât de cât despre ce vorbesc.
Doamna Dyott continuă să o studieze.
- Eşti jignită. E normal să nu îţi placă aşa ceva - o asemenea distrugere.
- „Distrugere"?
- A iluziilor tale.
- Nu am nici o iluzie. Mai mult, dacă le-aş fi avut, nu ar fi fost distruse. Cred că am, până la urmă, puţină decenţă.
Doamna Dyott o privi ţintă.
- Să zicem că accept acest argument. Ce se întâmplă?
- Ei bine, am şi eu mica mea dramă.
- Un ataşament?
- Un ataşament.
- Pe care ar trebui să nu-l ai?
- Pe care ar trebui să nu-l am.
- O pasiune?

- O pasiune.
- împărtăşită?
- Ah, slavă Domnului, nu.
Doamna Dyott continuă să o privească ţintă.
- Obiectul pasiunii tale nu ştie?
- Nici gând. Doamna Dyott medita.
- Eşti sigură?
- Sigură. 80
- Asta numeşti tu decenţă? Dar nu e vorba mai degrabă de decenţa *luil* întrebă doamna Dyott.
- Vai de mine, nu. E vorba doar de norocul lui. Doamna Dyott râse.
- Dar al tău, dragă - norocul tău: unde e în această poveste?
- Păi, în sentimentul meu că am o idilă.
- Ce idilă? Idila ta constă în faptul că el nu ştie?
- Constă în faptul că eu nu vreau să ştie. Dacă aş vrea - era limpede că Maud se gândise mult la acest lucru - ce s-ar întâmpla cu onestitatea mea?
întrebarea o lăsă fără cuvinte pe prietena ei, pentru moment; părea atât de stupefiată, că era aproape amuzată.
- Poţi să vrei sau nu, după placul tău? Dacă nu vrei, unde naiba e idila ta?
Doamna Blessingbourne zâmbea încă şi atunci, cu un gest uşor care i se potrivea, îşi duse mâna în dreptul inimii.
-Aici! Tovarăşa ei se minună, admirând-o.
- Un loc frumos pentru ea, fără îndoială! Dar nu e un loc care să transforme sentimentul într-o relaţie, după cum văd.
- De ce nu? Ce îmi mai lipseşte *mie* pentru o relaţie?.
- Oh, tot felul de lucruri, aş spune. Şi multe altele în plus, dacă ne referim la persoana pe care ai menţionat-o.
- Ah, dar eu nu pretind că ar trebui să fie sau *ar putea* să fie. Eu vorbesc numai pentru mine.
Acest lucru fu spus în aşa fel, că doamna Dyott, cu un amestec vizibil de impresii, se întoarse dintr-o dată cu spatele. Rămase aşa un minut sau două, ca şi cum ar fi privit ceva; apoi se întoarse din nou spre prietena ei, pe care o sărută cu aceeaşi bruscheţe, de fapt cu o asprime ciudată, un sărut care ar fi putut reprezenta fie tributul pentru logica exaltată a ideilor ei, fie o încheiere graţioasă a discuţiei.
- Meriţi să vorbească cineva *pentru* tine! Prietena ei părea veselă şi sigură.
- Cum *aiputea,* fără să ştii...?
- Oh, pot să ghicesc! Nu e...?
Dar până aici ajunse doamna Dyott.
- Nu e nimeni pe care să-l fi văzut tu vreodată, spuse Maud.
- Ah, atunci renunţ!
81
Şi doamna Dyott se conformă spiritului acestei promisiuni, pe toată durata şederii lui Maud. Promisiunea fusese făcută într-o sâmbătă seara, iar doamna Blessingbourne rămase până miercurea următoare, interval în care cele două doamne au avut o foarte cuprinzătoare arie de acţiune, fiindcă întoarcerea timpului favorabil se confirmase duminică. Erau plimbări călare de făcut, vizite de făcut, obiecte interesante de văzut într-un anume interval; acestea prilejuiră multe discuţii libere şi încă şi mai multe tăceri odihnitoare. Se pusese problema întoarcerii colonelului Voyt în ziua de duminică, dar tot intervalul trecu fără nici un semn de la el, şi doamna Dyott spuse doar că fusese probabil chemat în oraş, unde trebuia să meargă. De fapt, aşa se şi întâmplase, dar ea află abia joi după-amiază când, venind din nou la o oră târzie, el o găsi singură. Doamna Voyt plecase înapoi joi, şi el se repezise acum să petreacă câteva ore cu ea, ca să se hotărască asupra unei lucrări începute la el acasă, în aşteptarea mişcării colective de la sfârşitul săptămânii. Trebuia să se întoarcă cu trenul de noapte, şi trebuia să-şi calculeze puţin momentele de fericire prezentă - fapt acceptat de gazda lui cu flexibilitatea chinuitoare a practicii. Puţine cum erau aceste momente, găsi timp să-i pună una sau două întrebări indirecte legate de situaţia lor. Prima fu o recapitulare a întrebării pe care i-o pusese cu o sâmbătă înainte, atunci când fuseseră întrerupţi de doamna Blessingbourne. Ştia doamna aceea ceva despre ei?
- Nu. Sunt sigură. Ştie totuşi ceva, continuă doamna Dyott; dar e un lucru diferit şi nu atât de minunat.
- Ei bine, ce?
- Ştie că e îndrăgostită. Voyt păru interesat.
- Vrei să spui că ţi-a spus ea aşa ceva?
- Am aflat-o eu de la ea. El păru amuzat.
- Biata de ea! Şi de cine?
- De tine.
Surprinderea lui fu mai mică decât mirarea, dacă se poate face distincţie între acestea două.
- Ai aflat şi asta de la ea? 82

- Nu... a rămas în sufletul ei. Ceea ce este mult mai bine. Dacă ai fi aflat tu, s-ar fi sfârşit totul.
El se uită spre mare, mai degrabă vesel.
- Atunci de ce îmi spui?
- Voiam să spun, dacă ar afla ea că ai aflat tu. De aceea e în interesul ei să nu-i spui.
- înţeleg, răspunse Voyt după un moment. Socoteala ta adevărată e că o să-mi sacrific interesul din cauza vanităţii - aşa că înflăcărarea ei se va stinge, dacă ideea ta este corectă, din cauza conştiinţei ei morbide şi a faptului că se va speria văzându-mi încântarea. Dar îţi promit, declară el, că ea nu o să vadă nimic. Aşadar, te-am prins!
Ea îşi aţinti privirile asupra ei şi trebui să recunoască, după puţin timp, că fusese prinsă. Totuşi, chiar şi după felul în care prezentase el cazul, nu era chiar mulţumit.
- De ce eşti atât de sigură că eu sunt bărbatul?
- Din felul în care neagă.
- Ai întrebat-o pe ea?
- Direct. Dacă nu ai fi fost tu, ar fi mărturisit desigur că eşti tu - ca să mă ţină departe de adevăratul nume.
Sărmanul Voyt oftă din nou.
- Oh, dragele de voi.
- în afară de asta, continuă tovarăşa lui, nu aveam nevoie de această dovadă.
- Ce altă dovadă ai avut arunci?
- Starea ei înainte să vii - şi asta m-a făcut să te întreb de câte ori ai văzut-o. Şi starea ei de după, adăugă doamna Dyott. Şi starea ei din timpul în care ai fost aici, răsuci ea cuţitul în rană.
- Dar starea ei din timpul în care am fost aici a fost încântătoare.
- încântătoare. Exact aşa am spus şi eu.
O spuse cu un ton care aşeza problema în lumina cuvenită - o lumină în care ei păreau să vegheze cu bunătate şi tandreţe asupra lui Maud, care rătăcea în spaţiu cu fruntea ei încântătoare aplecată sub greutatea unei teorii prea apăsătoare. Ultimele cuvinte ale lui Voyt au fost totuşi că existau destule elemente în teoria aceasta, ca ei să ştie că ea nu se arătase cu totul lipsită de judecată, cu ocazia ultimei convorbiri. Conştiinciozitatea ei, dacă o lăsau singură - şi aşa trebuiau să facă, din
83
compasiune - *era,* după ultimele analize, un fel de idilă ruşinoasă. Nu o idilă ca a lor, un lucru care ar fi făcut faima oricărui autor care ar fi scris despre ea - unul care ar fi fost destul de inventiv sau care ar fi *avut* curajul; ci o satisfacţie măruntă, temătoare, înfometată, subiectivă, că nu i-ar face nici un rău ei şi nici un bine altcuiva. Cine ar fi văzut umbra unei „poveşti" în sufletul ei, îşi susţinu el afirmaţiile, în afara unui tâmpit?

BROOKSMITH

Toţi prietenii răposatului domn Oliver Offord s-au împrăştiat acum; dar oricând avem ocazia să ne întâlnim, cred că suntem conştienţi de un anume respect ezoteric faţă de ceilalţi. „Da, şi tu ai fost în Arcadia", recunoaştem fără prea mare supărare. Când trec pe lângă casa de pe strada Mansfield, îmi amintesc că acolo era Arcadia. Nu ştiu a cui e acum, şi nici nu vreau să ştiu; îmi ajunge să fiu sigur că, dacă aş suna, nu aş avea norocul să fiu primit de Brooksmith. Domnul Offord, cel mai plăcut, cel mai demn de stimă dintre burlaci, era un diplomat pensionar, trăind din pensia lui, reţinut de infirmităţile sale în faţa focului, şi încântat să fie găsit acolo în orice după-amiază a anului de orice vizitator întâmpinat de Brooksmith. Brooksmith era valetul lui şi prietenul cel mai apropiat, cu care toţi aveam, sau mai bine zis am avut, aceeaşi relaţie pe care o are supusul unui suveran cu primul ministru. Fiindcă fusese ani la rând în ţări străine şi era cel mai încântător englez pe care l-am cunoscut vreodată, domnul Offord adusese servicii importante ţării sale, după părerea mea. Dar presupun că fusese foarte iubit -iubit chiar şi de cei care nu iubeau *acest lucru* - şi cum oamenii de felul lui nu primesc niciodată titluri sau onoruri pentru lucrurile groaznice pe care *nu* le-au făcut, principala lui răspiată era faptul că mergeam să-l vedem.
Oh, mergeam mereu, şi nu era vina noastră dacă nu era copieşit de această onoare deosebită. Orice vizitator care mergea o dată venea din nou - să mergi o singură dată era o lipsă de consideraţie pe care nu îndrăznise nimeni s-o arate, sunt sigur. De aceea, cercul său era compus în majoritate din *obişnuiţi,* care erau *obişnuiţi* şi pentru tovarăşii lor, nu doar pentru el, aşa
85
cum trebuie să fie într-un *salon* fericit, îmi amintesc exact fiecare element al locului, peste drum de impresionanta faţadă englezească a caselor cenuşii din faţă, în spaţiul perdelelor albe de la ferestrele înalte, şi locul exact în care mi-am lăsat jos ceaşca de ceai, într-o anumită după-amiază, ca s-o ia Brooksmith, care zăbovea un moment şi apoi o culegea ca pe o floare. Salonul domnului Offord era într-adevăr grădina lui Brooksmith, răsadniţa lui omenească îngrijită şi curăţată, şi dacă noi toţi înfloream acolo şi creşteam bine pe locurile noastre, era în mare parte datorită supravegherii lui.
Mulţi au auzit multe, deşi e limpede că au văzut puţine, despre faimoasa instituţie a *salonului,* şi mulţi au ajuns la depresie, ştiind că această floare nespus de delicată a vieţii sociale refuză să înflorească acolo unde se vorbeşte limba engleză. Explicaţia rezidă de obicei în faptul că femeile noastre nu au îndemânarea de a o cultiva - arta de a cârmui cursul torentului vorbirii între maluri sugestive. Amintirile mele legate de domnul Offord, pline de

afecţiune şi pioşenie, contrazic această afirmaţie, dar mă tem că o fac doar ca să o confirme în mod subtil, însăşi camera pământie şi uşor afumată în care a petrecut o parte atât de însemnată din ultimii săi ani merită acest nume distins; dar, pe de altă parte, nu se poate spune că îşi datora amprenta presiunii uşoare a sexului indispensabil. Bietul om era într-adevăr capabil de unul din acele sacrificii de care sunt considerate capabile doar femeile; înţelesese (e adevărat că o făcuse din cauza infirmităţii fizice, într-o anume măsură) că dacă vrei ca oamenii să te găsească acasă trebuie să ai grijă să nu ieşi. Pe scurt, acceptase faptul că mulţi diletanţi în arta socială sunt foarte greu de învăţat că trebuie într-adevăr să adopţi o linie de demarcaţie, cum se spune, şi că singurul mod de a fi acasă este să stai acasă, în cele din urmă, colţul lui de lângă foc a devenit o însumare a obiceiurilor sale. De ce l-ar fi părăsit? Ar fi însemnat să părăsească un loc pe care toată Londra îl considera foarte plăcut, ansamblul compact şi fermecător (care se despărţea într-adevăr în cupluri întâmplătoare), adunat în jurul şemineului delicat din secolul trecut care, cu excepţia remarcabilei colecţii de miniaturi, era cel mai bun lucru din casă. Domnul Offord nu era bogat; nu avea nimic în afară de pensia lui şi folosinţa pe viaţă a acelei case cam demodate. 86
Când vreun contrast neplăcut de azi îmi aminteşte cât de desăvârşit ne descurcam cu toţii acolo, mă întreb încă o dată care era secretul unei asemenea desăvârşiri. Cineva era sigur că tot ce e perfect bun produce mai multă acceptare decât surprindere. Simţeam că eram cu toţii fericiţi, dar nu mă gândeam cum se concretiza fericirea noastră. Şi totuşi erau întrebări de pus, întrebări care mi se par evidente acum, când nu mai e nimeni care să le răspundă. Domnul Offord a rezolvat ceea ce părea imposibil de rezolvat; organizase un *salon,* fără ajutor feminin (numai că doamnele mureau de curiozitate, şi el a salvat vieţile câtorva); dar aş fi putut să ghicesc că în nebunia lui exista o metodă - o lege în succesul său. Nu dăduse peste ea din simplu noroc. Era o artă în toate acestea, şi cum era arta atât de ascunsă? Cine era artistul ocult, dacă se ajungea la asta? Punându-mi zilele trecute această întrebare, am prins deja răspunsul de coadă. Am fost ajutat de minunea unor împrejurări care mi-au revenit în memorie - cele care păreau de obicei la fel de fireşti ca lumina soarelui pe timp frumos.
Cum se întâmpla, de exemplu, că nu eram niciodată înghesuiţi, niciodată prea mulţi sau prea puţini, întotdeauna oamenii potriviţi *cu* oamenii potriviţi (de fapt, cred că nu existau oameni nepotriviţi), venind şi plecând mereu, niciodată grăbiţi sau uitând să mai plece, fără să se vânture pe acolo cu o familiaritate neplăcută? Cum de stăteam cu toţii unde voiam şi ne mişcăm când voiam şi ne întâlneam cu cine voiam şi scăpăm de cine voiam; alăturându-ne, din întâmplare sau voit, cercului general, sau vorbind cu un singur interlocutor pe o canapea confortabilă? De ce erau toate canapelele atât de confortabile, toate întâmplările atât de fericite, toţi vorbitorii atât de pregătiţi, toţi ascultătorii atât de dispuşi, subiectele prezentate într-o rotaţie la fel de ordonată ca şi desfăşurarea meselor? Lipsa de subiecte ar fi fost ceva uimitor. Nu se putea ca speculaţiile acestea să nu mă conducă la adevărul fundamental că Brooksmith era cheia misterului, într-un oarecare fel. Dacă nu organizase el *salonul,* cel puţin îl dusese mai departe. Pe scurt, Brooksmith era artistul!
Simţeam acest lucru, în taină, încă de atunci, fără să-l formulăm, şi eram conştienţi, ca o comunitate prosperă şi ordonată, de justeţea lui absolută, nealterată de statutul lui de valet. Nu avea
87
nici o vulgaritate - atingerea lui era infinit de delicată. Delicateţea lui mi s-a descoperit chiar din prima ocazie când mi-am oprit privirea, cum aveam să o fac adesea apoi, pe slujitorul apărut în lumina tulbure a străzii, în uşa deschisă. Am văzut pe loc ca, deşi avea destulă educaţie, o afişa fără aroganţă - rămăsese demn şi uman. *L 'EcoleAnglaise*[1]*,* obişnuia să-i spună domnul Offord, râzând, atunci când se întâmpla să vorbim despre el mai târziu. Dar îmi amintesc că îl acuzam pe domnul Offord că nu îl aprecia aşa cum ar fi meritat. Bătrânul meu prieten, care îl înţelegea perfect şi îi era devotat, admitea că nu fusese unul dintre geniile şcolii; fără îndoială că bietul Brooksmith simţise şi el, pe pielea lui, atunci când piaţa a hotărât care era valoarea lui exactă. Utilitatea clasei sale este măsurată în general după metri şi centimetri, şi bietul Brooksmith nu avea decât un metru şaizeci şi cinci de centimetri de pus în circulaţie, înţelegea nepotrivirea acestei înzestrări, şi sunt sigur că era pătruns de veşnica conformitate a relaţiei dintre slujba lui şi statură. Dacă ar fi fost *el* domnul Offord, ar fi descoperit cu siguranţă că îi lipsea Brooksmith, şi într-adevăr, slăbiciunea angajatorului său în acest punct era unul din multele lucruri pe care trebuise să le ierte şi la care se adaptase în cele din urmă cu indulgenţă.
Mi-l amintesc pe bătrân spunându-mi:
- Oh, dacă slujitorii mei ar trăi cu mine două săptămâni, ar putea rămâne la mine pentru totdeauna. Dar se descurajează din prima săptămână.
în prima săptămână, de exemplu, aflase Brooksmith că i se putea spune atât „dragul meu prieten", cât şi „bietul meu copil". Stranie şi adâncă trebuie să fi fost o asemenea probă pentru el, şi ieşise din ea calmat şi purificat, fără îndoială. Acest lucru era înscris într-o anumită măsură în înfăţişarea lui; în persoana lui uscăţivă şi sprintenă, în faţa lui albă şi parcă retrasă din lume şi în părul extraordinar de lucios, care era parcă un indiciu al responsabilităţii sale, arătând de parcă ar fi respectat aceleaşi standarde înalte pe care le respecta vesela; în ochii lui mici, limpezi, neliniştiţi, chiar şi în îngăduitul, dar nu încurajatul, smoc de păr de pe bărbia lui.
[1] „Şcoala englezeasca", în limba franceză în text (n. trad.)

- Mă crede cam nebun, dar l-am domesticit, şi acum îi place locul, îi place compania, spunea bătrânul.
Am fost pe deplin de acord cu el după ce am văzut că principala caracteristică a lui Brooksmith era un rafinament profund şi timid, deşi îmi amintesc că am fost cam uluit auzindu-l pe domnul Offord, care remarca într-o altă ocazie că:
- îi place să vorbească - să se amestece în conversaţie. Eu eram conştient că nu îl văzusem niciodată pe Brooksmith
îngăduindu-şi aceasta libertate, dar am ghicit pe loc că domnul Offord se referea la o participare mai intensă decât orice discurs - aceea de a fi mereu prezent sub o sută de pretexte legitime, comisioane, necesităţi, şi de a respira adevărata atmosferă de critică, faimoasa critică a vieţii.
- E ca un curs, domnule, nu-i aşa? mi-a spus el într-o zi la capătul scării, conducându-mă afară; şi eu mi-am amintit întotdeauna aceste cuvinte şi tonul lor ca pe un semn al dramei care avea să sfâşie destinul bietului Brooksmith. Era într-adevăr un curs, dar pentru ce fusese educat acest tânăr sensibil de treizeci şi cinci de ani, din clasa slujitorilor?
Practic şi inevitabil, pentru vremea aceea, pentru tovărăşie, pentru perpetua şi chiar exagerata călăuzire şi plăcere a unei persoane pe care viaţa şi infirmităţile o aduseseră la dependenţă şi, mai mult, era stăpânită de arta de a-ţi face plăcere (aceasta era exagerarea) lăsându-te pe tine să faci unele lucruri în locul ei. Domnul Offord era în stare să pretindă că i-ar face plăcere să faci anumite lucruri, chiar dacă nu era aşa, dacă credea că îţi face plăcere *ţie.* Dacă se întâmpla să nu-ţi placă nici ţie (aşa ceva era rar, dar se putea întâmpla), erau bineînţeles ţeluri contrate; dar Brooksmith era acolo şi nu lăsa să se ajungă atât de departe. Aceasta era modalitatea lui de a acţiona ca moderator; prevenea neînţelegerile, sau le lămurea. Oricât de ciudat ar părea, fusese în stare să dobândească ceva cunoştinţe de limbă franceză în scopul acesta, fiindcă era o limbă folosită adesea la domnul Offord; în afară de faptul că era obişnuit cu majoritatea străinilor, şi erau mulţi care umblau nestingheriţi pe acolo sau soseau cu scrisori (scrisori prin care se cerea adesea cu îngrijorare puţină consideraţie, şi care ajungeau întotdeauna la cunoştinţa lui Brooksmith), limba franceză devenise adevărata

limbă a stăpânului casei. Nu ştiu dacă orice *malentendu'* era în franceză, dar aproape toate explicaţiile erau, şi acest lucru nu îl împiedica pe Brooksmith să le urmărească. Domnul Offbrd obişnuia să-i citească pasaje din Montaigne şi Saint-Simon, fiindcă citea mereu când era singur - când erau singuri, ar fi trebuit să spun - şi Brooksmith era întotdeauna în preajmă. Poate că nu vă veţi mira că valetul domnului Offord îl considera „cam nebun". Totuşi, chiar dacă nu ştiu sigur ce credea despre Montaigne, sunt convins că îl admira pe Saint-Simon. Simpla mânuire a cărţilor stăpânului său îl molipsise de o anumită atracţie faţă de scrisori, fiindcă ducea mereu volume încoace şi încolo şi le aşeza înapoi în bibliotecă.
Am observat adesea că dacă auzea o anecdotă sau un citat, şi cu atât mai mult o discuţie însufleţită, se ocupa de foc sau de perdele, de veioză sau de ceai, şi găsea un pretext să rămână în cameră până se încheia. Dacă acesta era scopul lui, nu era frumos din partea ta să-l întrerupi, şi nu voi uita niciodată privirea aspră şi împietrită (l-am prins asupra faptului) pe care o aruncase unui alt lacheu care îl ajuta la servit şi care îi pusese în şoaptă o întrebare lipsită de importanţă, într-o zi în care se adunase multă lume în cameră. A fost singura dovadă de asprime pe care am observat-o vreodată la Brooksmith, şi la început nu am înţeles despre ce era vorba. Apoi mi-am dat seama că domnul Offord povestea o anecdotă foarte curioasă, care nu fusese dezvăluită până atunci, relatată povestitorului de un martor ocular, şi care privea viaţa lordului Byron în Italia. Nimic nu m-ar putea convinge s-o reproduc aici; dar Brooksmith fusese în primejdie să nu o audă. Dacă m-aş aventura s-o repet, aş simţi cât de mult îmi lipsesc tovarăşii mei din auditoriu.
De aceea, prima zi în care uşa domnului Offord a rămas închisă a fost o zi neagră pentru istoria contemporană. Ploua cu găleata şi umbrela mea era udă, dar Brooksmith mi-a luat-o de parcă m-ar fi invitat să urc. Am observat totuşi că, în loc s-o pună deoparte, o ţinea nehotărât şi picurând pe covoraş, şi atunci am văzut că mă privea cu ochii lui adânci şi înţelegători - cu aerul lui de responsabilitate universală. Am înţeles imediat: nu a mai fost nevoie de întrebarea şi răspunsul care au urmat. Când
[1] „Neînţelegere", în limba franceză în text (n. trad.)

am înţeles că bătrânul renunţase pentru prima dată la întrunire, deşi doar pentru ocazia aceea, am exclamat îndurerat:
- Ce diferenţă va fi - şi pentru câţi oameni!
- Eu voi fi unul din ei, domnule! mi-a spus Brooksmith; şi acesta a fost începutul sfârşitului.
Domnul Offord a coborât din nou, dar vraja era ruptă, şi marele semn era faptul că nimeni nu dirija conversaţia. Ea rătăcea şi se împiedica, puţin speriată, ca un copil rătăcit care lăsase mâna guvernantei.
- Cel mai rău lucru ar fi să vorbim acum despre sănătatea mea - *c 'est la fin du tout*[1], a spus domnul Offord, când a apărut iar; şi am recunoscut în asta un semn al schimbării care avea să vină - fiindcă nu tolerase niciodată ceva atât de provincial, într-un cuvânt, conversaţia a devenit a noastră - nu a lui; şi fiindcă era a noastră, chiar dacă vorbea *el,* nu putea fi decât inferioară, în felul acesta, era un chin pentru Brooksmith, a cărui atenţie hoinărea

acum cu desăvârşire: avea o viziune mult mai exactă asupra stării stăpânului său şi a superficialităţii noastre. Au fost şi ore mai bune, în care intra şi ieşea din cameră, dar am văzut că era conştient că marea instituţie se sfărâma în bucăţi. Părea că vrea să se sfătuiască cu mine, să se simtă responsabil pentru mersul lucrurilor, orice s-ar fi întâmplat. Când mi-a spus pentru a doua oară că prietenul nostru nu putea primi vizite - prima perioadă durase câteva zile - mă aşteptam să-l aud spunându-mi după un moment:
- Credeţi că ar trebui s-o fac eu, domnule, în locul dumnealui?, ca şi cum m-ar fi întrebat dacă era bine să aprindă focul, fiindcă venise toamna.
Avea un simţ filozofic resemnat a lucrurilor pe care le aşteptau musafirii - musafirii noştri, cum am ajuns să-i consider în timpul discuţiilor noastre. Simţea că nu se putea considera un înlocuitor suficient al gazdei; dar era atât de saturat de religia obiceiurilor, că ar fi făcut sacrificiul necesar divinităţii pentru prietenii noştri. I-ar fi dus puţin mai departe, ca să poată privi situaţia care se crea în jurul lor. Cred că l-am văzut confruntându-se mental cu ocazia de a trata - o dată în viaţă - cu propriile sale preferinţe nemărturisite, cu limitele simpatiei sale, *alegând* puţin,

[1] „E sfârşitul tuturor lucrurilor", în limba franceză în text (n. trad.)

în perspectivă, şi întorcându-se la o tradiţie mai pură. Nu-mi era necunoscut faptul că el considera că în alegerile domnului Offord apăruse o anumită slăbiciune, spre sfârşitul carierei sale.
In cele din urmă, am ajuns să găsim uşa mai mult închisă decât deschisă; dar chiar dacă era închisă, Brooksmith mă strecura înăuntru; aşa că nu m-am întors niciodată acolo fără să fac o vizită adevărată. Simpla diferenţă era că îi făceam o vizită lui Brooksmith. Vizita avea loc în hol, la binecunoscutul capăt al scărilor, şi nu ne aşezam - cel puţin Brooksmith nu o făcea; mai mult, era credincios unui singur subiect, şi întotdeauna avea aerul că era deja gata - începea cu sfârşitul. Dar era întotdeauna interesant - îmi oferea întotdeauna un prilej de gândire. E adevărat că subiectul meditaţiilor mele era mereu acelaşi - mereu „Totul e foarte bine, dar ce se *va* întâmpla cu Brooksmith?" Nici răspunsul meu personal la această întrebare nu mă mulţumea. Fără îndoială că domnul Offord se va îngriji de el, dar *cum* se va îngriji? Aceasta era marea întrebare. Nu îi putea oferi societate; şi societatea devenise o necesitate pentru firea lui Brooksmith. Trebuie să adaug că nu dovedise niciodată simptomele aşa-numitei solicitudini sordide - nelinişte în privinţa viitorului său. Era mai degrabă livid şi nespus de grav, cum îi stă bine unui om care priveşte spre „umbra unui lucru care a fost odinioară măreţ". Avea solemnitatea unei persoane care învârtea, în circumstanţe deprimante, o afacere organizată şi oficiată demult; era un fel de executor sau lichidator social. Dar felul său de a fi părea să dovedească în mod exclusiv nesiguranţa viitorului *nostru.* Nu mi l-aş fi putut permite pe vremea aceea - locuiam în două camere de pe strada Jermyn şi nu „ţineam servitor"; dar chiar dacă venitul meu mi-ar fi îngăduit-o, nu m-aş fi aventurat să-i spun lui Brooksmith (rivalizând cu domnul Offord): „Dragul meu prieten, te iau eu", întregul ton al conversaţiei noastre era mai mult decât o implicaţie, aşa că eu eram cel care avea nevoie acum de o încurajare. Intr-ade-văr, în toată atitudinea lui Brooksmith exista asigurarea tăcută că mă purta în gând.
Una dintre persoanele care frecventaseră cercul nostru cu cea mai mare asiduitate fusese Lady Kenyon, şi îmi amintesc că mi-a spus într-o zi că înălţimea ei venise personal să se intereseze de domnul Offord, în ciuda bolilor ei, care se agravaseră 92
mult în ultima vreme. Drept răspuns, eu am remarcat că ea se va resimţi mai mult decât oricine altcineva. Brooksmith a rămas tăcut un moment, apoi a spus, cu un ton anumit (nu ai cum să reproduci unele tonuri):
- O să merg eu s-o văd.
Am mers şi eu s-o văd, şi am aflat că o aşteptase; iar când i-am spus, sub formă de glumă, dar cu un sâmbure de adevăr, că atunci când totul se va termina unii din noi ar trebui să se întrunească şi să-l căpătuiască pe Brooksmith, a replicat puţin cam dezamăgită:
- Vreţi să spuneţi într-o tavernă?
M-am uitat la ea într-un mod pe care cred că l-ar fi aprobat şi Brooksmith,*şi apoi am răspuns:
- Da, Filiala Offord.
Voiam să spun că, de dragul artei, trebuia să aveam grijă să nu se irosească un talent atât de deosebit şi atât de multă experienţă. Credeam cu adevărat că, dacă am fi făcut nişte eforturi, domnul Brooksmith ar fi putut să primească musafiri în continuare, pe baza vechiului obicei, de la patru la şapte; afacerile ar fi continuă în timpul schimbărilor - şi majoritatea tovarăşilor s-ar fi raliat.
De câteva ori m-a dus sus - întotdeauna la propunerea lui -iar bătrânul şi dragul nostru prieten, în pat, îmbrăcat cu nişte *casaques*[1] curioase din brocart înflorat, care îl făceau să semene cu Voltaire muribund, după imaginaţia mea, mai ales că îşi lega fruntea cu o batistă ca să se asorteze, ţinea timp de zece minute, *saloane* triste şi cutremurătoare. Simţeam de fiecare dată că aşteptam ultimul somn al unui suveran social. Avea capricii regale legate de suferinţele lui şi nu se gândea deloc la succesorul său - ca şi cum ar fi lăsat totul pe seama Constituţiei. Trecea peste suferinţele noastre în mod fermecător, şi nici una dintre glumele lui - era o abţinere galantă, unele dintre ele ar fi fost foarte uşor de făcut - nu ne ţintea pe noi. Mărturisesc acum că era una legată de Brooksmith, dar asociaţia era atât de patetică, că acest om excelent mă privea într-un fel care părea să spună: „Schimbă o privire cu mine, dacă vrei să pot îndura". Ceea ce nu putea îndura nu erau spusele domnului Offord, ci

',.Manta largă cu mâneci lungi", în limba franceză în text (n. trad.)

faptul că nu putea răspunde nimic. Noţiunile lui despre conversaţie erau legate de faptul că el îţi oferea ocazia de a-i vorbi; şi când s-a dus s-o vadă pe Lady Kenyon, de exemplu, a făcut-o ca să-i prezinte tributul tăcerii lui receptive. Ce s-ar întâmpla cu cele mai bune discursuri dacă ar fi primite cu o manifestaţie de sunete? în acest caz, diferenţa fundamentală ar trebui să fie demonstrată de amuţirea unora, şi mulţi dintre ei, sărmanii, sunt destul de muţi şi fără asta. Brooksmith făcea tot ce-i stătea în puteri pentru păstrarea acestei diferenţe fundamentale; era lucrul cel mai apăsător din conştiinţa lui.
Ce s-a întâmplat cu el atunci când domnul Offord a murit ca orice persoană inferioară - a fost surghiunit în tăcere eternă, ca un valet, la etaj? Puteţi să vă imaginaţi ce înfăţişare a avut timp de câteva zile după ce s-a întâmplat asta, şi nu a vorbit despre respectarea obiceiurilor funerare. Când s-a terminat totul - târziu, în seara aceleiaşi zile - am bătut la uşa casei îndoliate, cum făcusem de multe ori înainte. Nu îl mai puteam vizita pe domnul Offord, dar am venit să-l vizitez chiar pe Brooksmith. Voiam să-l întreb dacă puteam face ceva pentru el, oricât de vagă ar fi fost această întrebare. Visul meu nebunesc de a-l lua în slujba mea se dusese; nici nu era ceva demn de el. Oferta mea era să-l ajut să-şi găsească alt loc, şi aceasta era o lipsă de delicateţe, fiindcă presupunea că el avea să se gândească imediat la altă slujbă. Speram că avea să fie în stare să-şi schimbe viaţa -deşi nu doream să-şi deschidă o prăvălie, cum fac de obicei cei care suferă o asemenea pierdere. Aşa ceva ar fi fost îngrozitor; fiindcă doream să încurajez orice iniţiativă pe care ar fi putut-o avea, dar cum aş fi putut să merg şi să-i plătesc câţiva şilingi peste tejghea, iar el să-mi dea restul? Vizita mea era deci pur şi simplu un compliment deliberat. A luat-o ca atare, recunoscător şi cu tot tactul din lume. Ştia că nu-l puteam ajuta cu adevărat şi eu ştiam că el ştia că nu puteam, dar am discutat situaţia - cu o elegantă generalizare - la capătul scărilor, în holul deja demontat, unde discutasem adesea cu el atâtea situaţii. Executorii luau totul în stăpânire, şi acest lucru a devenit şi mai evident atunci când m-a invitat câteva minute în salon, unde diverse obiecte erau împachetate pentru a fi luate de acolo. Avea să-mi comunice totuşi două lucruri clare; unul era că părăsea casa chiar în seara aceea (servitorii par să plece întotdeauna 94
noaptea, din motive misterioase), iar celălalt - pe care îl menţiona de abia la urmă, ezitând - era că fusese deja informat că stăpânul lui îi lăsase o moştenire de optzeci de lire.
- Mă bucur foarte mult, am spus eu; iar Brooksmith a adăugat:
- Era caracteristic pentru el să se gândească la mine. Acestea au fost toate cuvintele noastre asupra subiectului, şi nu ştiu ce a crezut el despre acest gest al domnului Offord. Optzeci de lire sunt optzeci de lire, şi nimeni nu mi-a lăsat *mie o* asemenea sumă; dar, în cazul lui Brooksmith, eram dezamăgit. Cu optzeci de lire puteai să deschizi un mic magazin - un foarte mic magazin; dar, repet, nu puteam suporta gândul acesta. L-am întrebat pe prietenul meu dacă reuşise să economisească ceva, şi mi-a spus:
- Nu, domnule, am avut unele lucruri de făcut.
Nu l-am întrebat ce lucruri avusese de făcut; era treaba lui, şi l-am crezut pe cuvânt, consimţind de parcă ar fi avut de întreţinut o casă uriaşă; mai ales că în purtarea lui era ceva care părea să indice sacrificii viitoare.
- O să trebuiască să mă învârt cumva, domnule; o să trebuiască să am grijă de mine, a spus el; apoi a adăugat, indulgent, cu mărinimie:
- Dacă o să auziţi din întâmplare despre ceva pentru mine... Nu l-am putut lăsa să termine; era ceva prea josnic. Ar fi
fost bine dacă aş fi reuşit să-i scot din cap ideea că eu eram în stare să pretind Că i-aş fi putut găsi un loc potrivit, şi el voia să mă ajute, fiindcă era dureros pentru el să mă vadă într-o poziţie atât de falsă. I-am spus câteva cuvinte, fiindcă eram foarte conştient că oriunde s-ar fi dus, orice ar fi făcut, dorul de bătrânul nostru prieten avea să fie foarte puternic — mai puternic în cazul lui decât într-al meu, fiindcă petrecuse mai mult timp cu el. Acest lucru l-a determinat să-mi spună câteva cuvinte, pe care o să mi le amintesc întotdeauna, ca o esenţă a întregului episod:
- Oh, domnule, e trist pentru dumneavoastră, foarte trist, într-adevăr, şi pentru o mulţime de domni şi doamne; asta este, domnule. Dar în cazul meu este, domnule, dacă pot să spun aşa, încă şi mai trist: e pierderea cuiva care a fost totul. Pentru mine, domnule, continuă el, cu lacrimi, el a fost *totul,* dacă înţelegeţi ce vreau să spun, domnule. Dumneavoastră aveţi şi altele, domnule,
95
îndrăznesc să spun - nu că aş spune că erau egale. Dar aveţi plăcerile societăţii, domnule; dacă e să vorbiţi despre el, domnule, îndrăznesc să spun că o puteţi face cu domni şi doamne care au avut aceeaşi onoare - fiindcă memoria lui binecuvântată nu are de ce să se teamă. Eu nu am parte de aşa ceva, domnule, şi trebuie să-mi ţin amintirile pentru mine. Domnul Offord era societatea *mea,* şi acum nu o mai am. Dumneavoastră vă întoarceţi la conversaţii, domnule, până la urmă, şi eu mă întorc la locul meu, se bâlbâi Brooksmith, fără ironie exagerată sau amărăciune dramatică, ci cu o sinceritate monotona şi nestudiată, cu mâna pe mânerul uşii. S-a întors spre mine ca să mă lase să ies, şi apoi a adăugat:
- Mă duc la parter, domnule, din nou, şi rămân acolo.
- Bietul meu copil, am răspuns eu, emoţionat, după obiceiul domnului Offord, dragul meu prieten, lasă totul pe seama mea; o să avem grijă de dumneata, o să facem cu toţii ceva pentru dumneata.
- Ah, dacă mi-aţi putea da pe cineva ca el! Dar nu sunt doi la fel pe lume, a mai spus Brooksmith, în timp ce ne

despărţeam.
îmi dăduse adresa lui - locul de unde puteam afla veşti despre el. Multă vreme nu am putut folosi această informaţie; fiindcă se dovedise a fi, într-adevăr, un caz foarte dificil, într-o lume de oameni care îl cunoscuseră şi pe el şi pe domnul Offord, nimeni nu voia să-l ia, şi totuşi nu îndrăzneam să-l trimit la oameni care nu îl cunoşteau. Am vorbit cu mulţi dintre vechii noştri prieteni despre el, şi i-am găsit pe toţi stăpâniţi de acelaşi amestec de sentimente de care eram conştient şi eu, şi dispuşi să întreţină suspiciunea că era un „răsfăţat", cu care nu aveai ce să faci. Pe scurt, exista o anumită stânjeneală, o stângăcie vizibilă atunci când se gândeau la el şi la ideea de a-l folosi ca lacheu: îl întâlniseră de atâtea ori în societate. Mulţi dintre ei i-ar fi cerut, şi chiar i-au cerut, sau m-au pus pe mine să-i cer, să vină să-i vadă; dar eu nu voiam pentru el o simplă listă de vizite. Era prea scund pentru oamenii prea pretenţioşi; cu toate acestea, am auzit despre deschiderea unei case diplomatice şi i-am scris un bileţel, deşi nu căutam atât de mult ceva nobil, cât ceva uman. După patru zile, am primit veşti de la el. Soţia secretarului hotărâse, după ce-l ţinuse în aşteptare până atunci, că nu îşi putea lua un servitor dintr-o casă în care nu existase 96
nici o doamnă. Bileţelul avea un P.S.: „Era o slujbă bună, domnule, nu-i aşa, cu o asemenea doamnă?".
După o săptămână, a venit să mă vadă şi să-mi spună că era „aranjat" - intrase în slujba unor oameni foarte respectabili (era o familie foarte bogată din City), care locuiau pe strada Bayswater, lângă Parc.
- îndrăznesc să spun că va fi cam trist, domnule, a recunoscut el; dar am văzut artificiile, nu-i aşa? Nu putem avea artificii în fiecare noapte. După strada Mansfield, nu prea ai multe de ales.
Se pare că au fost totuşi destul de multe; fiindcă în anul următor, pe când vizitam o verişoară de la ţară, o doamnă de o anume vârstă, care petrecea două săptămâni în oraş la nişte prieteni, o familie necunoscută mie care locuia în Chester Square, uşa casei a fost deschisă, spre surprinderea şi mulţumirea mea, de însuşi Brooksmith. Când am ieşit, am vorbit puţin cu el, şi am aflat că oamenii cei bogaţi din City i se păruseră greu de suportat; am ghicit că i se păruseră vulgari, deşi el nu mi-a spus. Nu ştiu ce ar fi spus despre stăpânii lui actuali, dacă nu ar fi fost prieteni cu ruda mea; dar în împrejurările date, s-a abţinut de la comentarii.
Nu era nevoie de nici un comentariu, totuşi, fiindcă înainte de a-şi termina vizita doamna respectivă, m-au onorat cu o invitaţie la cină, pe care am acceptat-o. Era o societate destul de numeroasă, dar mărturisesc că m-am gândit mai mult la Brooksmith decât la ei. Nu pretindeau nici o atenţie - erau oameni obişnuiţi, irecuperabili, inevitabili. Era lumea banalităţii vesele, a afectării conştiente şi a prostiei prospere, o lume bine hrănită, pragmatică, insulară, o lume cu tacâmuri împodobite hidos, greoi ordonată şi cu o conversaţie sărăcăcioasă. Nu se spunea nimic despre Byron. Nimic nu m-a îndemnat să mă uit la Brooksmith în timpul mesei, şi sunt sigur că nu l-aş fi putut face să se uite la mine, nici măcar dacă aş fi vărsat vinul, împărtăşeam o simpatie intelectuală - simţeam, privindu-ne unul pe altul, un fel de responsabilitate socială. Pe scurt, fusesem în Arcadia împreună, şi ajunsesem amândoi la *aşa ceva*\ Nu-i de mirare că ne era ruşine să ne privim. Când m-a ajutat să-mi iau haina, la plecare, ne-am despărţit în tăcere, pentru prima dată de la cele dintâi ocazii din strada Mansfield. M-am gândit că Părea slab şi istovit, şi am ghicit că noul său loc nu era mai
97
„uman" decât cel dinainte. Era destulă mâncare şi băutură, dai nu era nici o reciprocitate. Problema pe care probabil că şi-o pusese înainte de a accepta locul nu era „Câţi servitori au?" o „Câtă imaginaţie au?".
Cu următoarea ocazie în care am intrat în casa aceea - măi -turisesc că nu s-a întâmplat foarte repede - i-am întâlnit succesorul, un personaj care se bucura în mod evident de norocul de a nu-şi fi părăsit niciodată nivelul natural. Există cineva mai înalt? - părea să întrebe el peste capetele altor trei lachei şi ale unor vizitatori. M-a făcut să simt că Brooksmith a murit; dar nu am îndrăznit să întreb - nu aş fi putut suporta să-mi spună „Habar n-am, domnule". Am trimis un bileţel la adresa pe care mi-o lăsase Brooksmith după moartea domnului Offord, dar nu am primit nici un răspuns. După şase luni, totuşi, am fost onorat cu vizita unei persoane în vârstă, posomorâte şi spălăcite, care s-a prezentat ca fiind mătuşa domnului Brooksmith, şi de la care am aflat că îşi pierduse locul de muncă şi sănătatea şi îi îngăduise să vină şi să-mi spună că dacă aş putea petrece jumătate de oră vizitându-l, ar fi o mare onoare pentru el.
Am mers a doua zi - mesagera lui îmi dăduse o adresă nouă - şi l-am găsit pe prietenul meu găzduit pe o străduţă sordidă din Marylebone, unul dintre colţurile acelea din Londra care poartă expresia unei sărăcii bolnăvicioase. Camera în care am fost primit era deasupra unei mici spălătorii, care avea mănuşi pentru copii şi şaluri decolorate în vitrină. O grămadă de copii murdari de funingine mişunau pe acolo, iar înăuntru era un miros fierbinte şi jilav, aşa cum se întâmplă când fierbi lenjeria murdară. Brooksmith stătea la o ferestruică curată, cu o cuvertură pe genunchi, şi privea prin perdelele de un alb albăstrui la un vânzător ambulant, la un tinichigiu şi la o cârciumă mică şi soioasă. Fusese bolnav şi acum era convalescent, iar mama şi mătuşa lui aveau grijă de el. Mi-a plăcut mama lui, care era blândă şi foarte umilă, dar nu am simpatizat-o prea mult pe mătuşă, pe care o asociam, poate pe nedrept, cu cârciuma de peste drum (părea să fie la fel de soioasă), şi ai cărei ochi urmăreau pe furiş orice mişcare a mâinilor mele, ca şi cum ar fi vrut să vadă dacă nu scoteam ceva din buzunar. Nu am făcut aşa ceva - nu puteam să-mi permit o asemenea familiaritate nesolicitată faţă de Brooksmith. Uşa a fost deschisă de câteva ori de nişte bă-98
trâne misterioase, care aruncau o privire şi dispăreau. Nu ştiu cine erau; bietul Brooksmith părea înconjurat de

femei ciudate, curioase, mirosind a bere. Era ciudat şi el, evident slăbit şi foarte ruşinat, şi nu s-a făcut nici o aluzie la strada Mansfield. Viziunea *salonului* pe care el îl împodobise plutea totuşi în faţa ochilor mei, prin contrast. M-a asigurat că se simţea mai bine, şi mama lui a remarcat că s-ar fi însănătoşit dacă ar fi avut un moral puţin mai ridicat. Mătuşa a încuviinţat această părere, şi am devenit şi mai sigur că ea ştia unde să meargă pentru un asemenea scop. Mă tem că am fost cam slab cu vechiul meu prieten, fiindcă am neglijat minunata ocazie de a-l mustra pentru uşurinţa cu care renunţase la poziţiile onorabile - slujbe fine, fixe, stabile, cu rugăciuni în fiecare dimineaţă, din câte ştiam eu - din Bayswater şi Belgravia. Poate că motivele lui fuseseră profane şi sentimentale; nu voia rugăciuni de dimineaţă, voia să fie prietenul drag al cuiva; dar eu nu eram omul care să-l mustre. El s-a descotorosit rapid de aceste episoade - am văzut că nu voia să discute despre ele. Mi-am dat seama mai târziu, într-un mod destul de straniu, că, pentru el, faptul că mă vedea din nou era o plăcere îndoielnică; se îndoia acum chiar şi de puterea mea de a-i ierta aberaţiile. Nu voia să le explice; şi purtarea lui din viitor avea să necesite explicaţii. Când mi-am luat rămas bun, m-a privit un moment cu ochi care spuneau totul: „Cum aş putea să vorbesc despre anii minunaţi din locul acela, în faţa acestor oameni, lângă bătrânele acestea care îşi bagă nasul în toate? A fost foarte frumos din partea dumitale să vii să mă vezi - nu a fost ideea mea; *ea* te-a adus. Am spus totul, s-a terminat; ţi-ai pierde răbdarea cu mine, şi aş prefera să nu mai vezi restul". I-am trimis nişte bani a doua zi, într-o scrisoare, dar urmările le-am văzut în lumina unor împrejurări nefaste.

A trecut un an de la vizita mea; într-o seară, când am ieşit să cinez, mi-am dat seama că Brooksmith era unul din servitorii care stăteau în spatele scaunelor noastre. Nu el deschisese uşa casei, şi nu l-am recunoscut în grămada de servitori din hol. De data aceasta am încercat să-i prind privirea, dar nu mi-a oferit nici o şansă, şi când mi-a pus mâncarea în faţă am putut doar să-i mulţumesc destul de tare. Am mâncat două aperitive, asupra cărora aveam îndoieli, care s-au transformat apoi în convingeri, doar ca să nu-l umilesc. Părea destul de sănătos, dar mult

mai bătrân, şi purta cu convingere masca lucioasă şi lipsită de expresie a servitorului britanic *de rasă.* Am văzut cu neplăcere că, dacă nu l-aş fi recunoscut, l-aş fi considerat, după înfăţişare, o ilustrare extravagantă a tristeţii servile şi nesimţitoare. Mi-am spus că devenise reacţionar, că trecuse la filisteni, că se aruncase în religie, religia „locului" său, ca o doamnă străină *sur le retour*[1]. Mai mult, am ghicit că fusese angajat doar pentru seara aceea - devenise un simplu chelner, intrase în banda vestelor albe care „pleacă". Era ceva patetic în acest fapt, şi era o teribilă vulgarizare a lui Brooksmith. Era proza mercantilă a poziţiei de majordom; renunţase la lupta pentru poezie. Dacă îi lipsise reciprocitatea, unde era reciprocitatea acum? în fundul paharelor de vin şi în monedele de cinci şilingi (sau cât li se dădea), strecurate în mâna lui de slujitorii permanenţi. Totuşi, am presupus că intrase în această branşă precară a profesiei sale din cauză că nu trebuia să stea atât de mult la parter. Relaţiile lui cu societatea londoneză erau mai superficiale, dar şi mai variate. Când am ieşit, l-am căutat înfrigurat printre cei patru sau cinci servitori ale căror persoane perpendiculare ar trebui să uşureze procesul plecării, ca nişte jgheaburi din pasajele londoneze; dar el nu era la datorie. L-am întrebat pe unul dintre ei dacă nu era în casă, şi am primit un răspuns prompt: „Chiar acum a plecat, domnule. Pot să fac altceva pentru dumneavoastră, domnule?". Voiam să-i spun: „Te rog, transmite-i toate cele bune din partea mea", dar m-am abţinut: nu voiam să-l compromit, şi nu m-am mai întâlnit niciodată cu el.

Din când în când, arunci când cinam în oraş, mă uitam după el, acceptând uneori invitaţiile ca pe o şansă în plus de a-l vedea. Dar întotdeauna zadarnic; fiindcă am întâlnit mulţi membri ai clasei lui de mai multe ori, am adoptat în cele din urmă teoria conform căreia el îşi procura lista oaspeţilor aşteptaţi, şi se ţinea departe de banchetele la care eram şi eu invitat, în cele din urmă, am renunţat la orice speranţă, şi într-o zi, după trei ani, am primit o altă vizită a mătuşii lui. Era mai posomorâtă şi mai spălăcită, aproape pierdută, şi era tare necăjită şi lipsită. Sora ei, doamna Brooksmith, murise în urmă cu un an, şi după trei luni dispăruse şi nepotul ei. Avusese întotdeauna grijă de ea - după necazurile ei; nu am aflat niciodată despre ce necazuri

[1] „Pe cale de a îmbătrâni", în limba franceză în text (n. trad.)

era vorba - şi acum nu îi mai rămăsese decât o fustă de amanetat. Avea şi o nepoată, pentru care făcuse tot ce-i stătea în puteri, înainte de necazuri, dar nepoata o trata în modul cel mai ruşinos. Acestea erau detaliile; faptul măreţ şi romantic era evadarea finală a lui Brooksmith din temniţa destinului său. Plecase într-o seara la lucru ca de obicei, cu o vestă albă pe care i-o făcuse chiar ea cu mâna ei, fiind aşteptat la o petrecere mare de pe strada Kensington. Dar nu se mai întorsese niciodată acasă, şi nu ajunsese nici la petrecerea aceea mare, sau la orice altă petrecere la care s-ar fi putut duce. Nu se mai găsise nici o urmă a lui - nici o fâşie din vesta cea albă nu lumina întunecimea destinului său. Aceste veşti m-au cutremurat, fiindcă aveam ideile mele despre destinaţia lui adevărată. Mătuşa lui bătrână se gândise repede la ce era mai rău, după cum mi-a mărturisit. Cumva şi undeva, reuşise să dispară, şi acum cred că schimbă farfuriile zeilor nemuritori, cu încetineala lui caracteristică. După cum a mai spus deprimanta mea vizitatoare, nu avusese *niciodată* un moral ridicat. Din fericire, eu am putut să-l ridic puţin pe al ei. Dar văd mereu fantoma neclară a bietului Brooksmith. A fost într-adevăr jefuit.

CEVA ADEVĂRAT

Capitolul I

Când soţia portarului (ea era cea care răspundea la sonerie) a anunţat: „Un domn - cu o doamnă, domnule", am avut viziunea imediată a unor modele, aşa cum mi se întâmpla adesea în zilele acelea, fiindcă dorinţa este predecesoarea gândului. Vizitatorii mei de atunci s-au dovedit a fi într-adevăr modele; dar nu în sensul pe care l-aş fi vrut eu. Oricum, nimic nu indica la început că ar fi venit pentru un portret. Domnul, un bărbat de cincizeci de ani, foarte înalt şi foarte drept, cu o mustaţă uşor grizonată şi un pardesiu cenuşiu închis, admirabil asortat, lucruri pe care le-am observat profesional - nu vreau să spun că am simţul unui frizer sau croitor - şi care m-au făcut să mă gândesc la o personalitate, numai că personalităţile nu sunt atât de izbitoare. Acesta este un adevăr pe care îl ştiu demult, fiindcă o casă cu o faţadă grozavă nu este niciodată o instituţie publică. O privire aruncată doamnei m-a ajutat să-mi amintesc această lege paradoxală: părea şi ea prea distinsă ca să fie o „personalitate". Mai mult, nu prea dai peste două excepţii în acelaşi timp.

Nici unul din ei nu a vorbit imediat - şi-au prelungit privirea preliminară, ceea ce însemna că fiecare voia să-i dea o şansă celuilalt. Erau vizibil sfioşi; stăteau acolo, aşteptând să-i invit înăuntru - şi acesta era lucrul cel mai practic pe care l-ar fi putut face, după cum am aflat după aceea, în felul acesta, stânjeneala lor le slujea cauza. Am văzut oameni care şovăie să spună că vor ceva atât de grosolan ca un portret; dar scrupulele noilor mei prieteni păreau aproape insurmontabile. Totuşi, domnul ar fi putut să spună: „Aş vrea un portret al soţiei mele",

iar doamna ar fi putut să adauge: „Aş vrea un portret al soţului meu". Poate că nu erau soţ şi soţie - problema aceasta ar fi complicat într-adevăr treaba. Poate că doreau să fie pictaţi împreună - şi în cazul acesta ar fi trebuit să aducă cu ei o a treia persoană, care să-mi comunice ştirea.

- Venim din partea domnului Rivet, a spus doamna în cele din urmă, cu o umbră de zâmbet, care avu efectul unui burete ud trecut peste un tablou „afumat", ca o vagă aluzie a frumuseţii ei trecute. Era la fel de înaltă şi dreaptă ca şi tovarăşul ei, şi cu cel puţin zece ani mai tânără. Părea tristă, atât de tristă cât poate fi o femeie cu faţa inexpresivă; masca ei ovală arăta urmele timpului, aşa cum se întâmplă cu orice suprafaţă expusă. Mâna timpului se jucase în voie cu ea, dar numai ca s-o simplifice. Era slabă şi ţeapănă, şi atât de bine îmbrăcată, într-o haină albastră închis, cu clapele şi buzunare şi nasturi, încât era limpede că avea acelaşi croitor ca şi soţul ei. Cuplul avea un aer indefinit de prosperitate - era clar că primeau tot luxul pe care îl voiau pentru banii lor. Dacă eu făceam parte din acest lux, ar fi fost bine să stabilesc condiţiile.

- Ah, Claude Rivet m-a recomandat? am întrebat eu; şi am adăugat că era foarte frumos din partea lui, deşi m-am gândit că nu era un sacrificiu, fiindcă el picta numai peisaje.

Doamna s-a uitat foarte insistent la domn, iar domnul s-a uitat prin cameră. Apoi, după ce a privit un moment duşumeaua şi şi-a netezit mustaţa, s-a uitat la mine cu ochii lui frumoşi şi a remarcat:

- Mi-a spus că dumneavoastră sunteţi potrivit.

- încerc să fiu, atunci când oamenii vor să pozeze.

- Da, ne-ar place să pozăm, a spus doamna neliniştită.

- Vreţi să spuneţi împreună? Vizitatorii mei au schimbat o privire.

- Dacă puteţi să faceţi ceva cu *mine,* cred că va fi un tablou împreună, s-a bâlbâit domnul.

- O, da, dar pentru două portrete, chiar într-un singur tablou, preţul e mai mare decât pentru unul.

- Asta ar trebui să aducă bani, a spus soţul.

- Foarte frumos din partea dumneavoastră, am replicat eu, apreciind o simpatie atât de neobişnuită, fiindcă presupuneam că era vorba de plata artistului.

Doamna păru cuprinsă de un sentiment ciudat.

- Pentru o ilustraţie - domnul Rivet ne-a spus că aţi putea să mă inseraţi într-o ilustraţie.

- Să vă inserez într-o ilustraţie? i-am răspuns eu, la fel de nelămurit.

- Să o desenaţi pe ea, ştiţi, a spus domnul, roşind.

Doar atunci am înţeles ce serviciu îmi făcuse Claude Rivet; le spusese că lucram în alb şi negru pentru reviste, cărţi de poveşti, crochiuri de viaţă contemporană, şi în consecinţă aveam nevoie oricând de modele. Lucrul acesta era adevărat, dar nu era mai puţin adevărat (pot să mărturisesc acum - lăsându-l pe cititor să ghicească dacă aspiram să obţin totul sau nimic) că nu puteam obţine onorurile, ca să nu mai vorbesc despre remuneraţia, unui mare pictor de portrete. Ilustraţiile erau nişte expediente; căutam o ramură diferită a artei (de departe cea mai interesantă pentru mine) care să-mi aducă faimă. Nu era nimic ruşinos în faptul că voiam să-mi aducă şi avere; dar averea era foarte departe de mine în momentul acela, în care vizitatorii mei voiau să fie desenaţi gratis. Eram dezamăgit; fiindcă îi *văzusem* imediat în sens ilustrativ. Le prinsesem tipul - stabilisem deja ce puteam face cu ei. Un lucru care se putea să nu le placă, m-am gândit eu după aceea.

- Ah, sunteţi, sunteţi...? am început eu, după ce mi-a mai trecut surprinderea. Nu puteam să pronunţ cuvântul dubios „modele", fiindcă părea foarte nepotrivit.

- Nu avem prea multă experienţă, a spus doamna.

- Trebuie să *facem* ceva, şi ne-am gândit că un artist ca dumneavoastră ar putea face ceva cu noi, a spus soţul ei.

Mai departe, a menţionat că nu cunoşteau mulţi artişti şi că se duseseră mai întâi la întâmplare (picta peisaje, desigur, dar uneori sunt şi portrete în ele - poate că eu îmi aminteam), la domnul Rivet, pe care îl întâlniseră cu câţiva ani în urmă într-un loc din Norfolk, unde făcea schiţe.
- Făceam şi noi schiţe uneori, a adăugat doamna.
- E foarte stânjenitor, dar *trebuie* neapărat să facem ceva, a continuat domnul.
— Bineînţeles, nu mai *suntemfoarte* tineri, a recunoscut ea, cu un zâmbet şters. 104
Remarcând că aş putea să aflu câte ceva în plus despre ei, soţul mi-a înmânat o carte de vizită pe care a scos-o dintr-un portvizit nou (lucrurile lor erau toate noi), pe care era scris „Maior Monarch". Oricât de impresionante ar fi fost aceste cuvinte, nu mi-au adus nici o informaţie în plus; dar vizitatorul meu a adăugat:
- Am părăsit armata, şi am avut ghinionul să ne pierdem averea. De fapt, mijloacele noastre sunt foarte reduse.
- E grozav de plictisitor, a spus doamna Monarch.
Era limpede că voiau să fie discreţi - aveau grijă să nu se fălească cu nobleţea lor. Am văzut că erau gata să recunoască că aceasta era o piedică, şi eu am ghicit în acelaşi timp înţelesul ascuns - mângâierea lor în nenorocire - faptul că *aveau* clasă. Era clar că aveau; dar avantajul acesta mi s-a părut mai mult social; ei te-ar fi ajutat să împodobeşti un salon. Oricum, un salon este întotdeauna, sau ar trebui să fie, un tablou.
Vorbind despre vârstă, la care făcuse aluzie soţia sa, maiorul Monarch a spus:
- Bineînţeles, ne gândim să pozăm pentru înfăţişarea exterioară. Ne ţinem bine încă.
în clipa aceea, am văzut că înfăţişarea exterioară era adevăratul lor avantaj. „Bineînţeles" al său nu suna a fanfaronadă, ci lămurea problema.
- *Ea* arată foarte bine, a continuat el, arătând spre soţia lui, ca o digresiune plăcută după cină. Nu am putut decât să spun, de parcă stăteam de fapt în faţa paharelor cu vin, că asta nu însemna că nu arăta şi el foarte bine; ceea ce l-a făcut să spună că:
- Ne-am gândit că, dacă aţi avea vreodată nevoie de oameni ca noi, am putea fi potriviţi. Mai ales *ea* - pentru o doamnă dintr-o carte, ştiţi.
Eram atât de amuzat încât, ca să scot mai multe de la ei, am tăcut tot ce-mi stătea în puteri ca să le adopt punctul de vedere; deşi era stânjenitor să mă aud lăudându-le fizicul, de parcă ar fi fost animale de închiriat sau servitori negri, o pereche pe care m-aş fi aşteptat s-o întâlnesc doar în situaţii în care critica este tacită; aşa că m-am uitat la doamna Monarch destul de atent ca să pot exclama, după un moment, cu convingere: „O, da, o doamnă dintr-o carte!" Arăta exact ca o ilustraţie proastă.
105
- Putem să ne ridicăm dacă vreţi, a spus maiorul; şi s-a ridicat înaintea mea cu o înfăţişare cu adevărat nobilă. L-am putut măsura dintr-o privire - avea un metru optzeci şi doi şi era un gentleman desăvârşit. Orice club aflat la începuturi, care ar fi avut nevoie de reclamă, l-ar fi plătit ca să stea în dreptul ferestrei principale. Mi-am dat seama imediat că îşi rataseră vocaţia venind la mine; ar fi câştigat mai bine în publicitate. Bineînţeles că nu puteam să prevăd totul, dar îi vedeam îmbogăţind pe cineva - nu pe înşişi. Era ceva în ei care ar fi îmbogăţit un croitor, un hotelier sau un vânzător de săpunuri. Mi-i puteam imagina purtând inscripţia „Folosim întotdeauna acest produs" şi bucurându-se de mare succes; am avut o viziune a rapidităţii cu care ar fi lansat un meniu fix.
Doamna Monarch stătea liniştită, nu din mândrie, ci din ruşine, dar soţul ei îi spuse:
- Ridică-te, draga mea, şi arată-ne ce elegantă eşti.
Ea l-a ascultat, dar nu avea nevoie să se ridice ca s-o arate. A mers până în capătul studioului, apoi s-a întors roşind, aţintindu-şi privirile tulburate asupra soţului. Mi-am amintit de un incident la care fusesem martor fără să vreau pe când eram în Paris -eram cu un prieten, un dramaturg care voia să pună în scenă o piesă - şi a venit o actriţă să-i ceară un rol. S-a plimbat prin faţa lui, păşind exact ca doamna Monarch. Doamna Monarch se descurca destul de bine, dar nu mi-am permis s-o aplaud. Era foarte ciudat să vezi nişte oameni ca ei muncind pentru o piată atât de sărăcăcioasă. Arăta de parcă ar fi avut un venit de zece mii pe an. Soţul ei folosise cuvântul care o descria cel mai bine: era esenţial şi tipic „elegantă", după jargonul londonez curent. Silueta ei era, în aceeaşi ordine de idei, vizibil şi ireproşabil de „bună". Pentru o femeie de vârsta ei, mijlocul îi era surprinzător de subţire; mai mult, coatele păstrau distanţa ortodoxă, îşi ţinea capul în unghiul convenţional; de ce venise la *minei* Trebuia să fi încercat jachetele dintr-un mare magazin. Mă temeam că vizitatorii mei nu erau doar lipsiţi de bani, ci şi „artişti" - ceea ce ar fi reprezentat o mare complicaţie. Când s-a aşezat din nou, i-am mulţumit, observând că ceea ce aprecia cel mai mult un desenator la modelul său era capacitatea de a tăcea.
- Oh, *ea* poate să tacă, a spus maiorul Monarch. Apoi a adăugat, cu umor: Cu mine tace întotdeauna.
106
- Nu sunt o zvăpăiată obraznică, nu-i aşa? şi-a interpelat doamna Monarch soţul.
El mi s-a adresat mie.
- Poate că nu e cazul să menţionez - fiindcă ar trebui să avem o conversaţie de afaceri, nu-i aşa? Dar când ne-am căsătorit, ea era cunoscută sub numele de Frumoasa Statuie.
- Vai, dragule! a spus doamna Monarch cu tristeţe.
- Bineînţeles că o să vreau puţină expresivitate, am spus eu.
- *Bineînţeles*\ au exclamat amândoi.

- Şi presupun că ştiţi că e foarte obositor.
- Oh, noi nu ne obosim *niciodată!* au strigat ei cu înflăcărare.
- Nu aveţi nici un fel de experienţă? Au ezitat; s-au uitat unul la altul.
- Am fost fotografiaţi, *de multe ori,* a spus doamna Monarch.
- Vrea să spună că oamenii ne-au cerut-o, a adăugat maiorul.
- înţeleg, pentru că arătaţi atât de bine.
- Nu ştiu ce credeau, dar întotdeauna se ţineau după noi.
- Am avut întotdeauna fotografi neplătiţi, a zâmbit doamna Monarch.
- Am fi putut să aducem câteva fotografii, dragă, a remarcat soţul ei.
- Nu ştiu dacă ne-a rămas vreuna. Am dat multe dintre ele, mi-a explicat ea.
- Cu autografe, şi alte lucruri de felul acesta, a spus maiorul. — Au ajuns în magazine? am întrebat eu, ca o glumă nevinovată.
- Oh, da; ale ei ajungeau întotdeauna.
- Nu şi acum, a spus doamna Monarch, cu ochii în pământ.

Capitolul II

Puteam să-mi imaginez „lucrurile" despre care vorbiseră -fotografii ale lor, şi eram sigur că aveau şi un scris frumos. Era ciudat să vezi cât de sigur eram în privinţa lor. Nu avuseseră niciodată prea mari pretenţii, chiar dacă acum ajunseseră atât de

săraci, încât aveau nevoie de orice bănuţ câştigat, înfăţişarea lor nobilă fusese capitalul lor, şi cu această resursă făcuseră carieră, plini de voie bună. Feţele lor erau lipsite de expresie, iar adâncul repaus intelectual pe care ţi-l oferă douăzeci de ani petrecuţi la ţară, cu vizite, le oferea o intonaţie plăcută. Vedeam saloanele însorite în care îşi petrecea vremea doamna Monarch, presărate cu ziare pe care nu le citea; vedeam tufişurile ude printre care se plimba, plină de admiraţie pentru un asemenea exerciţiu. Vedeam cuverturile bogate pe care le scutura cu ajutorul maiorului, şi hainele minunate pe care le purta noaptea, când se îndrepta spre fumoar, îmi imaginam jambierele şi pelerinele lor, costumele de golf şi pledurile, bastoanele şi cutiile pentru unelte şi umbrelele îngrijite; şi puteam să evoc cu exactitate înfăţişarea exactă a servitorilor lor şi varietatea compactă a bagajelor lor din gările de la ţară.

Dădeau bacşişuri mici, dar erau plăcuţi; nu făceau nimic singuri, dar erau bine primiţi. Arătau atât de bine oriunde; satisfăceau gusturile generale în privinţa staturii, a înfăţişării şi a „formei". Erau conştienţi de acest lucru, fără înfumurare sau vulgaritate, şi se respectau pe ei înşişi ca atare. Nu erau superficiali; erau meticuloşi şi se menţineau pe poziţie - aceasta era regula lor. Oamenii cărora le plăcea o astfel de activitate trebuiau să aibă o regulă. Simţeam că erau consideraţi o sursă de veselie, chiar într-o casă plicticoasă. Acum se întâmplase ceva - nu conta ce, micul lor venit scăzuse, scăzuse atât de tare, că trebuiau să facă rost de ceva bani de buzunar. Prietenii lor îi plăceau, dar nu le plăcea să îi întreţină. Aveau ceva care le putea oferi credit - hainele, manierele, felul de a fi; dar creditul este un buzunar gol, în care se aude uneori un zornăit, iar zornăitul trebuie să fie destul de bine auzit. Voiau ca eu să-i ajut să-l audă. Din fericire, nu aveau copii - am ghicit în curând acest lucru. Voiau poate ca relaţiile noastre să rămână secrete: de aceea pozau pentru „siluetă" - reproducerea feţei i-ar fi trădat. îmi plăceau - erau atât de simpli; şi nu aveam nici o obiecţie faţă de ei, dacă se potriveau. Dar, cumva, cu toată perfecţiunea lor, nu puteam să cred cu uşurinţă în ei. Până la urmă, erau nişte amatori, şi pasiunea dominantă a vieţii mele era dispreţul faţă de amatori. Combinată cu el era o altă încăpăţânare - o preferinţă înnăscută pentru subiectele reprezentate, în detrimentul 108 '

celor reale: defectul celor reale era lipsa reprezentaţiei, îmi plăceau lucrurile care apăreau; atunci erai sigur. Dacă *existau* sau nu era o întrebare subordonată şi aproape nefolositoare. Mai erau şi alte considerente, şi primul era că mai aveam deja doi sau trei oameni de care mă foloseam, mai ales un tânăr cu picioare mari, îmbrăcat în haine din alpaca, din Kilburn, care venea regulat de vreo doi ani să pozeze pentru ilustraţii, şi de care eram mulţumit şi acum - poate că pe nedrept. Le-am explicat cu sinceritate vizitatorilor mei cum stăteau lucrurile; dar ei îşi luaseră mai multe măsuri de siguranţă decât crezusem. Izbutiseră să găsească o oportunitate, fiindcă Claude Rivet le spusese despre proiectata ediţie de lux a unui scriitor contemporan - cel mai neasemuit romancier - care, neglijat mult timp de mulţimea vulgară şi preţuit de cei atenţi (mai este nevoie să-l menţionez pe Philip Vincent?) avusese norocul să vadă, târziu, zorii şi apoi lumina deplină a unei critici de specialitate - o estimare care, din partea publicului, era o adevărată ispăşire. Ediţia despre care vorbim, plănuită de un editor cu gust, era un act de înaltă compensaţie; gravurile cu care urma să fie îmbogăţită reprezentau omagiul artei englezeşti faţă de unul dintre cei mai independenţi reprezentanţi ai literaturii. Maiorul şi doamna Monarch mi-au mărturisit că sperau că voi fi în stare să lucrez cu *ei* contribuţia mea. Ştiau că aveam să ilustrez prima dintre cărţi, *RutlandRamsay,* dar a trebuit să le spun limpede că participarea mea la restul afacerii - această primă carte era un test - depindea de satisfacţia pe care aveam s-o ofer. Dacă avea să fie limitată, angajatorii mei m-ar fi înlăturat fără nici un scrupul. De aceea, era o situaţie de criză pentru mine, şi făceam pregătiri speciale, căutând oameni noi, dacă era necesar, şi asigurând cele mai bune tipuri. Am recunoscut totuşi că mi-ar fi plăcut să mă hotărăsc asupra a două sau trei modele bune, care să se potrivească cu toate.

- O să trebuiască să ne îmbrăcăm adesea cu... haine speciale? întrebă timid doamna Monarch.
- Vai, da - e jumătate din treabă.
- Şi o să trebuiască să ne aducem noi costumele?
- Oh, nu; am o grămadă de lucruri. Modelul unui pictor se îmbracă - sau se dezbracă - cu orice vrea.
- Şi vreţi să spuneţi... cu aceleaşi?
109
- Aceleaşi ce?
Doamna Monarch se uită din nou la soţul ei.
- Oh, se întreba, explică el, dacă aceste costume sunt de folosinţă *generala.*
A trebuit să mărturisesc că erau, şi am mai menţionat că unele dintre ele (aveam o mulţime de lucruri autentice din secolul trecut, destul de soioase), fuseseră folosite la vremea lor, acum o sută de ani, de bărbaţi şi femei vii, destul de murdari.
- O să ne îmbrăcăm cu tot ce trebuie, a spus maiorul.
- Oh, o să mă ocup eu de asta - se potrivesc cu tablourile.
- Mă tem că eu m-aş potrivi mai bine cu cărţile moderne. Dar o să vin cum doriţi, a spus doamna Monarch.
- Are o mulţime de haine acasă: se potrivesc cu viaţa contemporană, a continuat soţul ei.
- Oh, pot să-mi imaginez scene în care dumneavoastră aţi fi aproape naturală.
Şi într-adevăr, puteam să-mi imaginez refacerea stângace a atmosferei din moşiile demodate — poveştile pentru care încercam să furnizez schiţe scăpând de chinul de a le citi - broşurile de culoarea nisipului în care doamna cea bună îi ajută pe oameni. Dar a trebuit să îmi aduc aminte că pentru felul acesta de lucrări - buchiseala mecanică zilnică - aveam deja modele; oamenii cu care lucram erau foarte potriviţi.
- Ne gândeam doar că am putea fi ca *nişte* personaje, a spus blajin doamna Monarch, ridicându-se.
Soţul ei s-a ridicat şi el; mă privea cu o uşoară nostalgie, lucru înduioşător la un om atât de fin.
- Nu ar fi avantajos să aveţi uneori... să aveţi..?
A rămas în aşteptare; voia să-l ajut şi să-i formulez gândul. Dar n-am putut - nu-l ştiam. Aşa că a adăugat, stânjenit:
- Ceva *adevărat:* un domn, ştiţi, sau o doamnă.
Am fost de aceeaşi părere cu el - am recunoscut că era mare nevoie de aşa ceva. Asta l-a încurajat pe maiorul Monarch să-mi spună, continuându-şi apelul cu o înghiţitură neprefăcută:
- E îngrozitor de greu - am încercat totul.
înghiţitura era sugestivă; s-a dovedit a fi prea mult pentru soţia lui. Până să-mi dau seama, doamna Monarch s-a prăbuşit din nou pe un divan şi a izbucnit în lacrimi. Soţul ei s-a aşe-l10
zaţ lângă ea, ţinând-o de mână; atunci, ea şi-a şters repede ochii cu cealaltă mână şi s-a uitat la mine; eu mă simţeam foarte stânjenit.
- Nu există nici o slujbă blestemată pe care să nu o fi cerut - să nu o fi aşteptat - să nu ne fi rugat pentru ea. Puteţi să vă imaginaţi că ne-am descurcat destul de greu la început. Secretariat şi alte lucruri de felul acesta? Mai bine ceri un titlu nobiliar. Aş putea face *orice* - sunt puternic - să fiu curier sau să încarc cărbuni. Mi-aş lua o şapcă cu fir auriu şi aş deschide uşile trăsurilor în faţa prăvăliilor de mărunţişuri; aş sta într-o gară să car valize; aş putea fi poştaş. Dar nu se *uită* la tine; sunt mii de oameni, la fel de buni ca şi tine, care au ocupat deja terenul. *Domni,* sărmani cerşetori, care au băut din vinul lor şi au avut vânătorii lor!
I-am liniştit cât am putut mai bine, şi vizitatorii mei s-au ridicat din nou, în timp ce ne puneam de acord asupra unei ore, ca să facem o probă. Pe când discutam, uşa s-a deschis şi a intrat domnişoara Churm cu o umbrelă udă. Domnişoara Churm trebuia să ia autobuzul din Maida Vale şi să vină pe jos o jumătate de oră. Părea cam dezumfiată, şi era puţin cam stropită. Nu pot să mă uit niciodată la ea fără să mă gândesc cât e de ciudată, atât de mică şi totuşi atât de importantă pentru alţii. Era o domnişoară Churm puţintică şi prăpădită, dar o mare eroină romantică. Era doar o londoneză pistruiată, dar putea întruchipa orice personaj, de la doamnele fine la ciobănite; avea această facultate, ca şi cum ar fi avut o voce frumoasă, sau părul lung.
Nu ştia să scrie corect, şi îi plăcea berea, dar avea două sau trei „atuuri", şi experienţă, şi talent, şi vioiciune a minţii, şi un fel de sensibilitate năbădăioasă, şi dragoste faţă de teatru, şi şapte surori, şi nu avea nici un dram de respect, mai ales faţă de H. Primul lucru pe care I-au văzut vizitatorii mei a fost că umbrela ei era udă, şi perfecţiunea lor nepătată s-a tras imediat înapoi. Ploaia începuse o dată cu sosirea lor.
- Sunt udă leoarcă; *era* o grămadă de oameni în omnibuz. Aş vrea să locuieşti lângă o staţie, a spus domnişoara Churm.
I-am spus să se pregătească cât mai repede, şi a trecut în camera în care se schimba întotdeauna. Dar înainte de a ieşi, m-a întrebat cu ce voiam să se îmbrace de data asta.
111
- Trebuie să fii prinţesa rusoaică, nu ştii? i-am răspuns eu; cea cu „ochi de aur", în catifea neagră, pentru povestea aceea lungă din Cheapside.
- Ochi de aur? *Eu sunt!* a strigat domnişoara Churm, în timp ce tovarăşii mei o priveau cu atenţie. Se aranja întotdeauna singură, când întârzia, şi era gata cât ai clipi; mi-am reţinut puţin oaspeţii, intenţionat, ca să o

vadă şi să îşi facă o idee despre ceea ce îi aştepta. Am spus că ea era un model excelent - era într-adevăr foarte isteaţă.
- Credeţi că arată ca o prinţesă din Rusia? m-a întrebat maiorul Monarch, cu spaimă ascunsă.
- Când o aranjez eu, da.
- Oh, dacă trebuie să o *aranjaţi* dumneavoastră! a fost el imediat de acord.
- Nu poţi cere mai mult. Sunt multe persoane care nu pot fi „aranjate".
- Ei bine, *aici* am o doamnă! şi cu un zâmbet convingător, şi-a luat soţia de braţ - care e deja aranjată!
- Oh, eu nu sunt o prinţesă din Rusia, a protestat doamna Monarch, puţin cam rece. Am înţeles că ea cunoscuse câteva şi nu îi plăcuseră.
Era o complicaţie pe care nu o întâmpinam niciodată cu domnişoara Churm.
Această tânără doamnă s-a întors îmbrăcată în catifea neagră - rochia era cam demodată şi cădea de pe umerii ei slabi -şi cu un evantai japonez în mâinile ei roşii. l-am reamintit că în scena pe care o pictam trebuia să se uite peste capul cuiva.
- Am uitat al cui cap, dar nu contează. Doar să te uiţi peste un cap.
- Mai bine m-aş uita peste o sobă, a spus domnişoara Churm, şi s-a aşezat lângă foc. Şi-a găsit poziţia, luându-şi o înfăţişare măreaţă, înclinându-şi capul pe spate şi lăsând evantaiul să atârne în faţă; după părerea mea preconceputâ, arăta distinsa şi fermecătoare, străină şi primejdioasă. Am lăsat-o în poziţia aceasta, iar eu am coborât cu maiorul şi cu doamna Monarch.
- Cred că aş putea să fac şi eu aşa ceva, a spus doamna Monarch.
- Oh, poate credeţi că arată jalnic, dar trebuie să aşteptaţi alchimia artei.
112
Oricum, au plecat mai liniştiţi, convinşi că se bucurau de avantajul de a fi ceva adevărat, îmi imaginam că se cutremurau gândindu-se la domnişoara Churm. Aceasta a fost foarte nostimă când m-am întors şi i-am spus ce doreau.
- Ei bine, dacă *ea* poate să pozeze, eu o să ţin o librărie, a spus modelul meu.
- Arată ca o doamnă, am răspuns eu, ca o inocentă formă de răutate.
- Cu atât mai rău pentru *dumneata.* Asta înseamnă că nu se poate învârti.
- O să fie bună pentru romanele la modă.
- Oh, să fie *bună* pentru aşa ceva! a declarat cu umor modelul meu. Nu sunt destule şi tară ea? Recunosc că eu mă plânsesem adesea domnişoarei Churm din cauza purtării acestor modele.
Capitolul III
Pentru elucidarea unuia dintre aceste mistere, am chemat-o întâi pe doamna Monarch. Soţul ei a venit şi el, ca să o ajute dacă era nevoie - a reieşit limpede că va prefera să vină cu ea, de obicei. La început m-am întrebat dacă o făcea de dragul „proprietăţii" - dacă avea să fie gelos sau băgăcios. Ideea era foarte obositoare, şi dacă avea să fie confirmată, relaţiile noastre urmau să se încheie. Dar am văzut în curând că nu era nimic de felul acesta, şi că o însoţea pe doamna Monarch fiindcă nu avea altceva de făcut (şi fiindcă avea norocul să fie dorit). Când ea pleca de lângă el, nu mai avea nici o ocupaţie - ea nu *plecase* niciodată de lângă el. Am considerat că, în situaţia lor stânjenitoare, deplina unire era principala mângâiere, şi că această unire nu avea nici un defect. Era o căsnicie adevărată, o încurajare pentru cei şovăitori, o nucă de spart pentru pesimişti. Adresa lor era umilă (îmi amintesc că m-am gândit după aceea că era singurul aspect profesional din viaţa lor), şi îmi puteam imagina camerele lamentabile în care ar fi trebuit să rămână maiorul, singur. Le putea îndura alături de soţia lui - nu le putea îndura fără ea.
113
Avea prea mult tact ca să încerce să se facă plăcut atunci când nu putea fi de folos; aşa că se aşeza pur şi simplu şi aştepta, când eram prea absorbit de muncă şi nu vorbeam. Dar îmi plăcea să-l fac pe el să vorbească - făcea munca mea mai puţin sordidă, mai specială, atunci când nu o întrerupea. Dacă îl ascultam pe el, combinam bucuria de a ieşi cu economia de a sta acasă. Exista un singur impediment: eu nu cunoşteam pe nici unul dintre oamenii pe care îi cunoscuseră ei. Cred că se întrebase de multe ori, în timpul conversaţiilor noastre, pe cine naiba *cunoşteam* eu. Ideile nu i se rătăceau niciodată, şi nu bâjbâia, aşa că nu am desfăcut niciodată firul în patru - ne mulţumeam să vorbim despre piele şi chiar despre lichior (şelari şi croitori şi cum să faci rost de un vin bun şi ieftin), şi probleme ca „un antrenament bun" şi obiceiuri legate de jocurile de cărţi. Cunoştinţele lui legate de aceste subiecte erau uimitoare, reuşea să îmbine şeful de gară cu ornitologul. Când nu putea vorbi despre lucruri măreţe, vorbea cu bună-dispoziţie despre cele mărunte, şi fiindcă nu îl puteam însoţi în rememorările lumii bune, putea să coboare conversaţia la nivelul meu, fără nici un efort vizibil.
O dorinţă atât de sinceră de a plăcea era înduioşătoare la un bărbat care te-ar fi putut doborî cu uşurinţă. Avea grijă de foc şi mi-a spus părerea lui despre felul în care trăgea soba, fără să-l întreb, şi am văzut că socotea că multe dintre aranjamentele mele nu erau destul de inteligente, îmi amintesc că i-am spus că, dacă aş fi destul de bogat, i-aş oferi un salariu ca să vină şi să mă înveţe cum să trăiesc. Uneori mai ofta, şi

esenţa acestui oftat era: „Daţi-mi măcar o baracă aşa cum e *aceasta,* şi aş face ceva cu ea!" Când voiam să lucrez cu el, venea singur; şi aceasta este o dovadă a curajului femeilor, care e superior. Soţia lui putea îndura singurătatea etajului al doilea, şi era în general mai discretă; îmi demonstra prin diverse reţineri că dorea să menţină relaţia dintre noi la un nivel strict profesional - şi nu îşi permitea să alunece în sociabilitate. Voia să fie clar că ea şi maiorul erau angajaţi, nu prieteni, şi dacă mă accepta ca pe un superior, care putea fi ţinut la locul lui, nu m-a considerat niciodată destul de bun ca să le fiu egal.
Poza cu multă intensitate, concentrându-şi toate gândurile şi era în stare să stea o oră întreagă nemişcată, de parcă ar f 114
fost reprodusă pe o lentilă fotografică. Mi-am dat seama că fusese fotografiată adesea, dar însuşirea care o făcea aptă pentru aşa ceva nu mă ajuta cu nimic pe mine. La început, am fost foarte mulţumit de înfăţişarea ei de lady, şi a fost o mulţumire să-i urmăresc liniile siluetei, să văd cât de bune erau şi cât de departe puteau duce penelul. Dar după câteva şedinţe, a început să mi se pară mult prea ţeapănă; orice aş fi făcut cu penelul, desenul părea o fotografie, sau copia unei fotografii. Faţa ei nu avea nici o expresie - ea însăşi nu avea nici un simţ al varietăţii. Puteţi spune că era de datoria mea s-o aşez într-o poziţie mai bună. Am aşezat-o în orice poziţie imaginabilă, dar ea reuşea să şteargă orice diferenţă. Era întotdeauna o doamnă, desigur, şi ar fi fost o doamnă şi în mijlocul unui iarmaroc. Era ceva adevărat, dar întotdeauna aceeaşi. Erau momente când eram sătul de seninătatea convingerii ei că *reprezenta* ceva adevărat. Toate relaţiile ei şi ale soţului ei cu mine păreau să sugereze că erau un noroc pentru *mine.* între timp, m-am trezit că încercam să inventez tipuri care să semene cu ea, în loc s-o transform pe ea - în felul acela ingenios care nu era imposibil în privinţa sărmanei domnişoare Churm, de exemplu. Cu toate aranjamentele şi precauţiile mele, ieşea întotdeauna prea înaltă în tablouri - aruncându-mă în impasul de a reprezenta o femeie fascinantă de doi metri, care, în afară de respectul pe care mi-l trezea mie, fiindcă eram mult mai scund, era departe de ideea pe care o aveam despre un asemenea personaj.
Cu maiorul a fost şi mai rău - orice aş fi făcut, nu îl puteam ţine pe scaun, aşa că s-a dovedit folositor doar pentru reprezentarea vitejilor uriaşi. Mie îmi place varietatea şi ordinea, apreciez accidentele umane şi notele ilustrative; vreau o reprezentare apropiată, şi lucrul pe care îl urăsc cel mai mult e să mă descotorosesc de cineva. M-am certat cu câţiva prieteni din cauza asta - renunţam la tovărăşia lor fiindcă susţineam că *trebuiau* să fie cineva, şi dacă tipul lor era frumos (dovadă Rafael sau Leonardo), constrângerea era un câştig. Eu nu eram nici Rafael, nici Leonardo; puteam să fiu doar un tânăr căutător modern îngâmfat, dar susţineam că se poate sacrifica orice, în afară de personaj. Când îmi dovedeau că tipul în cauză putea *să fie* personaj, eu replicam, poate cu superficialitate: „Al cui personaj?" Nu putea fi al oricui - sfârşea prin a fi al nimănui.
115
După ce am desenat-o de zeci de ori pe doamna Monarch, am înţeles mai limpede ca oricând că valoarea unui model ca domnişoara Churm rezida în faptul că nu avea nici o caracteristică definitivă, combinată bineînţeles cu faptul că avea un talent ciudat şi inexplicabil de a imita, înfăţişarea ei obişnuită era ca o cortină, pe care o putea ridica la cerere pentru a juca un rol principal. Rolul acesta era numai sugestiv; dar era o idee adresată inteligenţei - era viu şi încântător. Uneori, mă gândeam eu, era prea încântător şi ajungea insipid, deşi era limpede că era natural; i-am reproşat că personajele întruchipate de ea erau monoton de frumoase *(betement* cum obişnuiam noi să spunem). Nimic nu o putea supăra mai tare: se mândrea foarte tare cu faptul că putea poza pentru personaje care nu aveau nimic în comun unul cu altul. In asemenea momente, mă acuza că îi stric „reputaţia".
Bucăţica aceasta de om a suferit o oarecare neplăcere, din cauza vizitelor repetate ale noilor mei prieteni. Domnişoara Churm era foarte solicitată şi nu rămânea niciodată fără serviciu, aşa că o concediam uneori fără scrupule, ca să le fac loc celorlalţi. La început, a fost amuzant să desenez ceva adevărat - era amuzant să desenez pantalonii maiorului Monarch. Ei *erau* ceva adevărat, chiar dacă se dovedea că lucrul acela era colosal. Era amuzant să desenez părul soţiei lui (era pieptănat atât de matematic), şi mai ales tensiunea „elegantă" a poziţiei ei ţepene. Se aşeza în poziţii în care faţa era neclară sau ştearsă: era specialistă în vederi din spate ale doamnelor şi profiluri. Când stătea dreaptă, adopta în mod firesc una dintre poziţiile în care îşi prezintă pictorii de la curte reginele şi prinţesele; aşa că m-am întrebat dacă nu l-aş fi putut convinge pe editorul din Cheapside să publice un roman regal, *O poveste de la Palatul Buckingham.*
Uneori, totuşi, personajul adevărat se întâlnea cu cel fals; prin asta vreau să spun că domnişoara Churm, care fusese programată sau venea să se programeze în zilele în care aveam mult de lucru, îşi întâlnea rivalii, întâlnirea nu venea din partea ei, fiindcă ei de abia se uitau la ea, de parcă ar fi fost menajera; nu din mândrie intenţionată, ci pur şi simplu fiindcă nu ştiau cum să fraternizeze încă profesional, deşi cred că le-ar
[1] „In mod prostesc", în limba franceză în text (n. trad.). 116
fi plăcut la amândoi - sau cel puţin maiorului. Nu puteau să vorbească despre omnibuz - veneau întotdeauna pe jos; şi nu ştiau ce să spună altceva - ea nu era interesată de echipaje bune sau de vin ieftin.
în afară de asta, cred că simţeau - din aer - că se amuza pe seama lor, râzând pe furiş de pretenţiile lor. Nu era o persoană care să-şi ascundă scepticismul dacă avea ocazia să-l arate. Pe de altă parte, doamna Monarch nu o

considera curată; altfel, de ce s-ar fi obosit să-mi spună (era ceva neobişnuit pentru doamna Monarch) că nu îi plac femeile murdare?
într-o zi, când tânăra mea doamnă s-a întâlnit din întâmplare cu cei doi (trecea uneori pe la mine ca să stea la taclale), am rugat-o să fie atât de bună şi să servească ceaiul - o treabă cu care era obişnuită, fiindcă îmi rugam adesea modelele s-o facă, pentru că trăiam din resurse domestice reduse. Le plăcea să pună mâna pe lucrurile mele, să întrerupă şedinţa şi să-mi spargă uneori porţelanurile. Când am văzut-o a doua oară pe domnişoara Churm, după acest incident, m-a surprins cu o scenă grozavă - m-a acuzat că voisem să o umilesc. Pe moment, nu păruse jignită, ci amabilă şi amuzată, jucând comedia şi întrebând-o pe doamna Monarch, care stătea pierdută şi tăcută, dacă voia frişca şi zahăr, şi zâmbind prosteşte, îşi studia intonaţiile - de parcă voia să fie şi ea ceva adevărat; până la urmă, m-am temut că se vor supăra ceilalţi.
Oh, *ei* erau hotărâţi să nu se supere; şi răbdarea lor înduioşătoare era pe măsura necazurilor lor. Stăteau acolo ore întregi, fără să se plângă, până eram gata; se întorceau pe loc, dacă erau chemaţi, şi plecau bucuroşi dacă erau liberi. Obişnuiam să-i conduc până la uşă ca să văd ordinea magnifică în care se retrăgeau. Am încercat să le găsesc şi alte slujbe - i-am prezentat unor artişti. Dar nu i-au „luat", din motive pe care le bănuiam, şi am devenit conştient şi îngrijorat temându-mă că, după asemenea dezamăgiri, vor cădea asupra mea cu şi mai multă greutate. Ei mi-au făcut onoarea să creadă că eu eram cel *mai potrivit* pentru ei. Nu erau destul de pitoreşti pentru pictori, şi în vremea aceea nu mai existau oameni care să lucreze serios în alb şi negru, în afară de asta, aşteptau slujba măreaţă despre care le vorbisem - îşi puseseră toate speranţele tainice în ediţia aceea de lux a cunoscutului nostru romancier. Ştiau că pentru lucrarea
117
aceea nu aveam nevoie de costume, nici de zorzoanele din secolele trecute - că era un caz în care totul avea să fie contemporan şi satiric şi, probabil, monden. Dacă aş fi putut să lucrez cu ei, viitorul le era asigurat, fiindcă lucrarea avea să fie de lungă durată şi munca lor reguiată.
într-o zi, doamna Monarch a venit fără soţul ei - mi-a explicat că trebuise să se ducă în City. în timp ce stătea acolo cu obişnuita ei înţepeneală neliniştită, am auzit o bătaie în uşă pe care am recunoscut-o pe loc ca aparţinând unui model în căutare de lucru. A intrat un tânăr care mi s-a părut străin şi care s-a dovedit a fi un italian; nu ştia nici un cuvânt englezesc în afară de numele meu, pe care îl spunea într-un mod ce părea să includă totul. Nu vizitasem încă ţara lui, nici nu îi ştiam prea bine limba; dar nu era atât de neajutorat - ce italian este? - încât să depindă numai de cuvinte, aşa că m-a informat cu o mimică familiară, dar plină de graţie că era în căutarea unei slujbe ca aceea în care era angajată doamna din faţa lui. Nu m-a impresionat la început, şi în timp ce continuam să pictez, emi-team sunete grosolane de descurajare şi concediere. El a rămas totuşi neclintit, nu insistent, dar cu o fidelitate mută, de câine credincios în priviri, care s-a transformat până la urmă într-o neruşinare nevinovată - purtarea unui servitor credincios (părea să fi fost în casă de ani de zile), bănuit pe nedrept. Dintr-o dată, am văzut că însăşi atitudinea şi expresia aceasta alcătuiau un tablou, aşa că i-am spus să se aşeze şi să aştepte până termin. Felul în care m-a ascultat reprezenta un alt tablou, şi am observat în timp ce lucram că erau şi alte tablouri în felul lui de a privi tavanul înalt al studioului, cu capul dat pe spate. Te făcea să crezi că era în catedrala Sfântul Petru, înainte de a termina, mi-am spus: „Băiatul acesta e un negustor de portocale falit, dar e o comoară".
Când a plecat doamna Monarch, a străbătut camera înaintea ei ca o săgeată şi i-a deschis uşa, rămânând acolo cu privirea pură şi pierdută a tânărului Dante, vrăjit de tânăra Beatrice. Fiindcă faţa servitorilor britanici nu reflectă decât vidul, m-am gândit că avea întocmirea unui servitor (şi aveam nevoie de unul, dar nu îmi puteam permite să-l plătesc numai pentru asta), dar şi talentul unui model; pe scurt, m-am hotărât să-l adopt pe strălucitorul meu aventurier, dacă era de acord să oficieze în 118
această dublă capacitate. El a sărit în sus de bucurie auzind oferta, şi în nesocotinţa mea (fiindcă nu ştiam nimic despre el), l-am angajat imediat. S-a dovedit a fi un servitor simpatic şi dezordonat, dar cu un minunat talent de a poza. Era necultivat, instinctiv; o parte a fericitului instinct care îl călăuzise la uşa mea şi îl ajutase să silabisească numele meu de pe o carte de vizită. Nu avea alte informaţii despre mine în afară de faptul că ghicise, după forma înaltă a ferestrei mele dinspre nord, că locul acela era un studio, şi că acolo se afla un artist. Hoinărise prin Anglia în căutarea norocului, ca alţi rătăcitori, şi se apucase, cu un partener şi un cărucior de mână verde, să vândă cuburi de gheaţă de un bănuţ. Gheaţa se topise şi partenerul dezertase. Tânărul meu purta pantaloni galbeni cu dungi roşcate, şi se numea Oronte. Era palid, dar frumos, şi după ce i-am dat nişte haine vechi de ale mele a căpătat o înfăţişare englezească. Era la fel de bun ca domnişoara Churm, care putea să arate, când era nevoie, ca o italiancă.
Capitolul IV
Mi s-a părut că faţa doamnei Monarch s-a strâmbat uşor când, întorcându-se împreună cu soţul său, l-a găsit pe Oronte instalat acolo. Era ciudat să trebuiască să recunoască într-o fărâmă de *lazzarone* un contracandidat al magnificului ei maior. Ea a mirosit prima pericolul, fiindcă maiorul era inconştient, ca în anecdote. Dar Oronte ne-a servit ceaiul, cu o sută de încurcături nerăbdătoare (nu văzuse niciodată un proces atât de ciudat), şi cred că am crescut în stima ei, fiindcă aveam în cele din urmă un „servitor sigur". Au văzut câteva desene ale servitorului sigur, şi doamna Monarch mi-a spus că nu s-ar fi gândit niciodată că el era cel care pozase.

- Desenele pentru care pozăm *noi* arată exact ca noi, mi-a reamintit ea, zâmbind triumfătoare; şi am recunoscut că acesta era într-adevăr defectul lor. Când îi pictam pe ei, nu puteam scăpa - nu puteam să-i transform în personajul pe care îl doream eu; şi nu doream ca modelele mele să poată fi descoperite în tablouri. Domnişoara Chunn nu putea fi niciodată descoperită, şi
119
doamna Monarch credea că o ascund fiindcă era vulgară, aşa cum se şi cuvenea; când, de fapt, imaginea ei se pierdea asemeni imaginii morţilor care merg în rai - şi se ascund sub înfăţişarea îngerilor.
Până la urmă începusem să lucrez pentru *Rutland Ramsay,* primul roman din măreaţa serie proiectată; aşa că făcusem vreo zece desene, câteva dintre ele cu ajutorul maiorului şi al soţiei sale, şi le trimisesem spre aprobare. După cum am spus deja, înţelegerea mea cu producătorii era să fiu lăsat să lucrez cum doream, şi să mi se încredinţeze toată cartea; dar legătura mea cu restul seriei *era* doar o posibilitate. Erau momente când mă bucuram sincer că lucram cu ceva adevărat; fiindcă în *Rutland Ramsay* erau personaje care semănau foarte mult cu ei. Erau bărbaţi la fel de corecţi ca maiorul, şi femei la fel de moderne ca doamna Monarch. Se vorbea mult despre viaţa la ţară, e adevărat că într-un fel fin, straniu, ironic şi generalizat -şi erau implicate multe fuste scoţiene şi mulţi pantaloni scurţi. Erau anumite lucruri pe care trebuia să le stabilesc de la început; un asemenea lucru era, de exemplu, înfăţişarea exactă a eroului şi înflorirea particulară a eroinei. Desigur că primisem indicaţii de la autor, dar exista o marjă de interpretare. Am fost sincer cu soţii Monarch şi le-am spus despre ce era vorba, menţionând încurcătura mea şi alternativele.
„Oh, luaţi-l pe el!" a murmurat dulce doamna Monarch, uitându-se la soţul ei; iar maiorul m-a întrebat: „Cine ar putea fi mai bună decât soţia mea?", cu candoarea comodă care domnea aoum între noi.
Nu eram obligat să răspund la aceste remarci - eram obligat să-mi aleg modelele. Nu era uşor, şi am amânat, poate din timiditate, să soluţionez problema. Cartea era un tablou uriaş, celelalte personaje erau numeroase, şi la început am lucrat unele episoade în care nu erau prezenţi eroul şi eroina. După ce îi alegeam pe *ei* trebuia să mă ţin de ei - nu puteam să zugrăvesc tânărul erou înalt de doi metri şi zece într-un loc, şi de un metru cincizeci şi nouă în altul, înclinam să adopt ultima măsură, deşi maiorul mi-a reamintit de mai multe ori că *el* arăta la fel de tânăr ca oricare altul. Era într-adevăr posibil să-l aranjez la faţă, aşa că ar fi fost greu să-i ghicesti vârsta. După o lună petrecută cu spontanul Oronte, şi după ce i-am dat de înţeles că exuberanţa lui înnăscută era un impediment în calea viitoare-l20
lor noastre relaţii, mi-am dat seama că avea însuşiri de erou. Avea doar un metru cincizeci şi şapte, dar centimetrii care mai trebuiau existau în stare latentă. L-am încercat aproape pe furiş la început, fiindcă mă temeam de ceea ce ar fi spus celelalte modele, dacă ar fi aflat de alegerea mea. Dacă credeau că domnişoara Churm mă prinsese în capcană, ce aveau să gândească despre o persoană care nu era nimic, un amărât de vânzător ambulant italian, ales să întruchipeze un personaj format în şcolile publice?
Nu mă temeam de ei din cauză că m-ar fi intimidat cu purtarea lor dominatoare, ci pentru că ei contau pe mine cu atâta înflăcărare, în decorul lor cu adevărat patetic şi ciudat de nou. De aceea, m-am bucurat când am aflat că s-a întors Jack Hawley. fusese întotdeauna un sfetnic foarte bun. Picta prost, dar nimeni nu îţi oferea un diagnostic mai corect. Lipsise un an din Anglia, fusese undeva - nu îmi amintesc unde - ca să-şi împrospăteze ochii. Eu mă temeam de orice iniţiativă de felul acesta, dar eram prieteni vechi; lipsise luni întregi, şi în viaţa mea se crease simţământul unui gol. De un an întreg nu trebuise să mă feresc de proiectilele lui.
S-a întors cu privirea împrospătată, dar cu aceeaşi haină veche de catifea neagră, şi prima seară am petrecut-o în studioul meu, fumând ţigarete până în zori. Nu făcuse nimic, doar privise; şi terenul era liber pentru întrebări. A vrut să vadă ce am făcut pentru cei din Cheapside, dar a fost dezamăgit. Oricum, acesta părea să fie sensul celor două sau trei mormăieli pe care le-a scos printre norii de fum de ţigară, stând pe divanul meu, cu un picior îndoit, şi uitându-se la ultimele mele desene.
- Ce se întâmplă cu tine? l-am întrebat eu.
- Ce se întâmplă cu *tine?*
- Nimic, în afară de faptul că sunt înconjurat de mister.
- Eşti într-adevăr. Aproape că ţi-ai ieşit din minţi. Ce-i cu acest nou capriciu?
Şi mi-a aruncat, cu vizibilă lipsă de respect, un desen în care reprezentasem din întâmplare amândouă modelele mele maiestuoase. L-am întrebat dacă nu i se părea bun, şi mi-a spus că i se părea execrabil, un tablou de felul celor la care îl ameninţasem eu mereu că va ajunge; dar am trecut peste afirmaţia aceasta, fiindcă eram curios să văd ce voia să spună. Cele două
121
siluete păreau colosale în tablou, dar am presupus că *nu* la asta se referise, fiindcă, într-o măsură oarecare, putea să-şi imagineze că aşa voiam să fie. I-am spus că tot aşa lucrasem şi pe timpul când îmi făcea onoarea de a mă lăuda.
- Ei bine, undeva e o mare diferenţă, mi-a spus el; aşteaptă puţin, şi o s-o descopăr.
Mă bazam pe el să se ocupe de asta: cine avea ochii mai limpezi ca el? Dar nu a spus nimic mai luminat decât „Nu ştiu -nu-mi plac modelele tale". Această afirmaţie era neconvmgătoare pentru un critic care nu consimţise

niciodată să discute despre altceva în afară de execuţie, direcţia ideilor şi misterul valorilor.
- Cred că modelele din desenele la care te uiţi sunt foarte frumoase.
- Oh, nu se potrivesc!
- Sunt un cuplu de modele noi.
- Văd. *Ei* nu se potrivesc.
- Eşti sigur?
- Absolut - sunt nesăraţi.
- Vrei să spui că eu sunt - fiindcă trebuia să-mi vin în fire.
- *Nu poţi* - cu oameni ca ei. Cine sunt? I-am spus cât trebuia, şi a declarat necruţător:
- *Ce sont des gens qu 'ilfaut mettre ă la porte'.*
- Nu i-ai văzut niciodată: sunt extraordinar de buni, am obiectat eu cu compasiune.
- Nu i-am văzut? Păi, toate lucrările tale din ultimul timp sunt bântuite de ei. Nici nu vreau să-i văd mai mult.
- Nimeni altcineva nu s-a pronunţat împotriva lor - cei din Cheapside sunt încântaţi.
- Toţi sunt nişte tâmpiţi, iar cei din Cheapside sunt cei mai mari tâmpiţi dintre toţi. Să nu-mi spui la ora asta că îţi faci mari iluzii în privinţa publicului, mai ales a editorilor şi publiciştilor. Nu lucrezi pentru ASEMENEA animale - lucrezi pentru cei care ştiu, *colora che sano;* aşa că ascultă-mă pe *mine* dacă nu te poţi lămuri singur. Sunt anumite lucruri pe care ai încercat să le obţii de la început - şi e un lucru foarte bun. Dar palavrele astea nu *sunt* adevărate.

[1] „Sunt oameni care trebuie scoşi pe uşă afară", în limba franceză în text (n. trad.).

Când am vorbit mai târziu cu Hawley despre *Rutland Ramsay* şi posibilele sale urmări, mi-a spus să mă întorc în barca mea, dacă nu voiam să ajung la fiind. Vocea lui era vocea raţiunii.
Am luat aminte la avertizare, dar nu le-am închis uşa prietenilor mei. Mă plictiseau grozav; dar tocmai faptul că mă plictiseau nu m-a lăsat să-i sacrific - dacă se putea face ceva cu ei - doar din enervare. Când mă gândesc din nou la această perioadă, îmi dau seama că pătrunseseră destul de adânc în viaţa mea. îi văd şi acum în studioul meu, sprijinindu-se de perete, aşezaţi pe o bancă veche îmbrăcată în catifea, şi arătând ca o pereche de curteni răbdători în antecamera regală. Sunt convins că stăteau la mine în timpul celor mai reci săptămâni de iarnă, fiindcă economiseau lemnele de foc. Hainele lor noi îşi pierduseră strălucirea, şi nu puteai să nu-ţi dai seama că trăiau de pe azi pe mâine. Când sosea domnişoara Churm plecau, şi după ce am început cu *Rutland Ramsay,* domnişoara Churm venea destul de des. Reuşiseră să-mi spună fără cuvinte că presupuneau că aveam nevoie de ea pentru personajele de rând ale cărţii, şi i-am lăsat să creadă asta, fiindcă fuseseră în stare să se uite la lucrări - care erau împrăştiate prin tot studioul - fără să-şi dea seama că se învârtea în cercurile cele mai selecte, îşi aruncaseră ochii asupra celui mai strălucitor dintre romancierii noştri, fără să descifreze prea multe pasaje. Ii mai angajam şi pe ei pentru o oră, din când în când, în ciuda avertizărilor lui Jack Hawley; aveam destul timp să-i concediez, dacă era necesară concedierea, după ce se terminau suferinţele iernii. Hawley făcuse cunoştinţă cu ei - îi întâlnise la mine - şi îi considera o pereche ridicolă. Aflând că era pictor, au încercat să se apropie de el, şi să-i demonstreze că erau ceva adevărat; dar el s-a uitat la ei din partea cealaltă a încăperii, de parcă ar fi fost la mare depărtare: erau un rezumat al celor mai criticabile lucruri din sistemul social al ţării sale. Asemenea oameni, convenţionali şi rigizi, cu replici care opreau conversaţia, nu aveau ce face într-un studio. Un studio era un loc în care învăţai să priveşti, şi cum puteai să priveşti prin două saltele de puf?
Principalul inconvenient pe care l-am suferit din cauza lor a fost că, la început, îmi era ruşine să nu descopere că micul şi vicleanul meu servitor poza pentru *Rutland Ramsay.* Ştiau că

eram destul de ciudat (erau pregătiţi să accepte ciudăţeniile artiştilor), ca să fiu în stare să iau un vagabond străin de pe drumuri, atunci când aş fi putut alege o persoană cu favoriţi şi scrisori de recomandare; dar aflaseră demult despre felul în care apreciam eu asemenea realizări. L-au găsit de mai multe ori pozând, dar au crezut că îl alesesem ca să întruchipeze un flaşnetar. Au fost câteva lucruri pe care nu le-au ghicit niciodată, şi unul dintre ele a fost faptul că mi-a trecut prin minte să-l înfăţişez pe maiorul Monarch ca pe un lacheu, pentru o scenă în care aveam nevoie de un majordom. Am tot amânat, fiindcă nu îmi plăcea să-i spun să se îmbrace în livrea - şi era greu şi de găsit o livrea care să i se potrivească, în cele din urmă, într-o zi de iarnă târzie, când lucram cu dispreţuitul Oronte (care prindea imediat orice idee), şi eram înflăcărat considerând că pictam cum nu se poate mai bine, a intrat maiorul cu soţia sa, cu râsul lor de societate, care nu însemna nimic (aveau din ce în ce mai puţine motive de râs), ca nişte musafiri de la ţară - îmi aminteau întotdeauna de aşa ceva - care se plimbă prin parc după slujbă şi se lasă convinşi să rămână la prânz. Prânzul trecuse, dar puteau sta la ceai - ştiam că vor. Dar eu nu-mi puteam lăsa înflăcărarea să se răcească şi munca să aştepte, o dată cu lumina care scădea, în timp ce modelul meu pregătea ceaiul. Aşa că am întrebat-o pe doamna Monarch dacă o deranja să facă pregătirile - întrebare care i-a adus tot sângele în faţă. S-a uitat o clipă la soţul ei, şi a avut loc o comunicare mută între ei. Uimirea lor nu a durat mult; isteţimea lui veselă i-a pus capăt. Departe de a le compătimi mândria rănită, am fost ispitit să le dau o lecţie completă. S-au repezit amândoi şi au adus ceştile şi farfurioarele şi au pus ceainicul pe foc. Ştiam că se simţeau de parcă l-ar fi slujit pe servitorul meu, şi când au terminat, am spus: „Vă rog să-i daţi şi lui o ceaşcă - e obosit". Doamna Monarch i-a adus o ceaşcă, şi a luat-o de parcă ar fi fost un domn la o petrecere,

ţinându-şi pălăria sub braţ.
Apoi mi-a trecut prin minte că făcuse un mare efort pentru mine - îl făcuse cu un fel de noblețe - şi că îi datoram o compensaţie. De fiecare dată când o vedeam, mă gândeam la această compensaţie. Nu puteam să fac greşeala de a-i determina să se simtă datori. Oh, era *ceva greşit,* distrugerea lucrării pentru care pozau- Hawley nu era singura persoană care mi-o spusese. Am 124
trimis mai multe desene pe care le făcusem pentru *Rutland Ramsay,* şi am primit o avertizare mai drastică decât cea a lui Hawley. Consilierul artistic al editurii pentru care lucram era de părere că multe dintre ilustraţiile mele nu se încadrau în ceea ce căutau ei. Cele mai multe erau schiţe în care figurau soţii Monarch.
Fără să mă mai gândesc Ia ceea ce *căutau,* mi-am dat seama că în felul acesta nu aveam să mai primesc nici o altă carte. M-am dus disperat s-o caut pe domnişoara Churm, şi am pus-o să pozeze în toate felurile. L-am adoptat public pe Oronte ca erou, şi într-o dimineaţă, când a venit maiorul să mă întrebe dacă nu aveam nevoie de el ca să termin o schiţă pentru Cheapside, pentru care începuse să pozeze cu o săptămână înainte, i-am spus că mă răzgândisem - îl pictam pe servitorul meu. Vizitatorul meu s-a albit, a rămas uitându-se la mine.
- *El* este idealul dumneavoastră de gentleman englez? a întrebat.
Eram dezamăgit, eram nervos, voiam să lucrez, aşa că i-am replicat iritat:
- Oh, dragul meu maior - nu mă pot ruina pentru *dumneata!*
A rămas un moment neclintit; apoi, fără nici o vorbă, a părăsit studioul. Am răsuflat adânc după ce a plecat, spunându-mi că nu aveam să-l mai văd. Până la urmă, nu îi spusesem că eram în pericol să mi se refuze lucrările, dar mă enervasem fiindcă nu simţise catastrofa în aer, fiindcă nu citise o dată cu mine morala colaborării noastre neproductive, lecţia că, în atmosfera înşelătoare a artei, chiar şi cea mai înaltă respectabilitate poate să nu fie plastică.
Nu le datoram bani prietenilor mei, dar i-am văzut din nou. Au reapărut împreună, după trei zile, şi în împrejurările date, faptul acesta era tragic. Pentru mine, era o dovadă că nu găsiseră altceva de făcut în viaţă. Discutaseră amănunţit problema într-o conferinţă deprimantă - digeraseră vestea proastă că nu erau acceptaţi pentru volumele în serie. Dacă nu-mi puteau fi de folos nici pentru Cheapside, rolul lor era dificil de determinat, şi am presupus la început că veniseră să-şi ia rămas bun, în semn de iertare şi purtare aleasă. Acest lucru m-a făcut să mă bucur în taină, fiindcă aveam puţin timp liber: îmi aşezasem amândouă modelele într-o poziţie avantajoasă şi munceam din greu la o
125
schiţă care speram să-mi aducă faimă. Schiţa era sugerată de pasajul în care Rutland Ramsay îi spune lucruri extraordinare Artemisiei, aşezat pe un scaun de lângă pianul ei, în timp ce Artemisia încearcă ostentativ o piesă dificilă la pian. O mai pictasem şi înainte pe domnişoara Churm la pian - era o atitudine în care ştia să afişeze o graţie absolut poetică. Voiam ca cele două personaje să „compună" intens împreună, şi micul meu italian intrase perfect în rol. Perechea era vie înaintea mea, pianul fusese desenat; era o scenă încântătoare de tinereţe şi dragoste murmurată, iar eu trebuia doar să o redau. Vizitatorii mei priveau, iar eu am fost prietenos cu ei, vorbindu-le peste umăr. Nu mi-au răspuns nimic, dar eram obişnuit cu tovărăşia tăcută şi mi-am continuat munca, puţin tulburat (deşi înveselit totuşi de sentimentul că *aceasta* era soluţia ideală) din cauza faptului că nu scăpasem de ei, până la urmă. Apoi am auzit vocea blândă a doamnei Monarch lângă mine, sau mai degrabă deasupra mea:
- Aş vrea Să-şi fi aranjat mai bine părul.
M-am uitat în sus şi ea o privea pe domnişoara Churm, care era întoarsă cu spatele spre ea, cu o stranie fixitate.
- Vă supăraţi dacă o ating puţin? a continuat ea - o întrebare care m-a făcut să tresar pe moment, din teama instinctivă că i-ar fi putut face rău fetei. Dar ea m-a liniştit cu o privire pe care n-am s-o uit niciodată - mărturisesc că aş fi vrut să fiu în stare să desenez *privirea aceea* - şi s-a îndreptat spre modelul meu. I-a vorbit în şoaptă, punându-i o mână pe umăr şi aplecându-se asupra ei; înţelegând, fata a consimţit recunoscătoare, şi ea i-a aranjat buclele roşcate cu câteva mişcări rapide, într-un fel care a făcut-o pe domnişoara Churm de două ori mai drăguţă decât înainte. A fost unul din cele mai eroice servicii personale pe care le-am văzut eu vreodată. Apoi, doamna Monarch s-a întors oftând adânc şi, privind în jurul ei de parcă ar fi căutat ceva de făcut, s-a aplecat cu o umilinţă nobilă şi a luat o cârpă murdară, care căzuse din cutia mea cu vopsele.
între timp, maiorul căutase şi el ceva de făcut şi, îndreptân-du-se spre celălalt capăt al studioului, văzuse vesela de la micul dejun împrăştiată şi nespăiată.
- Oare nu pot să fiu de folos *aici?* m-a întrebat el cu un tremur în glas. Am încuviinţat cu un râs care mă tem că a sunat 126
foarte stânjenit, şi în următoarele zece minute, în timp ce lucram, am auzit clinchetul uşor al porţelanului şi zdrângănitul linguriţelor şi paharelor. Doamna Monarch şi-a ajutat soţul -mi-au spălat vesela şi au pus-o la uscat. Au intrat şi în mica mea bucătărie, şi am descoperit apoi ca îmi curăţaseră cuţitele şi că puţinele mele farfurii aveau un luciu nemaivăzut. Când au venit la mine, elocvenţa latentă a gestului lor m-a tulburat pe dată - tabloul meu s-a împotmolit, îşi acceptaseră eşecul, dar nu îşi puteau accepta soarta, îşi plecaseră fruntea tulburaţi în faţa legii crude şi perverse care făcea ca lucrurile adevărate să fie mai lipsite de valoare decât cele contrafăcute; dar nu voiau să moară de foame. Dacă slujitorii mei erau modele, modelele puteau fi servitori. Voiau să inverseze rolurile - ceilalţi aveau să pozeze pentru tablouri de domni şi doamne, iar *ei* aveau să muncească. Voiau să

rămână în studio - era un apel mut şi intens ca eu să nu-i dau afară. „la-ne şi pe noi", voiau ei să spună, „facem orice".
Când am văzut toate acestea, inspiraţia mi-a pierit - penelul mi-a căzut din mână. Şedinţa mea era distrusă şi am trimis de acolo modelele, şi acestea uluite, cuprinse de teamă, respect şi uimire. Apoi, singur cu maiorul şi soţia lui, am avut un moment grozav de stânjenitor, fiindcă el şi-a exprimat rugămintea într-o singură propoziţie: „Voiam, ştiţi - lăsaţi-ne pe noi s-o facem în locul dumneavoastră, nu puteţi?" Nu puteam - era îngrozitor să-i vezi golindu-mi blidele; dar am pretins că puteam, ca să le fac plăcere, timp de o săptămână. Apoi le-am dat o sumă de bani ca să plece; şi nu i-am mai văzut niciodată. Am obţinut restul de cărţi, dar prietenul meu Hawley repetă că maiorul şi doamna Monarch mi-au făcut un rău permanent, m-au păcălit cu o şmecherie ieftină. Dacă este adevărat, sunt mulţumit că am plătit preţul pentru amintiri.
FUCKERBRIDGE
l
Frank Granger venise de la Paris sa picteze un portret - o comandă pentru un tânăr compatriot de viitor, a cărui lucrări de început aveau să fie valoroase cândva, de la o doamnă din New York, o prietenă a tagmei sale şi a lui Addie, tânăra cu care afirmase şi negase în public că se logodise. Alte tinere din Paris - tovarăşe din mica lume melodramatică a studiilor de artă - declarau că perechea mai fusese „de câteva ori" aproape de căsătorie. Aceasta, însă, era problema lor; ultima fază a relaţiei din ultimul timp părea neclară; poate era o impresie fiindcă, dacă erau impenetrabili pentru prietenii lor, nu erau pe deplin transparenţi nici unul pentru altul, nici pentru ei înşişi. Dar ceva se întâmplase cu Granger, în orice caz, ceva legat de portretul doamnei Bracken, modelul lui, care urma să se întoarcă în America, dar care fusese chemată dintr-o dată la Londra de către soţul ei, ocupat acolo cu afaceri presante şi dorind ca mutarea să nu întrerupă şedinţele de pictură. La cererea ei, tânărul o urmase în Anglia şi profitase de tot ce îi putea dărui, mutându-se într-un mic studio pe care i-l închiriase un pictor londonez cu care făcuse cunoştinţă şi se împrietenise înainte cu câţiva ani, în atelierul franţuzesc care forma pe atunci, şi încă formează şi acum, atâţia artişti de felul lor.
Capitala britanică era o lume ciudată şi cenuşie pentru el, în care oamenii se plimbau în toate direcţiile, sub lumina neclară; dar el era din fericire într-o asemenea stare, încât avu impresia că nimic nu era imposibil, şi chiar şi cele mai rele lucruri puteau constitui o ocupaţie - dacă te limitai la aşa ceva. în plus, 128
doamna Bracken îl recomandase mai departe, şi în timp ce zilele de aprilie deveneau mai luminoase, se trezi încredinţat unui cuplu de modele noi. Acestea îi dădură de lucru încă o lună întreagă, dar între timp, după spusele lui, văzuse multe - multe lucruri despre care îi scria lui Addie, frecvent şi foarte expresiv. Şi ea îi scria prietenului ei absent, dar în rânduri scurte, cu o concizie pe care el o acceptase demult. Avea şi altceva de scris, care îi aducea bani, din fericire; o corespondenţă reguiată cu „un ziar remarcabil din Boston", legături sporadice cu fiţuicile publice, poate şi legături la fel de sporadice cu povestirile, care îi captivau uneori atenţia, în detrimentul oricărui alt lucru. Acesta era motivul pentru care plecase de acasă, după doi sau trei ani de când se aruncase şi el în tainele lui Carolus. Ea se cufundase mai adânc decât el, şi el ajunsese să accepte că ea naviga sub mai multe pânze, ca să progreseze. Până acum, nu i se păruse că el însuşi înainta, dar felul în care înainta Addie - şi era evident că înaintarea continua - era discutat de toată lumea. Scrisese treizeci de povestiri scurte şi nouă articole descriptive. Portretele celor trei sau patru doamne grase din America pe care făcuse el - toţi erau graşi, toate doamnele şi toţi americanii - erau o nimica toată în comparaţie cu aceste triumfuri; mai ales că Addie începuse să spună că era timpul să se întoarcă acasă. Se tot spunea la Paris, în lumea aceea melodramatică, că America devenise mai interesantă după plecarea lor. Addie era atentă la zvonuri şi, fiindcă era plină de conştiinţă, gust, patriotism şi curiozitate, îi spusese adesea cu ceea ce el, care era din New York, considera a fi expresivitatea ei din Noua Anglie: „Nu ştiu sigur, înţelegi, dacă suntem într-adevăr corecţi cu ţara noastră". Granger simţea că avea să fie corect în ziua în care se va căsători cu ea - dacă avea sa fie o asemenea zi. Ea nu s-ar fi putut naşte în altă ţară.
Dar s-a întâmplat între timp să se îmbolnăvească de gripă la Londra, şi după aceea a început să aibă necazuri. Boala a fost scurtă dar puternică - dacă ar fi durat mai mult, Addie ar fi venit cu siguranţă să-l ajute; dar supărarea cea mai mare vine
129
în faza a doua. Bunele doamne care îi pozau - doamne cu păr frizat, cu cercei din diamante şi bărbii cam masive - îi lăsau la uşă flori, supă şi dragoste, aşa că a scos-o la capăt cu ajutorul lor; dar convalescenţa a fost înceată şi slăbiciunea lui şoca. S-a însănătoşit, dar îi mergea cam prost; pictatul îl obosea, se simţea de parcă ar fi fost bolnav de o lună. Rătăcea prin Kensington Garden în loc să lucreze; stătea mult timp pe băncuţe, distrat şi lunatic. Addie îl chema să se întoarcă la Paris, dar aici existau ocazii la care simţea că nu putea să renunţe. Voia să meargă o săptămână la mare - voia să meargă la Brighton; dar trebuia să termine cu doamna Bracken - doamna Bracken trebuia să se îmbarce peste puţin timp. A reuşit să-i termine portretul la timp -cu o zi înainte de data fixată pentru începerea unei lucrări de şi mai mare anvergură, portretul doamnei Dunn. Doamna Dunn îl aştepta cu atitudinea potrivită, şi el s-a aşezat în faţa ei, simţind totuşi, înainte de a se ridica, că trebuia să tragă aer adânc în piept şi apoi să înceapă, în timp ce se întreba în seara aceea unde şi-ar fi putut împrospăta plămânii, primi de la Addie, care primise câteva veşti despre el de la doamna Bracken, o scrisoare neaşteptată şi interesantă, care răspundea direct întrebării lui.

Prietena lui îi scria sub impactul emoţiei, fiindcă aflase despre o nouă rudă, o verişoară a cuiva din familie, o doamnă retrasă, singura supravieţuitoare a ramurii englezeşti a familiei, care trăia încă la Flickerbridge, în „vechea casă a familiei", şi la care putea apela imediat pentru o schimbare de aer, fiindcă ea făcuse tot ce-i stătea în puteri ca să-i pună în legătură. Până la urmă, pe scurt, Granger s-a trezit în situaţia despre care citise: înainte de a trece douăzeci şi patru de ore, luase legătura cu domnişoara Wenham din Flickerbridge, prin corespondenţă. A doua zi, era în tren, pregătit să ajungă după cinci ore la uşa acestei femei prietenoase, care îl luase sub oblăduirea ei într-un mod atât de abrupt şi amabil, şi despre care nu ştia nimic cu o zi înainte. Era un lucru ciudat - tot incidentul era - la care avu timp să se gândească în timpul călătoriei, ghemuit într-un colţ al compartimentului. Dar surpriza şi nepotrivirea i se părură tot mai mari. Era destul de ciudat, în lumina sau absenţa acestei ultime experienţe, ca un produs atât de complex ca Addie să aibă o legătură de rudenie insulară; dar era şi mai ciudat să aibă o rudă despre care să nu fi ştiut nimic atâta timp. Să nu 130
facă nimic cu ea, să nu o folosească, să nu o prelucreze, să nu vorbească măcar despre ea, şi poate nici măcar să scrie - aceste lucruri, în ritmul în care se mişca ea, reprezentau o ocazie pierdută într-un mod care te cutremura. Făcea ceva cu ea acum, în orice caz; o folosea, o prelucra, vorbea despre ea şi era aproape sigur că şi scria despre ea. Pe scurt, câştiga ceea ce pierduse, şi el se bucura de pe urma acestei acţiuni, ajutat fiind şi de restul faptelor, succint raportate de la Paris chiar în dimineaţa plecării. Era povestea ciudată a unei despărţiri tăioase dintr-o familie bună englezească, de la care trecuseră mulţi ani. Un britanic de treabă, din cea mai bună clasă de mijloc, fusese trimis la Dresda, la începutul anilor patruzeci, pe când era tânăr, ca să înveţe germana şi să ocupe apoi un scaun modest în biroul unui unchi; acolo întâlnise, admirase, curtase şi cucerise o fată din America, pe cât se cuvenea de atrăgătoare, care locuia în acea perioadă în capitala saxonă, împreună cu părinţii ei şi o soră, atrăgătoare şi ea. Se căsătorise cu ea, o luase în Anglia şi acolo, după câţiva ani de armonie şi fericire, o pierduse. Sora ei venise la el după înmormântare, să-i vadă copilul mic, şi cu ocazia aceasta se cristalizase între ei un sentiment irezistibil. Se hotărâseră să se căsătorească, cedând unui nou ataşament şi unei noi reacţii, dar deşi se uniseră între ei, fuseseră siliţi să se răfuiască cu legile nepotrivite ale ţării. Deşi căsătoriile acestea erau privite cu nemulţumire în ţinutul în care locuia, în ţara cumnatei lui nu erau socotite nepotrivite. Trebuind să aleagă între două ţări, o alesese pe cea unde aveau mai multe şanse şi hotărâse să trăiască într-o atmosferă mai primitoare. Nodul cuplului fusese legat în New York, unde se stabiliseră şi prosperaseră, ca să protejeze legitimitatea copiilor care urmau să vină. Copiii au venit, şi una din fete, crescând şi căsătorindu-se la rândul ei, devenise mama lui Addie, dacă Frank înţelesese bine; era adevărat că aceasta nu o cunoscuse în copilărie, fiindcă murise, şi fusese crescută de o mamă vitregă care se purtase bine cu ea.
Ruptura care se produsese în Anglia în urma acestei acţiuni neplăcute a bunicului fetei se lărgise tot mai mult - atât de mult, încât partea americană nu putuse face nimic ca s-o închidă. Se instalase răceala, şi ostilitatea fusese oprită doar de indiferenţă. Survenise întunericul, şi verii fuseseră complet dezbinaţi. De cealaltă parte a impasibilului golf, dincolo de impenetrabila
131
cortină, fiecare ramură înfrunzise - un frunziş care lipsea în America, fără nici un indiciu sau simptom al climei sau împrejurărilor. Altoiul din New York se prinsese, şi Addie era o floare vie, inconfundabilă. Pe de altă parte, la Flickerbridge, în mod ciudat, butaşul părinte avusese o dezvoltare mai slabă Dezvoltarea nu fusese prea grozavă în nici o parte, în cel mai vulgar sens al cuvântului. Rudele apropiate ale lui Addie, pe cât erau de numeroase, pe atât erau de sărace, şi înţelesese că pretenţiile de bogăţie ale domnişoarei Wenham nu erau atât de însemnate, încât să existe motive de imputare a rudeniei. Butaşul originar se redusese la această doamnă singură, şi tânărul nostru fusese prevenit de starea ei de singurătate şi timiditate. Cel mai ciudat lucru era faptul că dorea şi suporta să-l primească, în aceste condiţii. Dar aceasta era altă poveste, care avea să se dezvăluie la vremea potrivită. Ţinea scrisorile lui Addie, excepţional de prolixe, în poală; le asocia din când în când, şi păstra concluziile.
între timp, privea frumoasele ţinuturi englezeşti, o acuarelă de aprilie, pictată pe întinderi minunate. Cunoscuse Franţa, cunoştea America, dar nu văzuse niciodată aşa ceva. Vedea deja înfăţişarea remarcabilă a domnişoarei Wenham. Fiica doctorului de la Flickerbridge, cu lornion pe nas, o paletă de pictor în mână şi inocenţă în inimă, făcuse miraculoasa legătură. Aflase chiar şi acolo, în lumea noastră de minuni, că moda tinerelor femei astfel echipate cucerea Parisul. Addie o întâlnise din întâmplare pe culmile din Montparnasse, şi o considerase o englezoaică care îşi proiectează în detalii viitorul. Se întâlniseră undeva şi văzuseră că aveau idei comune; apoi aceasta se întorsese la Flickerbridge, unde îşi povestise aventurile şi impresiile, şi îi spusese domnişoarei Wenham, care o cunoscuse şi o protejase din copilărie, că numele de familie al domnişoarei Adelaide era la fel cu al ei, şi că se născuse la Paris, dintr-un specimen american extraordinar. Traversase din nou Canalul cu un mesaj minunat, o provocare curtenitoare spre tiza prietenei ei, care îi dădu satisfacţie. Tiza îi spusese curajoasă domnişoarei Wenham cine era. Domnişoara Wenham, în care palida flacără tradiţională a resentimentelor fusese redusă la cenuşă - pentru care povestea marii dezbinări era o legendă, care avea nevoie doar de puţină lumină ca să devină romantică - domnişoara 132
Wenham îi răspunsese cu promptitudine printr-o scrisoare, în care îşi exprima speranţa că vechile neînţelegeri vor dispărea. Era o situaţie care trebuia descurcată, şi ea îndrăznea să ridice problema unei posibile vizite. Addie

îi răspunsese cu o promisiune hotărâtă; va veni în curând, când va fi liberă, în iulie; între timp, îi trimitea pe cineva apropiat. Frank se întreba sub ce nume şi în ce calitate fusese trimis el la Flickerbridge. Se simţea de parcă ar fi mers acolo ca să afle dacă era logodit cu ea. Nu ştia ce punct de vedere adoptase Addie. Probabil că adoptase unul faţă de domnişoara Wenham, şi poate că i-l va descoperi domnişoara Wenham şi lui. Aşteptarea aceasta era scuza lui pentru o posibilă indiscreţie.
Avea să afle la sosire în ce calitate fusese prezentat; dar acest lucru fusese atât de separat de prima lui impresie, că avusese nevoie de timp ca să se gândească la el, fiindcă prima impresie îi solicitase toate facultăţile. Se simţi, pentru o zi sau două, victima unei glume proaste, o grosolană abuzare a bunei lui credinţe. Se prezentase acolo cu o neliniște moderată, fiindcă se pregătise din timp; dar nu era pregătit deloc pentru ceea ce găsise acolo, oricâte sugestii şi indicii i-ar fi oferit prefaţa. Cum se putea să dea peste ceva atât de străin de experienţa lui, atât de straniu faţă de lumea lui, atât de greu de conceput în lumina nordică ciudată a celui mai nou impresionism, şi totuşi atât de recunoscut, atât de comentat şi gustat şi asimilat? Era un caz pe care nu ştia cum să-l descrie - l-ar fi descris mai bine cu o tuşă de penel, suplimentată de un gest teatral; fiindcă obişnuia să privească orice ocazie, de orice fel, ca pe un tablou, ca să o poată picta şi reţine. In aventura aceasta fusese cuprins pe neaşteptate de cea mai dulce, frumoasă şi puternică impresie a vieţii lui - una vizibil completă şi omogenă. Oh, era *acolo,* acolo unde îşi dorea dintotdeauna! Era atât de „acolo", încât îşi ţinea respiraţia, de teamă să nu rupă vraja, de parcă ar fi ajuns în sfârşit în Italia sau în Spania, şi s-a fi confruntat în cele din urmă, în penumbra unei capele sau a unui muzeu, cu lucrările măreţe pe care le visase, sau cu cele şi mai măreţe la
133
care nu se aştepta; ajunsese aproape să vorbească în şoaptă şi să păşească pe vârfuri, din respect.
Frumuseţea supremă care ţi se descoperă dintr-o dată te poate cutremura ca o iluzie posibilă, care se joacă cu dorinţele noastre - dacă o tratezi cu toată libertatea, ţi se pare că ai comis o mare nesăbuinţă.
Purtarea aceasta - fiindcă îşi pierduse toată libertatea de mişcare - nu a împiedicat-o pe gazda lui, în seara sosirii, când viziunea era nouă, să fie exact atât de originală, şi neasemuită, şi *impayable*[1], şi improbabilă, şi imposibilă şi încântătoare la cina de la ora opt (părea să respecte orele acestea), pe cât de copieşitoare fusese la ceaiul de la cinci. Era una din cele mai ciudate apariţii din lume, în modul cel mai natural, dar nu se putea deduce cum s-ar putea sfârşi acest lucru. De fapt, nu se putu adapta vreme de două zile; dar apoi - şi numai apoi - se adapta cu încredere. Până atunci, era sigur de orice, inclusiv de el însuşi. Dacă vom compara impresia lui, cu uşoară extravaganţă, cu cele mai adânci impresii din viaţa lui, o facem din cauză că imaginea din faţa lui era atât de pecetluită şi completă. Se exprima cu pură desăvârşire, îşi epuiza personajul. Era ceea ce era, într-un mod atât de absolut şi inconştient. Fusese purtat de cea mai stranie şansă dintr-un pârâu gălăgios într-un golf limpede şi liniştit - un eleşteu adânc şi tăcut, în care se oglindea orice obiect. Nu cunoscuse nimic vechi în viaţa lui de până atunci, cu excepţia câtorva tablouri şi statui; dar aici totul era vechi, imemorial, şi nimic nu era atât de vechi ca prospeţimea însăşi. Vedea acum că ar fi fost destul să presupună vag că existau asemenea locuri pe lume, ca să tempereze strălucirea supărătoare a contrariilor lor. Atingerile fine contau, şi trebuia să le vezi ca să crezi în ele.
Domnişoara Wenham, de cincizeci şi cinci de ani şi nemărginit de timidă, nespus de stranie, era aproape gotic de grotescă, la scară redusă; dar efectul final era o anume frumuseţe, care îi însoţea paşii ca o adiere de recunoştinţă. Nu văzuse niciodată o fecioară mai grăbită, mai spasmodică, mai sfioasă, mai completă la un moment dat, şi mai precipitat abundentă în altul; totuşi, nici o fecioară pe care o văzuse nu îi stârnise un asemenea entuziasm. Ochii ei impuneau, bărbia ei renunţa şi nasul ducea
[1] „Fără pereche", în limba franceză în text (n. trad.).
134
mai departe o conversaţie, într-o mişcare ciudată şi independentă. Purta o pălărie rotundă înaltă pe vârful capului, care o făcea să semene cu o cariatidă despovărată, iar celelalte părţi ale persoanei sale erau acoperite de stranii combinaţii de culori, materiale şi forme de metale, minerale şi plante. Tonul vocii ei urca şi cobora, convulsiile ei faciale, fie că voiau - cu greu îţi putea da seama de intenţiile ei - să exprime sau să reprime, urmau una după alta, conduse de o lege proprie; se ruşina de toate şi de nimic, se speria de toate şi de nimic, şi se apropia de obiecte, subiecte, cele mai simple întrebări şi răspunsuri şi întregul material al relaţiilor, fie cu nesinceritatea terorii, fie cu violenţa disperării. Lucrurile acestea, împreună cu rafinamentul ciudăţeniei ei şi cu intensitatea obiceiurilor, cu presupusele convenţii şi simplităţi, cu liniştea şi agonia, cu sugestiile şi percepţiile întortocheate şi întârziate, îi îngăduiau să-şi vrăjească oaspetele cu un farmec irezistibil. Nu ştia cum să o numească; era un rod al timpului. Avea o distincţie ciudată. Fusese produsă cu multă cheltuială, şi se mai aşteptau multe de la ea.
Rezultatul final al calităţii acestei primiri a fost că şi-a uşurat mintea într-o scrisoare către Addie, chiar în prima seară, în camera lui, înainte de culcare; dacă ne-ar îngădui spaţiul să o prezentăm în textul nostru, ar îndeplini rolul unei „ilustraţii". Ne-ar ajuta să ne lămurim. Dar procesul reproducerii costă, după cum am mai spus. Voia ca prietena lui să ştie cum se desfăşura afacerea lor. îl introdusese în ceva absolut special - o casă veche neatinsă, indescriptibilă, un ungher cum nimeni nu mai credea că există, şi un calm care făcea ca pălăvrăgeala studiourilor, mirosul de vopsea, argoul criticilor, întregul sens şi răsunet al Parisului să i se pară o uriaşă cuşcă de maimuţe, în

timp ce scria, se plimba prin cameră, neliniştit; aprindea ţigarete şi le stingea din nou, nervos şi dintr-o dată scrupulos; noaptea era călduţă, şi una dintre ferestrele camerei mari de la etaj, care dădea spre grădină, era deschisă. Se pierdu în afirmaţii despre el, despre cameră, care aparţinea secolului trecut şi din care nu fusese mutat nici un scaun, nici un lucru. Vorbi despre obiecte şi ornamente, puţine, din fericire, şi adorabil de bune, mobile perfecte şi nici una franţuzească. Scena era unică, ca o publicaţie veche şi frumoasă, cu flori minunate în colţuri. Cărţi vechi şi tablouri vechi, aluzii reamintite şi aspecte bănuite, apărură din
135
nou înaintea lui: ştia acum ce căutaseră neliniştiţii insulari în goana lor după familiar. Dar familiarul de la Flickerbridge era numai stil, iar stilul era doar onestitate. Cel mai însemnat, cel mai neînsemnat trecut - nu ştia la care să se refere - dormea atât de liniştit înjurai lui, în timp ce scria, încât aproape că avea mustrări de conştiinţă fiindcă venise. Cât de mult putea fi iubit, şi cât de repede distrus! Dacă te uitai prea aspru îl făceai conştient, şi dacă îl făceai conştient, se trezea. Unica siguranţă era să îl laşi să doarmă liniştit - să doarmă în camerele mari şi frumoase, sub baldachinele înalte şi curate.
Adăugă acest rând în scrisoare, străbătu din nou toată camera, observă şi atinse altceva şi apoi, culcându-se pe vechea canapea înflorată, susţinut de cuburile pernelor, aprinse o nouă ţigară, şovăi, se uită în tavan şi mai scrise câteva cuvinte. Voia ca Addie să ştie ce simţise el mai intens, mai intens poate decât voise ea să simtă. Da, înţelesese tot ce avea de gând să facă Addie. Se cutremură când se gândi la ocazia tainică, la jignirea sărăciei pe care o va realiza corespondenta lui, retrospectiv şi vindicativ, după cum bănuia el scuturat de un fior vag. Ei, se întâmplase că această cunoştinţă fusese păstrată pentru ea, ca un pachet cartonat şi timbrat, gata de livrare. O văzu acolo, o auzi şi o simţi - simţi cum se va simţi ea, şi cum, după expresia ei obişnuită, „va aiura". Unii din tinerii ei compatrioţi numeau această stare „urlet", şi el le înţelegea, vai, intenţia. Va înţelege locul, oricum, până în adâncuri; nu exista nici o îndoială. Simţurile ei vor fi ca şi ale lui, şi vedea anticipat şi termenii de recunoaştere şi încântare în care se va scălda. Cunoştea exact lucrurile pe care avea să le numească ciudate, şi pe cele pe care avea să le numească dulci, şi pe cele trăsnite, şi pe cele nebune. O să privească totul cu o inteligenţă mult mai potrivită ca a lui, şi o să le trateze pe toate prin prisma înclinaţiilor ei literare. Va citi memoriile învechite şi mucegăite şi romanele de ale căror personaje şi locuri îşi va aminti; va şti tot ce trebuia despre generaţiile trecute: magnaţii greoi de comitat şi soţiile lor cu turbane şi fiicele cu ochi rotunzi, care consideraseră altădată oraşul arămiu, robust, lipsit de comerţ, casele solide şi goale din piaţă, grădinile cu ziduri, străzile năpădite astăzi de iarbă şi de palavragii, ca pe scena unui „stagiuni" locale. Va avea împuternicire pentru adunări, cine şi beţii crunte; pentru 136
sfeşnicele afumate din holurile prăfuite; pentru trăsurile de familie lungi, încărcate de noroi şi secole, pentru hoţi şi tâlhari. Va pune degetul pe locul vital, ca şi el - umilinţa profundă a locului, faptul că nici Flickerbridge în general, nici domnişoara Wenham în particular, nimeni şi nimic nu îşi bănuia caracterul şi meritele. Addie şi cu el le vor scoate la lumină.
începu atunci să citească, înainte de a se culca, cele opt sau zece pagini pe care i le scrisese; o asigura că era cel mai fericit caz din lume, un mic tablou - plin totuşi de „stil" - absolut compus şi transmis, prin tradiţie şi doar prin tradiţie, în fiecare idee, tradiţie care răsufla totuşi fără zgomot şi se îmbujora vizibil, numărând ore ciudate în ceasurile înalte de mahon, care nu erau niciodată întoarse şi totuşi ticăiau în continuare. Toate elementele pe care le vedea se vor prinde una de alta ca într-o vrajă, prezentând-o pe gazda lui - un peşte ciudat de irizat pentru sticla smălţuită de acvariu - plutind în mediul ei. Lăsă scrisoarea deschisă pe masă, dar, uitându-se prin ea a doua zi, se simţi dintr-o dată îndemnat să nu o trimită. O s-o păstreze şi o să adauge mai multe lucruri, fiindcă vor fi mai multe de aflat; totuşi, au trecut trei zile fără s-o trimită. Trimise în schimb, după multe amânări, un raport mult mai scurt, diferit şi, din unele motive, mai puţin însufleţit. Intre timp, află de la domnişoara Wenham cum îl prezentase Addie. îi luă timp să ajungă la punctul acesta în care nu mai era întoarcere, dar după aceea, conversaţia lor nu a mai avut limite.
- Oh da, a spus că sunteţi logodiţi. Acesta a fost motivul -de vreme ce tot *am început* să spun - pentru care s-a gândit că aş vrea să vă văd; şi vă asigur că am fost încântată. Dar *nu* sunteţi? a întrebat buna doamnă, de parcă ar fi văzut pe faţa lui un semn de îndoială.
- Cu siguranţă - dacă spune ea. Poate că o să vi se pară ciudat, dar eu nu ştiam, şi simţeam totuşi că, fiindcă nu aveam nici o legătură cu dumneavoastră, aveam nevoie de o oarecare garanţie ca să dau buzna aşa. *Am fost* logodiţi acum un an, explică tânărul; dar de atunci (sper că nu vă supără că vă spun asemenea
137
lucruri; simt că v-aş putea spune orice acum!), nu mai ştiu în ce relaţie suntem. Nu mi s-a părut că suntem în stare să ne căsătorim. Lucrurile stau mai bine acum, dar nu ştiam cum le vede ea. Acum şase luni stăteau atât de rău, încât mi s-a părut că ne vom despărţi. Nu ne-am despărţit; am acceptat pentru un timp -fiindcă bărbaţii trebuie să fie în largul lor cu femeile - să fiu tratat ca „cel mai bun prieten". Ei bine, am încercat să fiu. Nu aş fi venit aici dacă n-aş fi fost. M-am gândit că ar fi frumos din partea ei să vă cunoască - când am auzit despre felul extraordinar în care aţi apărut în viaţa ei, şi ar fi frumos din partea mea s-o ajut. Şi dacă vă ajut pe dumneavoastră să o cunoaşteţi pe *ea,* continuă el, nu e la fel de încântător?
- Oh, mi-ar face plăcere şi mie! murmură domnişoara Wenham, în felul ei nepractic şi impersonal. Sunteţi atât de

diferit! declară ea melancolică.
- *Dumneavoastră* sunteţi diferită, dacă pot să spun aşa cu respect şi extaz. Acesta este aspectul principal. Nu sunt sigur că trebuia să vi se întâmple ceva atât de teribil de real ca faptul că ne veţi cunoaşte.
- Ei bine, spuse domnişoara Wenham, vă cunosc deja puţin, nu-i aşa? Şi nu mi se pare teribil. E o schimbare încântătoare pentru mine.
- Oh, nu sunt sigur că ar fi trebuit să aveţi parte de o schimbare încântătoare!
- De ce nu - dacă dumneavoastră aveţi parte?
- Oh, eu o pot îndura. Nu sunt sigur că dumneavoastră puteţi. Eu nu mai pot fi distrus - *sunt* distrus deja. Sunt un nimeni, pe scurt; sunt un nimic. Nu am nici un fel de clasă. Dumneavoastră aveţi *toate* clasele. A fost nevoie de mulţi ani minunaţi de siguranţă şi monotonie ca să ajungeţi aici. Vă potriviţi cu rama dumneavoastră, cu o perfecţiune egaiată numai de perfecţiunea cu care vi se potriveşte rama. La fel se întâmplă cu casa aceasta veche şi admirabilă, cu tot albul îmblânzit de timp dinăuntru, şi cu tot roşul pălit de timp din afară, cu tot ce vă înconjoară şi care a scăpat, printr-o extraordinară îndurare, de inevitabila soartă a exploatării; toate sunt lucruri care, dacă s-ar sparge în bucăţele, nu ar mai putea fi niciodată lipite. Am aflat, dragă domnişoară Wenham, continuă Granger, fericit de extravaganţa lui, care era întru totul sinceră, şi mai fericit încă de 138
mistificarea lui adâncă şi plăcută, am aflat care este lucrul care vă seamănă cel mai mult, din tot ce am auzit. Sunteţi Frumoasa din Pădurea Adormită.
Nu avu nici o remuşcare când o auzi oftând uimită:
- Oh, sunteţi prea încântător de nostim!
- Nu, spun lucrurilor pe nume, şi am învăţat puţin să le văd, slavă Domnului - şi acesta e un lucru pe care nu îl face oricine, aveţi dreptate. Sunteţi cufundată în somnul adânc al vrăjii care v-a ţinut astfel mulţi ani, şi ar fi o ruşine, o crimă să fiţi trezită. Simt deja, cu o mie de remuşcări, că v-am scuturat în mod fatal. O spun, deşi mă face să par că mă cred prinţul fermecat.
îl privi cu ochii ei ciudaţi şi prietenoşi, cu care el începea să se obişnuiască, în ciuda faptului că se temea puţin de lucrurile stranii care se întâmplă uneori când doamnele singure, oricât de în vârstă ar fi, încep să-l privească pe tânărul venit de peste mări ca şi cum ar dori să flirteze.
- E atât de minunat, spuse ea, să fiţi atât de ciudat şi atât de bine crescut în acelaşi timp.
Ei bine, se ajunsese la acelaşi lucru - era atât de minunat ca *ea* să fie atât de simplă şi atât de puţin plictisitoare. El acceptă cu recunoştinţă teoria melancoliei sale - care era destul de reală, şi în parte motivul sensibilităţii sale; se lăsă tratat ca un convalescent, o lăsă să insiste asupra slăbiciunii care urmează întotdeauna după febră, îl ajuta să câştige timp, să păstreze vraja, chiar dacă vorbea despre ruperea ei; să descânte în timpul plimbărilor uşoare şi al conferinţelor frivole, al bârfelor îndelungi şi al întrebărilor neregulate şi fără speranţă - erau atât de multe de spus, că nu le-ar fi putut termina în nici un chip -şi al explicaţiilor galante şi răbdătoare, care nu ajungeau din fericire la înţelegerea ei. Avea ţeluri perfect opuse, şi era mai bine, şi hoinăreau împreună prin ceaţa argintie care întrerupea orice comunicare.
Când se aşezau la soare în grădina ei, îşi dădea seama că nici cea mai superficială judecată nu ar fi putut ascunde faptul că o trata ca pe cea mai preţioasă dintre curiozităţi. Termenul de comparaţie cel mai folosit era un instrument muzical învechit. Ordinea demodată din mintea şi înfăţişarea ei aveau liniştea unei spinete pictate, ştearsă de praf cu grijă şi frecată cu blândeţe, dar niciodată acordată sau folosită. Opiniile ei erau ca nişte petale 139
uscate de trandafir; atitudinile ei, ca nişte sculpturi britanice; vocea ei avea tonalitatea unei harpe aurite cu corzi de argint, care stă demult în colţul salonului. Amabilităţile singuratice şi demnitatea modestă din viaţa ei, grăuntele de conservatorism, inocenţa ignoranţei ei, toată monotonia stupidităţii şi a salubrităţii, plictiseala ei rece şi strălucirea palidă, erau în faţa lui. Intre timp, în sufletul lui au început să se petreacă lucruri ciudate. Era adevărat că impresiile începeau din nou să-l enerveze şi să-l neliniştească, după o perioadă de acalmie, şi din motive confuze, aproape grotesc de amestecate, sau cel puţin comice. Era o agitaţie şi un gust nou - asta se vedea clar; şi de aceea văzu surescitarea pe care i-o producea viziunea lui Addie, imagine intensificată de simţământul înrudirii şi prezentată clar, cu diferite intensificări neregulate, de prietena ei, fiica doctorului. După câteva zile, el îi spuse:
- Ştiţi că vrea să vină mai repede? Vrea să vină cât timp sunt eu aici. Am primit azi dimineaţă o scrisoare cu această propunere, dar m-am gândit şi am aşteptat să vorbesc cu dumneavoastră. Problema este că, vedeţi, dacă vă scrie să vă propună *dumneavoastră...*
- Oh, m-aş bucura atât de mult!
Erau, ca de obicei, în grădină, şi niciodată nu înţelesese atât de bine că cel mai bun mijloc de a o proteja ar fi să fie mojic. Fiindcă spunea că încă nu-şi revenise după gripă, se dusese după un anume pled cu care să-i acopere genunchii, şi se întorsese cu el peste peluză, clipind în lumina fluidă. Nu era nici înfumurat, nici stupid, dar îşi impunea să nu facă uz de absurdul avantaj pe care îl avea asupra ei. Se simţea îngrozit şi stânjenit, gândindu-se, nu se ştie de ce, la o nuvelă de Maupassant - îndrăgostita „domnişoară Harriet" şi soarta ei tragică. Era o posibilitate ridicolă - da, ţinea bine hăţurile - de a ţine comoara pentru el. Aceasta era arta vieţii - ceea ce voia să facă artistul. Voia să închidă uşa peste impresiile lui, să le trateze ca pe un muzeu privat. Vedea că ar fi putut trândăvi

şi zăbovi acolo, trăind 140
printre lucrurile acelea minunate, odihnindu-se şi refacându-se. Era sigur că, după puţin timp, va fi în stare să picteze acolo -să facă lucrurile într-un fel la care nu se gândise înainte. Când îi aduse pledul, îl luă şi o convinse să se aşeze şi să-şi vadă de croşetat; apoi, trecând în spatele ei cu un zâmbet, i-l aşeză pe umeri; după aceea începu să se plimbe prin faţa ei, cu mâinile în buzunare şi ţigareta între dinţi, îi era ruşine de ţigară - o notă falsă şi grosolană; dar ea îi dădea voie, îi plăcea, îl implora să fumeze, şi el îi spuse, cu una dintre glumele peste care ea trecea binevoitoare, că fumează ca să nu facă ceva mai rău. Asta arăta că se apropia sfârşitul.
- îndrăznesc să spun ceva care vă va cutremura, dar nu mă pot abţine. Vorbesc din adâncul meu respect faţă de dumneavoastră. O să vi se pară o mare lipsă de loialitate faţă de sărmana Addie. Da; aici am ajuns; aici am ajuns *eu,* cel puţin, în toată monstruozitatea mea.
Se opri şi se uită la ea până începu să se sperie.
- Nu o lăsaţi să vină. Spuneţi-i să nu vină. Am încercat să o opresc, dar bănuieşte ceva.
Biata femeie se miră.
- Bănuieşte?
- Ei bine, i-am scris câte ceva, cât am putut de blând -fiindcă simţeam că are să se întâmple ceva, în nopţile mele de veghe. Ceva mi-a spus să nu trimit prima scrisoare - în care, sub prima impresie, mă declaram „înnebunit"; am născocit în locul ei un raport nesincer şi precaut. Dar oricât am fost de precaut, nu v-am „ascuns" destul de bine. Minunea culorii dumneavoastră - oricât cenuşiu aş fi pus pe deasupra - a ieşit la suprafaţă şi a spus toată povestea. Ea miroase de departe bătălia- adică „neobişnuitul". Dar ţineţi-o departe. Ceea ce spun e hidos, dar v-o datorez. O datorez lumii. O să vă ucidă.
- Vreţi să spuneţi că nu o să mă descurc cu ea?
- O, cum să nu! Uite cum m-atn descurcat eu. E inteligentă, foarte drăguţă, foarte bună, şi o să vă adore.
- Atunci?
- Păi, tocmai aşa o să vă păcălească.
- Oh, pot să am grijă de mine, spuse domnişoara Wenham, cu gestul unui cal care scutură din cap în clinchetul clopoţeilor de la sanie, într-o zi de iarnă.
141
-Ah, dar nu puteţi să aveţi grijă de *ea*\ O să fie nebună după dumneavoastră. O să scrie despre dumneavoastră. Sunteţi Niagara înaintea primului călător alb - şi ştiţi, sau ar trebui să ştiţi, ce s-a întâmplat cu Niagara *după* vizita acestui domn. Addie o să descopere Niagara. O să vă înţeleagă perfect; o să vă simtă orice amănunt; nici o nuanţă a dumneavoastră, oricât de delicată, nu va fi pierdută, de ea şi de ceilalţi. O să fiţi prea ciudată de descris în cuvinte, dar cuvintele vor veni totuşi. O să fiţi ceva adevărat, şi va trebui să fiţi lăsată aşa, şi toţi prietenii lui Addie şi toţi editorii lui Addie şi contribuabilii şi cititorii vor traversa Atlanticul şi se vor înghesui la Flickerbridge, vociferând cu toţii ca să fiţi lăsată în pace. O să fiţi în revistele ilustrate; o să fiţi pe prima pagină a ziarelor; o să fiţi peste tot şi în toate. Nu înţelegeţi - credeţi că înţelegeţi, dar nu înţelegeţi. Să vă ferească Dumnezeu să înţelegeţi! Aceasta este frumuseţea dumneavoastră - frumuseţea „adormită". Dar nu trebuie. Puteţi să mă credeţi pe cuvânt. Nu o primiţi. Spuneţi un pretext, un motiv, orice vreţi. Minţiţi-o - speriaţi-o. Eu plec şi renunţ la dumneavoastră - mai bine mă sacrific eu.
Granger îşi urmă îndemnul, convingându-se singur din ce în ce mai mult.
- Dacă aş vedea calea, drumul pe care trebuie să-l urmez, aş clădi *eu* nişte minciuni pentru ea - aş vrea doar să fiu sigur că nu le dărâmă. Oricine ar vrea să se menţină pe poziţie. Dar eu o să-i arunc praf în ochi, o să-i spun că nu are pentru ce să vă cunoască - că sunteţi o cunoştinţă neplăcută. O să-i spun că sunteţi vulgară, indecentă, scandaloasă; o să-i spun că sunteţi interesată, uneltitoare, periculoasă; o să-i spun că e în interesul ei să renunţe imediat la dumneavoastră. O să vă înconjur astfel cu o legendă de nepătruns de denaturări conştiente, cu un cerc de fraude pioase, şi o să vă ţin numai pentru mine.
Ea îl ascultă de parcă el ar fi fost o orchestră, iar ea o neînsemnată petrecere în aer liber.
- Nu vreau să plecaţi. Nu mi-ar plăcea deloc să nu mai veniţi. -Aha, aşa deci! replică el. Cum pot să mă întorc dacă
Addie vă distruge?
- Dar cum să mă distrugă - chiar dacă face ceea ce spui? Ştiu că sunt prea bătrână ca să mă schimb, şi prea ciudată ca să plac în felul extraordinar despre care aţi vorbit. Cât despre fap-l42
tul de a mă privi ca pe o ciudăţenie, cred că nici vara mea, nici altcineva nu ar putea s-o facă mai bine decât *dumneavoastră.* Aşa că, dacă dumneavoastră nu m-aţi distrus...!
- Dar am făcut-o - tocmai asta e problema! insistă Granger. NU v-am convins. I-am lăsat foarte puţin de făcut lui Addie.
Ea râse cu poftă.
- Ei bine, să admitem, dar nu m-aţi speriat. El o privi cu o tristeţe copieşitoare.
- Nu, aceasta e una din cele mai îngrozitoare trăsături. O să vă placă - asta o să se întâmple. O să fiţi prinsă într-un car de foc, ca proorocul din vechime - a existat unul, nu-i aşa? Tocmai de aceea ar trebui să rămâneţi în ignoranţă şi neajutorare - dacă stă în puterile cuiva s-o facă. E un proverb în latină care spune că cele mai

frumoase lucruri se schimbă cel mai repede în rău. Vă bucuraţi deja de dezonoarea dumneavoastră, şi vă delectaţi cu ruşinea ce va veni. E prea târziu -sunteţi pierdută!
Toate acestea reprezentau un mod plăcut de a petrece timpul, deoarece colţul acesta de lume veche îl înconjura tot mai strâns, şi în fiecare zi afla despre un nou izvor, un nou efect sau o nouă virtute a sa. Uneori se speria de libertatea cu care vorbea - trezindu-se peste măsură de familiar; fiindcă nota dominantă a locului era că fusese păzit de uşurătatea modernă, iar intimităţile neaşteptate şi uitările rapide nu îi erau caracteristice. Nu cunoscuse nici o invazie a grosolăniei şi zgomotului. Cu o senină inconştienţă faţă de lucrurile contemporane, nu ştia nimic despre practica socială a alergatului încolo şi încoace, tot mai des răspândită. Granger îşi ţinea răsuflarea, gândindu-se cum va alerga Addie. Erau momente când, mai mult din unele motive şi mai puţin din altele, îi auzea paşii pe scări şi strigătul în hol. Dacă se juca fără grijă cu ideea despre care am vorbit, nu înseamnă că nu se sacrifica liniştii. Plutea ameninţător, gata să-şi reia firul. Ea nu voia să audă de plecare, şi nu îl considera în stare să călătorească. Vorbea despre călătoria la Londra - care era la distanţă de câteva ore - ca despre un
143
experiment plin de riscuri şi complicaţii tainice. El rămânea zi după zi, amintindu-i însă că astfel se înmulţeau complicaţiile, îi tot spunea să se gândească la acest lucru, când nu aveau nimic de făcut; apoi se temea, gândindu-se că va face într-adevăr acest sacrificiu.
Ştia că scrisese din nou la Paris, şi ştia că trebuia să scrie şi el - o situaţie încurcată pentru amândoi. Dacă stătea atât de mult, însemna că nu se simţea mai bine, şi dacă nu se simţea mai bine, Addie avea să preia controlul situaţiei! Trebuiau să o lămurească că se simţea mai bine, să o ţină deoparte de bănuieli şi spaime, ca să nu se prezinte deodată să-l îngrijească. Dar dacă se simţea mai bine, de ce stătea atât de mult? Dacă stătea pentru atracţie, atracţie putea fi contagioasă. Acest lucru era din ce în ce mai clar, aşa că făcea profeţii din ce în ce mai sumbre. Se consola spunându-şi că îşi avertizase tânăra prietenă; dar era clar că nu le era de nici un folos, atâta timp cât rezista chinului. Dacă spuneau că rămâne din cauză că e prea slăbit, ajungeau în celălalt capăt al dilemei. Dacă era prea slab ca să plece, Addie venea cu noi puteri - pe care avea să le dovedească din plin. într-o dimineaţă, la micul dejun, se simţi cuprins de o stranie convingere. Era sigur că vor primi veşti de la ea înainte de prânz. Nu au primit, dar prevestirea era mai puternică. Avea părţile ei vesele şi triste, fiindcă, pentru Granger, paradoxurile şi glumele erau cel mai convenabil mod de a-şi exprima sentimentele. Auzea literal cum bate gongul, şi îi spunea acest lucru domnişoarei Wenham cu libertatea lui conversaţională, care părea cel mai bun mod de a face faţă împrejurărilor. Nu se putea întoarce, şi chiar dacă anunţa acest lucru cu o disperare care putea să pară o glumă, vedea că îl crede în cele din urmă, fără să mai conteze dacă înţelesese sau nu. în timpul acesta ea îi scrise din nou lui Addie, şi conţinutul scrisorii îi trezi curiozitatea. Dar sentimentul acesta se potoli când ea îi spuse că primise o telegramă, în seara zilei următoare.
-Vine joi.
El nu se arătă surprins. Era cuprins de liniştea fatalistului. Trebuia să se întâmple.
- Atunci eu vă părăsesc mâine.
Ea se schimbă la faţă, într-un mod nemaivăzut; era greu de spus dacă faţa ei reflecta ultimul efort sau prima licărire de înţelegere. 144
- Şi chiar nu vă mai întoarceţi?
- Niciodată, niciodată, draga mea doamnă. De ce să mă întorc? Nu veţi mai fi niciodată *cum aţi fost.* Eu am fost ultimul care v-a văzut.
- Oh! se rugă ea, înduioşător.
- Da, fiindcă mâine vă voi găsi conştientă. O să fiţi exact cum sunteţi, recunosc - nici mai mult, nici mai puţin; nimic diferit. Dar o să difere felul de a fi. Trăim într-o eră de industrie prodigioasă, şi totul este organizat în vederea unui scop unic. Scopul acesta este publicitatea - o publicitate la fel de feroce ca apetitul unui canibal. De aceea, nu trebuie să vă faceţi iluzii -să vă flataţi, într-un moment de tulburare, spunându-vă că acest canibal vă va cruţa. Nu cruţă pe nimeni. Nu cruţă nimic. O să fie în regulă. O să petreceţi zile încântătoare. O să fiţi un personaj public - fluturat prin toată lumea pentru ceea ce sunteţi, şi proclamată pe toate frontoanele. Atât pentru *ceea ce sunteţi,* recunosc - fiindcă Addie e superioară - cât şi pentru ceea ce nu sunteţi. Aşa că, la revedere.
Rămase totuşi până a doua zi, gândindu-se din când în când la locul în care era prietena lui; la ora aceasta pornea, la altă oră ajungea la Dover, apoi în oraş, şi se caza la doamna Dunn. Poate că avea să o aducă şi pe doamna Dunn, ca să uşureze lucrurile, în cele din urmă, pe înserat, anticipând parcă acest lucru, între ei se aşternu tăcerea; deveni la fel de tăcut ca şi gazda lui. Dar înainte de a se retrage, ea puse, sfioasă şi neliniştită, întrebarea la care se gândea de ore întregi:
- O să vă întâlniţi deseară cu ea la Londra?
- Vai de mine, nu. In ce poziţie sunt, ca să fac aşa ceva? Cum aş putea oare s-o mai văd *vreodată!*
Se gândise şi el la asta.
- Dacă aş putea s-o văd pe Addie după asta, ştiţi, v-aş putea vedea şi pe *dumneavoastră.* Şi dacă o văd pe Addie, urmă el cu luciditate, următorul pas va fi că *va trebui* să vă văd pe dumneavoastră. Şi v-am explicat că tocmai de asta mă tem.
- Vrei să spui că noi două vom fi inseparabile? El ezită.
- Vreau să spun că îmi va spune totul despre dumneavoastră. Nu pot să ascult acum aiurelile ei.
Ea râse din nou, nechezând uşor, cu infinită tristeţe.
145

- Oh, dar dacă spuneţi că e adevărat, veţi şti.
-Ah, dar Addie nu va şti! Nu va şti că *eu* ştiu, sau nu va crede. Nu va crede că mai ştie cineva. Aşa *e* Addie, spuse el cu un oftat ciudat. Ştiţi că m-aţi făcut să o văd cum nu am văzut-o niciodată înainte? întinse el coarda.
Ea clipi şi icni, uimită şi disperată.
- Oh, nu, *dumneavoastră* aţi făcut-o. Eu nu am nimic de a face cu asta. *Totul* e opera dumneavoastră!
De parcă ar mai fi contat acum!
- Veţi vedea, spuse el, că e încântătoare. Voi merge la Oxford în seara aceasta. Aproape că ne vom încrucişa pe drum.
- Atunci, dacă e încântătoare, ce explicaţie am să-i dau despre purtarea dumneavoastră stranie şi despre faptul că aţi plecat înainte ca ea să ajungă?
- Ah, nu trebuie să vă faceţi griji pentru asta - nu trebuie să-i spuneţi nimic.
Ea îl privi ca pentru ultima oară.
- Nu e treaba mea, şi îmi dau seama; dar nu e puţin cam crud, dacă sunteţi logodiţi?
Granger râse aproape la fel de ciudat ca şi ea.
- Oh, acesta a fost preţul dumneavoastră! Şi îşi puse mâna în mâna ei.
Ea întrebă, în timp ce îi lua mâna: -Preţul...?
- Nu suntem logodiţi. La revedere.

SCRISORILE LUI ASPERN

l

I-am spus doamnei Prest secretul meu; de fapt, fără ea nu aş fi ajuns prea departe, căci ea a fost cu ideea profitabilă a întregii afaceri. Ea a fost cea care a inventat scurtătura, cea care a tăiat nodul gordian. Se presupune că nu stă în caracterul femeilor să emită un punct de vedere liberal şi cuprinzător - şi anume un plan; dar mi-am dat seama că, uneori, acestea gândesc, cu deosebită seninătate, un concept îndrăzneţ, unul la care un bărbat nu s-ar fi gândit.
- Pur şi simplu, roagă-le să te primească la ele cu chirie.
Nu cred că fără ajutor, mie mi-ar fi venit o astfel de idee. îmi tot munceam mintea, încercând să fiu ingenios, întrebându-mă ce tertip aş putea folosi pentru a le fi prezentat când ea mi-a oferit această sugestie grozavă, şi anume, că cel mai bun mod de a mă împrieteni cu ele era ca, mai întâi, să devin locatar al casei lor. Cunoştinţele ei despre doamnele Bordereau erau doar puţin mai extinse decât ale mele, iar eu ştiam nişte lucruri care erau noi pentru ea. Cu mult timp în urmă, numele doamnelor respective fusese legat de unul dintre cele mai faimoase nume ale secolului, iar acum locuiau în Veneţia, în anonimat, din mijloace de trai modeste; erau inabordabile, nu primeau vizite, trăiau într-un veche vilă ruinată afiată pe unul dintre canalele retrase; aceasta era, pe scurt, impresia prietenei mele despre ele. Ea însăşi locuia în Veneţia de cincisprezece ani şi făcuse multe lucruri bune acolo; dar cercul binefacerilor ei nu le includea şi pe cele două timide, misterioase şi, după cum se presupunea, nu prea demne americance (se credea că, în lun-

gul lor exil, îşi pierduseră orice calitate naţională, în afara unei descendenţe franceze, după cum sugera şi numele lor), care nu cereau nici un ajutor şi nu doreau nici un fel de atenţie, în primii ani de când se mutase în Veneţia, prietena mea încercase să se apropie de ele, însă acest lucru avusese succes doar în ceea ce o privea pe cea mai tânără, pe care doamna Prest o numea „nepoata". Auzise că doamna Bordereau era bolnavă şi bănuia că avea nevoie de ajutor, astfel că s-a dus la ele acasă pentru a le oferi sprijinul său, căci, dacă cele două se aflau în suferinţă, cel puţin prietena mea ar fi trebuit să fie cu conştiinţa împăcată. „Cea mai tânără" o primise în sala cea mare veneţiană, rece, lipsită de strălucire, holul central al casei, pavat cu marmoră şi cu stucaturi pe tavan, şi nici măcar nu a invi-tat-o să ia loc. Acest lucru nu era prea încurajator pentru mine, care obişnuiesc să mă aşez imediat ce ajung undeva, şi chiar i-am spus acest lucru doamnei Prest. Ea însă mi-a răspuns cu profunzime:
-Ah, dar în asta constă toată diferenţa: eu m-am dus acolo să ofer o favoare, iar dumneata te duci să ceri una. Dacă sunt persoane mândre, atunci înseamnă că te afli pe drumul cel bun.
Apoi, se oferi să-mi arate casa celor două - să mă plimbe cu gondola ei. I-am spus că văzusem deja casa de mai multe ori; dar i-am acceptat invitaţia, căci mă încânta să mă plimb prin acel oraş. Mă dusesem să văd casa chiar în a doua zi după sosirea mea în Veneţia (îmi fusese descrisă de un prieten de-al meu din Anglia, căruia îi datorez şi informaţia conform căreia scrisorile se află în posesia celor două doamne) şi am privit-o în timp ce mă gândeam la planul meu. Jeffrey Aspern nu locuise niciodată acolo, din câte ştiam eu; însă tonul glasului său părea să fie acolo, indirect ca un ecou slab.
Doamna Prest nu ştia nimic despre scrisori, dar era interesată de curiozitatea mea, aşa cum era întotdeauna interesată de bucuriile şi tristeţile prietenilor ei. Totuşi, pe când ne plimbam în gondola ei, alunecând prin strălucitorul tablou veneţian, mi-am dat seama că era amuzată de pasiunea mea, de modul în care interesul meu pentru respectivele scrisori devenise o idee fixă.
- S-ar putea crede că te aştepţi să găseşti în acele scrisori răspunsul la apariţia universului, mi-a spus ea, iar eu am negat, răspunzându-i doar că dacă ar trebui să aleg între a afla 148
răspunsul la întrebarea cum s-a născut universul şi scrisorile lui Jeffrey Aspern, aş şti cu siguranţă care lucru mi

s-ar părea mai important. Ea începu să-i ia în derâdere geniul de scriitor, iar eu nu m-am obosit să-l apăr. Nu este nevoie să aperi divinitatea cuiva, această divinitate este prin ea însăşi o apărare, în plus, astăzi, după lunga sa relativă obscuritate, el străluceşte printre stelele cerului nostru literar, cunoscut de toată lumea; este parte din lumina care ne luminează paşii. Am spus doar că, în mod cert, nu a fost un poet pentru femei, la care ea a răspuns cu uşurinţă că a fost totuşi, cel puţin, poetul doamnei Bordereau. Ciudat a fost ca eu să descopăr, pe când mă aflam încă în Anglia, că doamna Bordereau mai trăia încă: a fost ca şi când mi s-ar fi spus că ar fi fost în viaţă doamna Siddons, sau regina Caroline, sau faimoasa Lady Hamilton, căci mi se părea că ea aparţine unei generaţii dispărute.
- Ei, dar trebuie să fie extrem de în vârstă - probabil că are cel puţin o sută de ani, am spus eu; dar când m-am gândit la date am realizat că nu era neapărat necesar ca ea să fi depăşit cu mult durata obişnuită de viaţă. Cu toate acestea, era destul de în vârstă, iar relaţia ei cu Jeffrey Aspern avusese loc în tinereţea sa.
- Asta este scuza ei, spuse doamna Prest, cu un ton pe jumătate sentenţios şi totuşi de parcă i-ar fi fost ruşine să ţină un discurs atât de scurt în tonul real veneţian. De parcă o femeie ar avea nevoie de scuze pentru că a iubit un poet! El a fost nu numai una dintre cele mai strălucite minţi ale timpurilor sale (şi în acele vremuri, de început de secol, au fost multe astfel de minţi, după cum ştie toată lumea), ci şi un bărbat plăcut şi foarte chipeş.
Nepoata, după spusele doamnei Prest, nu era foarte în vârstă, iar doamna Prest credea că era de fapt o strănepoată. Acest lucru era posibil; eu nu cunoşteam nimic altceva în afară de puţinul pe care-l ştia prietenul meu englez, John Cumnor, la fel de interesat de poet ca şi mine, dar care nu le văzuse niciodată pe cele două. După cum am spus, lumea l-a recunoscut pe Jeffrey Aspern ca mare poet, dar eu şi Cumnor l-am idolatrizat. Mulţimea se închină astăzi la templul său, dar eu şi Cumnor ne considerăm preoţi ai acelui templu. Cumnor consideră, pe bună dreptate, după cum cred eu, că noi doi am făcut mai

multe pentru memoria lui decât oricine altcineva, şi am făcut asta aducând la lumină aspecte din viaţa sa. Nu avea de ce să se teamă de noi, căci nu avea de ce să se teamă de adevăr, singurul lucru pe care eram interesaţi să-l stabilim, la atâta timp de la moartea sa. Decesul său timpuriu a fost singura pată întunecată a vieţii sale, asta dacă scrisorile deţinute de doamna Bordereau nu ar fi scos la iveală, în mod pervers, alte lucruri întunecate. Existase în 1825 un zvon conform căruia el s-ar fi „purtat urât cu ea", la fel cum existase şi un zvon că „se purtase" la fel şi cu alte câteva doamne, după cum spune plebea londoneză. Eu şi Cumnor am putut investiga fiecare din aceste cazuri, şi întotdeauna am reuşit să-l achităm cu conştiinciozitate de acuzaţiile de comportament îndoielnic. Eu probabil că l-am judecat cu mai multă indulgenţă decât prietenul meu; în mod cert, indiferent cum priveai lucrurile, mi se părea că nici un alt om nu s-ar fi putut comporta mai bine în situaţiile date. Aceste situaţii fuseseră mai mereu stânjenitoare. Jumătate dintre femeile din vremea lui, ca să vorbim deschis, se aruncaseră asupra lui, şi din această modă periculoasă se născuseră multe complicaţii, unele dintre ele grave. Nu era un poet pentru femei, după cum i-am spus şi doamnei Prest, în prima fază a celebrităţii sale; dar situaţia s-a schimbat când vocea bărbatului s-a amestecat cu cântecul său. Acea voce, după cum spun toate mărturiile, a fost una dintre cele mai dulci voci auzite vreodată. „Orfeu şi menadele!" aceasta a fost exclamaţia care s-a ridicat de pe buzele mele când am citit pentru prima dată corespondenţa lui. Aproape toate menadele erau lipsite de raţiune, şi multe dintre ele chiar insuportabile; m-am gândit că, pe scurt, el a fost mai bun, mai blând decât aş fi putut fi eu în locul lui (dacă mă puteam imagina într-o asemenea ipostază!)
în mod cert era foarte ciudat, şi nu voi încerca să explic că în timp ce în toate cercetările noastre a trebuit să avem de-a face cu fantome şi pulbere, simplul ecou al ecoului, singura sursă vie de informaţii care dăinuise până în timpurile noastre, nu a fost luată în seamă de noi. Toţi contemporanii lui Aspern, după cum credem noi, au trecut în nefiinţă; nu am putut privi în ochi nici măcar o persoană în ai cărei ochi să fi privit şi el, şi nici nu am putut strânge mâinile cuiva pe care le-a strâns şi el. Cea mai departe dintre toţi părea a fi doamna Bordereau, şi to-l50 tuşi doar ea supravieţuise. Luni de zile am fost uimiţi de faptul că nu o găsiserăm mai devreme şi singura explicaţie pe care am putut-o concepe a fost viaţa atât de retrasă pe care doamna respectivă o ducea, însă pentru noi a fost o revelaţie faptul că a putut duce o viaţă atât de retrasă în ultima jumătate a secolului nouăsprezece - era ziarelor, a telegramelor, a fotografiilor şi a interviurilor. Şi nici nu s-a străduit să nu fie remarcată: nu se ascunsese în vreun loc uitat de lume, ci se stabilise cu îndrăzneală într-un oraş în care totul era la vedere. Singurul secret al siguranţei ei, de care ne-am putut da seama, era faptul că Veneţia găzduia multe atracţii mult mai mari decât ea. Şi a mai fost şi norocul, ca de exemplu faptul că doamna Prest nu mi-a vorbit niciodată despre ea, deşi petrecusem trei săptămâni în Veneţia - chiar sub nasul ei, cum s-ar pune - cu cinci ani înainte ca doamna Prest să-mi menţioneze numele Bordereau, de parcă ar fi uitat complet de existenţa ei. Desigur, doamna Prest nu avea responsabilităţile unui editor, aşa cum era cazul meu. Să spunem că bătrâna doamnă ne scăpase atâta timp pentru că trăia în străinătate nu constituia o explicaţie, căci cercetările noastre ne purtaseră (nu doar prin intermediul corespondenţei, ci şi personal) în Franţa, Italia, Germania, ţări în care, fără a pune la socoteală lunga sa şedere în Anglia, Aspern îşi petrecuse mulţi din prea puţinii ani ai carierei sale. Ne bucura însă gândul că în toate articolele noastre (şi există unele persoane care consideră că am exagerat cu ele) am atins discret şi în trecere legătura lui Aspern cu doamna Bordereau. în mod ciudat, chiar dacă am fi avut la dispoziţie materialul necesar (şi de multe ori ne-am întrebat ce s-a întâmplat cu scrisorile celor doi), legătura celor doi ar fi fost un

episod al vieţii poetului destul de dificil de tratat.
Gondola se opri, vechiul palat se afla în faţa noastră; era o locuinţă cu clasă, care, chiar şi în starea de degradare în care se afla, îşi purta cu demnitate denumirea de palat.
- Cât de încântător! Este gri cu roz! exclamă însoţitoarea mea; iar aceasta este cea mai cuprinzătoare descriere a palatului.
Nu era o clădire foarte veche, avea doar două sau trei secole; şi nu inspira atât un aer de ruină cât unul de descurajare tăcută, de parcă ar fi dus dorul vremurilor apuse. Avea o faţadă largă, cu un balcon de piatră de la un capăt la altul al etajului
151
principal al palatului, numit *plano nobile,* o faţadă destul de frumoasă din punct de vedere arhitectural, cu multe coloane şi arcade; iar tencuiala de ghips cu care fusese ornată acum mult timp, în intervalele dintre arcade şi pilaştri, avea o culoare trandafirie în lumina după-amiezii de aprilie. Se deschidea spre un canal curat, melancolic şi nefrecventat, care avea câte un trotuar îngust pe fiecare parte.
- Nu are un fronton din cărămizi, spuse doamna Prest, dar colţul acesta îmi pare mai mult olandez decât italian, seamănă mai mult cu Amsterdam decât cu Veneţia. Este exagerat de curat, din motive necunoscute, şi deşi te poţi plimba pe jos pe aici, nimeni nu se gândeşte să facă asta. Are aerul unei duminici protestante. Poate că oamenilor le este teamă de cele două doamne Bordereau. îndrăznesc să spun că au reputaţia unor vrăjitoare.
Am uitat ce răspuns i-am dat - eram prins de alte două gânduri. Primul gând care-mi trecea prin minte era acela că dacă bătrâna doamnă locuia într-o casă atât de mare şi impunătoare nu era posibil să se afle într-o situaţie financiară precară, şi deci nu ar fi tentată să închirieze câteva camere. I-am împărtăşit această idee doamnei Prest, care mi-a dat un răspuns foarte logic:
- Dacă nu ar locui într-o casă mare, atunci cum ar putea avea destule camere pentru a le închiria? Dacă nu ar locui într-o astfel de casă atunci nu ai avea nici un pretext pentru a o cunoaşte, în plus, o casă mare în acest loc, şi mai ales în acest cartier retras, nu dovedeşte nimic: este perfect compatibil cu o stare financiară precară. Vechile palate părăginite, mai ales dacă le cauţi, pot fi închiriate pentru cinci şilingi pe an. Iar în ceea ce priveşte oamenii care locuiesc în ele - nu, până când nu vei fi explorat societatea Veneţiei la fel de mult timp ca şi mine, nu-ţi poţi face nici o idee referitoare la sărăcia lor. Trăiesc de pe o zi pe alta, căci nu au nici un venit din care să trăiască.
Celălalt gând care-mi trecea prin minte era legat de un perete înalt şi gol, care părea că închide un petic de pământ aflat pe o parte a casei. Am spus că zidul era gol, dar era plin cu pete care ar fi mulţumit un pictor, crăpături reparate, bucăţi de tencuială, cărămizi ieşite care se coloraseră în roz, cu timpul, şi câ-l52
ţiva copaci subţiri, sprijiniţi pe nişte suporturi şubrede, se vedeau peste marginea lui. Locul era o grădină, care se pare că aparţinea casei. Mi-am dat seama, brusc, că dacă aparţinea casei, îmi găsisem pretextul.
Am rămas privind la toate acestea, împreună cu doamna Prest (totul fiind acoperit cu strălucirea de aur a Veneţiei), de la umbra copertinei gondolei noastre, iar ea mă întrebă dacă aveam de gând să intru atunci, iar ea mă va aştepta, sau să venim altă dată. La început nu m-am putut decide - fără îndoială era o dovadă de slăbiciune din partea mea. încă mai vroiam să cred că voi obţine o cameră de închiriat acolo, şi mă temeam de un eşec, căci aş fi rămas, după cum i-am împărtăşit şi însoţitoarei mele, fără nici o altă săgeată pentru arcul meu, fără nici o altă opţiune.
- De ce ai rămâne fără nimic? mă întrebă ea, în timp ce stăteam acolo, ezitând şi gândindu-mă ce să fac, şi mai dorea să ştie de ce, chiar şi acum sau înainte de a mă gândi să devin chiriaş al acelei case (lucru ce ar putea fi extrem de incomod, până la urmă, chiar dacă îmi reuşea) nu găseam curajul de a le oferi, pur şi simplu, o sumă de bani. Astfel aş putea obţine scrisorile fără să petrec nişte nopţi grele.
- Dragă doamnă, am exclamat eu, scuzaţi-mi tonul iritat cu care vă sugerez că aţi uitat chiar faptul (pe care cu siguranţă vi l-am pomenit) care m-a împins să profit de ingeniozitatea dumneavoastră. Bătrâna doamnă nici măcar nu vorbeşte despre acele scrisori; sunt nişte lucruri personale, de natură delicată şi intimă, iar ea nu are nişte vederi moderne, Dumnezeu s-o binecuvânteze! Dacă aş menţiona ceva despre acele scrisori, încă de la început, cu siguranţă că aş strica totul. Pot ajunge la acele scrisori doar dacă o prind cu garda jos, iar asta pot s-o reuşesc doar prin insinuări diplomatice. Ipocrizia şi duplicitatea constituie singura mea şansă, îmi pare rău de asta, dar de dragul lui Jeffrey Aspern aş face chiar mai multe. Mai întâi, trebuie să iau ceaiul cu ea; abia apoi, să atac problema principală.
Şi i-am povestit ce păţise Jonh Cumnor când îi scrisese doamne Bordereau. Prima lui scrisoare nici măcar nu a fost luată în seamă, iar la a doua i se răspunsese foarte dur, în şase rânduri, scrise de nepoată. Doamna Bordereau îi ceruse să-i
153
scrie că nu-şi putea da seama ce încearcă să obţină Cumnor, deranjându-le. Ele nu aveau nici una dintre scrisorile domnului Aspern, iar dacă le-ar fi avut nici nu se gândeau să le arate cuiva, indiferent pentru ce motiv. Nu ştia

despre ce vorbește domnul Cumnor şi îl implora să o lase în pace.
Eu în mod cert nu doream să fiu întâmpinat astfel.
- Ei bine, spuse provocator doamna Prest, după un moment, poate că până la urmă chiar nu au nici una din scrisorile sale. Dacă neagă cu atâta tărie că le-ar avea, cum poţi fi sigur că nu este aşa?
- John Cumnor este sigur, şi mi-ar lua prea mult timp să vă spun de ce este convins de asta, sau cum a ajuns să creadă cu atâta tărie - cu destulă tărie încât să se împotrivească minciunilor, perfect de înţeles, ale bătrânei doamne - că ea are scrisorile, în afară de asta, consideră că scrisoarea nepoatei este o dovadă implicită în acest sens.
- O dovadă implicită?
- Faptul că ea s-a referit în scrisoare la el numindu-l domnul Aspern.
- Nu văd ce ar dovedi asta.
- Dovedește familiaritate, iar familiaritatea implică posesia unor suveniruri, unor relicve. Nu vă pot spune cât de mult mă atinge acel „domnul" - cum închide golul timpului şi îl aduce pe eroul nostru aproape de mine - şi ce impuls îi dă dorinţei mele de a o vedea pe Juliana. Dumneavoastră doar nu spuneţi „domnul" Shakespeare când vă referiţi la acesta.
- Dar credeţi că aş face-o dacă aş avea o casetă plină cu scrisorile lui?
- Da, dacă el v-ar fi fost iubit şi cineva ar fi dorit acele scrisori!
Şi am adăugat că John Cumnor era atât de convins, cu atât mai convins de tonul doamnei Bordereau, încât ar fi venit el însuşi în Veneţia pentru această afacere dacă nu ar fi fost greu să ascundă faptul că el era persoana care le scrisese, lucru pe care bătrânele doamne cu siguranţă că l-ar fi suspectat în ciuda disimulării şi a unui nume schimbat, în cazul în care ele l-ar fi întrebat direct dacă nu el era cel care le scrisese, ar fi fost prea jenant pentru el să mintă; în timp ce eu am fost destul de norocos încât 154
să nu am această problemă. Nu aveam nici o legătură cu corespondenţa lor, şi puteam spune asta fără să mint.
- Dar va trebui să vă schimbaţi numele, spuse doamna Prest. Juliana este ruptă de lume atât cât este posibil să trăiești rupt de lume, dar, cu toate acestea, probabil că a auzit despre editorii domnului Aspern; probabil că are materialele pe care le-aţi publicat.
- M-am gândit şi la asta, am răspuns eu; şi am scos din portofel o carte de vizită, inscripţionată cu un nume ce nu era al meu.
- Eşti foarte extravagant, spuse însoţitoarea mea.
- Aşa pare mai veridică.
- în mod cert, eşti pregătit să ajungi departe! Dar va fi o situaţie dificilă în ceea ce privește corespondenţa dumitale; nu o vei primi sub acest nume.
- Bancherul meu va primi scrisorile, iar eu voi trece pe la el în fiecare zi pentru a le ridica. Astfel voi face şi câte o mică plimbare.
- Te vei baza doar pe acea plimbare? întrebă doamna Prest. Nu vei veni să mă vizitezi şi pe mine?
- Oh, dumneavoastră veţi pleca din Veneţia pe perioada verii, cu mult înainte de a apărea rezultatele. Sunt pregătit să mă perpelesc aici toată vara - poate şi după, veţi spune dumneavoastră! între timp, John Cumnor mă va bombarda cu scrisori adresate pe numele meu fals, în care îmi va spune să am grijă de *padrona.*
- Dacă va vedea acele scrisori, este posibil să-i recunoască scrisul, îmi sugeră însoţitoarea mea.
- Pe plic poate scrie puţin altfel, astfel încât să nu semene cu scrisul lui.
- Ei bine, faceţi o pereche pe cinste! Nu te-ai gândit că ele ar putea totuşi să suspecteze că dumneata eşti emisarul lui, chiar dacă vei putea spune că nu eşti John Cumnor?
- Bineînţeles că da, şi nu văd decât un mod de a contracara acest lucru.
- Şi care ar fi acela? Am ezitat un moment.
- Să fac dragoste cu nepoata.
- Ah, spuse doamna Prest, aşteaptă până o vei vedea!
155

II

- Trebuie să lucrez grădina - trebuie să lucrez grădina, mi-am spus cinci minute mai târziu, pe când urcam scările spre lunga sală întunecată de la etaj, unde podeaua goală, mozaicată, strălucea vag în lumina care intra printr-o crăpătură din obloanele închise. Casa era impresionantă, dar avea un aer rece şi prudent. Doamna Prest plecase în gondola sa, dându-mi întâlnire peste o jumătate de oră, pe treptele unui canal învecinat; iar eu, după ce am tras de firul ruginit al clopoţelului de la uşă am fost primit în casă de către camerista roşcată şi cu pielea albă, care era foarte tânără şi frumuşică şi purta saboţi de lemn şi un şal ca un capişon. Nu se mulţumise să deschidă uşa de sus, în modul obişnuit, printr-un mecanism scârţâitor, deşi se uitase la mine printr-o fereastră de la etaj, adresându-mi inevitabila întrebare de „cine este", care în Italia precede actul ospitalier. Ca fapt divers, eram iritat de această supravieţuire a manierelor medievale, deşi, plăcându-mi lucrurile vechi, presupun că ar fi trebuit să-mi placă şi acest lucru; însă eram atât de hotărât să mă fac plăcut, încât am scos din buzunar falsa mea carte de

vizită şi am întins-o spre ea, zâmbind, de parcă ar fi fost un semn magic. Şi chiar a avut efectul unui semn magic căci, după cum am spus, a adus-o pe cameristă până la parter. Am rugat-o să-i înmâneze stăpânei sale cartea mea de vizită, după ce mai întâi am scris în italiană cuvintele „Aţi fi atât de amabilă încât să-i acordaţi câteva momente unui domn american?" Micuţa cameristă nu era ostilă, şi m-am gândit că poate şi acesta era un câştig. Fata se înroşi în obraji, zâmbi, arătând şi speriată şi încântată. Mi-am putut da seama că sosirea mea acolo era ceva neobişnuit, că vizitele în acea casă erau rare, şi că ea era o persoană căreia i-ar fi plăcut să servească într-un loc mai plin de viaţă. Când a închis uşa grea în spatele meu, m-am simţit de parcă aş fi cucerit deja pe jumătate citadela. Fata a tropăit de-a lungul holului umed, din piatră, de la parter şi eu am urmat-o în sus pe scările tot din piatră fără să fi fost invitat. Cred că ea dorise să aştept în holul de jos, dar eu nu voiam să fac asta, şi astfel m-am postat în sala de la etaj. Ea a dispărut la capătul îndepărtat al sălii, într-o zonă întunecată spre care am privit cu inima bubuind în piept, aşa cum mi se întâmplă şi în 156
cabinetul unui dentist. Sala era impunătoare şi întunecată, dar întregul ei farmec era dat de forma nobilă şi de uşile superb sculptate - înalte precum uşile palatelor - care, dând în diverse camere, se repetau pe fiecare parte a sălii, la intervale egale. Erau împodobite cu blazoane a căror culoare se învechise şi se mai ştersese, iar în spaţiile dintre ele stăteau agăţate tablouri, care nu-mi păreau prea frumoase, în rame deteriorate. Cu excepţia câtorva scaune cu şezutul din paie şi cu spătarele la perete, sala măreaţă şi întunecată nu mai conţinea nimic altceva care să contribuie la efectul general, în mod evident, era folosită doar ca hol de trecere, şi chiar şi în acest scop era puţin utilizată. Pot să spun că până când uşa prin care dispăruse camerista s-a deschis din nou, ochii mei se obişnuiseră deja cu lipsa luminii.
Când mă gândisem mai devreme că ar trebui să cultiv grădina de sub geamurile sălii, nu voisem să spun că voi lucra pământul eu însumi, dar doamna care se îndrepta acum spre mine, de-a lungul podelei tari şi strălucitoare a holului, exact asta a presupus din modul în care, pe când mergeam în întâmpinarea sa, am exclamat, având grijă să vorbesc în italiană:
- Grădina, grădina, faceţi-mi plăcerea de-a îmi spune că vă aparţine!
Doamna s-a oprit, privindu-mă cu uimire, şi apoi mi-a răspuns în engleză, cu răceală şi tristeţe:
- Nimic din ce vedeţi nu-mi aparţine.
- Oh, sunteţi englezoaică, ce încântător! am remarcat eu plin de ingeniozitate. Dar cu siguranţă că grădina aparţine acestei case?
- Da, dar casa nu-mi aparţine mie.
Era o persoană înaltă, subţire şi palidă, îmbrăcată cu o rochie mohorâtă şi vorbind cu un uşor accent. Nu m-a invitat să iau loc, exact la fel cum, cu ani în urmă (dacă ea era nepoata), nu o invitase să ia loc nici pe doamna Prest, şi am rămas faţă în faţă în sala pustie.
- Ei bine, atunci sunteţi amabilă să-mi spuneţi cu cine ar trebui să stau de vorbă? Mi-e teamă că mă veţi crede oribil de inoportun, dar ştiţi, trebuie să am o grădină - pe onoarea mea, chiar trebuie!
Chipul ei nu era unul tânăr, dar era simplu; tenul ei era lipsit de prospeţime, dar avea o expresie blândă. Avea ochi mari,
157
lipsiţi de strălucire, un păr bogat şi drept şi mâini fine, cu degete lungi care - probabil - nu erau curate. Şi-a încleştat mâinile aproape convulsiv, şi cu o privire confuză şi alarmată, a strigat:
- Oh, vă rugăm, nu ne luaţi grădina, ne place foarte mult!
- Atunci, dumneavoastră vă folosiţi de ea?
- Oh, da. Dacă nu ar fi fost grădina, nu ştiu ce ne-am fi făcut! Şi zâmbi timid, melancolic.
- Nu-i aşa că este un lux? Pentru că voi sta în Veneţia câteva săptămâni, probabil chiar toată vara, şi având ceva muncă literară de făcut, ceva de citit, ceva de scris, de asta va trebui să stau destul de mult la aer - de-asta am simţit că o grădină ar fi indispensabilă. Fac apel la propria dumneavoastră experienţă, am continuat, zâmbind. Şi acum, pot să vă văd grădina?
- Nu ştiu, nu înţeleg, murmură sărmana femeie, rămânând înmărmurită acolo şi plimbându-şi privirea stânjenită pe chipul meu.
- Vreau să spun, să o văd doar de la una din aceste ferestre mari, aşa cum aveţi dumneavoastră aici, dacă îmi veţi permite să deschid obloanele.
Şi am pornit spre spatele casei. Când am ajuns la jumătatea drumului, m-am oprit şi am aşteptat, de parcă eram convins că ea mă va însoţi. Din necesitate am fost foarte direct, dar m-am străduit să-i las impresia unei politeţi deosebite, în acelaşi timp.
- Am vizitat multe case în Veneţia, dar mi-a fost imposibil să găsesc una cu grădină. Evident că într-un loc precum Veneţia, grădinile sunt rare. Este absurd, dacă vreţi, pentru un bărbat, dar nu pot trăi fără flori.
- în această grădină nu sunt flori.
Femeia se apropie de mine ca şi când, deşi nu avea încredere în mine, o trăgeam printr-o legătură invizibilă. Am pornit mai departe, iar ea a continuat, în timp ce mă urma:
- Avem doar câteva flori, dar sunt foarte comune. Costă prea mult cultivarea lor; şi mai trebuie să ai şi un grădinar care să se ocupe de ele.

- Şi de ce nu aş fi eu acel grădinar? am întrebat. Aş lucra fără să cer salariu, sau şi mai bine, aş angaja un grădinar. Veţi avea cele mai frumose flori din Veneţia.
158
l
La aceste cuvinte ea protestă cu un mic oftat straniu, care ar fi putut exprima şi extaz faţă de oportunitatea pe care o reprezentam. Apoi ea spuse:
- Dar nu vă cunoaştem - nu vă cunoaştem deloc.
- Mă cunoaşteţi tot atât cât vă cunosc şi eu pe dumneavoastră, şi chiar mai mult, căci dumneavoastră îmi cunoaşteţi numele. Iar dacă sunteţi englezoaică, atunci aproape că vă sunt compatriot.
- Dar noi nu suntem englezoaice, spuse însoţitoarea mea, privindu-mă neajutorată în timp ce eu deschideam obloanele uneia dintre ferestrele largi şi înalte.
- Vorbiţi engleza atât de bine, totuşi: pot întreba de unde j sunteţi? Văzută de sus, grădina era în mod cert lăsată în paragină; dar dintr-o privire mi-am dat seama că s-ar fi putut scoate o grădină superbă din acel loc.
Femeia nu mai spuse nimic, stătea pierdută, privindu-mă, iar eu am exclamat:
- Doar nu vreţi să spuneţi că sunteţi americancă, din întâmplare?
- Nu ştiu; dar am fost.
- Aţi fost? Doar nu v-aţi schimbat naţionalitatea?
- S-a întâmplat cu mult timp în urmă - acum nu mai suntem nimic.
- Locuiţi aici chiar de atât de mult timp? Ei bine, nu mă mir de asta; este o casă superbă. Presupun că folosiţi cu toţii grădina, am continuat eu, dar vă asigur că nu vă voi sta în drum. Voi fi foarte tăcut şi voi sta într-un colţ.
- O folosim cu toţii? repetă ea după mine, vag, fără a se apropia de fereastră şi privind spre picioarele mele. Părea să creadă că sunt capabil să o arunc pe fereastră.
- Vreau să spun toată familia dumneavoastră.
- Mai este doar o singură persoană în afară de mine, iar ea este foarte în vârstă şi nu coboară niciodată în grădină.
- Mai este doar o singură persoană în afară de dumneavoastră în toată casa asta mare! M-am prefăcut a fi nu doar amuzat, ci şi uşor scandalizat. Draga mea doamnă, atunci înseamnă că
)| aveţi destul loc pe care nu-l ocupaţi!
- Pe care nu-l ocupăm? repetă ea la fel de uimită ca şi mai devreme.
159
- Ei bine, doar nu locuiţi (două femei liniştite - şi văd că sunteţi liniştită) în cincizeci de camere! Apoi, cu o explozie de speranţă şi veselie, am întrebat: Nu mi-aţi putea închiria mie două sau trei camere? Ar fi extraordinar!
Nu atinsesem încă nota care să-mi ajute în scopul meu, dar nu este nevoie să reproduc întreaga şaradă pe care am ju-cat-o. Am încheiat prin a o face pe interlocutoarea mea să creadă că eram o persoană onorabilă, deşi, desigur, nici măcar nu am încercat să o conving că nu eram excentric. Am repetat faptul că aveam nişte studii de făcut; că doream linişte; că mă încânta grădina şi că în van căutase una în tot oraşul şi că mă angajam ca, în mai puţin de o lună, întreaga casă veche să fie inundată de flori.
Cred că florile au fost cele care mi-au câştigat cazul, până la urmă, căci mai târziu am aflat că domnişoarei Tina (căci acesta era numele acelei timide fete bătrâne, destul de nepotrivit cu ea) îi plăceau foarte mult florile. Când spun că mi-am câştigat cazul, mă refer la faptul că, înainte de a pleca de acolo, ea mi-a promis că va vorbi cu mătuşa ei. Am întrebat cine era mătuşa ei şi mi-a răspuns:
- Ei bine, este domnişoara Bordereau! Avea un aer surprins, de parcă s-ar fi aşteptat ca eu să ştiu.
Astfel de contradicţii ale Tinei Bordereau contribuiseră, după cum am observat eu mai târziu, la renumele ei de persoană ciudată şi tulburătoare. Era alegerea celor două doamne de a trăi astfel încât lumea să nu le atingă şi, cu toate acestea, nu acceptaseră ideea că, în consecinţă, lumea nu auzise de ele. în orice caz, în Tina susceptibilitatea faţă de contactele umane nu se stinsese încă, şi mi-am dat seama că ar fi existat un contact limitat dacă eu ajungeam să locuiesc în acea casă.
- Nu am mai făcut niciodată de felul acesta; nu am mai avut niciodată un chiriaş. Măcar atât a dorit să-mi spună. Suntem foarte sărace, trăim extrem de greu. Camerele sunt destul de goale - după cum v-aţi putut da şi dumneavoastră seama. Aproape că nu au nici un fel de mobilă în ele. Nu îmi dau seama cum veţi dormi; cum veţi mânca.
- Cu permisiunea dumneavoastră, aş putea aduce, cu uşurinţă, un pat şi câteva mese şi scaune. Aşa se fac lucrurile şi este o chestiune doar de o oră sau două. Cunosc un tip de la care pot 160
închiria pentru câteva luni tot ceea ce îmi trebuie, pentru un fleac, iar gondolierul meu poate aduce toate aceste lucruri cu gondola. In mod cert, în această casă mare, mai aveţi şi o a doua bucătărie şi servitorul meu, care este un tip deosebit de îndemânatic (acest personaj era o născocire de moment) îmi poate găti cu uşurinţă ceva în cea

de-a doua bucătărie. Gusturile şi obiceiurile mele sunt dintre cele simple! Şi am îndrăzni să adaug că, dacă erau atât de sărace, cu atât mai mult era bine să închirieze nişte camere. Nu erau pricepute la afaceri - nu mai auzisem niciodată ca o asemenea locuinţă să rămână nefolosită.
Mi-am dat seama imediat că bunei doamne nu i se mai vorbise niciodată astfel, cu acel fel de fermitate spirituala, care nu excludea simpatia, ci, dimpotrivă, se baza pe aceasta. Mi-ar fi putut spune cu uşurinţă că simpatia mea era impertinentă, dar, din fericire, nu i-a venit un astfel de gând. Am plecat lăsând-o cu ideea că se va gândi la propunerile mele, împreună cu mătuşa ei, şi i-am spus că voi veni a doua zi pentru a afla decizia lor.
- Mătuşa va refuza, va considera toată această treabă ca fiind de o moralitate foarte îndoielnică! spuse doamna Prest, la scurt timp după respectiva discuţie, pe când eu luam loc din nou în gondola ei.
îmi vârâse în cap ideea de a închiria o cameră acolo şi acum (atât de puţin te poţi baza pe femei) părea să o considere fără sorţi de izbândă. Pesimismul ei mă provocă şi m-am prefăcut că am totuşi speranţe de reuşită; am mers atât de departe încât am spus că am presentimentul unui succes. La aceste cuvinte, doamna Prest izbucni:
- Oh, îmi dau seama cum gândeşti! Crezi că ai făcut o impresie atât de bună, într-un sfert de oră, încât abia aşteaptă să te întorci şi să o convingi şi pe bătrână. Dacă reuşeşti acest lucru, îl vei considera un triumf.
Chiar consideram că este un triumf, dar numai din punctul de vedere al editorului, nu din punctul de vedere al bărbatului, care nu avea obişnuinţa cuceririlor personale. Când m-am dus acolo în ziua următoare, micuţa cameristă m-a condus direct în sala cea mare (care se deschidea în faţa mea fiind mai luminată acum, lucru pe care l-am interpretat ca un semn de bun augur) şi apoi în apartamentul din care ieşise cea care îmi primise
161
vizita cu o zi în urmă. Era un salon mare şi paraginii, cu un frumos tavan pictat şi cu o siluetă ciudată stând la una dintre ferestre. Am început să simt destul de acut că, în timp ce uşa camerei se închidea în urma mea, mă aflam faţă în faţă cu Juliana unora dintre cele mai superbe şi renumite versuri ale lui Aspern. După un timp m-am obişnuit cu prezenţa ei, deşi nu total; dar în timp ce ea stătea acolo, în faţa mea, inima îmi bătea cu atâta putere de parcă asistam chiar la miracolul învierii. Prezenţa ei părea cumva să o conţină şi pe a lui, şi în acel prim moment în care am văzut-o, m-am simţit mai aproape de el decât oricând. Da, îmi amintesc fiecare emoţie pe care am simţit-o, în ordinea în care le-am simţit, chiar şi un mic tremur ciudat care m-a cuprins când am observat că nepoata nu era prezentă. Cu ea, în ziua precedentă, devenisem destul de familiar, dar aproape că îmi depăşea resursele de curaj să fiu lăsat singur cu o teribilă relicvă precum mătuşa ei (indiferent cât de mult îmi dorisem să o întâlnesc). Era prea ciudată, o persoană pur şi simplu reînviată. Apoi am fost evaluat, lăsându-mi impresia că nu eram chiar faţă în faţă, căci ea purta o voaletă cu un voal oribil, verzui, care îi servea drept mască. Pentru un moment am crezut că şi-l pusese înadins, astfel ca din spatele lui să poată vedea fără ca ea să fie văzută la rândul său. în acelaşi timp îmi sporea impresia că din spatele vălului pândea un înfiorător cap de mort. Divina Juliana pe post de craniu rânjind -viziunea acesta mi-a persistat în minte câteva momente. Apoi am realizat că, într-adevăr, era extrem de bătrână - atât de bătrână încât moartea o putea atinge cu aripa ei în orice moment, înainte ca eu să obţin de la ea ceea ce doream. Următorul gând a venit ca o corectare a celui anterior; a aruncat o lumină nouă asupra situaţiei. Ar putea muri săptămâna viitoare, ar putea muri chiar şi mâine - atunci aş putea pune mâna pe scrisorile ei. între timp, însă, ea doar stătea acolo, fără să vorbească şi fără să se mişte. Era foarte mică şi zbârcită, adusă de spate şi cu mâinile odihnindu-i-se în poală. Era îmbrăcată în negru, iar capul îi era înfăşurat într-o bucată de dantelă veche, neagră, nelăsând la vedere nici un fir de păr.
Cum emoţia m-a făcut să rămân tăcut, vorbi ea prima, iar remarca pe care a făcut-o a fost cea mai neaşteptată. 162

III

- Desigur că este foarte departe de centrul oraşului, dar mi-[' cui canal este foarte *comme ilfaut.*
- Este cel mai frumos colţ din Veneţia şi nu îmi pot ima-[gina altceva mai încântător, am replicat rapid.
Vocea bătrânei doamne era foarte subţire şi slabă, dar avea i un ton agreabil şi cultivat, şi era ceva uimitor în gândul că acel \ ton pe care-l auzeam eu acum îl ascultase şi Jeffrey Aspern.
- Vă rog să luaţi loc acolo. Aud foarte bine, spuse ea încet, [de parcă eu aş fi ţipat la ea; iar scaunul pe care mi l-a indicat se ! afla la o oarecare distanţă.
Am luat loc, spunându-i că eram conştient de faptul că de-î ranjam, că nu am fost prezentaţi adecvat şi că nu-mi rămânea decât fac apel la indulgenţa sa. Poate că cealaltă doamnă, cea l pe care am avut onoarea de a o vedea cu o zi în urmă, i-a expli-L cat cât de interesat eram de grădină. Grădina era practic moti-[vul care-mi dăduse curajul să le deranjez atât de mult. I-am l spus că mă îndrăgostisem de întreaga locuinţă (ea fiind atât de | obişnuită cu locul, încât probabil nu realiza ce impresie făcea j unui străin), şi că era într-adevăr cazul să risc. Amabilitatea ei ij de a mă primi era cumva un semn că nu am fost extrem de de-j, plasat în acţiunile mele? M-ar bucura foarte mult să aflu că aşa *'l* este. I-am dat cuvântul de onoare că eram un bărbat respecta-«bil, o persoană inofensivă şi că aş fi fost un chiriaş de care nici 5 nu şi-ar fi dat seamă că există. M-aş conforma oricăror reguli, f oricăror restricţii dacă mi-ar permite doar să mă bucur de gră-Jdină. Mai mult chiar, i-am spus că aş fi fost încântat să-i aduc } scrisori de recomandare, garanţii dintre cele mai solide şi în Ve-|neţia şi în Anglia, precum şi

în America.
M-a ascultat stând perfect nemişcată şi am simţit că mă pn-\ veste cu mare atenţie, deşi îi puteam vedea doar partea inferioară l a chipului decolorat şi zbârcit. Deşi faţa ei îmbătrânise, avea o de-i licateţe care odată în mod sigur fusese extraordinară. Cred că fu-| şese blondă şi cu un ten superb, în tinereţe. Rămase tăcută încă i un moment după ce am încheiat ce aveam de spus, apoi întrebă:
- Dacă vă plac atât de mult grădinile, de ce nu vă duceţi Saltundeva în Italia, unde sunt atât de multe grădini, mult mai f frumoase decât a noastră?
163
- Oh, este vorba de combinaţia de aici! am răspuns, zâmbind; şi apoi am continuat, ca şi cum ar fi fost vorba de un capriciu: Este ideea de grădină în mijlocul mării.
- Dar nu se află în mijlocul mării; de acolo nu se vede apa., Am privit-o un moment, întrebându-mă dacă nu cumva încearcă să mă acuze de minciună.
- Nu se vede apa? Dar, dragă doamnă, pot veni până la poarta grădinii, chiar în gondola mea.
t
Păru inconsecventă, pentru că răspunse vag: >,
- Da, dumneavoastră aveţi o barcă, eu nu am nici una; au trecut mulţi ani de când nu m-am mai plimbat cu o gondolă.' Murmură aceste cuvinte de parcă gondolele erau un lucru înde-f părtat şi ciudat, despre care ştia doar din auzite.
- Daţi-mi voie să vă asigur de plăcerea cu care o voi pune la dispoziţia dumneavoastră pe a mea! am exclamat eu.
Totuşi, imediat ce am rostit cuvintele, mi-am dat seama că erau de un gust îndoielnic şi că m-ar fi putut face să par prea nerăbdător, îndemnat-de motive ascunse. Dar bătrâna doamnă rămase de nepătruns, iar atitudinea ei mă deranja prin faptul că-mi părea să aibă o imagine mai completă asupra mea, decât aveam eu asupra ei. Nu mi-a mulţumit deloc pentru oferta (mea destul de extravagantă, dar mi-a spus că doamna pe care o întâlnisem cu o zi înainte era nepoata sa; şi că va veni şi ea' în curând. O rugase să întârzie puţin, dinadins, pentru că do» | rea să se întâlnească ea singură cu mine, mai întâi. Apoi tăcu[1] din nou, iar eu m-am întrebat ce va urma dacă ea considerase necesar să se întâlnească singură cu mine; sau dacă să mă aventurez în a-i face câteva complimente la adresa nepoatei ei. Am mers atât de departe încât i-am spus că aş fi încântat să o văd din nou: căci se purtase atât de curtenitor cu mine, luând în considerare cât de ciudat trebuie să-i fi părut eu cu cere-^> rea mea - lucruri ce atraseră din partea domnişoarei Bordereauf un alt discurs straniu: l
- Este foarte manierată; eu am crescut-o! î Eram pe punctul de a-i spune că acest fapt explica graţia nepoatei sale, dar m-am oprit la timp, căci în momentul următor bătrâna doamnă continuă:
- Nu mă interesează cine sunteţi - nu vreau să ştiu; în ziua de azi înseamnă foarte puţin.
164
Aceasta semăna cu o frază de rămas bun, ca şi cum urma să-mi spună că pot pleca, acum după ce se distrase privind chipul unui om atât de indiscret. Astfel că am fost cu atât mai surprins când ea adăugă, cu vocea ei tremurată şi slabă:
- Puteţi închiria câte camere doriţi - dacă plătiţi destul. Am ezitat un singur moment, destul cât să mă întreb ce vroia
să spună cu această condiţie. Mai întâi m-am gândit că avea în minte o sumă foarte mare de bani; apoi mi-am dat seama că probabil ideea ei de sumă mare de bani nu corespundea cu a mea. Cred că momentul meu de gândire nu a fost atât de lung încât să diminueze promptitudinea cu care am răspuns:
- Voi plăti cu plăcere, şi în avans, desigur, oricât consideraţi că este potrivit să-mi cereţi.
- Ei bine atunci, o mie de franci pe lună, spuse ea imediat, în timp ce voalul cel verde continua să-i ascundă sentimentele.
Suma era înspăimântătoare, iar logica mea nu mă ajutase prea mult. Suma pe care o avansase era, chiar şi după standardele veneţiene, exorbitantă; existau multe palate vechi, pe canale retrase, de care mă puteam bucura pentru această sumă pentru un an. Dar atât cât îmi puteam permite eu, eram pregătit să cheltui bani, şi decizia a fost luată repede, îi voi plăti zâmbind cât mi-a cerut, dar în acest caz mă voi recompensa prin a-i lua scrisorile fără să-i dau nimic pe ele. în plus, chiar dacă ar fi cerut de cinci ori mai mult, aş fi plătit; atât de oribil mi s-ar fi părut să stau şi să mă târguiesc cu Juliana lui Aspern. Şi aşa era destul de ciudat să discut probleme financiare cu ea. Am asigu-rat-o că eram perfect de acord cu suma şi că exact a doua zi voi avea plăcerea de a-i înmâna chiria pe trei luni. A primit acest anunţ cu seninătate şi, aparent, fără să realizeze că ar fi fost normal din partea ei să mă invite să văd camerele. Chiar nu i-a trecut prin minte acest lucru, iar eu îmi doream să fie liniştită în privinţa mea. Tocmai încheiasem micul târg, când uşa se deschise şi doamna mai tânără apăru în prag. Imediat ce doamna Bordereau îşi văzu nepoata, îi strigă plină de veselie:
- Ne va da trei mii, trei mii mâine!
Domnişoara Tina rămase nemişcată, ochii ei liniştiţi întor-cându-se de la unul la altul, şi apoi întrebă, aproape fără aer:
- Vrei să spui franci?
- Franci sau dolari? mă întrebă atunci bătrâna doamnă.

165
- Am senzaţia că aţi spus franci, i-am răspuns zâmbind.
- Este foarte bine, spuse domnişoara Tina, de parcă şi-ar fi dat seama că propria ei întrebare este posibil să fi părut exagerată.
- Ce ştii tu? Tu eşti ignorantă, spuse doamna Bordereau, nu cu asprime, ci cu o răceală ciudată, moale.
- Da, în ceea ce priveşte banii! se grăbi să răspundă domnişoara Tina.
- Sunt sigur că aveţi şi dumneavoastră domenii la care vă pricepeţi, mi-am luat libertatea să spun. Cumva, era dureroasă pentru mine turnura pe care o luase conversaţia şi discuţia aceea despre chirie.
- A fost foarte bine educată în tinereţe. M-am ocupat personal de asta, spuse doamna Bordereau şi adăugă: Dar de atunci nu a mai învăţat nimic.
- Am stat întotdeauna cu tine, replică blând domnişoara Tina, evident fără intenţia de a suna ca un reproş.
- Da, şi la ce bun! spuse mătuşa ei cu mai multă forţă satirică, în mod clar vroia să spună că dacă nu ar fi stat cu ea, nepoata sa nu ar fi ajuns nicăieri. Domnişoara Tina nu înţelese substratul, dar roşi auzindu-şi trecutul dezvăluit în faţa unui străin. Doamna Bordereau continuă, adresându-mi-se:
- La ce oră veţi veni mâine cu banii?
— Cu cât mai devreme, cu atât mai bine. Dacă vă convine, voi veni la prânz.
- Eu sunt întotdeauna acasă, dar am anumite ore, spuse bătrâna doamnă, de parcă disponibilitatea ei nu trebuia luată ca un fapt.
- Vă referiţi la ore în care primiţi vizite?
- Eu nu primesc niciodată vizite. Dar ne vom vedea la prânz, când veniţi cu banii.
- Foarte bine, voi fi punctual; şi am adăugat: Pot să vă strâng mâna pentru încheierea contractului nostru?
M-am gândit că ar trebui să existe un contact cât de mic între noi care să mă facă să mă simt mai în largul meu, căci îmi dădeam seama că nu va mai exista un altul. Iar în afară de asta, deşi, în prezent, doamna Bordereau nu mai putea fi considerată atractivă şi chiar dacă atitudinea ei avea ceva care îndemna oamenii să păstreze distanţa, simţeam o dorinţă irezistibilă să ţin 166
în mâna mea, pentru un moment, mâna pe care Jeffrey Aspern o atinsese.
Pentru un moment nu răspunse nimic şi mi-am dat seama că nu aproba propunerea mea. Nu s-a retras însă, lucru la care mă aşteptam întrucâtva, dar spuse cu răceală:
- Eu aparţin unor vremuri când nu acesta era obiceiul. M-am simţit mustrat, dar am exclamat bine dispus către domnişoara Tina:
- Oh, şi dumneavoastră sunteţi la fel de potrivită pentru asta ca şi mătuşa dumneavoastră!
Şi am dat mâna cu ea în timp ce îmi răspundea puţin tulburată:
- Da, da, pentru a sublinia că totul este stabilit!
- Veţi aduce banii în aur? întrebă doamna Bordereau în timp ce eu mă îndreptam spre uşă.
Am privit-o un moment.
- Nu vă temeţi nici un pic să ţineţi o astfel de sumă în casă? Nu eram deranjat de aviditatea ei, dar eram chiar uimit de
diferenţa dintre o astfel de comoară, cum erau cei trei mii de franci, şi mijloacele atât de sărace de a o apăra.
- De cine ar trebui să mă tem în afară de dumneavoastră? întrebă ea cu severitate.
- Ei bine, am spus eu râzând, îmi voi asuma rolul de protector şi vă voi aduce aur, dacă aşa preferaţi.
- Vă mulţumesc, spuse bătrâna doamnă cu demnitate şi cu o înclinare a capului care semnifica faptul că mă puteam retrage.
Am ieşit din cameră, gândindu-mă că nu va fi uşor să o amăgesc. Pe când stăteam în sala cea mare, am observat că domnişoara Tina mă urmase şi m-am gândit că din moment ce mătuşa ei neglijase să mă invite să văd camerele, acela era scopul pentru care venise ea după mine. Dar nu sugeră nimic de felul acesta; ci rămase acolo cu un zâmbet timid şi o atitudine de tinereţe incompetentă, iresponsabilă care era aproape comică în comparaţie cu aspectul ei şters. Nu era bolnavă, ca mătuşa ei, dar mi-a lăsat impresia că ar fi chiar mai neajutorată decât aceasta, pentru că incapacitatea ei era una spirituală, ceea ce nu era şi cazul doamnei Bordereau. Am aşteptat să văd dacă se va oferi să-mi arate restul casei, dar nu m-am grăbit să o rog să
167
facă asta, căci planul meu era ca de atunci înainte să petrec cât mai mult timp în compania ei. Doar după un minut am spus:
- Am avut mai mult noroc decât m-am aşteptat. A fost foarte amabil din partea dumneaei să mă primească. Poate că dumneavoastră aţi pus o vorbă bună pentru mine.
- Ideea banilor a fost motivul, spuse domnişoara Tina.
- Şi dumneavoastră aţi fost cea care a sugerat-o?
- I-am spus doar că, poate, dumneavoastră veţi plăti destul de mult pentru a închiria camere în această casă.
- Ce v-a făcut să credeţi asta?
- I-am spus că eu cred că sunteţi bogat.
- Şi această idee de unde v-a venit?

- Nu ştiu, din modul în care vă exprimaţi.
- Oh, Doamne, va trebui să mă exprim altfel de acum înainte, am răspuns eu. îmi pare rău să vă spun, dar nu sunt bogat.
- Ei bine, spuse domnişoara Tina, cred că în Veneţia străinii, în general, de obicei plătesc foarte mult pentru ceva care până la urmă nu este ceva deosebit.
Părea că făcuse această remarcă cu intenţia de a mă linişti, pentru a-mi aminti că dacă am fost extravagant, nu eram singurul. Am mers împreună de-a lungul sălii şi, în timp ce eu îi apreciam măreţia, i-am spus că mă temeam că aceasta nu va face parte din „cartierul" meu.
- Camerele mele sunt, din întâmplare, printre cele care se deschid în aceasta?
- Nu, dacă veţi lua camerele de la etajul al doilea, spuse ea, cu un aer puţin neliniştit, de parcă ar fi fost de la sine înţeles că eu îmi cunosc locul.
- Şi presupun că dumneavoastră aţi dori să iau acele camere?
- Mătuşa mea a spus că apartamentele dumneavoastră trebuie să fie separate de ale noastre.
— în mod cert aşa ar fi cel mai bine.
Şi am ascultat-o respectuos în timp ce-mi spunea că pot alege orice camere doream din cele de la etajul al doilea, că mai exista o scară care pleca doar de la etajul la care ne aflam acum şi că pentru a ajunge de pe acea scară la grădină sau la apartamentele mele trebuia să trec prin această sală mare. Acesta era un punct în plus, neaşteptat, am prevăzut că va constitui întregul meu avantaj în relaţia cu cele două doamne. 168
Când am întrebat-o pe domnişoara Tina cum pot ajunge acum la etaj, ea îmi răspunse cu un acces al acelei sociabilităţi timide care o caracteriza:
- Cred că puteţi ajunge doar dacă va însoţesc eu.
Era evident că nu se gândise la asta înainte.
Am urcat la etajul superior şi am vizitat o lungă serie de camere goale. Cea mai bună dintre ele avea privelişte spre grădină; unele se deschideau spre laguna albastră, peste acoperişurile de ţigle ale caselor de peste drum. Toate camerele erau prăfuite şi puţin paraginile din cauza unei lungi neglijări, dar mi-am dat seama că dacă cheltuiam câteva sute de franci aş fi putut transforma trei sau patru camere într-un apartament destul de mulţumitor. Experimentul meu se dovedea costisitor, însă acum că reuşisem să intru în acea casă nu am mai permis acestor gânduri să mă tulbure. I-am pomenit însoţitoarei mele despre câteva lucruri pe care intenţionam să le aduc acolo, însă aceasta mi-a răspuns destul de precipitat că puteam face exact cum doream; părea că vrea să mă informeze că doamnele Bordereau nu erau interesate de acţiunile mele. Am ghicit că mătuşa ei o instruise să adopte acest ton, şi pot spune de acum că, mai târziu, am ajuns să fac perfect (după părerea mea) distincţia între discursurile ei şi cele pe care i le impunea bătrâna doamnă. Domnişoara Tina nu luă în seamă murdăria din camere, nu-şi ceru scuze pentru starea jalnică a camerelor şi nici nu oferi explicaţii. Mi-am spus că acesta era un semn că Juliana şi nepoata sa erau nişte persoane neîngrijite (neplăcută idee), cu un standard de viaţă italienesc scăzut, dar apoi am recunoscut faţă de mine însumi că un chiriaş care practic le forţase să-l primească nu se afla în poziţia de critic. Am privit afară prin multe ferestre, căci în camere nu exista nimic la care să priveşti, şi cu toate acestea încă îmi doream să mai zăbovesc acolo. Am întrebat-o pe însoţitoarea mea despre unele lucruri pe care le vedeam, dar ea părea că nu ştie nimic, în mod cert nu era familiarizată cu acea privelişte - parcă nu s-ar fi uitat pe acele geamuri de ani de zile - şi imediat mi-am dat seama că era prea preocupată de gândurile ei pentru a se mai putea preface că o interesează şi altceva. Brusc ea spuse - şi nu spusesem nimic care să provoace acea remarcă:
169
- Nu ştiu dacă pentru dumneavoastră are vreo importanţă, dar banii sunt pentru mine.
- Banii?
- Banii pe care îi veţi aduce.
- Ei, dar mă faceţi să-mi doresc să rămân aici doi sau trei ani. Am vorbit cât de binevoitor am putut, deşi mă călca pe nervi faptul că aceste femei care fuseseră legate de Aspern cândva aduceau mereu discuţia la probleme financiare.
- Asta ar fi foarte bine pentru mine, răspunse ea zâmbind.
- Mă puneţi într-o situaţie grea.
Ea mă privi de parcă nu înţelesese ce am vrut să spun, dar continuă:
- Ea vrea ca eu să am mai mult. Crede că va muri.
-Ah, nu curând, sper! am exclamat cu adevărată părere de rău.
Mă gândisem la posibilitatea ca ea să distrugă scrisorile în ziua în care ar fi simţit cu adevărat că sfârşitul îi este aproape. Consideram că până atunci se va agăţa de ele, mi-o imaginam citind scrisorile lui Aspem în fiecare seară sau măcar sărutându-le cu buzele sale ofilite. Aş fi dat orice să arunc măcar o privire asupra acelui spectacol..Am întrebat-o pe domnişoara Tina dacă bătrâna doamnă era grav bolnavă, şi ea mi-a răspuns că aceasta era doar foarte obosită - trăise atât de mult. Chiar aşa spusese bătrâna - îşi dorea să moară, în plus, toţi prietenii ei se stinseseră cu mult timp în urmă; ori ei ar fi trebuit să mai trăiască, ori ea ar fi trebuit să moară. Şi

acesta era un lucru pe care mătușa ei îl spunea des - nu era deloc mulţumită.
- Dar oamenii nu mor atunci când vor ei, nu-i aşa? întrebă domnişoara Tina.
Mi-am luat libertatea de a o întreba de ce banii din care trăiau amândouă nu ar fi fost destui şi în cazul în care ea ar fi rămas singură. Se gândi la această problemă dificilă pentru un moment şi apoi spuse:
- Ei bine, ştiţi, ea are grijă de mine. Crede că atunci când voi rămâne singură voi fi neajutorată şi nu voi şti să mă descurc.
- Eu presupuneam că dumneavoastră aveţi grijă de dânsa. Mă tem că este o persoană foarte mândră.
170
- Ei, dar aţi descoperit asta deja? strigă domnişoara Tina i chipul iluminat.
- Am fost închis cu dânsa în acea cameră destul timp, şi (i-a intrigat, m-a interesat extrem de mult. Nu mi-a luat mult
Isă descopăr acest fapt. Nu va avea multe să-mi spună cât voi flocui aici.
- Nu, cred că nu prea vă va vorbi, îmi confirmă însoţitoa-irea mea.
- Credeţi că mă suspectează de ceva?
Ochii plini de onestitate ai domnişoarei Tina nu-mi dădură [nici un indiciu că aş fi avut dreptate.
- Nu cred - doar v-a primit să locuiţi aici cu multă uşurinţă.
- Oh, cu uşurinţă! S-a asigurat mai întâi că nu există nici l un risc. Dar prin ce anume ar putea cineva avea un avantaj asu-I pra dânsei?
- Ar trebui să vă spun dacă aş şti, nu este aşa? Şi domni-I şoara Tina adăugă, cu un zâmbet jalnic, înainte ca eu să-i pot | răspunde: Consideraţi că avem puncte vulnerabile?
- Exact asta este ce vă întreb eu pe dumneavoastră. Nu tre-I buie decât să mi le menţionaţi pentru ca eu să le respect cu reli-I giozitate.
La aceste cuvinte, ea mă privi cu acel aer timid, candid, de curiozitate mulţumită cu care mă întâmpinase încă de la început, şi spuse:
- Nu am ce să vă spun. Suntem extrem de retrase. Nici nu-mi dau seama cum trec zilele. Nu avem nici un fel de viaţă.
- îmi place să cred că eu vă voi aduce puţină culoare în viaţă.
- Oh, dar ştim ce vrem, continuă ea. Este în regulă.
Mai erau încă multe lucruri despre care doream să o întreb: cum Dumnezeu trăiau; dacă aveau prieteni sau dacă primeau vizite, dacă aveau rude în America sau în alte ţări. Dar m-am gândit că ar fi prematur să pun astfel de întrebări; trebuia să le las pe mai târziu.
- Ei bine, s& nu fiţi şi dumneavoastră mândră, să nu vă as-cundeţi de mine.
- Oh, dar trebuie să stau cu mătuşa mea, răspunse ea fără să mă privească.
Şi brusc, fără nici un cuvânt de despărţire, ea se întoarse şi dispăru, lăsându-mă să-mi găsesc singur drumul spre parter. Eu
171
am mai rămas puţin plimbându-mă prin deşertul strălucitor al casei (căci soarele îşi trimitea razele înăuntru) şi gândindu-mă la situaţia în care mă aflam. Nici măcar micuţa cameristă nu veni să mă caute şi m-am gândit că acest comportament demonstra încredere în mine.
IV
Poate că demonstra încredere, daf cu toate acestea, şase săptămâni mai târziu, spre mijlocul lunii iunie, momentul în care doamna Prest îşi făcea călătoria anuală, nu avansasem deloc. Am fost obligat să-i mărturisesc acesteia că nu aveam nici un rezultat despre care să-i povestesc. Primul meu pas spre reuşită fusese neaşteptat de rapid, dar nu părea că va fi urmat de un al doilea. Mă aflam la o mie de mile distanţă de la a lua ceaiul cu gazdele mele - privilegiu la care - după cum i-am amintit doamnei Prest, amândoi visasem. Ea mi-a reproşat c^-mi lipseşte îndrăzneala şi eu i-am răspuns că şi pentru a fi îndrăzneţ trebuie să ai o oportunitate: îţi poţi face loc printr-o breşă, dar nu poţi dărâma un zid îngheţat. Ea mi-a replicat că breşa pe care o făcusem deja era destul de mare pentru a permite trecerea unei armate şi m-a acuzat că pierd timp preţios plângându-mă în salonul ei în loc să continui lupta. Este adevărat că m-am dus la ea în vizită foarte des, cu gândul că aceste vizite mă vor consola (căci îmi puteam exprima clar descurajarea pe care o simţeam) pentru lipsa succesului. Dar am descoperit că nu mă consola să fiu mereu certat pentru scrupulele mele, mai ales când eram atât de vigilent; şi am fost chiar destul de bucuros când prietena mea ironică şi-a închis casa pe perioada verii. Ea se aştepta să se amuze pe seama dramei legăturii mele cu doamnele Bordereau şi a fost dezamăgită când acea legătură, şi deci şi drama, nu s-au concretizat.
- Te vor duce spre ruină cele două, mai spuse ea înainte de a părăsi Veneţia, îţi vor lua toţi banii fără să-ţi arate nimic în schimb.
Eu cred că m-am ocupat de afacerea mea cu mai multă concentrare după ce doamna Prest a plecat. 172
Era un fapt că până în acel moment nu reuşisem, în afară de o scurtă ocazie, să am nici măcar un contact trecător cu ciudatele mele gazde. Excepţia a fost când le-am dus cei trei mii de franci, după cum promisesem. Atunci am găsit-o pe domnişoara Tina aşteptându-mă în sala cea mare, ea a luat banii şi astfel nu am mai văzut-o şi pe

bătrâna doamnă. Aceasta îmi promisese că mă va primi, dar se pare că nu o deranja deloc să-şi încalce acea promisiune. Banii se aflau într-o pungă din piele de căprioară, de dimensiuni destul de mari, pe care mi-o înmânase bancherul meu, şi domnişoara Tina a trebuit să o prindă cu ambele mâini atunci când i-am dat-o. A făcut acest lucru cu multă solemnitate, deşi eu am încercat să tratez toată afacerea ca pe o glumă. Ei nu-i venea să glumească, dar întrebă cu simplitate, cântărind banii în palmă:
- Nu credeţi că este prea mult?
La care am răspuns că depinde de câtă plăcere îmi vor oferi acei bani. Auzindu-mi răspunsul, se întoarse cu spatele la mine cum făcuse cu o zi înainte, murmurând pe un ton diferit de orice auzisem până atunci:
- Oh, plăcere, plăcere - nu există nici un pic de plăcere în această casă!
Apoi nu am mai văzut-o pentru mult timp, şi mă întrebam cum era posibil să nu ne întâlnim întâmplător peste zi, locuind amândoi în aceeaşi casă. In mod cert ea se ferea cu multă atenţie de aceste întâlniri întâmplătoare; şi în afară de asta, casa era atât de mare pentru doar doi oameni, încât ne puteam pierde în ea. Obişnuiam să mă uit după ea în timp ce traversam sala cea mare, plin de speranţă, dar nu am fost răsplătit nici măcar cu priveliştea trenei rochiei ei. Obişnuiam să mă întreb ce face ea săptămână după săptămână, an după an în acea casă. Nu mai întâlnisem niciodată o izolare atât de dramatică; era mai mult decât un trai retras - erau precum nişte fantome. Se părea că cele două doamne nu primeau vizite deloc şi nu aveau nici un fel de contact cu lumea. M-am gândit că nu era posibil ca cineva să vină în vizită sau ca domnişoara Tina să plece undeva fără ca eu să observ. Apoi am făcut ceva pentru care m-am detestat (gândindu-mă ca va fi doar o dată): mi-am întrebat servitorul cu privire la obiceiurile celor două şi i-am dat de înţeles că aş fi interesat de orice ar fi putut afla. Insă a aflat uimitor de
173
puţine lucruri pentru un veneţian: trebuie spus că acolo unde este un festin perpetuu sunt şi foarte puţine firimituri rămase, în alte privinţe inteligenţa lui era suficientă, dar nu atât de mare pe crezusem eu. îl ajutase pe gondolierul meu să aducă o barcă plină cu obiecte de mobilier; şi când aceste obiecte au fost cărate la etaj şi aşezate după ideile noastre, a reuşit să-mi organizeze apartamentele cu foarte multă promptitudine. A reuşit să mă facă să mă simt pe cât de confortabil se putea, în situaţia mea. M-aş fi bucurat dacă s-ar fi îndrăgostit de camerista doamnei Bordereau, sau dacă nu, măcar să se certe cu aceasta, orice ar fi putut crea destulă agitaţie, agitaţie care ar fi putut conduce la o discuţie cu cele două doamne. Consideram că domnişoara Tina era destul de sociabilă şi accesibilă, căci o văzusem de mai multe ori plecând şi venind cu diferite treburi. Dar nu am auzit nici o bârfă de la servitorul meu şi mai târziu am aflat că afecţiunea lui Pasquale era îndreptată spre cineva care-l făcea orb faţă de alte femei. Era o tânără doamnă cu chipul pudrat, cu o rochie de bumbac galbenă şi cu mult timp liber, care venea des să-l viziteze. Aceasta se ocupa, din când în când, cu făcutul mărgelelor (aceste ornamente sunt realizate în Veneţia din belşug; avea buzunarele pline cu mărgeluţe şi câteodată le găseam împrăştiate pe podeaua dormitorului meu), şi o supraveghea pe cameristă. Nu era treaba mea să mă bag în bârfele domestice, şi nu ani spus niciodată nici un cuvânt bucătăresei doamnei Bordereau.
îmi părea că bătrâna doamnă era hotărâtă să nu aibă nimic de-a face cu mine, căci nu mi-a trimis nici măcar o chitanţă pentru chiria plătită. Pentru câteva zile am tot aşteptat să se întâmple asta, apoi am renunţat, căci pierdusem destul timp întrebându-mă ce motive avea să neglijeze un lucru atât de familiar şi indispensabil, precum este o chitanţă. La început am fost tentat să-i trimit un bilet prin care să-i amintesc, dar apoi am renunţat şi la această idee (împotriva bunului meu simţ cui privirea la ce trebuia făcut în acest caz) din cauză că nu doream să stârnesc probleme, în cazul în care doamna Bordereau) mă suspecta de ceva, dacă m-aş fi comportat ca un afacerist atunci poate că ar fi renunţat la suspiciunile sale, dar am decis să nu fac astfel. Era posibil ca ea să nu fi trimis chitanţa intenţionat, ca pe o impertinenţă, o ironie vizibilă, pentru a-mi arăta 174
V cum putea să-i îndepărteze pe cei care încercau să ajungă la ea. [1] Mergând pe această variantă era mai bine să o las să vadă că .,' nu îi luam în seamă micile trucuri. De fapt, totul se reducea, , după cum am realizat mai târziu, la simplul fapt că sărmana fe-, meie încerca să sublinieze că mă bucuram de bunăvoinţa ei atât de rigidă şi limitată care mi-a fost acordată tot atât de rigid şi de limitat, îmi dăduse o parte din casa ei, iar acum nu voia să-mi dea nici măcar o bucăţică de hârtie cu numele ei trecut acolo. Daţi-mi voie să vă spun că la început nici măcar asta nu m-a făcut să mă simt nefericit, căci întregul episod chiar mă încânta. Prevăzusem că voi petrece o vară umblând după ceea ce-şi dorea cel mai mult sufletul meu, iar ideea de a pierde oportunitatea care mi se prezentase era mai gravă decât orice, în Veneţia nu puteai face afaceri dacă nu aveai răbdare, şi din moment ce adoram acel loc intrasem prea mult în spiritul acesta pentru a-mi lua măsurile necesare de asigurare. Acest spirit mi-a ţinut companie mereu şi părea că mă priveşte cu chipul nemuritor - în care strălucea tot geniul său - al marelui poet care mi-a fost iniţiator, îl invocasem şi el venise; plutea deasupra mea cea mai mare parte din timp; era de parcă fantoma sa strălucitoare se întorsese pe pământ pentru a-mi spune că privea această afacere cu tot atâta interes ca şi mine şi că împreună ar trebui să o ducem, frăţeşte, la capăt. Era de parcă mi-ar fi spus:
- Bietul de tine, poartă-te cu blândeţe cu ea; are anumite idei preconcepute, dar este ceva normal; doar dă-i timp.
Oricât de ciudat ţi s-ar părea, în 1820 era o femeie atrăgătoare, între timp nu suntem oare împreună în Veneţia, şi ce loc mai bun decât acesta pentru întâlnirea dintre doi prieteni? Vezi cum străluceşte oraşul în lumina verii care trece; cum cerul, marea, aerul înmiresmat şi marmura palatelor strălucesc şi se contopesc.
Propria mea misiune excentrică a devenit parte din povestea generală şi din gloria generală - am simţit chiar o

prietenie mistică, o fraternitate morală cu toţi cei care, în trecut, s-au aflat în slujba artei. Aceştia au trudit pentru frumuseţe, pentru consacrare; şi ce era eu să fac? Aceste elemente se regăseau în tot ceea ce scrisese Jeffrey Aspern, eu doar le readuceam la viaţă.
Zăboveam în sala cea mare, când treceam pe acolo; obişnu-{ iam să privesc - atât de mult cât consideram că este decent - uşa •

care ducea spre partea de casă a doamnei Bordereau. Oricine m-ar fi văzut ar fi presupus că încercam să arunc o vrajă asupra acelei uşi sau că desfăşuram un ciudat experiment de hipnoză, însă eu doar mă rugam să se deschidă, sau mă gândeam la comorile pe care probabil că le ascundea. Privind în urmă, mi se pare incredibil că nu m-am îndoit nici o clipă de faptul că preţioasele relicve se aflau acolo; că întotdeauna am avut un sentiment de bucurie gândindu-mă că mă aflam sub acelaşi acoperiş cu acele comori. Până la urmă acestea se aflau chiar sub nasul meu, nu-mi scăpaseră încă, iar viaţa mea parcă se continua cu viaţa ilustră care le atinsese cândva. M-am pierdut în acest sentiment de satisfacţie până în punctul în care am presupus - în extravaganţa mea tăcută - că şi domnişoara Tina se întorsese în timp, după cum obişnuiam eu să spun, citind scrisorile. Şi chiar o făcuse, blânda fată bătrână, dar nu atât de departe încât să afle despre Jeffrey Aspern, care pentru ea era doar un zvon, la fel cum era şi pentru mine. Doar locuise ani de zile împreună cu Juliana, văzuse şi mânuise scrisorile (şi deşi avea mintea slabă) anumite cunoştinţe ezoterice se impregnaseră şi în persoana ei. Căci asta reprezenta bătrâna doamnă - cunoaştere ezoterică; şi aceasta era ideea în faţa căreia tresaltă inima mea de editor. Inima chiar îmi bătea mai tare, destul de des serile, pe când mă întorceam în camera mea şi mă opream, cu o lumânare în mână, în sala cea mare. hi momente ca acelea, în nemişcarea nopţii, după agitaţia de peste zi, secretele doamnei Bordereau parcă pluteau prin casă, minunea supravieţuirii ei părând mult mai palpabilă. Acestea erau impresiile acute pe care le simţeam. De asemenea, acestea mă cuprindeau şi sub o altă formă, cu un fel de reciprocitate, în timpul orelor petrecute în grădină, privind peste marginea cărţi mele, la ferestrele închise din camerele gazdelor mele. La acele ferestre nu se observa niciodată vreun semn de viaţă; parcă de teamă să nu le văd, cele două doamne îşi petreceau zilele în întuneric, însă acest lucru îmi dovedea doar faptul că aveau ceva de ascuns; ceea ce era exact ce urmăream să demonstrez. Obloanele închise ale geamurilor lor au devenit la fel de expresive precum nişte ochi închişi în mod conştient, şi eu îmi găseam alinare la gândul că întotdeauna ele mă vedeau prin zăbrelele obloanelor, deşi mie îmi rămâneau ascunse. 176
Mi-am făcut un obicei din a petrece cât mai mult timp posibil în grădină, pentru a justifica descrierea de horticultor pasionat pe care mi-o făcusem la început. Şi nu petreceam doar timp acolo, ci (la naiba!) cheltuiam şi bani. Imediat ce mi-am aranjat camerele şi m-am putut preocupa cum se cuvine de problemă, am arătat locul unui expert şi am făcut aranjamentele necesare pentru refacerea grădinii, îmi părea rău că trebuia să fac asta, căci mie, personal, îmi plăcea mai mult cum era, cu buruienile şi cu sălbăticia ei, amestecate, cu dulcea paragină caracteristică Veneţiei. Dar trebuia să mă ţin de cuvântul dat, că voi umple casa de flori, în plus, gândisem o stratagemă, şi anume că prin intermediul florilor mi se va deschide drumul -că voi reuşi să ajung unde doream prin miresmele florilor. M-am gândit că o voi asalta pe bătrâna doamnă cu liliac - că le voi bombarda citadela cu trandafiri. Uşa lor va trebui să se deschidă în faţa presiunii unui munte de garoafe aruncat asupra ei. într-adevăr, locul fusese foarte neglijat. Abilitatea veneţienilor de a pierde vremea este foarte dezvoltată şi pentru multe zile grădinarul a putut să-şi demonstreze eforturile doar prin resturile strânse din grădină. S-au săpat foarte multe gropi şi s-a cărat pământ, şi după o vreme am devenit atât de nerăbdător încât mă gândeam să cumpăr buchetele de flori de la cea mai apropiată florărie. Dar mi-am dat sama că cele două doamne ar putea vedea prin crăpăturile obloanelor lor că acele flori au fost cumpărate, şi s-ar fi putut hotărî să considere că tot ce le-am spus au fost prostii. Aşa că m-am abţinut şi în sfârşit, deşi aşteptarea a fost lungă, am început să observ florile crescând. Acest lucru m-a încurajat şi am aşteptat liniştit până când s-au înmulţit, între timp au sosit şi au trecut zilele adevărate de vară şi, gândindu-mă la ele, par să fi fost cele mai fericite zile din viaţa mea. Aveam din ce în ce mai multă grijă să mă aflu în grădină, de câte ori nu era prea cald. Am instalat un umbrar în care am aşezat o măsuţă joasă şi un fotoliu; am dus acolo nişte cărţi şi mape cu lucrări (aveam întotdeauna ceva de scris la îndemână) şi am lucrat şi am aşteptat, am meditat şi am sperat, în timp ce orele aurii ale verii au trecut, iar plantele s-au îmbătat cu lumină şi misteriosul palat vechi a căpătat o culoare palidă, şi apoi, pe măsură ce zilele se micşorau, a început să strălucească din nou, iar hârtiile mele fremătau în briza zglobie a mării Adriatice.
177
Gândindu-mă cât de puţină satisfacţie am obţinut de pe urma aranjării grădinii, la început, este remarcabil că nu m-am plictisit şi mai mult, gândindu-mă ce ritualuri mistice ale plictiselii celebrau doamnele Bordereauîn încăperile lor întunecate; mă întrebam dacă aşa a fost întotdeauna cursul vieţii lor şi cum, în anii trecuţi, reuşiseră să evite să lege prietenie cu vecinii lor. îmi era clar că odată trebuie să fi avut şi ele alte obiceiuri sau să se fi aflat într-o altă situaţie; cândva trebuie să fi fost tinere sau, cel puţin, de vârstă mijlocie. Nu exista sfârşit pentru întrebările pe care le puteai pune despre ele, aşa cum nu exista un sfârşit pentru posibilele răspunsuri pe care le puteai găsi. Cunoscusem mulţi concetăţeni de-ai mei în Europa şi eram la curent cu obiceiurile ciudate pe care le deprindeau acolo; dar doamnele Bordereau formau o nouă tipologie de absenteism american. Era clar că denumirea de americance încetase să li se mai aplice lor - realizasem acest lucru în cele zece minute pe care le petrecusem în camera bătrânei doamne. Nu mi-am fi putut da seama de unde erau după comportamentul nici

uneia dintre ele; sau dacă renunţaseră cu mult timp în urmă la accentul şi moda locală. Nu exista nimic la ele ce s-ar fi putut recunoaşte, şi lăsând deoparte problema accentului, ar fi putut foarte bine să fie din Norvegia sau din Spania. Până la urmă, doamna Bordereau se afla în Europa de aproape trei sferturi de secol; din unele versuri adresate ei, scrise de Aspern cu ocazia celei de-a doua absenţe din America - versuri a căror datare eu şi Cumnor reuşisem să o stabilim destul de exact, după multe presupuneri - reieşea că ea era, atunci, o fată de douăzeci de ani, din cealaltă parte a oceanului, în poezia respectivă există un indiciu că el se întorsese de dragul ei. La acel moment nu cunoşteam aproape deloc situaţia ei, la fel cum nu-i cunoşteam nici originea, despre care credeam că era, după cum se spune de obicei, una modestă. Cumnor avea o teorie conform căreia ea fusese guvernantă la o familie apropiată poetului şi că, din cauza poziţiei ei, existase încă de la început ceva nepermis,< sau mai degrabă extrem de clandestin în relaţia lor. Pe de altă parte, eu urzisem o mică poveste conform căreia ea fusese fiica), unui artist, a unui pictor sau sculptor, care părăsise civilizaţia vestică la începutul secolului pentru a studia la vechile şcoli. Pentru povestea mea era esenţial faptul ca acel bărbat binevoitor să îşi 178
fi pierdut soţia, să fi fost sărac şi fără succes în munca sa şi să fi avut o a doua fiică, cu un caracter total diferit de al Julianei. De asemenea, era indispensabil ca el să fi fost însoţit în Europa de tinerele lui fiice şi să se fi stabilit acolo pentru restul vieţii sale grele şi triste. Mai exista o indicaţie conform căreia doamna Bordereau avusese, în tinereţe, un caracter capricios şi aventuros, chiar dacă generos şi fascinant, şi că viaţa ei cunoscuse nişte vicisitudini deosebite. De ce pasiuni fusese devastată, de ce suferinţe fusese pustiită, ce amintiri reţinuse pentru viitorul monoton?

Mă întrebam aceste lucruri în timp ce stăteam şi cântăream diverse teorii despre ea sub umbrarul meu, cu albinele zbârnâ-ind printre flori. Era incontestabil că, indiferent de motiv, majoritatea cititorilor unor poezii ale lui Aspern (poezii nu la fel de ambigue ca şi sonetele lui Shakespeare) consideraseră de la sine înţeles că Juliana nu rămăsese fidelă căii abrupte a renunţării. Deasupra numelui ei plutea un parfum de pasiune nesocotită, o aluzie la faptul că nu întotdeauna a fost o tânără femeie respectabilă. Era acesta un semn că cel ce-i închinase poezii o trădase, că o dăduse de gol în faţa posterităţii, după cum spunem noi în zilele noastre? Cert este însă că ar fi dificil pentru oricine să indice exact pasajul în care există o astfel de aluzie care să-i întineze renumele. Şi oare nu acest renume fusese destul pentru a rezista în timp şi pentru a fi asociat cu lucrări nemuritoare prin frumuseţea lor? Era parte din ideea mea faptul că tânăra doamnă a avut un iubit străin (şi că a existat o ruptură tragică între ei) înaintea întâlnirii sale cu Jeffrey Aspern. Credeam că trăise cu tatăl şi sora ei o viaţă boemă, ciudată, de modă veche, într-o perioadă în care esteticul era doar academic, iar pictorii care cunoşteau cele mai bune modele pentru *contadina* şi *pifferaro* purtau pălării ascuţite şi părul lung. Era o societate mai puţin pusă la punct decât cercurile literare de azi (prin ignoranţa sa în faţa superbelor şanse, oportunităţi ale unei vieţi de plăceri), cu negustori de lucruri vechi şi fragmente de olărie veche; astfel că doamna Bordereau nu pare să fi adunat sau moştenit multe obiecte importante, în camera în care o întâlnisem, nu existau antichităţi de invidiat, cu provocatoarele lor legende. Aceste lucruri, ca şi sărăcia aceea sugerată, s-au împletit întotdeauna în mod plăcut cu interesul sentimental pe care l-am avut pentru primele călătorii ale concetăţenilor mei, ca vizitatori, în 179
Europa. Când americanii călătoreau în străinătate, în 1820, exista ceva romantic, aproape eroic în acest lucru, în comparaţie cu călătoriile perpetue din prezent, când fotografiile şi alte descoperiri au anihilat surpriza. Doamna Bordereau a plecat împreună cu familia sa, cu un bric şubred, în vremurile călătoriilor lungi şi ale diferenţelor acute; şi-a trăit partea ei de emoţii în poştalioanele galbene, şi-a petrecut nopţile în hanuri, unde a visat la poveştile călătorilor şi, când a ajuns în Oraşul Etern, a fost impresionată de eleganţa perlelor şi a eşarfelor romane. Pentru mine există ceva înduioşător în toate acestea, şi imaginaţia mea se întoarce frecvent la acele vremuri. Dacă doamna Bordereau a trăit toate aceste experienţe, bineînţeles că Jeffrey Aspern a făcut chiar mai mult, în alte ocazii. Dacă cineva ar privi în mod critic geniul său, un lucru mult mai important este acela că Aspern a trăit în zilele de dinaintea migraţiei generale. Mi s-a întâmplat să regret că Aspern a ajuns în Europa; mi-ar fi plăcut să văd ce ar fi scris fără acea experienţă, prin care incontestabil s-a îmbogăţit sufleteşte. Dar, din moment ce soarta sa a vrut altfel, am plecat şi eu pe urmele sale - şi am încercat să-mi dau seama în ce mod ar fi putut să-l impresioneze Lumea Veche. Totuşi, nu doar acolo l-am urmărit; relaţia pe care el a între-ţinut-o cu noul mă interesa şi mai mult. Ţara lui, precum şi viaţa şi muza lui, au fost esenţial americane, după cum se spune. La început, acesta a fost lucrul pentru care l-am iubit: pentru că, într-o perioadă în care pământul nostru natal era gol, necopt şi provincial, când faimoasa „atmosferă" care se presupune că-i lipsea nici măcar nu era dorită, când literatura era însingurată acolo, iar arta şi forma erau aproape imposibile, el a găsit mijloacele de a trăi şi de a scrie precum unul dintre cei aflaţi în frunte; de a fi liber şi universal fără să se teamă; de a simţi, de a înţelege şi de a exprima totul.

Foarte rar mă aflam acasă, serile, căci atunci când încercam să-mi găsesc o ocupaţie în apartamentul meu, lumina lămpii aducea înăuntru un val de insecte enervante, şi era prea cald pentru a sta cu geamurile închise. Astfel că îmi petreceam 180
orele târzii fie pe apă cu gondola (sub faimoasa lună veneţiană), fie în superba piaţă care serveşte drept vastă curte ciudatei biserici Sân Marco. Stăteam în faţa cafenelei Florian, mâncând îngheţată, ascultând muzică, discutând cu diverse cunoştinţe: călătorul îşi poate aminti cum imensul ciorchine de mese şi scaune mici se

întinde ca un promontoriu pe calmul lac al pieţei, întregul loc, într-o seară de vară, sub cerul înstelat şi lumina lămpilor, toate vocile şi paşii uşori răsunând pe marmură (singurele sunete ce reverberează în arcadele ce îl înconjoară) este precum un salon în aer liber, dedicat băuturilor răcoritoare şi degustărilor fine - cele ale impresiilor deosebite de peste zi. Când nu doream să stau singur, exista întotdeauna un turist rătăcit, părăsit de ghidul său, cu care să vorbesc, sau vreun pictor local care se bucura de revenirea sezonului culorilor puternice. Superba biserică, cu domurile sale joase şi broderia sa arhitectonică, cu misterul mozaicurilor şi al sculpturilor sale, se profila fantomatică în lumina slabă, iar briza mării trecea printre coloanele gemene ale pieţei, mişcând o uşă neîncuiată la fel de blând ca o cortină. Câteodată, în astfel de ocazii, obişnuiam să mă gândesc la doamnele Bordereau şi la cât de păcat era să stea încuiate în apartamentele lor de unde nici măcar grandoarea veneţiană a acestora nu putea alunga căldura sufocantă a lunii iulie. Viaţa lor părea că se află la mile depărtare de viaţa pieţei, şi fără îndoială că era prea târziu pentru a mai schimba obiceiurile bătrânei Juliana. însă sărmana domnişoară Tina s-ar fi bucurat de una din îngheţatele de la Florian, sunt sigur de asta; câteodată mă gândeam chiar să-i duc una acasă. Din fericire, însă, răbdarea mea a dat roade, şi nu am fost nevoit să fac ceva atât de ridicol.

într-o seară, cam pe la mijlocul lunii iulie, m-am întors acasă mai devreme decât de obicei - am uitat că şansa, şi nu răbdarea mea, a dat roade - şi, în loc să urc în apartamentul meu, m-am dus în grădină. Era foarte cald, era o noapte pe care oricine ar fi petrecut-o bucuros afară, şi nu mă grăbeam să mă duc la culcare. Venisem acasă în gondola mea, ascultând clipocelile lente ale vâslei pe canalele înguste şi întunecate şi acum singurul gând care-mi stăruia în minte era vaga idee că ar fi fost plăcut să stau întins pe banca din grădină în întunericul înmiresmat. Fără îndoială că parfumul canalului îmi inspirase această idee,

iar adierea grădinii, pe când am intrat, m-a făcut să mă bucur şi mai tare la gândul de a sta afară. Era foarte plăcut - un astfel de aer probabil că tremurase o dată cu jurămintele de dragoste ale lui Romeo pe când acesta stătea printre flori cu braţele ridicate spre balconul iubitei lui. Am privit spre ferestrele palatului pentru a vedea dacă nu cumva, din întâmplare, exemplul Veronei era urmat şi aici (Verona nefiind foarte departe); însă totul era întunecat, ca de obicei, şi totul nemişcat, în tinereţea ei, în serile de vară, Juliana probabil că şoptise către Jeffrey Aspern de la vreo fereastră deschisă, dar domnişoara Tina nu era iubita unui poet şi nici eu nu eram un poet. Toate acestea nu mi-au umbrit mulţumirea şi la un moment dat, înaintând, mi-am dat seama că la capătul grădinii domnişoara Tina stătea sub umbrarul meu. La început am perceput doar o siluetă vagă, şi nu mă aşteptam deloc la prezenţa uneia dintre gazdele mele; chiar m-am gândit că poate vreo cameristă sentimentală s-a furişat acolo pentru a se întâlni cu iubitul ei. Tocmai vroiam să mă întorc, pentru a nu o speria, când silueta s-a ridicat în picioare şi am recu-noscut-o pe domnişoara Tina. Trebuie să recunosc că nu doream să o sperii nici pe ea, şi deşi tânjeam demult după o astfel de întâlnire întâmplătoare, aş fi fost capabil să mă retrag. Era ca şi când i-aş fi întins o capcană, venind acasă mai devreme decât de obicei şi adăugând la asta şi faptul că m-am strecurat în grădină. Pe când se ridica, mi-a vorbit, şi atunci m-am gândit că poate, sigură pe absenţa mea obişnuită la acea oră, era un obicei al ei de a sta singură în grădină la aer. De fapt, nu era nici o capcană, pentru că eu nu bănuisem că ea va fi acolo. La început nici nu mi-am pus problema că vorbele pe care le-a murmurat nu exprimau confuzie faţă de sosirea mea; dar când ea ; repetă - căci nu auzisem bine de prima dată - am avut surpriza să o aud spunând:

> j

- Oh, Doamne, sunt atât de bucuroasă că aţi venit! • î

Ieşi din umbrar de parcă ar fi vrut să se arunce în braţele mele.

Mă grăbesc să adaug, însă, că ea nu a făcut aşa ceva, nici măcar nu a dat mâna cu mine. Era doar mulţumită să mă vadă, şi imediat mi-a spus şi motivul - căci se simţea speriată când se; afla afară singură, noaptea. Plantele şi tufişurile arătau foarte; ciudat în întuneric, şi se auzeau tot felul de sunete stranii -* \

nu-şi putea da seama de la ce veneau - ca nişte zgomote făcute de animale. Se aşează aproape de mine, privind în jurul ei cu mai multă siguranţă, dar fără a arăta interes faţă de mine ca persoană. Atunci am ghicit că plimbările nocturne nu se numărau deloc printre obiceiurile ei, şi mi-am amintit (căci mai discutasem cu ea şi cu ocazia primelor mele vizite în acea casă) că era imposibil să-i supraestimezi simplitatea.

- Vorbiţi de parcă v-aţi fi pierdut în pădure, am spus eu, râzând. Nu pot să înţeleg cum reuşiţi să staţi departe de acest loc încântător când aveţi de făcut doar trei paşi pentru a ajunge aici. Vă ascundeţi foarte bine cât timp sunt eu aici, ştiu asta; dar am sperat că măcar atunci când lipsesc, veniţi aici. Dumneavoastră şi mătuşa dumneavoastră sunteţi mai izolate decât surorile car-melite în chiliile lor. îmi puteţi spune cum reuşiţi să trăiţi fără aer, fără mişcare, fără nici un fel de contact uman? Chiar nu-mi dau seama cum vă puteţi continua viaţa în acest mod.

Ea mă privi de parcă aş fi vorbit o limbă străină, iar răspunsul ei a fost un răspuns atât de limitat încât m-am enervat.

- Ne culcăm foarte devreme - mai devreme decât aţi crede. Eram pe punctul de a-i spune că acest lucru nu face decât

să adâncească misterul, când ea adăugă:
- înainte să veniţi dumneavoastră nu eram atât de retrase. Dar eu nu am ieşit niciodată afară noaptea.
- Nu v-aţi plimbat niciodată noaptea pe aceste alei înmiresmate, care înfloresc sub ochii dumneavoastră.?
- Ah, spuse domnişoara Tina, până acum nu au fost niciodată aşa!
în această remarcă exista un compliment, astfel încât mi s-a părut că am câştigat un mic avantaj. Din moment ce îmi era de ajutor să o fac să se simtă puţin vinovată, am întrebat-o de ce, dacă tot credea că grădina mea este atât de frumoasă, nu mi-a mulţumit niciodată pentru multele flori pe care i le trimi-sesem în cameră în ultimele trei săptămâni. Nu mă simţeam descurajat că nu îmi mulţumise - şi îi trimisesem un braţ plin de flori în fiecare zi, după cum sunt sigur că observase - dar am fost crescut şi educat în spiritul exprimării formelor şi al cuvintelor de recunoştinţă, iar acestea mi-ar fi ajuns la inimă.
- Ei bine, nu mi-am dat seama că florile erau pentru mine!
- Erau pentru amândouă. De ce să fac diferenţe?
183
Domnişoara Tina rămase pe gânduri, de parcă ar fi trebuit să găsească un motiv, dar nu reuşi, în loc de asta, întrebă, brusc:
- De ce Dumnezeu aţi dori să ne cunoaşteţi mai bine?
- Până la urmă pot face o diferenţă, i-am răspuns eu. Această ultimă întrebare aparţine mătuşii dumneavoastră, nu dumneavoastră. Nu m-aţi fi întrebat aşa ceva dacă nu v-ar fi pus dânsa.
- Nu ea m-a pus să vă întreb, replică domnişoara Tina, fără să se încurce; era cea mai ciudată contopire între stilul direct şi cel timid.
- Ei bine, sunt sigur că de multe ori şi-a pus sieşi această întrebare şi că şi-a exprimat nedumeririle şi faţă de dumneavoastră. A insistat asupra lor, astfel încât v-a inoculat ideea că sunt insuportabil de insistent. Dar eu, pe cuvântul meu de onoare, cred că am fost foarte discret. Şi cred că mătuşa dumneavoastră şi-a pierdut complet obişnuinţa de a socializa dacă i se pare ceva ciudat în faptul că nişte oameni inteligenţi, care locuiesc sub acelaşi acoperiş, schimbă câteva vorbe între ei! Ce ar putea fi mai natural şi normal? Suntem din aceeaşi ţară, şi avem unele gusturi comune, din moment ce, ca şi dumneavoastră, şi eu sunt foarte ataşat de Veneţia.
Interlocutoarea mea părea incapabilă să înţeleagă mai mult de o propoziţie din fiecare frază, şi îmi răspunse repede, cu înflăcărare, de parcă ar fi răspuns la întregul meu discurs:
- Eu nu sunt deloc ataşată de Veneţia. Mi-ar plăcea să plec undeva foarte departe de acest oraş!
- întotdeauna v-a ţinut atât de retrasă? am continuat eu, pentru a-i arăta că puteam divaga ca şi ea.
- Ea mi-a spus să ies în seara asta; mi-a spus asta foarte des, răspunse domnişoara Tina. Eu am fost cea care nu a vrut să iasă. Nu-mi place să o las singură.
- Este chiar atât de slăbită, se stinge? am întrebat, cu mai multă emoţie, cred eu, decât am intenţionat să arăt. Am realizat asta după felul în care privirea ei s-a oprit asupra mea în întuneric. M-am simţit puţin jenat, şi pentru a-i abate atenţia am continuat: Haideţi să ne aşezăm comod undeva, şi dumneavoastră îmi veţi povesti totul despre dânsa.
Domnişoara Tina nu s-a opus. Am găsit o bancă mai puţin retrasă, mai puţin intimă decât cea din umbrar, şi încă ne mai 184
aflam acolo când am auzit clopotele Veneţiei bătând miezul nopţii, cu solemnitatea lor vibrantă propagându-se peste lagună, dangătul lor răsunând în aer mult mai mult timp decât cel al altor clopote. Am stat împreună mai mult de o oră, şi discuţia noastră a dat un nou impuls strădaniilor mele, după cum mi-am dat eu seama. Domnişoara Tina a acceptat situaţia fără să protesteze; mă evitase timp de trei luni, şi totuşi, acum, se purta cu mine de parcă cele trei luni care trecuseră mă transformaseră într-un vechi prieten. Dacă vroiam, puteam deduce din asta că deşi mă evitase timp de trei luni, se gândise foarte mult cum să reuşească acest lucru. Nici nu şi-a dat seama de trecerea timpului - nu s-a îngrijorat nici un moment că o ţineam atât de mult departe de mătuşa ei. A vorbit liber, răspunzând la întrebări şi întrebând la rândul ei, fără să profite de inevitabilele pauze ale discuţiei pentru a se scuza şi a intra în casă. Parcă ar fi aşteptat ceva - ceva ce i-aş fi putut spune eu - şi vroia să-mi acorde această şansă. Am fost şi mai uimit de comportamentul ei când mi-a spus că mătuşa ei nu se simţea bine de câteva zile, şi într-un fel, asta era ceva nou. Era mai slăbită; avea momente când părea să nu aibă putere deloc; şi cu toate acestea dorea să fie lăsată în pace chiar mai mult decât înainte. De aceea îi spusese nepoatei sale să iasă în grădină - nici măcar nu o trimisese în camera ei, care era alăturată de a bătrânei doamne; spunea că nepoata sa o enervează, o face să se simtă iritată. Stătea nemişcată ore întregi, de parcă ar fi dormit; întotdeauna făcuse astfel, gândindu-se şi aţipind; dar înainte mai dădea semne de viaţă din când în când, în astfel de momente, chemându-şi nepoata mai aproape de ea. Domnişoara Tina mi-a destăinuit că mătuşa ei stătea acum nemişcată, încât câteodată se temea să nu fi murit; în plus, nu mânca aproape nimic - nici nu-ţi puteai da seama din ce mai trăieşte. Uimitor era că în unele zile încă se mai ridica din pat; greu era să o îmbrace şi să o scoată din dormitor. Se agăţa de cât mai multe dintre vechile sale obiceiuri şi făcuse o tradiţie din a sta în salon, deşi de mulţi ani nu mai primea vizite aproape deloc.
Nu prea ştiam ce să cred despre toate acestea - despre sociabilitatea bruscă a domnişoarei Tina şi despre situaţia ciudată conform căreia cu cât bătrâna doamnă se simţea mai rău, cu atât mai puţin dorea să fie îngrijită. Povestea

nu se potrivea, şi
185
chiar m-am întrebat dacă nu cumva era o capcană întinsă mie, rezultatul unui plan care să mă facă să-mi dezvălui intenţiile. Nu-mi puteam da seama de ce tovarăşele mele de viaţă (deşi pot fi numite astfel doar din politeţe) ar fi avut un astfel de scop - de ce ar fi încercat să prindă pe picior greşit un chiriaş atât de profitabil ca mine. în orice caz, am rămas în alertă, astfel încât domnişoara Tina să nu mai aibă ocazia de a mă întreba dacă nu am dubii în privinţa aranjamentului nostru. Sărmana femeie, înainte de a ne despărţi în acea noapte, eu eram liniştit în ceea ce privea capacitatea ei de a intra într-un astfel de aranjament.
Mi-a povestit despre problemele lor mai mult decât aş fi sperat; nici nu era nevoie să întreb, căci evident o apropiase faptul că pur şi simplu ascultam şi îmi păsa. A încetat să se mai întrebe de ce îmi păsa, şi în sfârşit, pe când vorbea despre viaţa strălucitoare pe care o duseseră cu mulţi ani în urmă, aproape că nu se mai putea opri. Domnişoara Tina a fost cea care a numit viaţa lor strălucitoare; mi-a spus că atunci când au venit prima dată pentru a se stabili în Veneţia, cu mulţi ani în urmă (mi-am dat seama că nu prea cunoştea datele şi ordinea evenimentelor petrecute), aproape că nu existase săptămână în care să nu primească vizite sau să nu facă vreo plimbare încântătoare prin oraş. Văzuseră toate atracţiile; se duseseră chiar şi la Lido într-o gondolă (mi-a vorbit de parcă eu aş fi crezut că există şi un alt drum în afară de cel pe apă), luaseră o gustare acolo adusă în trei coşuri şi aşternută pe iarbă. Am întrebat-o ce fel de oameni cunoscuseră şi ea mi-a răspuns:
- Oh, oameni foarte drăguţi - cavalerul Bombicci şi contesa Altemura, cu care au fost foarte bune prietene. De asemenea şi englezi - familiile Churton şi Goldie şi doamna Stock-Stock, la care au ţinut extrem de mult, aceasta era moartă de mult, sărmana. La fel stăteau lucrurile şi cu restul cercului lor plăcut de cunoştinţe (expresie proprie domnişoarei Tina), deşi mai aveau câţiva prieteni, ceea ce era o minune dacă te gândeai la cum îi neglijau cele două. Mi-a pomenit numele a două sau trei doamne în vârstă din Veneţia; al unui anumit doctor, foarte inteligent, care era extrem de bun - venea în vizită ca prieten, căci renunţase la meserie; numele avocatului Pochintesta, care scria poezii frumoase şi chiar îi dedicase una şi ei. Aceşti oameni le 186
vizitau în fiecare an, de obicei la sfârşitul anului, mătuşa ei le făcea mici cadouri - mătuşa ei şi ea; lucruri mici pe care ea, domnişoara Tina, le făcea singură, cum ar fi lampioane din hârtie, sau şerveţele pentru carafele de vin sau acele lucruri de lână care sunt purtate la încheieturi pe timp de iarnă, în ultimii câţiva ani nu existaseră prea multe cadouri; nu se putuse hotărî ce să facă, iar mătuşa ei îşi pierduse interesul şi nu sugerase nimic, însă prietenii lor tot veniseră în vizită; dacă veneţienii apucau să te placă, atunci acest lucru era pentru totdeauna.
Exista ceva mişcător în buna credinţă a acestui discurs despre fosta glorie socială; picnicul de la Lido era o amintire vie, deşi trecuseră atât de mulţi ani, iar biata domnişoară Tina avea impresia că a avut o tinereţe strălucitoare. De fapt apucase să vadă doar o frântură a vieţii veneţiene în timpul plimbărilor sale puţine, întreprinse pentru rezolvarea unor probleme sau întreţinerea casei; căci pentru prima dată am observat că ea împrumutase, prin contactul cu alţii, ceva din maniera familiară, dulce, aproape infantilă a discursurilor specifice veneţienilor. M-am gândit că se îmbibase cu acest dialect molatic din modul în care numele locurilor şi ale persoanelor - majoritatea locale -ieşeau de pe buzele sale. însă dacă ştia foarte puţin despre ce reprezentau acestea, ştia încă şi mai puţine despre orice altceva. Mătuşa ei se închisese în sine - interesul ei scăzut pentru lampioanele de hârtie şi şerveţelele de masă erau un semn în acest sens - iar ea nu fusese capabilă să socializeze cu lumea de una singură; astfel încât amintirile ei îţi lăsau impresia unei lumi de demult. Dacă nu ar fi fost atât de decentă, povestirile ei ar fi părut că te duc înapoi în timp în epoca ciudatei Veneţii rococo a lui Casanova. M-am trezit gândindu-mă la ea, din greşeală, ca la unul dintre contemporanii lui Jeffrey Aspern; şi asta din cauza faptului că avea atât de puţine lucruri în comun cu viaţa mea. Era posibil, mi-am spus, ca ea să nici nu fi auzit de el; era foarte posibil ca Juliana să nu fi vrut să ridice vălul care acoperea templul tinereţii sale nici măcar pentru nepoata ei. în acest caz, probabil că nu ştia de existenţa scrisorilor, iar eu m-am bucurat de această presupunere - mă făcea să mă simt mult mai în siguranţă alături de ea - asta până când mi-am amintit că eu şi prietenul meu credeam că scrisoarea primită de la cele două a fost scrisă de mâna nepoatei. Dacă i-a fost
187
dictată, în mod cert trebuia că ştie despre ce este vorba; până la urmă scrisoarea respectivă urmărea să respingă ideea oricărei legături cu poetul.
în orice caz, m-am gândit că era foarte probabil ca domnişoara Tina să nu fi citit nici măcar un cuvânt din toată opera acestuia, în plus, dacă, împreună cu mătuşa ei, scăpaseră oricăror cercetători, era foarte puţin probabil să-i fi intrat în cap ideea că oamenii umblau după respectivele scrisori. Oamenii nu umblau după ele pentru că nu auziseră despre ele, însă fierul lui Cumnor a fost un accident unic.
Când bătu miezul nopţii, domnişoara Tina se ridică; se opri însă la uşa casei abia după ce se mai plimbase în jurul grădinii de două sau trei ori împreună cu mine.
- Când vă voi vedea din nou? am întrebat eu, înainte ca ea să intre înăuntru.
La aceasta ea răspunse, cu promptitudine, că i-ar plăcea să iasă şi în seara următoare. Cu toate acestea nu va ieşi - căci se afla atât de departe de a face orice i-ar fi plăcut.
- Aţi putea face câteva lucruri care îmi plac mie, am spus eu cu un oftat.
-Oh, dumneavoastră - nu vă cred! murmură ea, privindu-mă cu seriozitatea ei simplă.

- De ce nu mă credeţi?
- Pentru că nu vă înţeleg.
- Exact în astfel de situaţii trebuie să aveţi încredere.
Nu am mai putut spune mai multe, deşi aş fi vrut, căci am observat că doar ar fi încurcat-o şi mai mult, şi nu vroiam să am pe conştiinţă faptul de a fi suspectat că aş dorit să fac dragoste cu ea. Nu ar fi însemnat altceva dacă aş fi continuat să implor o doamnă să aibă încredere în mine, într-o grădină italienească, într-o noapte de vară. Exista şi o calitate în scrupulele mele, căci domnişoara Tina a mai zăbovit: mi-am dat seama că ea ştia că nu va mai coborî în grădină curând şi dorea, astfel, să mai prelungească prezentul. A insistat şi ca discuţia dintre noi să rămână una personală; iar comportamentul ei a fost exact comportamentul unei femei complet inocente.
- îmi vor plăcea florile şi mai mult acum când ştiu că sunt şi pentru mine.

- Dar cum v-aţi putut îndoi de asta? Dacă îmi spuneţi care sunt florile dumneavoastră preferate, voi trimite un buchet dublu din acelea.
- Oh, îmi plac toate foarte mult! Apoi continuă cu familiaritate: Veţi studia - veţi citi şi veţi scrie - când veţi ajunge la dumneavoastră în cameră?
- Nu fac aceste lucruri noaptea, în timpul verii. Lumina lămpii aduce înăuntru foarte multe insecte.
- Aţi fi putut afla asta când aţi venit.
- Dar ştiam!
- Şi iernile, atunci lucraţi noaptea?
- Atunci citesc foarte mult, dar nu scriu foarte des.
Ea mă asculta de parcă aceste detalii erau extrem de interesante, şi dintr-o dată o tentaţie destul de diferită de prudenţa pe care mi-o impusesem faţă de ea se asocie cu chipul ei simplu şi blând. Ah, da, se simţea în siguranţă şi eu puteam să o fac să se simtă şi mai în siguranţă! De la un moment la altul mi se părea că nu mai puteam aştepta nici un minut în plus - că într-adevăr trebuia să sondez terenul. Aşa că am continuat:
- De obicei, înainte de a mă culca, citesc în pat (recunosc, este un obicei prost) ceva dintr-un mare poet. în nouă cazuri din zece citesc din Jeffrey Aspern.
Am urmărit-o foarte atent în timp ce pronunţam acel nume, însă nu am observat nimic deosebit. Şi de ce ar fi trebuit - nu era oare Jeffrey Aspern proprietatea rasei umane?
- Oh, şi noi îl citim - l-am citit, răspunse ea încet.
- Este poetul meu preferat - îi cunosc poeziile aproape pe de rost.
Pentru un minut domnişoara Tina ezită; apoi sociabilitatea ei a fost prea mult pentru ea.
- Oh, pe de rost - dar asta este nimic! murmură ea, zâmbind. Mătuşa mea îl cunoştea... îl cunoştea... făcu o pauză şi eu m-am întrebat ce vroia să spună. Venea în vizită la ea.
- în vizită? am repetat eu privind-o.
- Obişnuia să vină şi să o scoată în oraş. Am continuat să o privesc.
L- Dar, draga mea doamnă, el a murit cu o sută de ani în urmă! _____
- Ei bine, spuse ea cu voioşie, mătuşa mea are o sută cincizeci de ani.
- Dumnezeule, ai milă! am exclamat eu; de ce nu mi-aţi spus asta mai demult? Mi-ar plăcea să o întreb câte ceva despre el.
- Nu ar interesa-o - nu vă va răspunde, replică domnişoara Tina.
- Nu-mi pasă ce o interesează pe dânsa! Trebuie să-mi spună - aceasta nu este o şansă pe care să o poţi pierde.
- Oh, ar fi trebuit să veniţi acum douăzeci de ani: atunci încă mai vorbea despre el.
- Şi ce spunea? am întrebat nerăbdător.
- Nu ştiu - că o plăcuse imens de mult.
- Şi ea... şi ea îl plăcea pe el?
- Povestea că era un om bun. Domnişoara Tina mi-a oferit această informaţie în mod hotărât, fără nici o expresie; tonul ei ar fi putut transforma această informaţie într-o bârfă trivială. Dar cuvintele acestea pe care le-a aruncat într-o noapte de vară m-au tulburat profund; erau o mărturie atât de directă.
- Ca să vezi! am murmurat eu. Şi apoi am spus: Vă rog să-mi spuneţi măcar atât - are cumva un portret de-al lui? Sunt foarte rare.
- Un portret? Nu ştiu, spuse domnişoara Tina; iar acum pe chipul ei se putea citi stânjeneala. Ei bine, noapte bună! adăugă ea şi intră în casă.
Am însoţit-o în holul pavat cu gresie, întunecat şi larg, care la parter corespundea cu sala cea mare. La un capăt se deschidea în grădină, iar la celălalt capăt spre canal, fiind luminat acum doar de o mică lampă care îmi era lăsată întotdeauna mie, pentru a-mi lumina drumul până în dormitor. O lumânare stinsă, pe care după câte se părea domnişoara Tina o adusese cu ea, se afla pe aceeaşi masă cu lampa pentru mine.
- Noapte bună, noapte bună! i-am spus şi eu, stând lângă ea în timp ce îşi lua lumânarea. Dar în mod sigur aţi şti, nu-i aşa, dacă ar avea unul?
- Dacă ar avea ce? întrebă sărmana femeie, privindu-mă ciudat în lumina lumânării.

- Un portret al acelui zeu. Aş da orice să-l pot vedea. 190
- Nu ştiu ce are. îşi ţine lucrurile personale încuiate. Şi domnişoara Tina plecă, îndreptându-se spre scări, evident având sentimentul că spusese prea multe.
Am lăsat-o să plece - nu vroiam să o sperii - şi m-am mulţumit să remarc faptul că doamna Bordereau nu ar fi încuiat un lucru atât de glorios ca un portret al poetului - un lucru pe care oricine ar fi fost mândră să-l pună într-un loc vizibil, pe peretele unui salon. Deci, bineînţeles că nu avea nici un astfel de portret. Domnişoara Tina nu-mi oferi nici un răspuns direct la această întrebare, şi, cu lumânarea în mână, stând cu spatele la mine, urcă două, trei trepte. Apoi se opri brusc, se întoarse spre mine şi mă privi peste holul întunecat.
- Dumneavoastră scrieţi... scrieţi? Vocea ei tremura atât de tare încât abia putea să articuleze cuvintele.
- Dacă scriu? Oh, vă rog nu aduceţi vorba despre scrierile mele în aceeaşi zi cu discuţia despre Aspern!
- Scrieţi despre el... îi cercetaţi viaţa?
-Ah, aceasta este întrebarea mătuşii dumneavoastră; nu poate să vă aparţină! am răspuns eu pe un ton de sensibilitate uşor rănită.
- Cu atât mai mult ar trebui să răspundeţi, deci. Vă rog, spuneţi-mi, scrieţi despre el?
M-am gândit la minciunile pe care trebuia să le spun; dar am descoperit că, ajuns în acel punct, nu mai era nevoie de ele. în plus, acum că găsisem o portiţă, simţeam un fel de eliberare la gândul de a fi sincer. Şi în ultimul rând, (era poate un lucru fantezist, chiar prostesc) mi-am dat seama că domnişoara Tina nu ar renunţa la prietenia noastră nici ca ultimă soluţie. Astfel că, după un moment de ezitare, am răspuns:
- Da, am scris despre el şi sunt în căutare de mai mult material. Pentru numele lui Dumnezeu, aveţi aşa ceva?
- Sfinte Dumnezeule! exclamă ea, fără să dea atenţie întrebării mele; şi urcă în grabă scările dispărând.
Poate că, în ultimă instanţă, puteam conta pe ea, dar acum era vizibil alarmată. Dovadă era faptul că a început să se ascundă din nou de mine, astfel că timp de două săptămâni nici măcar nu am mai zărit-o. M-am trezit că răbdarea începuse să-mi scadă şi după patru sau cinci zile i-am spus grădinarului să nu mai trimită flori.
191
VI
într-o după-amiază, în timp ce coboram din apartamentul meu pentru a ieşi, am găsit-o pe domnişoara Tina în sala cea mare: era prima noastră întâlnire în acel loc de când mă mutasem în casa lor. Nu s-a prefăcut a fi acolo din întâmplare; nu existau astfel de tertipuri în felul ei direct, rigid de a fi. Şi pentru a fi sigur că pe mine mă aştepta, chiar m-a informat asupra acestui lucru şi mi-a spus că doamna Borereau dorea să mă vadă: mă va conduce la ea chiar şi atunci dacă aveam timp. Chiar dacă aş fi întârziat la o întâlnire amoroasă, tot nu aş fi ratat acest moment, astfel că i-am răspuns imediat că aş fi încântat să o văd pe bătrâna doamnă.
- Doreşte să vorbească cu dumneavoastră - să vă cunoască mai bine, spuse domnişoara Tina, zâmbind de parcă şi ea însăşi aprecia ideea; şi mă conduse la uşa apartamentului mătuşii sale.
Am oprit-o pentru un moment înainte de a deschide uşa şi am privit-o cu curiozitate. I-am spus că acest lucru era o mare bucurie şi o mare onoare pentru mine; dar în acelaşi timp aş dori să ştiu ce a determinat-o pe doamna Bordereau să îşi schimbe poziţia atât de repede. Doar cu o zi în urmă mei nu vroia să mă vadă. Domnişoara Tina nu s-a simţit stânjenită de întrebarea mea; mi-a spus cu multă seninătate câteva minciuni, dar partea cea mai ciudată era că acestea îşi aveau sursa în sinceritatea ei.
- Oh, mătuşa mea îşi schimbă părerile, îmi răspunse ea, este un lucru extrem de neinteresant, presupun că este doar obosită.
- Dar mi-aţi spus că îşi doreşte din ce în ce mai mult să stea singură.
Biata domnişoară Tina se înroşi la chip, considerându-mă foarte insistent.
- Ei bine, dacă nu mă credeţi că doreşte să vă vadă, să ştiţi că eu nu am inventat nimic! Cred că oamenii foarte în vârstă devin şi foarte capricioşi.
- Asta este perfect adevărat. Vroiam doar să mă lămuresc dacă i-aţi povestit ce am discutat noi doi în grădină.
- Ceea ce mi-aţi spus dumneavoastră? 192
- Despre Jeffrey Aspern - că sunt în căutare de material documentar.
- Dacă i-aş fi spus credeţi că ar mai fi trimis după dumneavoastră?
- Exact asta vreau şi eu să ştiu. Dacă doreşte să ţină pentru ea toate lucrurile pe care le ştie, este posibil să fi trimis după mine pentru a-mi spune asta.
- Nu va vorbi despre el, spuse domnişoara Tina. Apoi, pe când deschidea uşa, adăugă pe un ton coborât: Nu i-am spus nimic.
Bătrâna doamnă stătea în acelaşi loc în care o văzusem şi ultima oară, în aceeaşi poziţie, cu aceeaşi voaletă înşelătoare peste ochi. Primirea pe care mi-a oferit-o a fost doar o întoarcere a chipului ei, aproape invizibil, către mine, arătându-mi că în timp ce ea stătea acolo tăcută mă vedea foarte clar. Nu am încercat să dau mâna cu ea; mă simţeam mult prea bine pentru a mă mai complica cu asta. Mi se spusese destul de clar că ea era prea sacră pentru acest gen de reciprocitate - prea venerabilă pentru a fi atinsă. Era ceva foarte sinistru în aspectul său (parţial din cauza voaletei sale verzi) în timp ce eu stăteam acolo pe când eram măsurat, încât am încetat imediat să mai am dubii dacă îmi cunoaşte sau nu secretul, deşi nu am suspec-tat-o deloc pe domnişoara Tina că nu mi-ar fi spus adevărul. Nu mă trădase, dar instinctul bătrânei femei îşi

făcuse datoria; se gândise la mine în lungile ei ore de nemişcare şi ghicise. Partea cea mai rea era însă că arăta exact ca o femeie bătrână care, într-un acces de mânie, ar fi putut arde scrisorile. Domnişoara Tina împinse înainte un scaun, spunând:
- Acesta este un loc foarte bun pentru dumneavoastră să staţi jos.
în timp ce mă aşezam m-am interesat de sănătatea doamnei Bordereau; şi mi-am exprimat speranţa că, în ciuda vremii foarte călduroase, dânsa se simţea bine. Mi-a răspuns că se simţea destul de bine - destul de bine; că era mare lucru că încă era în viaţă.
- Oh, în această privinţă, depinde cu ce faci comparaţie! am exclamat, râzând.
- Nu fac nici o comparaţie - nu fac nici o comparaţie. Dacă aş fi făcut, aş fi renunţat la tot cu mult timp în urmă.
193
îmi place să cred că aceasta a fost o aluzie subtilă la extazul pe care l-a simţit în compania lui Jeffrey Aspern - deşi era adevărat că o astfel de aluzie nu ar fi fost în concordanţă cu dorinţa ei de a-l menţine îngropat în sufletul ei, lucru de care o acuzam eu. Era însă în concordanţă cu convingerea mea constantă conform căreia nici o fiinţă umană nu a avut un dar mai deosebit decât al lui, şi exprima că nimic în această lume nu merita discutat dacă doar te prefăceai că discuţi. Dar nimeni nu discuta! Domnişoara Tina stătea lângă mătuşa ei, arătând de parcă se aştepta ca între noi să aibă loc o conversaţie remarcabilă.
- V-am chemat aici pentru a vă vorbi despre superbele flori, spuse bătrâna doamnă; ne-aţi trimis atât de multe - ar fi trebuit să vă mulţumesc mai demult pentru ele. Dar eu nu scriu scrisori şi primesc vizitatori doar la intervale foarte lungi de timp.
Nu îmi mulţumise cât timp florile continuaseră să fie trimise, dar se abătuse de la obiceiurile ei, într-atât încât să mă cheme, imediat ce începuse să se teamă că nu le voi mai trimite. Am remarcat acest lucru; mi-am amintit ce predilecţie lacomă demonstrase când a trebuit să scoată aurul de la mine, şi m-am bucurat, în sufletul meu, de ideea bună pe care am avut*o de a nu mai trimite flori, îi lipsise acest gest, din moment ce era dispusă să facă o concesie pentru ca eu să-mi reiau obiceiul. La primul semn al acestei concesiii din partea ei, a trebuit să-i ies în întâmpinare:
- Mi-e teamă că, în ultimul timp, nu v-aţi mai bucurat de atât de multe flori, dar voi trimite din nou, imediat - mâine, în seara aceasta.
- Oh, chiar vă rog să ne trimiteţi câteva în seara aceasta! strigă domnişoara Tina, de parcă ar fi fost vorba de ceva extraordinar.
- Ce altceva aţi putea face cu ele? Nu este pe gustul bărbaţilor să-şi transforme apartamentele în umbrare, remarcă bătrâna doamnă.
- Dar nu îmi transform camera într-un umbrar, ci doar îmi place foarte mult să cresc florile, îrni place să le urmăresc cum cresc. Nu este nimic lipsit de bărbăţie în asta: a fost distracţia filozofilor, a politicienilor retraşi; chiar şi a marilor căpitani, cred. 194
- Presupun că ştiţi că le-aţi putea vinde - pe cele pe care nu le folosiţi, continuă doamna Bordereau. îndrăznesc să spun că nu veţi primi foarte mult pe ele, dar tot aţi putea face un târg.
- Oh, dar eu nu am făcut niciodată târguri, după cum ar trebui să ştiţi şi dumneavoastră. Grădinarul meu face ce ştie cu ele, iar eu nu pun întrebări.
- Eu aş pune câteva întrebări, puteţi fi sigur de asta! spuse doamna Bordereau; şi atunci i-am auzit pentru prima dată râsul. Nu mă puteam obişnui cu gândul că acea viziune a profitului financiar a fost cea ce a atras-o pe divina Juliana cel mai mult.
- Veniţi şi dumneavoastră în grădină şi culegeţi câteva; veniţi cât de des vă face plăcere; veniţi în fiecare zi. Toate florile acelea sunt pentru dumneavoastră, am continuat, adresându-mă domnişoarei Tina şi tratând spusele vorace ale bătrânei ca pe o glumă inocentă. Nu-mi pot imagina de ce nu coboară în grădină, am adăugat către doamna Bordereau.
- Trebuie să o determinaţi să coboare în grădină; trebuie să veniţi sus şi să o luaţi, spuse bătrâna doamnă, spre surprinderea mea. Acel lucru ciudat pe care l-aţi făcut în colţul grădinii ar fi un loc foarte bun în care să stea şi ea.
Aluzia făcută la colţul meu din grădină era lipsită de politeţe; mi-a confirmat impresia, pe care deja mi-o formasem, că în cuvintele doamnei Bordereau exista o licărire de impertinenţă, o ironie ciudată care, probabil, făcuse parte din tinereţea ei aventuroasă şi care supravieţuise pasiunilor şi necazurilor. Cu toate astea, am întrebat:
- Nu ar fi posibil să veniţi şi dumneavoastră în grădină? Nu v-ar face bine să staţi acolo, la umbră, în aerul înmiresmat?
- Oh, domnule, când voi pleca de aici nu va fi pentru a sta la aer şi mă tem că aerul din jurul meu nu va fi unul înmiresmat! Va fi doar o umbră întunecată. Dar nu este încă timpul, continuă cu chibzuinţă doamna Bordereau, de parcă ar fi vrut să corecteze orice speranţe mi-aş fi făcut în urma aluziei ei curajoase la moartea sa. Stau aici de mult timp şi am avut de-a face cu destule umbrare la vremea mea. Dar nu îmi este teamă să aştept până voi fi chemată de Cel de Sus.

Domnişoara Tina se aşteptase la o discuţie interesantă, dar poate că nu i se păru atât de amabilă conversaţia mătuşii sale (luând în considerare că mă chemase acolo cu intenţii civilizate).
195
Pentru a da un nou curs conversaţiei şi pentru a o face pe bătrână să adopte o atitudine mai favorabilă mie, domnişoara Tina spuse:
- Nu v-atn spus eu acum câteva seri că ea m-a trimis în grădină? Vedeţi că nu pot face ceea ce vreau!
- Vă este milă de ea, o învăţaţi să se auto-compătimească? întrebă doamna Bordereau, înainte ca eu să am timp să-i răspund domnişoarei Tina. Duce o viaţă mult mai uşoară decât am avut eu la vârsta ei.
- Trebuie să vă daţi seama că mi-a fost destul de uşor să gândesc că sunteţi nemiloasă.
- Nemiloasă? Astfel obişnuiau poeţii să numească femeile acum o sută de ani. Nu încercaţi să faceţi astfel; nu vă veţi descurca la fel de bine ca ei! declară Juliana. Nu mai există poezie pe lume - cel puţin atâta lucru ştiu. Dar nu voi schimba argumente cu dumneavoastră, continuă ea, şi îmi amintesc de nota de modă veche, artificială pe care a imprimat-o vorbelor sale. M-aţi făcut să tot vorbesc! Asta nu îmi face prea bine.
La aceste cuvinte m-am ridicat şi i-am spus că nu îi voi mai răpi din timp; însă ea m-a reţinut întrebându-mă:
- Vă mai amintiţi că în ziua în care v-am văzut în casă v-aţi oferit să ne plimbaţi în gondola dumneavoastră?
Şi când am încuviinţat, rapid, uimit din nou de predispoziţia sa de a face un eveniment din faptul că se afla acolo, şi întrebându-mă ce mai urmărea acum, ea spuse: De ce nu o invitaţi pe fată la o plimbare cu gondola pentru a-i arăta oraşul?
- Oh, dragă mătuşă, ce vrei să faci cu mine? strigă „fata", cu un tremur jalnic. Cunosc totul despre oraş!
- Ei bine atunci, însoţeşte-l pe domnul ca ghid! spuse doamna Bordereau cu o notă ce aducea a cruzime, strecurată în replica ei implacabilă - o sugestie deplasată a faptului că era o bătrână cinică, sarcastică şi profană. Nu am auzit noi oare că s-au produs tot felul de schimbări în anii ce au trecut? La vârsta ta ar trebui să vezi aceste schimbări (şi nu mă refer la faptul că eşti atât de tânără), ar trebui să profiţi de şansele pe care le întâlneşti. Eşti destul de în vârstă, draga mea, şi acest domn nu-ţi va face nici un rău. îţi va arăta faimoasele apusuri, dacă încă mai sunt - mai sunt? Pentru mine soarele a apus cu foarte mult timp în urmă. Dar acesta nu este un motiv, în plus, nu îţi voi 196
simţi lipsa, crezi că eşti mult prea importantă pentru mine. Du-ceţi-o în piaţă, cândva era foarte frumos acolo, continuă doamna Bordereau, adresându-se mie. Ce s-a întâmplat cu simpatica biserică veche? Sper că nu s-a dărâmat. Lăsaţi-o să se uite la vitrinele magazinelor; poate lua şi nişte bani cu ea, îşi poate cumpăra ce doreşte.
Biata domnişoară Tina se ridică, neajutorată şi confuză, şi în timp ce stăteam acolo, în faţa mătuşii ei, cu siguranţă că orice privitor şi-ar fi dat seama că bătrâna se distra pe seama noastră. Domnişoara Tina protestă, într-o confuzie de exclamaţii şi murmure; însă eu nu am mai pierdut timpul şi i-am spus că dacă mi-ar face onoarea de a accepta o plimbare în gondola mea, mă voi angaja să nu se plictisească. Sau dacă nu dorea compania mea, atunci gondola îi aparţinea, împreună cu gondolierul aflat la comanda ei, era un vâslaş foarte bun şi putea avea toată încrederea în el. Domnişoara Tina, fără să răspundă hotărât, privi pe fereastră de parcă i-ar fi venit să plângă; iar eu am remarcat că, o dată ce aveam aprobarea doamnei Bordereau, puteam ajunge cu uşurinţă la o înţelegere. Puteam pleca pentru o oră, în oricare din următoarele zile. In timp ce îmi luam rămas bun de la bătrâna doamnă, am întrebat-o dacă îmi permitea să o mai vizitez.
Pentru un moment ea nu răspunse nimic, apoi mă întrebă:
- Este foarte important pentru fericirea dumneavoastră?
- Mă bucură mai mult decât pot exprima în cuvinte.
- Sunteţi extrem de politicos. Nu vă daţi seama că asta aproape mă omoară?
- Cum pot crede aşa ceva când vă văd mai însufleţită, mai strălucitoare decât atunci când am venit aici, astăzi?
- Are dreptate, mătuşă, spuse domnişoara Tina. Cred că îţi face bine.
- Nu este mişcătoare solicitudinea cu care fiecare dintre noi vrem ca celălalt să se simtă bine? spuse cu sarcasm doamna Bordereau. Dacă mă consideraţi atât de strălucitoare astăzi, înseamnă că nu ştiţi despre ce vorbiţi; nu aţi văzut niciodată o femeie plăcută. Nu încercaţi să-mi faceţi un compliment; eu am fost răsfăţată din acest punct de vedere, continuă ea. Uşa mea este închisă, dar puteţi ciocăni la ea din când în când.
197
Cu aceste cuvinte mă concedie, iar eu am ieşit din cameră. Zăvorul a fost tras în urma mea, însă domnişoara Tina, contrar speranţelor mele, a rămas înăuntru. Am trecut încet prin hol şi, înainte de a coborî la parter, am mai aşteptat puţin. Speranţa mea a fost răsplătită; după un minut domnişoara Tina mă urmă.
- Este o idee încântătoare, cea despre plimbarea în piaţă, am spus eu. Când vreţi să mergeţi - în seara asta, mâine?
Era confuză, după cum am mai spus, dar aşa cum am realizat atunci, şi urma să mai observ şi în viitor, atunci când domnişoara Tina se simţea stânjenită nu fugea de situaţia respectivă (aşa cum ar fi făcut majoritatea femeilor) ci se apropia mai mult de persoana cu care era, într-un apel mut de a fi cruţată, protejată. Atitudinea ei era, mai mereu, una de rugăminte, de ajutor, de explicaţii; şi totuşi, nici o altă

femeie din lume nu ar fi putut fi mai comică. Din momentul în care te arătai bun faţă de ea, începea să depindă total de tine; propria ei conştiinţă o părăsea, iar ea începea să se poarte cu multă intimitate, cu intimitate inocentă, singurul lucru pe care îl putea concepe ca fiind de la sine înţeles. Mi-a spus să nu ştia ce o apucase pe mătuşa ei; de ce îşi schimbase atitudinea atât de rapid, imediat ce-i venise o idee. Eu i-am replicat că ea trebuia să afle care era aceea idee şi apoi să-mi spună şi mie; vom merge să mâncăm împreună o îngheţată la Florian, iar ea îmi va povesti în timp ce vom asculta formaţia care cântă acolo.
- Oh, dar îmi va lua mult timp să aflu ce idee i-a venit mătuşii mele! îmi spuse ea, cu destul de multă tristeţe.
Şi astfel nu mi-a putut promite că ne vom plimba împreună nici în acea seară, nici în ziua următoare. Totuşi, acum eram răbdător, căci simţeam că tot ce trebuia să fac era să aştept; şi chiar la sfârşitul acelei săptămâni, într-o seară frumoasă, după cină, ea a păşit în gondola mea, căreia îi ataşasem o a doua vâslă, în onoarea acelei ocazii.
în cinci minute am plutit către Marele Canal; ajunşi acolo, ea a murmurat plină de extaz de parcă ar fi fost o turistă tocmai sosită în Veneţia. Uitase cât de splendid arăta canalul într-o seară fierbinte şi senină de vară, şi cum sentimentul de plutire printre palatele de marmură şi luminile reflectate în apă îţi crea o dispoziţie favorabilă discuţiilor pline de înţelegere. Am plutit mult timp în depărtare, şi deşi domnişoara Tina nu îşi exprimă 198
satisfacţia într-un mod vizibil, am putut simţi că se predase total. Era mai mult decât încântată, era transpusă; întreaga plimbare era o imensă eliberare pentru ea. Gondola înainta cu lovituri lente de vâslă, pentru a-i permite să se bucure de tot ce vedea, iar ea asculta pleoscăitul vâslelor, care devenea mai puternic şi mai muzical, în timp ce treceam prin canale înguste, de parcă ar fi fost o revelaţie a Veneţiei. Când am întrebat-o de cât timp nu se mai plimbase cu o gondolă, ea îmi răspunse:
- Oh, nu ştiu; de foarte mult timp - de când mătuşa mea a început să se simtă rău.
Acesta nu a fost singurul exemplu din care am dedus extrema ei neştiinţă cu privire la anii trecuţi şi la linia care marca perioada în care doamna Bordereau înflorise în societate. Nu aveam libertatea de a o ţine în oraş prea mult, dar am făcut un ocol destul de mare înainte de a ajunge în piaţă. Eu nu am întrebat-o nimic, menţinând conversaţia departe de problemele sale casnice şi de lucrurile pe care doream să le aflu, dinadins; i-am povestit despre Veneţia, i-am descris Roma şi Florenţa, i-am vorbit despre încântările şi avantajele călătoriilor. Ea s-a sprijinit, plină de interes, pe pernele moi de piele din gondolă, privind înjur, conştientă de tot ceea ce îi arătam, şi nu mi-a spus decât abia mai târziu că ar fi trebuit să cunoască Florenţa mai bine decât mine, căci locuise acolo împreună cu mătuşa ei mulţi ani. în cele din urmă mă întrebă, cu nerăbdarea timidă a unui copil:
- Nu mergem în piaţă? Asta este ce mi-aş dori să văd! Imediat i-am spus gondolierului să mergem direct în piaţă;
şi apoi am rămas tăcuţi în aşteptarea sosirii. Totuşi, pentru că aveam ceva de mers până acolo, ea spuse brusc, din proprie iniţiativă:
- Am descoperit care este problema cu mătuşa mea: se teme că veţi pleca!
- Cum i-a venit o astfel de idee?
- Crede că nu sunteţi fericit. De asta se poartă diferit acum.
- Vreţi să spuneţi că doreşte să mă facă să mă simt mai fericit?
- Ei bine, doreşte să nu plecaţi; vrea să mai rămâneţi.
- Presupun că asta este din cauza chiriei, am remarcat eu, candid.
199
însă candoarea domnişoarei Tina s-a dovedit pe măsura mea:
- Da, ştiţi, ca astfel să am mai mulţi bani.
- Cât de mult doreşte ea să aveţi? am întrebat râzând. Ar trebui să fixeze o sumă, astfel încât să pot sta până când o strânge pe toată.
- Oh, asta nu m-ar bucura, spuse domnişoara Tina. Ar fi ceva nemaiauzit ca dumneavoastră să vă deranjaţi atât.
- Dar să presupunem că aş avea propriile mele motive de a mai rămâne în Veneţia.
- Atunci ar fi mai bine pentru dumneavoastră să locuiţi într-o altă casă.
- Şi ce ar spune mătuşa dumneavoastră despre asta?
- Nu i-ar plăcea deloc, însă eu cred că ar fi mult mai bine să renunţaţi la motivele dumneavoastră şi să plecaţi de tot din Veneţia.
- Dragă domnişoară Tina, am spus eu, nu este uşor să renunţ la ele.
Ea nu răspunse imediat, dar după un moment, izbucni:
- Cred că ştiu care sunt motivele dumneavoastră!

- îndrăznesc să spun că asta este din cauza faptul că, acum câteva seri, v-am spus cât îmi doresc să mă ajutaţi să îmi ating scopul.
- Nu pot face asta fără să-mi înşel mătuşa.
- Ce vreţi să spuneţi cu asta?
- Ei bine, ea nu va fi de acord niciodată cu ceea ce vreţi dumneavoastră. Am mai fost rugată, i s-a scris în acest sens. Toate acestea au reuşit doar să o înfurie foarte rău.
- Atunci înseamnă că are scrisori importante în posesia sa? am întrebat eu repede.
- Oh, are totul! suspină domnişoara Tina, cu o atenţie curioasă, o bruscă revenire la tristeţe.
Aceste cuvinte mi-au făcut pulsul să crească, căci le priveam ca pe o dovadă preţioasă. Pentru câteva minute am fost prea agitat ca să pot vorbi, şi în acest timp gondola se apropiase de piaţă. După ce am coborât mi-am întrebat însoţitoarea dacă prefera să se plimbe prin piaţă sau dorea să ia loc la o cafenea; la care ea răspunse că va face orice îmi convenea mie mai mult - trebuia doar să-mi amintesc că nu avea prea mult 200
Itimp la dispoziţie. Am asigurat-o că aveam destul timp să le fa-jcern pe amândouă, şi am pornit să ne plimbăm printre arcadele (lungi. Starea ei se îmbunătăţi la vederea vitrinelor strălucitoare ale magazinelor, şi zăbovi în faţa lor, admirând sau dezaprobând ceea ce vedea în ele, întrebându-mă ce părere aveam despre diverse lucruri, meditând asupra preţurilor. „Oh, are totul!" auzeam ca un ecou în mintea mea. In sfârşit, ne-am aşezat la terasa aglomerată a cafenelei Florian, găsind o masă liberă printre cele aranjate în piaţă. Era o noapte superbă şi toată lumea ieşise în oraş; domnişoara Tina nu şi-ar fi putut dori un decor mai bun pentru reintroducerea ei în societate. Am observat că se bucura de acele momente mai mult decât spunea; era agitată de multitudinea impresiilor sale. Uitase cât de atractivă putea fi lumea, şi m-am gândit că, pentru mare parte din viaţa ei, i se furaseră toate aceste lucruri. Acest lucru însă nu o înfuria, dar în timp ce privea scena fermecătoare din jurul ei, în ciuda zâmbetelor sale binevoitoare, am observat şi o uimire rănită. Deveni tăcută, de parcă se gândea cu o tristeţe secretă la oportunităţile pierdute pentru totdeauna, care ar fi trebuit să fie la îndemâna oricui, iar acest lucru mi-a permis să spun:
- Vreţi să spuneţi că planul mătuşii dumneavoastră de a mă ţine aici este să-mi permită să o vizitez ocazional?
- Crede că va conta pentru dumneavoastră dacă o veţi vedea din când în când. îşi doreşte atât de mult să rămâneţi încât este dispusă să facă această concesie.
- Şi la ce crede ea că îmi va servi mie să o văd?
- Nu ştiu, ea crede că este interesant pentru dumneavoastră, spuse domnişoara Tina, simplu. Dumneavoastră i-aţi spus că o găsiţi interesantă.
- Am spus; dar nu toată lumea gândeşte aşa.
- Nu, bineînţeles că nu, căci atunci mai mulţi oameni ar încerca să o vadă.
- Ei bine, dacă este capabilă să deducă acest lucru, atunci poate deduce şi altceva, şi anume că trebuie să am un motiv aparte pentru a nu face ce fac ceilalţi; în ciuda interesului pe care mi-l stârneşte - astfel încât să nu o las în pace. Domnişoara Tina mă privi de parcă nu reuşea să înţeleagă această propoziţie destul de complicată; astfel că am continuat: Dacă nu
201
i-aţi povestit ce v-am spus în grădină, nu e oare posibil ca ea să fi ghicit?
- Nu ştiu, este foarte suspicioasă.
- Dar nu a devenit astfel din cauza unor curiozităţi indiscrete, ci din cauza unor persecuţii, nu?
- Nu, nu, nu este vorba de asta, spuse domnişoara Tina, întorcând către mine un chip cam tulburat. Nu ştiu cum să vă spun: este din cauza a ceva... ceva ce s-a petrecut cu foarte mult timp în urmă, înainte ca eu să mă nasc - ceva din viaţa ei.
- Ceva? Ce anume? am întrebat de parcă eu nu aveam nici o idee.
- Oh, nu mi-a spus niciodată, răspunse domnişoara Tina; iar eu am fost convins că spunea adevărul. Claritatea ei extremă era aproape provocatoare, şi pentru moment am simţit că ar fi fost mult mai satisfăcătoare dacă nu ar fi fost atât de deschisă faţă de mine.
- Credeţi că este ceva legat de scrisorile sau lucrurile lui Jeffrey Aspern aflate în posesia ei?
- îndrăznesc să cred că da! exclamă însoţitoarea mea, de parcă aş fi făcut o sugestie încântătoare. Eu nu am văzut niciodată acele lucruri.
- Nici unul dintre ele? Atunci cum de ştiţi ce sunt?
- Nici nu ştiu, răspunse cu placiditate domnişoara Tina. Nu le-am ţinut niciodată în mâini. Dar le-am văzut când ea le-a scos.
- Le scoate des?
- Acum nu, dar obişnuia să facă asta. Ţine foarte mult la ele.
- în ciuda faptului că sunt compromiţătoare?
- Compromiţătoare? repetă domnişoara Tina, de parcă nu ar fi cunoscut înţelesul acelui cuvânt. M-am simţit de parcă eram cineva care corupea inocenţa tinereţii.

- Vreau să spun pentru că acestea conţin amintiri dureroase.
- Ah, nu vroiaţi să spuneţi în sensul în care i-ar păta reputaţia?
La aceste cuvinte chipul nepoatei doamnei Bordereau căpătă un aspect unic - un fel de mărturie a neajutorării, un apel către mine de a mă comporta corect, generos cu ea. O dusesem în piaţă, o aşezasem într-o companie fermecătoare, îi acordasem o atenţie pe care o aprecia, şi acum o lăsam să înţeleagă că 202 toate aceste lucruri fuseseră un fel de mită - o mită care să o determine să se întoarcă împotriva mătuşii ei. Avea un caracter slab, era capabilă să facă orice pentru a mulţumi o persoana care se purtase frumos cu ea, dar cea mai mare bunătate a ei era aceea de a nu presupune prea multe din acest comportament. Era destul de ciudat, după cum m-am gândit mai târziu, că nu se simţea jignită de lipsa mea de consideraţie faţă de caracterul mătuşii ei, lucru de cel mai prost gust dacă în joc ar fi fost ceva mai puţin important (după părerea mea). Dar nu cred că ea se gândise prea mult la acest aspect.
- Aţi vrut să spuneţi că ea a făcut ceva nepotrivit? întrebă dintr-o dată.
- Nici pomeneală să spun aşa ceva, şi nici nu este treaba mea. In plus, chiar dacă a făcut, am adăugat, râzând, asta s-a întâmplat într-o altă eră, într-o altă lume. Dar de ce nu şi-a distrus scrisorile?
- Oh, le iubeşte prea mult.
- Chiar şi acum, când se apropie de sfârşit?
- Poate că atunci când va fi sigură de sfârşit, o va face.
- Ei bine, domnişoară Tina, am spus eu, exact acesta este lucrul pe care mi-aş dori ca dumneavoastră să-l împiedicaţi.
- Şi cum aş putea face asta?
- Nu puteţi să-i luaţi scrisorile?
- Şi să vi le dau dumneavoastră?
Aceste cuvinte prezentau situaţia într-un mod foarte crud, deşi sunt sigur că nu exista ironie în vorbele ei.
- Oh, vroiam să spun să mă lăsaţi doar să le privesc şi să le răsfoiesc. Nu pentru mine; nu există o aviditate personală în dorinţa mea. Ideea este că ar prezenta un interes imens pentru public; o contribuţie extraordinară la existenţa lui Jeffrey Aspern.
Ea mă ascultă în modul ei obişnuit, de parcă scrisorile mele ar fi fost pline de aluzii la lucruri de care ea nu auzise niciodată, iar eu m-am simţit exact ca un reporter de ziar care îşi forţează intrarea într-o casă îndoliată. Şi exact aşa stăteau lucrurile când, după un moment, ea spuse:
- A existat un domn care, cu ceva timp în urmă, i-a scris mătuşii mele exact aceleaşi cuvinte. Şi el dorea scrisorile ei.
- Şi i-a răspuns? am întrebat, destul de ruşinat de mine însumi pentru că nu eram cinstit faţă de ea.
203
- Doar după ce i-a scris de două sau trei ori. A înfuriat-o foarte tare.
- Şi ce i-a spus?
- I-a spus că era un diavol, răspunse simplu domnişoara Tina.
- A folosit această expresie în scrisoarea ei?
- Oh, nu; mi-a spus-o mie. Pe mine m-a pus să-i scriu răspunsul.
- Şi dumneavoastră ce aţi spus?
- I-am răspuns că nu existau nici un fel de scrisori.
- Ah, sărmanul om, am exclamat eu.
- Eu știam că există, dar am scris ce mi-a cerut ea.
- Bineînţeles că a trebuit să faceţi astfel. Dar sper că nu voi trece şi eu drept diavol.
- Va depinde de ceea ce mă veţi ruga să fac pentru dumneavoastră, spuse domnişoara Tina zâmbind.
- Oh, dacă există riscul ca dumneavoastră să gândiţi astfel, afacerea mea nu stă prea bine! Nu vă voi ruga să furaţi pentru mine, nici măcar să minţiţi - căci dumneavoastră nu puteţi minţi, decât în scris, însă ceea ce doresc este să o împiedicaţi să distrugă actele.
- Ei, dar nu am nici un control asupra ei, spuse domnişoara Tina. Ea este cea care mă controlează pe mine.
- Dar nu-şi mai poate controla propriile mâini şi picioare, nu este aşa? în mod normal ar distruge actele, arzându-le. Şi fără foc nu le poate arde, şi nu poate face focul fără ajutorul dumneavoastră.
- întotdeauna am făcut ceea ce mi-a cerut, răspunse însoţi-toarea mea. Şi în plus mai este şi Olimpia.
Eram pe punctul de a-i spune că probabil Olimpia putea fi coruptă, dar m-am gândit că ar fi mai bine să nu deschid acel subiect. Astfel că am întrebat-o dacă nu se putea descurca cumva cu acea cameristă credincioasă.
- Mătuşa mea se poate descurca cu oricine, spuse domnişoara Tina. Şi apoi adăugă că plimbarea ei luase sfârşit şi că tre* buia să ajungă acasă.
Mi-am pus mâna pe braţul ei, peste masă, pentru a o mai întârzia un moment.

- Ceea ce îmi doresc de la dumneavoastră este o promisiune generală de a mă ajuta.
204
- Oh, dar cum aş putea - cum aş putea? întrebă ea mirată şi tulburată. Era pe jumătate surprinsă, pe jumătate înspăimântată de dorinţa mea de a o face să joace un rol activ în toată afacerea.
- Principalul este să o urmăriţi atent şi să mă preveniţi din timp, înainte ca ea să comită acel oribil sacrilegiu.
- Dar nu o pot supraveghea când mă pune să ies.
- Asta este foarte adevărat.
- Şi când şi dumneavoastră mă puneţi să ies.
- Aveţi milă, credeţi că a făcut ceva în seara asta?
- Nu ştiu, este foarte şireată.
- încercaţi să mă speriaţi? am întrebat.
însă m-am simţit mulţumit când însoţitoarea mea a răspuns pe un ton încet, aproape invidios:
- Oh, dar le iubeşte - le iubeşte!
Această idee repetată cu atâta emfază îmi aduse o mare linişte în suflet; dar pentru a obţine mai mult de la acea mângâiere, am spus:
- Dacă nu intenţionează să distrugă înainte de moarte lucrurile de care vorbim, atunci probabil că a lăsat instrucţiuni în testamentul său.
- în testament?
- Nu a întocmit un testament pentru dumneavoastră?
- Dar are atât de puţine lucruri de lăsat. De aceea îi şi plac banii, spuse domnişoara Tina.
- Pot întreba, din moment ce tot vorbiţi despre asta, din ce trăiţi dumneavoastră amândouă?
- Trăim din nişte bani care vin din America, de la un avocat, îi trimite trimestrial. Nu sunt mulţi!
- Şi nu a lăsat instrucţiuni în ceea ce priveşte acei bani? însoţitoarea mea mă privi, ezitând - şi chiar roşind:
- Cred că sunt ai mei, spuse ea; şi tonul şi aspectul ei când rosti acele cuvinte trădau atât de mult absenţa obiceiului de a se gândi la propria ei persoană, încât aproape că am găsit-o încântătoare. Apoi adăugă: Dar a avut un avocat odată, cu foarte mult timp în urmă. Şi nişte oameni au venit şi au semnat ceva.
- Probabil că erau martori. Şi dumneavoastră nu aţi fost rugată să semnaţi? Ei bine atunci, am spus tot eu repede, asta este pentru că dumneavoastră sunteţi moştenitoarea; v-a lăsat dumneavoastră toate scrisorile sale!
205
- Dacă a făcut-o înseamnă că există nişte condiţii foarte stricte, răspunse domnişoara Tina, ridicându-se rapid, în timp ce mişcarea imprimă cuvintelor ei puţină hotărâre. Părea să sugereze că moştenirea venea cu ordinul expres de a ţine respectivele ascunse de privirile curioase şi că mă înşelam foarte mult dacă credeam că ea era persoana care să nu respecte o dorinţă solemnă.
- Bineînţeles că va trebui să respectaţi termenii testamentului, am spus; iar ea nu mai adăugă nimic ce ar fi putut îndulci severitatea acestei concluzii. Cu toate acestea, mai târziu, chiar înainte de a coborî din gondolă la intrarea în palat, la întoarcere, ea spuse brusc:
- Voi face ce voi putea pentru a vă ajuta.
îi eram recunoscător pentru asta - până acum lucrurile mergeau bine; dar asta nu mă împiedica să-mi amintesc în acea noapte, în timp ce mă plimbam îngrijorat, că acum aveam şi confirmarea nepoatei asupra şireteniei bătrânei doamne.
VII
Teama de ceea ce o putea determina să facă această trăsătură a caracterului ei m-a ţinut într-o stare de tensiune zile în şir. Am aşteptat o vorbă din partea domnişoarei Tina, chiar mi-am spus că era de datoria ei să mă ţină la curent cu ce se întâmpla, să mă anunţe cu certitudine dacă doamna Bordereau şi-a sacrificat sau nu comorile. Dar cum domnişoara Tina nu dădea nici un semn, mi-am pierdut răbdarea şi am decis să descopăr eu singur cum stăteau lucrurile, atât cât era posibil. Intr-o după amiază târziu am trimis vorbă dacă aş putea să le vizitez pe cele două doamne, iar servitorul meu se întoarse cu o veste uimitoare. Doamna Bordereau putea fi vizitată fără nici o dificultate; se mu-* tase în sala cea mare şi stătea în faţa ferestrei ce se deschide spre grădină. Am coborât şi am descoperit exact acest tablou; bătrâna doamnă fusese readusă în lume şi avea aerul, care venea, mai ales, din unele elemente mai colorate ale ţinutei sale, că ar fi fost pregătită să reia această legătură cu lumea. Totuşi, nu mă apropiasem încă de ea; era singură, deşi uşa spre apartamentele 206
sale era deschisă şi la început nu am zărit-o deloc pe domnişoara Tina. Fereastra în dreptul căreia stătea bătrâna doamnă avea draperia trasă, însă unul dintre obloane era deschis astfel încât ea să poată vedea încântătoarea grădină, unde soarele verii uscase deja multe dintre plante - vedea razele aurii şi umbrele lungi trasate de acestea.
- Aţi venit să-mi spuneţi că veţi închiria camerele în continuare, pentru încă şase luni? întrebă ea pe când mă apropiam, speriindu-mă cu brutalitatea lăcomiei sale, de parcă nu o cunoscusem încă.
Dorinţa Julianei de a face relaţia noastră profitabilă era, după cum am mai spus, o notă falsă în imaginea pe care o aveam despre femeia care inspirase un mare poet să scrie rânduri nepieritoare; dar trebuie să spun aici că acest lucru mi se datora mie. Eu am fost cel care aprinsesem acea flacără necurată; eu îi dădusem ideea că avea la dispoziţie mijloacele necesare pentru a câştiga mulţi bani. Se părea că ea nu se gândise niciodată la acest aspect;

trăise degeaba ani de zile într-o casă de cinci ori prea mare pentru ea, lucru explicabil doar prin presupunerea că spaţiul de care se bucura, deşi era imens, o costa aproape nimic şi că oricât de mic era venitul ce-i fusese lăsat, era destul pentru acest colţ de Veneţie. Vorbisem cu ea într-o zi şi o considerasem calcuiată, iar extravaganta mea comedie referitoare la grădină mă prezentase, în mod irezistibil, ca pe o victimă sigură. La fel ca toate persoanele care reuşesc să-şi schimbe punctul de vedere la bătrâneţe, şi ea îşi schimbase atitudinea imediat; se agăţase de aluzia mea cu o forţă disperată.
M-am oferit să mă duc să-mi iau unul dintre scaunele care stăteau de obicei cu spătarul la perete (ea nu se gândise deloc unde să iau loc); şi în timp ce îl aşezam lângă ea, am început vesel:
- Oh, draga mea doamnă, ce imaginaţie bogată aveţi, ce intelect deosebit! Sunt un biet amărât om de litere care trăieşte de pe o zi pe alta. Cum aş putea închiria palate cu anul? Existenţa mea este precară. Nu ştiu nici măcar dacă peste şase luni voi avea ce să pun pe masă. M-am răsfăţat şi eu o dată; a fost un lux deosebit. Dar când vine vorba de a continua!
- Consideraţi că vă costă prea scump? Dacă da, atunci puteţi închiria mai multe camere la acelaşi preţ, răspunse Juliana. Putem aranja ceva, putem „combinare", după cum se spune pe aici.

- Ei bine, da, dacă tot mă întrebaţi, camerele sunt cam scumpe, am răspuns eu. în mod cert credeţi că sunt mai bogat decât în realitate.
Ea mă privi în felul ei ascuns.
- Dacă scrieţi cărţi, nu le şi vindeţi?
- Vreţi să mă întrebaţi dacă le cumpără lumea? Puţin - nu atât de mult pe cât mi-aş dori. Să scrii cărţi, dacă nu eşti un mare geniu - şi chiar şi atunci când eşti! - este ultimul drum spre bogăţie. Cred că nu se mai pot câştiga bani din literatură.
- Poate că nu alegeţi nişte subiecte bune. Despre ce scrieţi? întrebă doamna Bordereau.
- Despre cărţile altor oameni. Sunt critic literar, istoric într-un fel. Mă întrebam unde vroia să ajungă.
- Şi despre ce oameni scrieţi acum?
- Oh, despre unii mai buni decât mine: în principal despre marii scriitori şi poeţi din trecut; cei care s-au stins şi nu pot vorbi ei înşişi.
- Şi ce spuneţi despre ei?
- Spun că uneori s-au îndrăgostit de femei foarte inteligente! am răspuns râzând. Vorbisem cu multă libertate, dar pe măsură ce cuvintele se aşezau între noi, mi-am dat seama că am fost imprudent. Totuşi am riscat şi nu am fost dezamăgit, căci poate, până la urmă, bătrâna doamnă ar fi fost dispusă să trateze cu mine. Era destul de evident că îmi cunoştea secretul: atunci de ce să mai amânăm problema? Dar ea nu a luat cuvintele mele ca pe o mărturisire; şi întrebă:
- Credeţi că este drept să dezgropaţi trecutul?
- Nu-mi dau seama ce vreţi să spuneţi prin dezgroparea lui; dar cum altfel am putea ajunge la el dacă nu săpăm puţin? Prezentul are un mod atât de neplăcut de a călca în picioare trecutul.
- Oh, mie îmi place trecutul, dar nu îmi plac criticii, declară bătrâna doamnă cu obişnuita ei linişte.
- Nici mie, dar îmi plac descoperirile lor.
- Dar nu sunt acestea în majoritatea lor minciuni?
- Minciunile sunt tocmai ceea ce descoperă ei, câteodată,. am spus eu, zâmbind în faţa impoliteţii vorbelor ei. De cele mai multe ori, criticii prezintă adevărul gol-goluţ.

- Adevărul aparţine lui Dumnezeu, nu omului; omul ar face bine să lase adevărul în pace. Cine poate judeca asupra lui
| - cine poate spune dacă lucrurile sunt chiar aşa?
- Ştiu, ne aflăm în întuneric, am admis eu; dar dacă renunţăm la a încerca, ce se va alege de toate lucrurile bune? Ce se va alege de toate operele despre care am vorbit, cele ale marilor filozofi şi poeţi? Toate ar fi doar cuvinte goale dacă nu am avea nimic cu care să le comparăm.
- Vorbiţi de parcă aţi fi un croitor, spuse doamna Bordereau capricioasă; şi apoi adăugă rapid, într-un alt ton: Această casă este foarte frumoasă; proporţiile sale sunt magnifice. Astăzi am dorit să privesc din nou acest loc. I-am pus să mă aducă aici. Când a venit servitorul dumneavoastră, mai adineauri, pentru a întreba dacă vă primesc, tocmai mă pregăteam să trimit după dumneavoastră, pentru a vă întreba dacă vreţi să continuaţi închirierea. Vroiam să decid ce să vă las să închiriaţi. Această sală este foarte mare, continuă ea, ca un licitator, mişcându-şi puţin privirea, după cum am ghicit. Nu cred că aţi locuit prea des într-o astfel de casă, nu?
- Nu-mi pot permite prea des să locuiesc într-o astfel de casă! am răspuns eu.
- Ei bine atunci, cât sunteţi dispus să oferiţi pentru şase luni? Eram pe punctul de a exclama - şi durerea de pe chipul
meu ar fi demonstrat moralitate: „Nu face asta, Juliana; de dragul lui, nu o face!" Dar m-am controlat şi am întrebat mai puţin agitat:

- De ce aş rămâne atât de mult timp?
- Credeam că vă place aici, răspunse doamna Bordereau cu demnitate.
- Aşa am crezut şi eu.
Pentru un moment nu mai spuse nimic, şi am lăsat-o să înţeleagă ce vroia din cuvintele mele. Mă aşteptam să spună, cu destulă răceală, că dacă eram dezamăgit nu era nevoie să continuăm discuţia, şi asta în ciuda faptului că eu credeam că bătrâna doamnă (oricum ar fi ajuns la acea concluzie) ştia că dezamăgirea mea era reală. Dar spre marea mea surpriză, ea spuse:
- Dacă credeţi că nu v-am tratat destul de bine, poate puteţi descoperi vreun mod de a vă trata mai bine.
209
Acest discurs părea cumva atât de distonant, încât m-a făcut să râd, din nou, şi m-am scuzat spunând că vorbea de parcă aş fi fost un băiat îmbufnat care aştepta să fie împăcat. Nu aveam de făcut nici o plângere; şi putea ceva depăşi bunăvoinţa domnişoarei Tina de a mă acompania, cu câteva seri în urmă, într-o plimbare prin piaţă? La aceasta bătrâna doamnă continuă:
- Ei bine, v-aţi făcut-o cu mâna dumneavoastră! Apoi spuse pe un ton diferit: Este o fată foarte drăguţă.
Am fost de acord cu aceasta, plin de politeţe, iar ea îşi exprimă speranţa că nu spuneam astfel doar din obligaţie, ci pentru că într-adevăr o plăceam pe nepoata ei. Intre timp, mă întrebam şi mai tare unde vroia să ajungă doamna Bordereau.
- în afară de mine nu mai cunoaşte pe nimeni în lume. Oare prin această prezentare atât de afabilă şi liberă a nepoatei ei încerca să o prezinte pe aceasta ca pe o posibilă partidă?
Era foarte adevărat că nu mai puteam închiria camerele la un preţ atât de ridicat şi că deja cheltuisem cu această afacere aproape toţi banii pe care-i economisesem în acest scop. Răbdarea şi timpul meu nu erau încă epuizate, dar mă puteam baza pe ele doar în probleme mult mai obişnuite. Eram dispus să-i plătesc venerabilei doamne, cu care aveam acum neînţelegeri de ordin financiar, de două ori mai mult decât mi-ar fi cerut oricare altă proprietară, dar nu eram dispus să-i plătesc de douăzeci de ori mai mult. I-am spus acest lucru în mod deschis, iar sinceritatea mea pare să fi avut ceva succes, căci ea exclamă:
- Foarte bine; aţi făcut ceea ce v-am cerut - mi-aţi făcut o ofertă!
- Da, dar nu pentru jumătate de an, ci pentru o lună.
- Oh, atunci trebuie să mă gândesc la asta.
Părea dezamăgită că nu promiteam să stau acolo pentru o perioadă mai lungă, şi mi-am dat seama că dorea şi să rămân acolo mai mult, dar, în acelaşi timp, şi să mă descurajeze. „Visaţi că veţi scăpa în mai puţin de şase luni? Visaţi că şi până la sfârşitul acelei perioade veţi fi mai aproape de victoria dumneavoastră?" Ceea ce-mi stăruia mai mult în minte era ideea că ea se gândise să-mi joace o festă prin care să mă facă să promit, deşi ea distrusese scrisorile. A existat un moment când suspansul a fost atât de acut, încât aproape că întrebarea mi-a izbucnit 210
de pe buze, însă m-am abţinut instinctiv (sper să nu fi fost o greşeală) de la violenţa de a mă da în vileag. Era o vrăjitoare atât de subtilă încât nu-ţi puteai da seama niciodată cum stăteau lucrurile cu ea. Vă puteţi imagina dacă a lămurit misterul când, imediat după ce a spus că se va gândi la propunerea mea, şi fără nici un fel de introducere formală, scoase din buzunar un mic obiect împachetat într-o hârtie albă şi mototolită. L-a ţinut pentru un moment şi apoi întrebă:
- Vă pricepeţi la ciudăţenii?
- La ciudăţenii?
- La antichităţi, vechi nimicuri pe care oamenii plătesc atât de mult în zilele noastre. Ştiţi preţul care se cere?
M-am gândit că ştiu ce urmează, dar am răspuns ingenios:
- Doriţi să cumpăraţi ceva?
- Nu, doresc să vând. Cât mi-ar plăti un amator pentru asta? Despături hârtia şi făcu un mic gest către mine pentru a-i lua din mână un mic portret oval. Am luat obiectul cu o mână al cărei tremurat speram ca ea să nu-l fi observat, şi ea adăugă: Mă voi despărţi de el doar pentru un preţ foarte bun.
De la prima vedere l-am recunoscut pe Jeffrey Aspern, şi eram conştient că mă înroşisem la faţă. Totuşi, pentru că ea mă urmărea, am avut atâta prezenţă de spirit încât să exclam:
- Ce chip frapant! Vă rog să-mi spuneţi cine este.
- Este un vechi prieten de-al meu, un om foarte renumit în vremea sa. El însuşi mi-a dat acest portret, dar mi-e teamă să-i menţionez numele, ca nu cumva dumneavoastră să nu fi auzit niciodată de el, oricât de bun critic literar şi istoric aţi fi. Ştiu că lumea se mişcă repede şi o generaţie uită de cea dinaintea ei. El era foarte la modă în tinereţea mea.
Probabil că era amuzată de siguranţa mea, însă eu eram surprins de a sa; de faptul că avea încă energia, la vârsta ei şi la starea ei de sănătate, de a dori să se amuze cu mine astfel, doar pentru propria ei distracţie - dorinţa de a mă testa şi de a face experimente pe mine. Cel puţin aceasta era interpretarea pe care am dat-o faptului că scosese portretul, căci nu puteam crede că într-adevăr dorea să-l vândă sau că o interesau informaţiile pe care i le-aş fi putut furniza eu. Ceea ce dorea era să mi-l plimbe prin faţa ochilor şi să stabilească un preţ prohibitiv pe

el.
211
- Chipul acesta îmi revine în memorie şi mă chinuie, am răspuns eu, întorcând obiectul pe toate părţile şi privindu-l foarte critic.
Era o lucrare atentă, dar nu una deosebită, mai mare decât o miniatură obişnuită, reprezentând un tânăr bărbat cu un chip extrem de frumos, cu o haină verde cu guler înalt şi o vestă gălbuie. Pictura captase bine trăsăturile bărbatului şi am considerat că a fost făcută când modelul avea aproximativ douăzeci şi cinci de ani. Mai există, după cum ştie toată lumea, doar încă trei portrete ale poetului, dar nici unul din ele nu-l reprezintă atât de tânăr ca acesta.
- Nu am văzut niciodată originalul, dar am văzut alte asemenea tablouri, am continuat. Credeţi că generaţia mea nu a auzit despre acest domn, dar mie îmi pare a fi o celebritate. Acum, spuneţi-mi cine este? Nu-mi pot da seama exact - nu-l pot numi cu exactitate. Nu cumva a fost un scriitor? Cu siguranţă că a fost un poet.
Eram decis ca ea, şi nu eu, să fie cea care să pronunţe prima numele de Jeffrey Aspern. Hotărârea mea a fost ignorată de caracterul extrem de decis al doamnei Bordereau, iar buzele ei nu au articulat silabele care însemnau atât de mult pentru ea. Nu mi-a răspuns la nici o întrebare, ci şi-a ridicat mâna pentru a primi înapoi pictura, cu un gest care, deşi neterminat, era foarte categoric.
- Doar o persoană care cunoaşte cine este cel din portret îmi poate oferi preţul pe care îl doresc, spuse ea, destul de sec.
- Oh, atunci aveţi un preţ în minte? Nu i-am înapoiat preţiosul obiect; nu din răzbunare, ci pentru că mă agăţasem instinctiv de el. Ne-am privit cu profunzime unul pe celălalt, cât timp eu am reţinut portretul.
- Eu ştiu care este preţul cel mai mic pe care-l pot obţine. Ceea ce vroiam să vă întreb era care este preţul cel mai mare pe care îl pot cere pentru portret.
Făcu o mişcare, chircindu-se, de parcă, într-un spasm de te* roare la gândul de a-şi fi pierdut cea mai mare comoară, ar fi fă» cut imensul efort de a se ridica şi de a-mi smulge portretul difl mână. Imediat l-am aşezat în mâinile ei, spunând:
- Mi-ar plăcea să-l am eu, dar cu ideile dumneavoastră ntt mi l-aş putea permite niciodată.
) 212
întoarse micul oval în poală, cu faţa în jos, şi mi s-a părut că o văd trăgându-şi răsuflarea pentru un moment, de parcă ar fi fost încordată sau ar fi găsit o scăpare. Cu toate acestea, spuse imediat:
- Aţi cumpăra portretul cuiva pe care nu-l cunoaşteţi, pictat de un artist care nu are renume?
- Este posibil ca artistul să nu aibă renume, dar acel portret este extrem de frumos pictat, am replicat, pentru a-i da un motiv.
- Sunteţi norocos că aţi spus asta, căci pictorul a fost tatăl meu.
-Acest lucru face portretul într-adevăr preţios! am exclamat râzând.
Şi pot adăuga că o parte din bucuria mea venea din faptul că teoria mea cu privire la originea doamnei Bordereau era adevărată. Cu siguranţă că Aspern o întâlnise pe tânăra doamnă când se dusese la studioul tatălui ei, ca model. I-am spus doamnei Bordereau că dacă mi-ar fi încredinţat mie portretul pentru douăzeci şi patru de ore aş fi fost fericit să mă interesez de preţul lui; dar nu mi-a răspuns nimic, punând obiectul la loc în buzunar. Acest lucru m-a convins şi mai mult că nu avea nici cea mai mică intenţie de a-l vinde cât timp trăia, deşi dorea să ştie ce sumă ar fi primit nepoata ei pentru portret, în cazul în care i l-ar fi lăsat acesteia.
- Ei bine, în orice caz, sper că nu-l veţi da fără să mă anunţaţi şi pe mine, am spus eu în tăcerea care se lăsase. Ţineţi minte că şi eu pot fi un posibil cumpărător.
- Mai întâi voi vrea să vă văd banii, răspunse ea cu o nepo-liteţe neaşteptată; şi apoi, ca şi cum s-ar fi gândit că mă puteam plânge de un astfel de comportament şi pentru a-mi abate atenţia, mă întrebă brusc ce am discutat cu nepoata ei în timpul plimbării noastre cu gondola.
- Vorbiţi de parcă ne-am fi făcut un obicei din această plimbare, am replicat eu. Cu siguranţă aş fi foarte fericit dacă aşa ar sta lucrurile. Dar în acest caz aş simţi şi mai multe scrupule pentru a nu trăda încrederea doamnei.
- încrederea ei? Are ea încredere?
- Uitaţi-o chiar pe ea - vă poate răspunde singură, am spus eu; căci domnişoara Tina apăruse în pragul uşii salonului bătrânei doamne.
213
-Aveţi încredere, domnişoară Tina? Mătuşa dumneavoastră vrea foarte mult să ştie.
- Nu în ea, nu am încredere în ea! declară mai tânăra doamnă, negând din cap, cu un gest care nu era nici glumeţ, nici ironic. Nu ştiu ce să mă fac cu ea; are nişte crize extrem de imprudente. Oboseşte foarte repede şi cu toate acestea a început să umble - să se târască prin casă. Şi rămase privind la bătrâna ei tovarăşă de viaţă cu un fel de uimire neajutorată, de parcă în toţi anii de când erau împreună nu se obişnuise cu toanele acesteia.
- Ştiu ce fac. Nu îmi pierd minţile. Sau cel puţin aşa îmi place să cred, spuse doamna Bordereau, cu un mic

oftat plin ce cinism.
- Presupun că nu aţi venit aici de una singură. Cu siguranţă că domnişoara Tina v-a ajutat, am intervenit eu cu intenţii pacificatoare.
- O, ea a insistat să o împingem, şi atunci când insistă...! spuse domnişoara Tina pe acelaşi ton plin de înţelegere, de parcă nu se ştia ce alt serviciu pe care-l dezaproba i-ar fi putut cere mătuşa ei.
- întotdeauna am făcut aproape tot ce am vrut, mulţumesc lui Dumnezeu! Oamenii alături care am trăit mi-au făcut pe plac, continuă bătrâna doamnă, vorbind cu vanitate.
- Presupun că vreţi să spuneţi că v-au dat ascultare.
- Ei bine, şi asta, este normal atunci când oamenii te plac.
- Tocmai din cauză că te plac, vreau să-ţi rezist, spuse domnişoara Tina cu un râs nervos.
- Oh, presupun că în curând o veţi aduce pe doamna Bordereau sus la mine, să-mi facă o vizită, am spus eu, la care bătrâna doamnă replică:
- Oh, nu, pot să vă supraveghez şi de aici!
- Eşti foarte obosită, cu siguranţă la noapte îţi va fi răul' strigă domnişoara Tina.
- Prostii, draga mea; mă simt mai bine acum decât m-am simţit toată luna asta. Mâine voi ieşi din nou. Vreau să mă aflu acolo unde îl pot vedea pe acest domn inteligent.
- Nu ar fi mai bine, poate, să mă vedeţi la dumneavoastră în salon? am întrebat eu.
214
- Vreţi să spuneţi că aceasta ar oferi o şansă mai bună pentru dumneavoastră? întrebă ea, fixându-mă o clipă prin voaleta ei verde.
- Ah, nu vă pot păcăli deloc! Vă privesc, dar nu vă văd deloc.
- O agitaţi prea mult - şi asta nu este bine, spuse domnişoara Tina, privindu-mă cu reproş şi rugător în acelaşi timp.
- Vreau să vă supraveghez - vreau să vă supraveghez, continuă bătrâna doamnă.
- Ei bine atunci, haideţi să ne petrecem cât mai mult timp posibil împreună - nu-mi pasă unde - şi astfel mă veţi putea supraveghea cu uşurinţă.
- Oh, v-am văzut destul astăzi. Sunt mulţumită. Acum mă voi duce la mine. Domnişoara Tina îşi puse mâinile pe spatele scaunului mătuşii sale şi începu să o împingă, dar am rugat-o să mă lase pe mine să fac asta.
- Oh, da, mă puteţi împinge în direcţia asta - nu în alta! exclamă doamna Bordereau când se simţi împinsă ferm şi uşor pe suprafaţa netedă şi tare a podelei, înainte de a ajunge la uşa apartamentului ei, îmi comandă să mă opresc, în timp ce privea lung, pentru ultima oară, nobila sală. Oh, este o casă superbă! murmură ea; după care am împins-o înainte. Când am intrat în salon, domnişoara Tina îmi spuse că de acolo se descurca şi singură şi în acelaşi timp micuţa cameristă roşcată veni în întâmpinarea stăpânei sale. Evident, ideea domnişoarei Tina era de a o aşeza imediat în pat pe mătuşa ei. Trebuie să mărturisesc că în ciuda acestei urgenţe, m-am făcut vinovat de indiscreţia de a mai zăbovi; am rămas gândindu-mă cât de aproape eram de scrisorile dorite - că probabil acestea se aflau undeva în camera aceea ştearsă şi neplăcută. Camera avea, într-adevăr, o austeritate care nu sugera existenţa unor comori ascunse; nu existau unghere prăfuite sau colţuri acoperite, nu erau dulapuri masive sau cufere bătute în fier. Mai mult chiar, era posibil, era poate probabil ca bătrâna doamnă să-şi ascuns comorile în dormitor, în vreo cutie veche băgată sub pat, sau în sertarul vreunei jalnice măsuţe de toaletă, unde le-ar fi putut vedea chiar şi la lumina slabă a lămpii. Cu toate acestea, am cercetat fiecare articol de mobilier, orice posibilă ascunzătoare, şi am observat că erau foarte multe lucruri cu sertare, în special un birou vechi şi înalt, cu ornamente din bronz în stil Empire - un receptacul
215
şubred, dar capabil încă să ascundă multe secrete. Nu ştiu de ce acest articol de mobilier mă fascina atât de mult, căci nu aveam intenţia de a cotrobăi prin el; dar m-am uitat la el atât de atent, încât domnişoara Tina observă şi se schimbă la faţă. Acest lucru m-a făcut să cred că aveam dreptate şi că în acel moment, indiferent de locul în care fuseseră înainte, scrisorile lui Aspem se aflau în spatele încuietorii mici a biroului. Era greu să-mi iau ochii de la biroul din lemn de mahon lipsit de strălucire când doar un simplu sertar de lemn mă despărţea de ţelul speranţelor mele; dar mi-am amintit de prudenţă şi cu un efort mi-am luat la revedere de la doamna Borereau. Pentru a face acel efort cu amabilitate, i-am spus că în mod sigur îi voi aduce o părere referitoare la micul portret.
- Micul portret? întrebă domnişoara Tina surprinsă.
- Ce ştii tu despre asta, draga mea? întrebă bătrâna doamnă. Nu trebuie să-ţi faci griji. Mi-am stabilit preţul.
•- Şi care ar fi acela?
- O mie de lire sterline.
- Oh, Doamne! strigă sărmana domnişoară Tina, impresionată.
- Despre asta vorbiţi voi doi? întrebă domnişoara Tina.
- Vă imaginaţi că mătuşa dumneavoastră doreşte să ştie! A trebuit să mă despart de domnişoara Tina cu aceste cuvinte, deşi aş vrut să adaug: Pentru numele lui Dumnezeu, întâlniţi-vă cu mine în grădină în

această seară!
VIII
După cum s-a dovedit, nici nu ar fi fost necesar, căci trei ore mai târziu, imediat ce mi-am terminat cina, nepoata doamnei Bordereau apăru, neanunţată, în pragul uşii deschise spre camera unde îmi luam mesele simple, îmi amintesc bine faptul că nu m-am mirat văzând-o; ceea ce nu dovedeşte că nu credeam în timiditatea ei. Era foarte timidă, dar în cazurile în care exista un motiv întemeiat pentru a fi îndrăzneaţă, timiditatea nu o împiedica să alerge în camera mea. Şi mi-am dat seama că acum avea multe astfel de motive întemeiate care au 216
ideterminat-o să intre şi să mă apuce de braţ, pe când mă ridicam să o întâmpin.
- Mătuşa mea se simte foarte rău; cred că este pe moarte!
- Nu se poate, am răspuns cu amărăciune. Nu vă temeţi de asta!
- Vă rog, duceţi-vă după un doctor - vă rog, vă rog! Olimpia s-a dus după doctorul care ne consultă de obicei, dar nu s-a întors încă; nu ştiu ce s-a întâmplat cu ea. I-am spus că dacă nu-l găseşte pe doctor acasă, trebuie să se ducă după el oriunde ar fi acesta; dar se pare că fata umblă după el prin toată Veneţia. Nu ştiu ce să mai fac - arată de parcă s-ar scufunda în abis.
- Pot să o văd şi eu, pentru a-mi da seama singur? am întrebat. Bineînţeles că voi fi încântat să aduc un doctor; dar nu ar fi mai bine să-l trimitem pe servitorul meu, astfel încât eu să pot sta cu dumneavoastră?
Domnişoara Tina consimţi, iar eu mi-am trimis servitorul după cel mai bun doctor din cartier. Apoi am coborât în grabă scările împreună cu ea, şi pe drum mi-a povestit că la o oră după ce am plecat de la mătuşa ei, doamna Bordereau a avut o criză de sufocare. Aceasta trecuse, dar o lăsase atât de slăbită încât nu s-a mai trezit; părea că se stinge. I-am repetat că nu este aşa, că nu se va stinge încă; la care domnişoara Tina m-a privit lung şi mai direct decât o făcuse vreodată, spunând:
- Chiar aşa, ce vreţi să spuneţi? Sper că nu o acuzaţi că s-ar preface!
Am uitat ce am răspuns la aceste vorbe, dar recunosc că, în inima mea, o credeam capabilă pe bătrâna doamnă de astfel de tertipuri ciudate. Domnişoara Tina »orea să ştie ce-i spusesem de se înfuriase atât de tare. I-am răspuns că nu făcusem nimic, că am fost extrem de atent; dar domnişoara Tina mi-a spus că mătuşa ei îi povestise că între noi se petrecuse o scenă - o scenă care o supărase. Am răspuns supărat că în acest caz era vorba de o scenă inventată de ea - că nu mă puteam gândi la nimic ce ar fi putut să o supere atât de rău, în afară de faptul că nu m-am lăsat convins să plătesc o mie de lire pentru portretul lui Jeffrey Aspern.
- Şi v-a arătat portretul? Oh, Doamne Dumnezeule - oh, vai mie! suspină domnişoara Tina care părea să creadă că situaţia îi scăpa de sub control şi că soarta ei plutea în aer.
217
I-am spus că aş da orice pentru acel portret, dar că nu aveam o mie de lire; însă m-am oprit când am ajuns la uşa doamnei Bordereau. îmi doream foarte mult să intru acolo, dar am considerat de datoria mea să-i spun domnişoarei Tina că, dacă o deranjam pe bolnavă, poate era mai bine să fie scutită de prezenţa mea.
- De prezenţa dumneavoastră? Credeţi că poate vedea? mă întrebă însoţitoarea mea aproape indignată. Aşa mă gândisem, dar nu am mai spus-o, şi am urmat-o încet înăuntru.
îmi amintesc, în timp ce stăteam lângă patul bătrânei doamne, că i-am spus domnişoarei Tina:
- Atunci înseamnă că nici dumneavoastră nu vă arată niciodată ochii? Nu i-aţi văzut niciodată?
Doamna Bordereau nu mai avea voaleta verde, dar (nu am avut norocul de a o vedea pe Juliana în cămaşa ei de noapte) partea superioară a chipului ei era acoperit de o bucată de muselină jerpelită, un fel de turban care se înfăşură în jurul capului ei şi cobora către nas, lăsând neacoperiţi doar obrajii ridaţi şi gura cu buzele strânse, de parcă ar fi fost conştientă. Domnişoara Tina mă privi cu surprindere, evident fără a vedea un motiv pentru nerăbdarea mea.
- Vreţi să spuneţi dacă poartă întotdeauna ceva peste ochi? O face pentru a şi-i apăra.
- Pentru că are vederea slabă?
- Oh, acum, acum este aşa! Şi domnişoara Tina îi luă mâna, vorbind cu voce foarte scăzută, însă în tinereţe avea nişte ochi magnifici!
- într-adevăr, avem versurile lui Aspern care certifică acest lucru.
Şi, privind din nou la legăturile din jurul capului bătrânei doamne, mi-am imaginat că ea nu a dorit să dea oamenilor ocazia de a spune că poetul exagerase în versurile sale. Dar nu mi-am pierdut timpul gândindu-mă la doamna Bordereau, a cărui respiraţie era atât de slabă, încât sugera că nici un doctor nu ar fi putut face mai mult pentru ea. Mi-am plimbat privirea prin cameră, peste dulapuri, cuferele cu sertare, mese. Domnişoara îmi întâlni privirea, şi cred că a ghicit repede ce căuta, dar nu spuse nimic şi se întoarse cu nervozitate, astfel încât să mă simt stânjenit, aşa cum şi trebuia, de preocuparea mea aproape 218
profană în prezenţa unui muribund. Cu toate acestea am mai privit o dată, îndrăznind să aleg în minte locul în care ar căuta întâi o persoană care dorea să pună mâna pe scrisorile doamnei Bordereau imediat după moartea acesteia. Camera era foarte dezordonată, semăna cu camera unei bătrâne actriţe. Erau haine aruncate pe scaune,

legături jerpelite şi ciudate din loc în loc, diferite cutii de carton, vechi şi decolorate, şi care ar fi putut avea peste cincizeci de ani, puse una peste alta. După un moment domnişoara Tina observă direcţia în care priveam, şi de parcă ar fi ghicit modul în care judecam eu locul (uitând că nu era treaba mea deloc să judec), spuse, poate pentru a se separa pe ea de dezordinea camerei:
- Aşa îi place ei; nu putem muta nimic. Cutiile acelea vechi le-a avut aproape toată viaţa. Apoi adăugă, de parcă i-ar fi fost milă de mine: Lucrurile pe care le căutaţi au fost acolo, şi arătă spre un cufăr mic aflat sub o canapea unde era loc doar pentru el. Părea un cufăr ciudat, foarte vechi, din lemn pictat, cu mânere elaborat lucrate şi benzi de metal îndoite, cu culoare foarte ştearsă (deşi acoperit de un strat de un verde deschis). Evident că o însoţise pe Juliana în tinereţea sa - în zilele ei aventuroase. Ar fi fost ciudat să ajungi cu acel cufăr într-un hotel din zilele noastre.
- Unde...? Şi nu mai sunt acum? am întrebat speriat de ceea ce sugerau vorbele domnişoarei Tina.
Tocmai vroia să-mi răspundă când, în acel moment, intră doctorul - doctorul după care fusese trimisă micuţa cameristă şi pe care în sfârşit îl găsise. Servitorul meu, plecat cu aceeaşi treabă, se întâlnise cu aceasta în oraş şi în spiritul sociabil veneţian îi însoţise până în pragul camerei doamnei Bordereau de unde l-am văzut trăgând cu ochiul peste umărul doctorului. I-am făcut semn să plece, căci chipul lui indiscret îmi amintea că nici locul meu nu era acolo - idee confirmată de privirea dură pe care mi-o aruncă micuţul doctor, părând să creadă că sunt un rival care ajunsese acolo înaintea lui. Era un domn scund şi îndesat, care purta pălăria înaltă caracteristică profesiei sale şi care părea să privească la orice altceva în afară de pacienta sa. Privea mai ales la mine, de parcă s-ar fi gândit că era mai bine să îmi dea mie nişte medicamente, astfel că m-am înclinat în faţa lui şi l-am lăsat împreună cu femeile, coborând în grădină să

fumez o ţigară. Era agitat; nu m-am putut plimba prea departe; nu puteam părăsi casa. Nu ştiu ce m-am gândit că se putea întâmpla, dar mi se părea important să fiu acolo. M-am plimbat pe aleile grădinii - în noaptea caldă care se aşternuse - fumând ţigară după ţigară şi privind luminile de la geamul apartamentului doamnei Bordereau. Acestea erau deschise acum, după cum am observat; deci situaţia era diferită. Câteodată lumina tremura, însă nu rapid, nu ca şi cum ar fi sugerat vreo criză. Bătrâna doamnă era pe moarte, sau deja murise? Oare doctorul spusese că nu era nimic de făcut la vârsta ei înaintată în afară de a o lăsa să se stingă liniştită; sau doar anunţase, cu o privire convenţională, că sfârşitul sosise? Oare celelalte două femei se mişcau prin cameră pentru a îndeplini ritualurile care însoţesc un astfel de moment? Mă neliniştea faptul că nu eram şi eu acolo, de parcă însuşi doctorul ar fi putut lua scrisorile. Am tras adânc din ţigară în momentul în care mi-am dat seama că era foarte posibil ca acum să nu mai existe deloc!
M-am plimbat prin grădină cam o oră - *o* oră şi jumătate. M-am uitat după domnişoara Tina, gândindu-mă vag că poate ar fi venit la o fereastră pentru a-mi da un semn. Oare nu vedea vârful roşu al ţigării mele în întuneric şi nu se gândea că aş dori foarte mult să ştiu ce a spus doctorul? Mi-e teamă că această întrebare dovedeşte faptul că temerile mele mă făcuseră insensibil dacă credeam cu atâta certitudine că, în mijlocul marii schimbări care avea loc în viaţa ei, respectivele se aflau pe primul loc şi în gândurile domnişoarei Tina. Servitorul meu coborî în grădină şi îmi vorbi; nu ştia decât că doctorul plecase după o vizită de o jumătate de oră. Dacă stătuse atâta timp însemna că doamna Bordereau mai trăia încă: nu i-ar fi luat o jumătate de oră să anunţe contrariul. Mi-am trimis servitorul din casă, căci erau momente în care curiozitatea lui mă enerva, iar acum era unul dintre acele momente. El urmărise capătul ţigării mele de la una din ferestrele de la etaj, şi nu domnişoara Tina; el nu putea şti ce caut eu, iar eu nu-i puteam spune, deşi eram conştient de faptul că avea despre mine nişte teorii fantastice pe care el le considera bune şi pe care, dacă le-aş fi cunoscut, le-aş fi găsit jignitoare.
în cele din urmă am urcat la etaj, dar am rămas în sala cea mare. Uşa apartamentului doamnei Bordereau era deschisă, 220
lăsând să se zărească lumina slabă a unei lumânări aflate în salon. Am pornit către salon cu uşoară groază şi în acelaşi timp domnişoara Tina îşi făcu apariţia, privindu-mă, pe când mă apropiam.
- Se simte mai bine - se simte mai bine, spuse ea, chiar înainte ca eu să întreb. Doctorul i-a dat ceva; s-a trezit, s-a reîntors la viaţă în timp ce el mai era încă aici. Spune că nu este în pericol imediat.
- Nu este în pericol imediat? în mod cert cred că gândeşte că starea ei este ciudată!
- Da, pentru că s-a agitat. Asta o afectează foarte mult.
- Atunci se va simţi aşa din nou, pentru că se agită. A făcut astfel chiar în această după-amiază.
- Da; nu mai trebuie să iasă, spuse domnişoara Tina, cu adâncă placiditate.
- Ce rost are să faceţi o astfel de remarcă dacă veţi începe să o duceţi de colo-colo, imediat ce ea vă va cere asta?
- Nu o voi face... nu o voi mai face.
- Trebuie să învăţaţi să o refuzaţi, am continuat eu.
- Oh, da, voi învăţa; chiar voi învăţa mai bine dacă dumneavoastră îmi spuneţi că este bine să o refuz.
- Nu trebuie să o faceţi pentru mine; trebuie să o faceţi pentru dumneavoastră. Totul se reduce la dumneavoastră, dacă sunteţi speriată.
- Ei bine, acum nu sunt speriată, spuse cu veselie domnişoara Tina. Ea este foarte tăcută.

- Este conştientă din nou - vorbeşte?
- Nu, nu vorbeşte, dar mă ia de mână. Mă ţine strâns de mână.
- Da, mi-am dat seama de forţa ei după modul în care a înşfăcat portretul în această după-amiază. Dar dacă vă ţine strâns de mână cum de sunteţi aici?
Domnişoara Tina ezită un moment, deşi chipul ei era învăluit în umbră (stătea cu spatele spre lumina care venea din salon, iar eu îmi lăsasem lumânarea în capătul îndepărtat al sălii, lângă uşă), dar mi s-a părut că o văd zâmbind inocent.
- Ei bine, am venit dinadins - v-am auzit paşii.
- Dar eu am venit în vârful picioarelor, cât de încet am putut.
- Ei bine, eu v-am auzit, spuse domnişoara Tina.
221
- Şi mătuşa dumneavoastră este singură acum?
- Oh nu; Olimpia este cu ea. Am ezitat puţin, apoi am spus:
- Să intrăm şi noi? Şi am arătat cu capul spre salon; căci îmi doream din ce în ce mai mult să mă aflu acolo.
- Nu putem vorbi acolo - ne va auzi.
Tocmai mă pregăteam să spun că în acel caz ar fi trebuit să fim tăcuţi, dar mi-am dat seama că nu era bine din moment ce îmi doream foarte mult să o întreb ceva. Astfel că i-am propus să ne plimbăm puţin prin sală, mai mult în celălalt capăt al ei, unde nu am fi deranjat-o pe bătrâna doamnă. Domnişoara Tina acceptă necondiţionat; doctorul urma să vină din nou, mi-a spus ea, iar ea trebuia să fie acolo pentru a-l primi. Ne-am plimbat prin frumoasa sală, unde pe podeaua de marmură - la început când stăteam tăcuţi - paşii noştri se auzeau mai tare decât te puteai aştepta. Când am ajuns în celălalt capăt al sălii, la fereastra largă, închisă, care dădea spre balconul de deasupra canalului, i-am sugerat să rămânem acolo, căci din acel loc îl putea vedea mult mai bine şi pe doctor sosind. Din loc în loc, câte o lampă lumina peste canal, oglindindu-se în acesta; vocea unui bărbat cântând ce se îndrepta spre casă, cu haina atârnată pe umăr şi cu pălăria pe o ureche, ajunse până la noi. Scena era exact aşa cum trebuia să fie, aşa cum o descrisese şi doamna Bordereau prima dată când m-a primit. O gondolă trecu pe canal, cu pleoscăiturile ei lente şi ritmice, şi în timp ce ascultam zgomotele nopţi, o urmăream în tăcere. Nu s-a oprit, nu îl aducea pe doctor; şi după ce dispăru din vedere i-am spus domnişoarei Tina:
- Şi unde sunt ele acum - lucrurile care se aflau în cufăr?
- în cufăr?
- Cutia verde pe care mi-aţi arătat-o în camera ei. Aţi spus că scrisorile se aflaseră acolo; mi s-a părut că vreţi să sugeraţi că le-a mutat în alt loc.
- Oh, da; nu mai sunt în cufăr, spuse domnişoara Tina.
- Pot să vă întreb dacă le-aţi căutat?
- Da, le-am căutat - pentru dumneavoastră.
- Cum adică pentru mine, dragă domnişoară Tina? Vreţi să spuneţi că mi le-aţi fi dat dacă le-aţi fi găsit? am întrebat, aproape tremurând.
222
Ea amână răspunsul, iar eu am aşteptat. Brusc, izbucni:
- Nu ştiu ce aş face şi ce n-aş face!
- Veţi căuta din nou - şi în altă parte?
Ea vorbise cu o ciudată emoţie, neaşteptată, şi continuă pe acelaşi ton:
- Nu pot - nu pot - nu cât timp ea este acolo. Nu este decent.
- Nu, nu este decent, am replicat eu cu gravitate. Lăsaţi-o pe sărmana doamnă să se odihnească în pace.
Cuvintele rostite de mine nu erau ipocrite, căci mă simţeam ruşinat şi mustrat.
După un moment domnişoara Tina adăugă, de parcă ar fi ghicit starea mea şi îi părea rău pentru mine, dar în acelaşi timp dorind să explice că într-adevăr eram prea insistent şi o tot îndemnam să caute:
- Nu o pot înşela în felul acesta. Nu o pot înşela - poate că este pe patul de moarte.
- Nici nu vă pot cere aşa ceva, deşi eu sunt vinovat de astfel de gânduri!
- Sunteţi vinovat?
- V-am indus în eroare. Simţeam că trebuia să-i spun că mă prezentasem sub un nume fals de teamă ca nu cumva mătuşa ei să fi refuzat să mă primească. I-am explicat aceste lucruri şi, de asemenea, că eram implicat şi în scrisoarea pe care o primiseră de la John Cumnor cu luni de zile în urmă.
Ea m-a ascultat cu mare atenţie, privindu-mă cu buzele întredeschise, şi când mi-am încheiat mărturisirea, a spus:
- Şi atunci numele dumneavoastră adevărat care este? îl repetă de două ori după ce i l-am spus, exclamând că era un nume frumos. Apoi adăugă: îmi place numele dumneavoastră adevărat mai mult decât cel fals.
- Şi mie, am spus râzând. Of! este atât de bine să fiu scăpat de celălalt.

- Deci a fost un complot în toată regula - un fel de conspiraţie?
- Oh, o conspiraţie... doar noi doi am pus la cale toată această poveste, am răspuns eu, fără să o amintesc pe doamna Prest.
Ea ezită; m-am gândit că poate urma să spună că am fost foarte infami. Dar, după un moment, remarcă, pe un ton candid, uimit:
- Cât de mult trebuie că vă doriţi acele scrisori!
223
- Oh, enorm de mult! am încuviinţat, zâmbind. Şi această şansă m-a făcut să continui, uitând ce spusesem mai devreme. Cum este posibil să le fi mutat ea însăşi? Cum de a putut umbla? Cum a putut avea atâta putere fizică? Cum a putut ridica şi căra lucrurile?
- Oh, când cineva îşi doreşte foarte mult ceva, şi are multă voinţă, se poate! spuse domnişoara Tina, de parcă se gândise deja la întrebarea mea şi ea însăşi şi nu găsise decât acest răspuns -ideea că, în mijlocul nopţii, sau când nu era nimeni prin preajmă, bătrâna doamnă fusese capabilă de un efort extraordinar.
- Aţi întrebat-o pe Olimpia? Nu ea a ajutat-o - nu le-a mutat ea? Am întrebat; la care domnişoara Tina a răspuns convinsă că servitoarea nu a avut nici o legătură, dar fără să spună exact dacă a vorbit sau nu cu ea. Parcă i-ar fi fost puţin ruşine să mă lase să-mi dau seama cât de mult încercase să mă ajute şi cât de mult se gândise la mine.
Brusc îmi spuse, fără legătură cu nimic:
- Mă simt de parcă aţi fi o persoană nouă, acum că aveţi un nou nume.
- Nu este un nume nou, este unul chiar vechi, mulţumesc lui Dumnezeu!
Mă privi un moment.
- Chiar îmi place mai mult.
- Oh, dacă nu v-ar fi plăcut, aproape că aş fi continuat cu celălalt!
- Chiar aşa aţi fi făcut?
Am râs din nou, dar dintre toate răspunsurile pe care i le-aş fi putut da, am spus:
- Bineînţeles că dacă se poate mişca aşa, putea să şi ardă scrisorile fără nici o problemă.
- Trebuie să aşteptaţi, trebuie să aşteptaţi, spuse domnişoara Tina cu tristeţe, iar tonul ei nu-mi potoli nerăbdarea, căci părea că acceptase, până la urmă, acea posibilitate groaznică.
Cu toate acestea, i-am spus că mă voi obişnui să aştept, pentru că, în primul rând, nu puteam face altceva, şi în al doilea rând pentru că aveam promisiunea ei de a mă ajuta.
- Desigur că, daca scrisorile nu mai există, nu are nici un rost să aşteptaţi, spuse ea, nu pentru a se eschiva de la a promite, ci pentru a arăta că este conştientă de fapte.
224
- Normal. Dar măcar dacă aţi putea afla! am murmurat eu, tremurând din nou.
- Am crezut că aţi spus că veţi aştepta.
- Oh, voiaţi să spuneţi să aştept chiar şi pentru asta?
- Dar pentru ce altceva?
- Oh, nimic, am replicat eu destul de stupid, fiindu-mi ruşine să-i spun ce presupusesem eu că însemna acea amânare -şi anume că ea ar face mai mult decât doar să afle. Nu ştiu dacă şi-a dat seama de asta dar, în orice caz, a realizat că era necesar să fie puţin mai rigidă.
- Nu am promis să o înşel, nu? Nu cred că am făcut-o.
- Nu prea mai contează ce aţi făcut sau nu, căci oricum nu aţi fi putut.
Nu cred că domnişoara Tina ar fi răspuns chiar dacă atenţia nu i-ar fi fost atrasă de doctorul care se apropia de casă în gondola sa. Am observat că venise foarte repede, de parcă ar fi considerat că doamna Bordereau era încă în pericol. Am privit în jos spre el pe când cobora din gondolă şi apoi am intrat în sala cea mare pentru a-l întâmpina. Când ajunse sus am lăsat-o pe domnişoara Tina să intre cu el în camera bătrânei doamne, ru-gând-o să-mi permită să vin mai târziu pentru a afla veştile.
Am plecat din casă şi m-am plimbat până în piaţă, însă neliniştea mea nu s-a potolit. Nu puteam sta jos (era foarte târziu acum, dar încă mai erau oameni aşezaţi la mesele din faţa cafenelelor), nu am putut decât să mă plimb în jurul pieţei de o mulţime de ori. Nu mă simţeam confortabil, dar îmi făcuse plăcere să-i spun domnişoarei Tina adevărul despre cine eram. în cele din urmă am pornit spre casă, rătăcindu-mă, bineînţeles, aşa cum mi se întâmpla de câte ori ieşeam în oraş. Aşadar, era mult trecut de miezul nopţii când am ajuns acasă. Sala de la etaj era cufundată în întuneric şi lumina lămpii mele nu mi-a dezvăluit nimic satisfăcător, pe când o traversam. Eram dezamăgit, căci o informasem pe domnişoara Tina că mă voi întoarce să aflu veşti şi mă gândisem că poate a lăsat vreun semn. Uşa apartamentelor doamnelor era închisă, ceea ce arăta că prietena mea se dusese la culcare, obosind să mă aştepte. Am rămas în mijlocul sălii, gândindu-mă, sperând că ea mă va auzi şi poate va deschide uşa, spunându-mi că ea nu s-ar fi culcat când mătuşa ei se afla într-o stare atât de gravă, ci ar fi rămas să o supravegheze,
225
şezând într-un scaun îmbrăcată într-un halat. M-am apropiat mai mult de uşă, m-am oprit acolo şi am ascultat. Nu am auzit nimic şi, în cele din urmă, am bătut uşor. Nu mi-a răspuns nimeni şi după un minut

am apăsat clanţa. Camera era în întuneric; asta ar fi trebuit să mă oprească să intru, dar nu s-a întâmplat aşa. Dacă tot am povestit deja lucrurile lipsite de delicateţe şi inoportune la care m-a împins dorinţa mea de a intra în posesia scrisorilor lui Jeffrey Aspern, nu este cazul să nu mărturisesc şi această ultimă indiscreţie. Cred că a fost lucrul cel mai rău pe care l-am făcut; însă au existat şi circumstanţe atenuante. Chiar eram foarte interesat să aflu veşti despre bătrâna doamnă, iar domnişoara Tina acceptase o întâlnire cu mine, şi era important pentru onoarea mea să o întâlnesc. Se poate spune că faptul că ea lăsase locul în întuneric prezenta un indiciu că mă eliberase de acea întâlnire, dar, în apărarea mea, pot răspunde că nu doream să fiu eliberat.

Uşa camerei doamnei Bordereau era deschisă şi am văzut camera în lumina slabă a lămpii. Nu se auzea nici un sunet -paşii mei nu alarmaseră pe nimeni. Am înaintat şi mai mult în cameră; şi am zăbovit acolo cu lampa în mână. Doream să-i dau domnişoarei Tina şansa de a veni la mine dacă era împreună cu mătuşa ei, aşa cum trebuia. Nu am încercat să o strig, am aşteptat să văd dacă va observa lumina lămpii mele. Nu a observat-o şi mi-am explicat acest lucru prin faptul că probabil adormise (mai târziu am descoperit că aveam dreptate). Dacă adormise însemna că nu se gândea cu îngrijorare la mătuşa ei, şi explicaţia mea ar fi trebuit să mă facă să ies aşa cum intrasem. Trebuie să repet că nu am ieşit, căci m-am trezit gândindu-mă şi la altceva. Nu aveam un scop precis, nici intenţii rele, dar m-am simţit ţintuit în acel loc de un sentiment acut, deşi absurd, al oportunităţii. Tot ce pot spune este că nu intenţionam să comit un furt. Şi chiar dacă aş fi intenţionat, era clar că doamna Bordereau nu lăsase biroul descuiat, şi nici cutiile sau sertarele dulapurilor sale deschise. Nu aveam nici chei, nici unelte şi nici dorinţa de a-i sparge mobila. Cu toate acestea, mi-am dat seama că mă aflam acum singur, netulburat, la ceasul tentaţiilor şi al secretelor, mai aproape ca niciodată de comoara după care tânjeam. Mi-am ridicat lampa, lumina ei jucându-se pe diferitele obiecte din cameră de parcă ar fi încercat să-mi spună ceva, 226

Din camera vecina tot nu se auzea nici o mişcare. Dacă domnişoara Tina dormea, dormea foarte adânc. Oare aşa era - creatura generoasă - tocmai pentru a-mi lăsa mie mână liberă? Ştia că sunt acolo şi stătea tăcută pentru a vedea ce aş face - ce aş putea face? Şi ce aş fi putut face? Chiar ea ştia mai bine decât mine cât de puţine aş fi putut face.

M-am oprit în faţa biroului, privindu-l prostit, căci ce-mi putea spune acesta? în primul rând era încuiat, şi în al doilea rând, cu siguranţă nu conţinea nimic din ce m-ar fi interesat pe mine. Puteam pune pariu că scrisorile nu mai existau; chiar dacă nu fuseseră distruse, bătrâna nu le-ar fi pus în acel loc după ce le scosese din cufărul verde - dacă s-ar fi gândit la siguranţa lor, nu le-ar fi mutat dintr-o ascunzătoare bună într-una mai proastă. Biroul sărea în ochi, era mult mai accesibil într-o cameră pe care ea nu o mai putea păzi. Se deschidea cu o cheie, dar mai exista şi un mic mâner de bronz, ca un buton; l-am observat în timp ce-mi plimbam lampa peste el. Atunci m-am gândit că era posibil ca domnişoara Tina să-şi fi dorit ca eu să înţeleg. Dacă nu ar fi dorit să înţeleg, dacă ar fi dorit ca eu să mă ţin deoparte, atunci de ce nu a încuiat uşa dintre salon şi sala cea mare? Acela ar fi fost un semn categoric pentru a le lăsa în pace. Dacă nu, însemna că vroia ca eu să intru cu un scop - un scop indicat acum de ideea bruscă, fantastică şi anume că descuiase biroul pentru a mă obliga să fac ceva. Nu lăsase cheia, dar probabil că biroul s-ar fi deschis dacă apăsam butonul. Această teorie mă fascina, şi m-am aplecat peste birou pentru a judeca mai bine. Nu îmi propusesem să fac ceva -nici măcar să deschid biroul; doar voiam să-mi testez teoria, să văd daca se putea deschide. Am atins butonul cu mâna- o simplă atingere şi mi-aş fi dat seama; şi pe când făceam asta (este stânjenitor pentru mine să povestesc), am privit în spate, peste umăr. Din întâmplare, din instinct, căci nu auzisem nimic. Aproape că mi-am scăpat lampa şi, în mod cert, am făcut un pas înapoi, ridicându-mă din cauza a ceea ce am văzut. Doamna Bordereau stătea acolo în cămaşa ei de noapte, în pragul uşii ei, privindu-mă; avea mâinile ridicate şi îşi îndepărtase şi veşnica voaletă care îi acoperea jumătate din chip, şi pentru prima şi ultima dată i-am privit ochii extraordinari. Erau aţintiţi asupra mea, făcându-mă să mă simt groaznic de

227

ruşinat. Nu voi uita niciodată ciudata siluetă, albă şi gârbovită, cu capul ridicat, cu atitudinea şi expresia ei; la fel cum nu voi uita nici tonul cu care a sâsâit, pasionat, furios, pe când mă întorceam spre ea:

- Ah, critic nenorocit ce eşti!

Nu mai îmi amintesc ce am bâlbâit pentru a mă explica, a mă scuza; dar m-am îndreptat spre ea, pentru a-i spune că nu voiam să fac nimic rău. Ea făcu un gest de respingere cu mâinile ei bătrâne, retrăgându-se din faţa mea plină de groază şi următorul lucru pe care-l ştiu este că a căzut pe spate în braţele domnişoarei Tina, cu un spasm, de parcă moartea s-ar fi coborât asupra ei.

IX

Am părăsit Veneţia a doua zi dimineaţă, imediat ce am aflat că bătrâna doamnă nu decedase, aşa cum mă temusem, din cauza şocului pe care i l-am provocat - şoc pe care pot spune că l-am simţit şi eu. Cum

Dumnezeu să mă fi gândit că era capabilă să se^lea jos din pat singură? Nu am reuşit să o văd pe domnişoara Tina înainte de a pleca; am văzut-o doar pe cameristă, căreia i-am încredinţat un bilet pentru stăpâna cea tânără, în acel bilet am scris că voi lipsi câteva zile. Am plecat la Treviso, Bassano, Castelfranco; m-am plimbat şi am privit vechile biserici prăfuite, cu picturi lipsite de strălucire, şi am petrecut ore întregi stând şi fumând în cafenelele pline de muşte şi cu draperii galbene din zonele umbroase ale pieţelor, în ciuda acestor activităţi care erau mecanice şi superficiale, abia dacă mă bucuram de călătorie; în viaţa mea apăruse un gust foarte amar. A fost diabolic de stânjenitor, după cum spun tinerii, să fiu descoperit de doamna Bordereau în mijlocul nopţii examinând încuietoarea biroului ei; şi a fost chiar mai rău să cred, pentru câteva ore bune, că era foarte posibil să o fi omorât, în biletul meu pentru domnişoara Tina am încercat să minimalizez aceste lucruri; dar cum ea nu mi-a răspuns, nu puteam şti ce părerea îşi făcuse. Mă gândeam cum mă numise critic nenorocit, căci, în mod cert eram critic şi, în mod cert, nu 228
mă purtasem cu delicateţe. A existat un moment în care m-am gândit că singurul mod de a îndrepta ultima greşeală era să plec definitiv; să-mi sacrific speranţele şi să le eliberez pe cele două sărmane femei de prezenţa mea indezirabilă. Apoi m-am gândit că era mai bine să lipsesc un timp, mai întâi, căci deja simţeam (destul de vag şi slab) că dacă aş fi dispărut de tot nu aş fi distrus doar propriile mele speranţe. Poate că era mai bine să stau plecat destul de mult timp încât bătrâna doamnă să creadă că a scăpat de mine. Căci nu mă îndoiam că dorea să scape de mine, după tot ce se întâmplase (şi chiar dacă nu scă-pasem eu de ea), acea scenă nocturnă cu siguranţă că o vindecase de dorinţa de a-mi suporta compania de dragul banilor. Mi-am spus că nu o pot abandona, însă, pe domnişoara Tina, şi am continuat să gândesc astfel chiar şi după ce am observat că ea nu a răspuns ultimei mele rugăminţi (îi trimisesem câteva adrese unde mă putea găsi) de a-mi spune cum se descurca. L-aş fi pus pe servitorul meu să-mi scrie ceea ce vroiam să ştiu, dar acesta nu ştia să scrie. Mi-am dat seama că în tăcerea domnişoarei Tina exista un fel de batjocură (foarte puţină ironie), astfel încât mă simţeam mâhnit şi stânjenit. Nu voiam să stau departe, dar ezitam şi să revin, căci doream să revin pe o poziţie mai bună. în final, m-am întors în Veneţia în cea de-a douăsprezecea zi; şi în timp ce gondola mea se lovea uşor de treptele locuinţei doamnei Bordereau, un anumit sentiment de suspans mi-a arătat că stătusem prea mult timp plecat.
M-am întors atât de brusc încât nu am apucat să-mi anunţ servitorul. De aceea el nu venise la gară pentru a mă aştepta, însă şi-a scos capul pe geamul de la etaj când am ajuns în faţa casei.
- Au îngropat-o pe bătrână, mi-a spus el în timp ce ne aflam în holul de la parter, iar el îmi lua valiza; şi îmi zâmbi, aproape făcându-mi cu ochiul, de parcă ar fi ştiut că voi fi mulţumit de veste.
-Amurit! am exclamat, privindu-l cu totul altfel.
- Aşa se pare, din moment ce au îngropat-o.
- S-a terminat? Când a fost înmormântarea?
- Acum câteva zile. Dar nu prea o poţi numi înmormântare, domnule; au fost doar două gondole. Sărmana!! continuă omul, referindu-se la domnişoara Tina, după cât se părea. Mi-am dat
229

r

seama că ideea lui despre înmormântări era aceea că trebuiau să amuze pe cei vii.
Vroiam să aflu despre domnişoara Tina - cum era şi unde era - dar nu l-am mai întrebat nimic până nu am ajuns la etaj. Acum că faptele se aşezaseră în mintea mea, mi-a părut foarte rău, mai ales că sărmana domnişoară Tina trebuise să se descurce singură cu toate. Ce ştia ea despre astfel de aranjamente, despre paşii care trebuie urmaţi în astfel de situaţii? într-adevăr, sărmana! Puteam doar să sper că doctorul o ajutase şi că vechii prieteni nu o neglijaseră, mica trupă de prieteni a căror fidelitate consta în a veni în vizită o dată pe an. Am înţeles de la servitorul meu că două doamne în vârstă şi un domn, tot în vârstă, se adunaseră în jurul domnişoarei Tina şi o ajutaseră (veniseră după ea într-o gondolă a lor) pentru a o duce la cimitir, micuţa insulă de morminte care se află în nordul oraşului, în drum spre Murano. Se părea că cele două doamne Bordereau erau catolice, un lucru pe care nu-l descoperisem niciodată, căci bătrâna doamnă nu mai putea merge la biserică, iar nepoata ei fie nu se ducea, fie se ducea foarte devreme dimineaţa înainte ca eu să mă trezesc. Cu siguranţă, chiar şi preoţii respectau viaţa lor retrasă; căci nu observasem niciodată vreun duhovnic în acea casă. O oră mai târziu, în acea seară, mi-am trimis servitorul cu cinci cuvinte scrise pe o carte de vizită, pentru a o ruga pe domnişoara Tina să mă primească

pentru câteva momente. Nu era în casă, acolo unde o căutase servitorul meu, ci în grădină, plimbându-se şi adunând flori, îmi spuse servitorul meu când reveni. Acolo o găsise şi mi-a transmis că ar fi foarte bucuroasă să mă vadă.
Am coborât şi am petrecut o jumătate de oră cu sărmana domnişoară Tina. întotdeauna afişase un aspect de doliu prăfuit (de parcă ar fi purtat hainele vechi ale unei tristeţi nesfârşite), iar în această privinţă nu exista nici o schimbare semnificativă. Dar era evident că plânsese foarte mult - simplu, satisfăcător, înviorător, cu un fel de sentiment primitiv de singurătate şi violenţă. Dar nu avea nimic din formalismul conştiinţei de sine al celor îndoliaţi, şi aproape că am fost surprins să o văd stând acolo în lumina apusului, cu braţele pline de flori, zâmbind către mine, cu ochii înroşiţi. Chipul ei alb, încadrat de gluga pelerinei, părea mai lung şi mai slab decât de obicei. Credeam că 230
va fi dezgustată de mine - considerând că ar fi trebuit să fiu acolo pentru a o sfătui şi a o ajuta şi, deşi eram sigur că nu exista nici un pic de ranchiună în aspectul ei, şi că nu era convinsă de importanţa problemelor ei, mă pregătisem să fiu primit altfel, să existe o privire rănită, familiară şi totuşi înstrăinată, care să facă apel la conştiinţa mea spunând:
- Ei bine, eşti o persoană foarte drăguţă dacă ai putut spune atâtea lucruri!
Dar sunt obligat să respect adevărul şi să declar că expresia Tinei Bordereau exprima multă plăcere la vederea chiriaşului mătuşii ei decedate. Acest lucru m-a atins profund şi m-am gândit că îmi simplifică situaţia, până când am aflat că nu era aşa. Am fost bun cu ea în acea seară, pe cât de bun ştiam eu să fiu, şi m-am plimbat prin grădină împreună cu ea o jumătate de oră. Nu a existat nici o explicaţie de nici un fel între noi; eu nu am întrebat-o de ce nu mi-a răspuns la scrisoare. Cu toate acestea nu voi repeta foarte multe din ce i-am spus în acea scrisoare; doar că dacă alegea să mă lase să cred că a uitat postura în care m-a descoperit doamna Bordereau în acea noapte şi efectul asupra bătrânei doamne, eu eram foarte dispus să înţeleg astfel lucrurile: îi eram recunoscător că nu se purta ca şi cum aş fi omo-rât-o pe mătuşa sa.
Ne-am plimbat şi ne-am plimbat şi nimic nu s-a întâmplat între noi, cu excepţia recunoaşterii pierderii grele suferite de ea, transmise prin modul meu de a mă comporta prin care o lăsam să înţeleagă că se poate baza pe mine acum, din moment ce am lăsat-o să observe că eram interesat de persoana ei. Domnişoara Tina nu avea nimic din mândria persoanelor care vor să păstreze aparenţa unei independenţe; nu pretindea că ar şti ce se va întâmpla cu ea în viitor. M-am abţinut să ating acest subiect, căci, în mod cert, nu eram pregătit să spun că mă voi ocupa eu de ea. Eram prudent, cred eu, căci simţeam că ştiinţa ei despre viaţă era atât de limitată, încât viziunea ei simplă o făcea să creadă - din moment ce părea să-mi fie milă de ea - că aveam să-i port de grijă în continuare. Mi-a povestit cum a murit mătuşa ei, împăcată în cele din urmă, şi cum bunii ei prieteni au ajutat-o apoi să rezolve toate problemele (şi din fericire, mulţumită mie, spuse ea zâmbind, erau destui bani în casă; mi-a repetat că, o dată ce un italian te place, îţi rămâne prieten pe viaţă);
231
iar când am ajuns la acest subiect m-a întrebat despre călătoria mea, despre impresiile pe care mi le făcusem asupra locurilor vizitate. I-am povestit ce am putut, parţial inventând, căci în starea în care mă aflam atunci nu vizitasem prea mult; şi după ce m-a ascultat, exclamă, de parcă uitase de decesul mătuşii ei şi de tristeţea sa:
- Oh, cât de mult mi-ar plăcea să călătoresc şi eu!
Pentru un moment m-am gândit că ar trebui să-i propun o călătorie, să-i spun că o voi duce oriunde dorea, gândindu-mă că o excursie se putea aranja gândindu-ne la ea şi plănuind-o. însă nu am spus nimic despre scrisorile lui Jeffrey Aspern; nu am întrebat-o ce se întâmplase cu ele sau ce aflase despre ele înainte de decesul doamnei Bordereau. Nu pentru că nu aş fi fost extrem de nerăbdător să aflu, dar m-am gândit că era mult mai decent să nu-mi dezvălui neliniştea atât de recent după catastrofa petrecută. Am sperat că va spune ceva ea însăşi, dar nu a fost aşa, şi în acel moment m-am gândit că era normal. Totuşi, mai târziu în acea noapte, mi-am dat seama că tăcerea ei era destul de ciudată; căci dacă vorbise despre călătoria mea la Giorgione şi Castelfranco atât de detaşat, probabil că o făcuse pentru a evita ceva ce, cu siguranţă, îşi amintea că mă interesează. Nu se putea presupune că emoţia produsă de decesul mătuşii sale îndepărtase amintirea că eram interesat de relicvele bătrânei doamne, şi m-am neliniştit gândindu-mă că reticenţa ei putea însemna că nu se găsise nimic. Ne-am despărţit în grădină (ea a fost cea care a spus că trebuie să intre înăuntru); acum că era singură în acele camere am simţit că mă aflam într-o altă poziţie dacă o vizitam acolo (judecând, în orice caz, după standardele veneţiene). Pe când dădeam mâna cu ea, urându-i noapte bună, am întrebat-o dacă avea ceva planuri în general - dacă s-a gândit la ce va face.
- Oh, da, oh, da, dar nu am stabilit încă nimic, îmi răspunse ea, veselă. Oare veselia ei se explica prin impresia că aveam să am eu grijă de ea?
A doua zi dimineaţă am fost bucuros că neglijasem întrebările practice, că aveam un motiv de a o vedea din nou. Exista o întrebare foarte practică ce trebuia pusă. Eram dator faţă de ea să-i spun formal că nu mă aşteptam ca ea să tolereze, în continuare, să stau cu chirie în casa aceea şi de asemenea, să mă arăt interesat de propria ei părere, ce ar fi putut gândi despre asta. 232
Dar nu am avut şansa de a discuta cu ea mai mult de un moment, cu privire la ambele subiecte. Nu i-am trimis nici un mesaj, ci m-am dus în sala mare plimbându-mă pe acolo. Ştiam că va ieşi, foarte curând,

imediat ce va descoperi că sunt acolo. Cumva preferam să nu fiu închis în apartamentele ei, împreună cu ea; grădinile şi sălile mari păreau locuri mai bune pentru a discuta. Era o dimineaţă superbă, ceva din aer vorbea de sfârşitul lungii veri veneţiene; o prospeţime a mării care agita florile din grădină şi aducea un curent plăcut în casă, mai puţin închisă şi întunecată decât atunci când trăia bătrâna doamnă. Era începutul toamnei, sfârşitul lunilor ele aur. Şi sfârşitul experimentului meu - sau aşa se va întâmpla peste o jumătate de oră când voi afla că scrisorile se transformaseră în cenuşă. Apoi, pentru mine, nu va mai rămâne nimic altceva de făcut decât să mă duc la gară; căci (după cum mi-am dat seama atunci) nu mai puteam zăbovi acolo ca protector al unei femei neajutorate de vârstă mijlocie. Dacă nu salvase scrisorile, de ce i-aş fi fost îndatorat cu ceva? Cred că am tresărit puţin când m-am întrebat cât de îndatorat ar fi trebuit să-i fiu, dacă le-ar fi salvat, pentru a-i răsplăti curtoazia. Oare acea situaţie nu m-ar fi obligat să rămân acolo? Această idee nu m-a făcut să mă simt şi mai stânjenit, pentru că eu credeam că nu mai exista nici un document. Dacă bătrâna doamnă nu le distrusese înainte de a mă descoperi în salonul ei, cu siguranţă că o făcuse după. Domnişoarei Tina i-a luat mai mult decât mă aşteptasem eu să-şi dea seama că sunt acolo; dar când ieşi mă privi surprinsă. I-am spus că o aşteptam, şi m-a întrebat de ce nu am anunţat-o. Am fost bucuros, în ziua următoare, că m-am abţinut să-i spun că doream să văd dacă intuiţia ei îi indica acest lucru: am fost satisfăcut de faptul că nu m-am lăsat purtat de o astfel de glumă tandră, în schimb, am spus doar adevărul - că eram prea agitat, din moment ce aşteptam ca ea să-mi hotărască soarta.

- Soarta dumneavoastră? spuse domnişoara Tina, pri-vindu-mă ciudat; şi în timp ce vorbeam am observat o schimbare stranie la ea. Era diferită de cea din seara precedentă - mai puţin naturală, mai puţin tăcută. Cu o zi în urmă plânsese, şi plângea şi acum, cu toate acestea, însă, mi-a părut mai puţin încrezătoare. Parcă se întâmplase ceva cu ea în timpul nopţii, sau

parcă se gândise la ceva ce o tulburase - ceva ce afecta relaţia ei cu mine, transformând-o în ceva şi mai stânjenitor şi complicat. Oare realizase că în absenţa mătuşii ei, poziţia mea se modificase?

- Mă refeream la scrisorile noastre. Mai există? Acum trebuie să ştiţi.

- Da, sunt foarte multe; mai multe decât am presupus. Am fost uimit de tremurul vocii ei când mi-a răspuns.

-Adică le aveţi acolo înăuntru sile pot vedea?

- Nu cred că le puteţi vedea, spuse domnişoara Tina cu o expresie rugătoare în ochi, de parcă cea mai mare speranţă a ei ar fi fost să nu i le iau. Dar cum se putea aştepta să fac un astfel de sacrificiu, după tot ce se întâmplase între noi? Nu mă întorsesem în Veneţia pentru aceste scrisori, pentru a le lua? Fericirea mea la aflarea veştii era atât de mare încât, dacă sărmana femeie ar fi căzut în genunchi, implorându-mă să nu mai vorbesc despre ele niciodată, aş fi considerat totul ca pe o glumă proastă. Le am, dar nu le pot arăta, adăugă ea.

- Nici măcar mie? Ah, domnişoară Tina! am spus eu plin de reproş.

Ea se înroşi la chip, iar lacrimile îi reveniră în ochi; am observat că o costa foarte mult să adopte această poziţie, dar asupra ei coborâse un groaznic simţ al datoriei. Aproape m-a îmbolnăvit ideea de a mă trezi confruntat cu un astfel de obstacol; cu atât mai mult cu cât mi se părea că am fost încurajat să nu îl iau în calcul. Aproape că luasem ca de la sine înţeles faptul că domnişoara Tina m-a asigurat că nu exista acest obstacol!

- Doar nu vreţi să spuneţi că i-aţi promis aşa ceva pe patul de moarte? Nu mă aşteptam la aşa ceva din partea dumneavoastră. Oh, mai bine ar fi ars scrisorile!

- Nu, nu este vorba de o promisiune, spuse domnişoara Tina.

- Atunci, vă rog, spuneţi-mi despre ce este vorba? Ea ezită, apoi spuse:

- A încercat să le ardă, dar eu am oprit-o. Le-a ascuns în pat cu ea.

- în pat?

- între saltele, acolo le-a aşezat după ce le-a scos din cufăr. Nu pot să înţeleg cum a reuşit, căci Olimpia nu a ajutat-o. Aşa mi-a spus, iar eu o cred. Mătuşa mea i-a spus şi ei doar după ce, 234

le-a mutat, astfel încât să nu se atingă de pat - putea face orice, dar să nu schimbe aşternuturile. Astfel că patul era prost făcut mereu, adăugă domnişoara Tina.

- Cred şi eu! Şi cum a încercat să le ardă?

- Nu a încercat prea tare; era prea slăbită, în ultimele zile. Dar m-a pus pe mine. Oh, a fost groaznic! După acea noapte nu a mai putut vorbi, putea doar face semne.

- Şi dumneavoastră ce aţi făcut?

- Le-am luat şi le-am încuiat.

- In birou?

- Da, în birou, spuse domnişoara Tina, îmbujorându-se din nou.

- I-aţi spus că le veţi arde?

- Nu, nu am făcut-o - dinadins.

- Pentru a mă mulţumi pe mine?

- Da, doar pentru asta.

- Şi atunci la ce-mi foloseşte dacă, până la urmă, nu mă lăsaţi să le văd?

- Oh, la nimic; ştiu asta - ştiu.
- Dar ea a crezut că le-aţi distrus?
- Nu ştiu ce a crezut. Nu mi-am putut da seama - era deja prea departe de lumea asta.
- Atunci, dacă nu i-aţi făcut nici o promisiune, nu văd ce vă opreşte să mi le arătaţi.
- Oh, ea a urât toată treaba asta atât de mult - a urât-o atât de mult! Era atât de geloasă. Dar uitaţi portretul - îl puteţi păstra, anunţă domnişoara Tina, scoţând din buzunar micuţul portret, împachetat la fel cum fusese şi când mi-l arătase mătuşa ei.
- îl pot păstra - vreţi să spuneţi că mi-l daţi mie? am între-bat-o, privind-o fix în timp ce mi-l aşeza în mână.
- Oh, da.
- Dar valorează bani - o sumă mare de bani.
- Ei bine! spuse domnişoara Tina, tot cu o privire ciudată în ochi.
Nu ştiam ce să cred, căci ea nu vroia să se târguiască precum mătuşa ei. Vorbise de parcă vroia să mi-l ofere drept cadou.
- Nu-l pot accepta drept cadou, am spus eu, şi cu toate acestea nu-mi pot permite preţul stabilit de doamna Bordereau. Ea l-a evaluat la o mie de lire.
235
- Nu am putea să-l vindem? întrebă domnişoara Tina.
- Doamne fereşte! Aş prefera tabloul în locul banilor.
- Atunci păstraţi-l.
- Sunteţi foarte generoasă.
- La fel şi dumneavoastră.
- Nu-mi dau seama de ce aţi crede aşa ceva, am răspuns; şi era adevărat, dar acea femeie ciudată părea să aibă această părere fără ca eu să-mi dau seama de unde venea.
- Ei bine, aţi schimbat foarte multe pentru mine, spuse domnişoara Tina.
Am privit chipul lui Jeffrey Aspern, din micuţul portret, în parte pentru a nu o privi pe interlocutoarea mea, care începuse să mă tulbure, chiar să mă înspăimânte puţin - era atât de conştientă de sine, de lipsită de naturaleţe. Nu i-am răspuns nimic, ci doar am privit încântătorii ochi ai lui Jeffrey Aspern (erau atât de tineri şi de strălucitori, şi totuşi, atât de înţelepţi, plini de viziune); l-am întrebat pe el ce Dumnezeu se întâmpla cu domnişoara Tina. El părea să-mi zâmbească batjocoritor, de parcă s-ar fi amuzat de cazul meu. Intrasem într-o încurcătură pentru el - de parcă ar fi avut nevoie! Pentru prima dată de când îl cunoşteam, nu mă mai mulţumea. Cu toate acestea, acum că aveam în mână micuţul portret, am simţit că era un lucru preţios.
- Este o mită care să mă determine să renunţ la scrisori? am întrebat. Oricât de mult l-aş preţui, dacă ar trebui să aleg, aş alege scrisorile. Ah, întotdeauna aş alege scrisorile!
- Cum puteţi alege - cum puteţi? întrebă domnişoara Tina, încet, lamentându-se.
- înţeleg! Nu mai este nimic de spus dacă dumneavoastră priviţi această alegere ca pe ceva insurmontabil, într-un astfel de caz vi se pare că să vă despărţiţi de ele ar fi o groaznică impietate, un sacrilegiu oribil!
Domnişoara Tina încuviinţă din cap.
- Aţi înţelege, dacă aţi fi cunoscut-o. Mi-e teamă - strigă ea brusc. Mi-e teamă! Era teribilă când se enerva.
- Da, am observat ceva de genul acesta, era teribilă. I-am văzut ochii. Doamne, erau superbi!
- Eu îi văd şi acum - mă privesc din întuneric! spuse domnişoara Tina.
236
- Sunteţi doar agitată, după tot prin ceea ce aţi trecut.
- Da, într-adevăr, sunt foarte foarte agitată.
- Nu trebuie să luaţi seama la asta; va trece, am spus eu cu bunătate. Apoi am adăugat resemnat, căci mi se părea că trebuie să accept situaţia. Ei bine, asta este, nu pot fi ajutat. Trebuie să renunţ.
Arunci domnişoara Tina, privindu-mă, suspină scurt, iar eu am continuat:
- îmi doresc din toată inima să le fi distrus; atunci nu ar mai fi fost nimic de spus. Nu pot să înţeleg de ce, cunoscând-o cum era, nu le-a distrus.
- Oh, s-ar părea că i-au prelungit viaţa! spuse domnişoara Tina.
- Nu cred că vă imaginaţi că acest lucru mă face să vreau să le văd mai puţin, am răspuns zâmbind. Dar nu mă lăsaţi să stau aici de parcă aş avea intenţia să vă tentez să faceţi ceva imoral. Veţi înţelege că voi renunţa la camerele mele. Voi pleca din Veneţia imediat. Am luat pălăria pe care o aşezasem pe un scaun, dar încă mai stăteam acolo, în picioare, destul de jenaţi, în mijlocul marii săli. Uşa de la apartamentul ei era deschisă, dar nu m-a condus într-acolo.
Un fel de tresărire trecu peste chipul ei văzându-mă că îmi iau pălăria.
- Imediat - adică vreţi să spuneţi că plecaţi astăzi? Tonul cuvintelor era tragic - un fel de strigăt de disperare.
- Oh, nu; nu voi pleca atâta timp cât vă mai pot ajuta cu ceva.
- Ei bine, doar o zi sau două - doar două-trei zile. Apoi, con-trolându-se, adăugă pe un alt ton: Mătuşa mea vroia

să-mi spună ceva - în ultima zi - ceva foarte personal, dar nu a putut.
- Ceva foarte personal?
- Ceva mai mult despre scrisori.
- Şi aţi ghicit ceva - aveţi vreo idee?
- Nu, m-am tot gândit - dar nu ştiu. M-am gândit la tot felul de lucruri.
- Ca de exemplu?
- Ei bine, dacă aţi fi o rudă, lucrurile ar sta altfel.
- Dacă aş fi o rudă?
- Dacă nu aţi fi un străin. Atunci lucrurile ar fi stat şi pentru dumneavoastră la fel ca şi pentru mine. Tot ce este al meu ar fi
237
al dumneavoastră, şi aţi putea face ce aţi dori. Eu nu v-aş putea opri - şi nu aţi avea nici o responsabilitate.
Enunţase această explicaţie caraghioasă cu o agitaţie nervoasă, de parcă ar fi articulat cuvinte învăţate pe de rost. Mi-au lăsat o impresie de subtilitate pe care la început nu am înţe-les-o. Dar după un moment chipul ei mă ajută să văd mai departe şi mintea mi se lumină: era stânjenitor, şi eu mi-am îndreptat privirea spre figura lui Jeffrey Aspern. Ce expresie ciudată se observa pe chipul lui! Ieşi din asta cum poţi, dragul meu tovarăş! Am pus portretul în buzunarul hainei mele şi i-am spus domnişoarei Tina:
- Da, îl voi vinde pentru dumneavoastră. Nu voi obţine o mie de lire, dar voi obţine un preţ bun.
Ea mă privi cu lacrimi în ochi, dar încercă să zâmbească şi spuse:
- Putem împărţi banii.
- Nu, nu, îi veţi păstra dumneavoastră. Apoi am continuat: cred că ştiu ce vroia mătuşa dumneavoastră să vă spună. Cred că vroia să vă lase instrucţiuni ca scrisorile să fie îngropate cu ea.
Domnişoara Tina păru că se gândeşte la sugestia mea un moment, apoi declară, foarte decisă:
- Nu, nu, nu s-ar fi gândit că sunt în siguranţă îngropate!
- Mie mi se pare că mai în siguranţă de atât nu se poate.
- Considera că oamenii care vor să publice astfel de lucruri sunt capabili... atunci se opri, roşind.
- Capabili să profaneze un mormânt? Doamne, ce trebuie să fi crezut despre mine!
- Ea nu era dreaptă, nu era generoasă! strigă domnişoara Tina, cu o pasiune bruscă.
Lumina din mintea mea crescu în intensitate.
- Ah, nu spuneţi asta, căci noi suntem o rasă îngrozitoare. Apoi am continuat: Dacă a lăsat un testament, atunci acela v-ar putea da o idee.
- Nu am găsit aşa ceva - l-a distrus. Era foarte ataşată de mine, adăugă domnişoara Tina, fără legătură. Vroia ca eu să fiu fericită. Şi nu vroia să facă ceva împotriva unei persoane care s-a purtat frumos cu mine.
Am fost uimit de nemaipomenita idee pe care o sugera discursul ei. 238
- Puteţi fi sigură că nu vroia să lase un testament care să-mi fie favorabil mie.
— Nu, nu dumneavoastră, ci mie. Ştia că mi-ar plăcea foarte mult dacă dumneavoastră v-aţi continua afacerea. Nu pentru că ţinea la dumneavoastră, ci pentru că se gândea la mine, continuă domnişoara Tina cu volubilitatea ei neaşteptată şi rugătoare. Le-aţi putea vedea - le-aţi putea folosi. Apoi se opri, observând că percepusem ideea aceea condiţionată - se opri destul pentru ca eu să pot da un semn, pe care însă nu l-am dat. Totuşi, probabil că era conştientă că, deşi chipul meu vădea o mare stânjeneală, nu era împietrit, ci exprima totodată şi compasiune. Mai târziu m-am bucurat că nu a putut vedea în mine nici cel mai mic semn de lipsă de respect.
-Nu ştiu ce să fac; sunt prea chinuită, sunt prea ruşinată! (continuă ea cu vehemenţă. Apoi, întorcându-se cu spatele la i mine şi îngropându-şi chipul în mâini, începu să plângă. Dacă i ea nu ştia ce să facă, vă puteţi imagina că eu nici atât nu ştiam. ' Am rămas acolo privind-o, în timp ce suspinele ei reverberau în sala cea mare şi goală. Apoi se întoarse din nou cu faţa spre mine şi ochii plini de lacrimi:
- V-aş da totul - şi ea ar înţelege - de acolo de unde este -şi m-ar ierta!
- Ah, domnişoară Tina, ah, domnişoară Tina, am murmurat eu drept răspuns. Nu ştiam ce să fac, dar dintr-o dată m-am trezit la uşă. îmi amintesc că am rămas acolo şi i-am spus în mod stânjenitor, grotesc: Nu ar fi de ajuns - nu ar fi de ajuns! în timp ce priveam spre capătul celălalt al sălii de parcă acolo ar fi existat o privelişte încântătoare. Apoi îmi amintesc că eram deja la parter şi afară din casă. Gondola mea era acolo, iar gondolierul meu, ridicându-se de pe perne, sări în sus imediat ce mă văzu. Am sărit în gondolă pe când el mă întreba ca de obicei:
- Unde vreţi să mergeţi?
Eu i-am răspuns pe un ton care l-a făcut să se uite uimit la mine:
- Oriunde, oriunde; spre lagună!
Şi porni să vâslească în timp ce eu stăteam în gondolă, murmurând pentru mine însumi, cu pălăria trasă peste faţă. Oare ce intenţionase să spună cu toate acele cuvinte, dacă nu să-mi

239
ofere mâna ei? Acela era preţul - acela era preţul! Şi oare credea că o vreau, sărmana doamnă amăgită, îndrăgostită şi extravagantă? Cred că gondolierul meu, aşezat în spate, mi-a observat urechile roşii, în timp ce eu stăteam acolo, fără să văd nimic, cu chipul acoperit - întrebându-mă dacă amăgirea ei, îndrăgostirea ei erau consecinţa comportamentului meu nesocotit. Oare credea că aş fi făcut dragoste cu ea doar ca să obţin scrisorile? Nu aş fi făcut-o, nu aş fi făcut-o, mi-am repetat acele cuvinte până când au reuşit să mă obosească măcar, dacă nu să mă convingă. Nu ştiu unde m-a dus gondolierul meu, am plutit la întâmplare prin lagună, în bătăile ritmice şi lente ale vâslei. In cele din urmă am realizat că ne aflam în apropiere de Lido, pe partea dreaptă, mult în sus, cum stai cu spatele spre Veneţia, şi i-am spus să mă lase la mal. Vroiam să mă plimb, să mă mişc, să scap de o parte din uimirea care mă stăpânea. Am traversat trotuarul îngust şi am ajuns pe plajă - şi am pornit spre Malamocco. Dar în curând, m-am aruncat pe braţul de nisip, în briza mării, care mângâia iarba uscată. M-am gândit că şi eu am fost de vină, că fără să vreau, dar cu toate acestea în mod deplorabil, mă amuzasem. Dar nu o făcusem să creadă că aş face dragoste cu ea. Este adevărat că doamnei Prest îi spusesem că voi face dragoste cu ea, dar era doar o glumă, iar Tinei Bordereau nu-i dădusem niciodată de înţeles aşa ceva. M-am purtat frumos cu ea pentru că o plăceam cu adevărat, dar de când a devenit acest lucru o crimă când este vorba de o femeie cu înfăţişarea şi vârsta ei?
Nu îmi amintesc în mod clar succesiunea evenimentelor şi sentimentelor din acea zi lungă plină de confuzie, pe care am petrecut-o doar plimbându-mă fără ţintă, fără a mă duce acasă până noaptea foarte târziu; îmi amintesc doar că au existat momente când îmi împăcăm conştiinţa refugiindu-mă în suferinţă. Poate că unii ar considera cazul meu amuzant, dar pe mine nu m-a amuzat deloc, deşi probabil ar fi fost mai bine să văd partea amuzantă a lucrurilor. Oricum, fie că i-am dat motiv sau nu să creadă că voi face dragoste cu ea, am continuat să cred că era un preţ pe care nu-l puteam plăti. Nu-l puteam accepta. Nu puteam, pentru un mănunchi de scrisori vechi, să mă însor cu o femeie în vârstă, patetică, ridicolă şi provincială. Dovada faptului că şi ea se gândise că nu-mi va veni această idee stătea în modul 240
practic, eroic şi plin de argumente în care ea însăşi îmi prezentase planul în care, totuşi, timiditatea sentimentelor sale era mult mai pregnantă decât îndrăzneala argumentelor sale.
Pe măsură ce timpul trecea, am ajuns să îmi doresc să nu fi auzit niciodată de scrisorile lui Jeffrey Aspern, şi am blestemat extravaganţa cu care John Cumnor le dăduse de urmă. Aveam mai mult decât suficient material şi fără ele, iar problema mea se regăsea în faptul că nu am ştiut când să ne oprim din acea nebunie fatală. Era foarte simplu să spui că nu exista nici o problemă, că soluţia era la îndemână şi că tot ce trebuia să fac era să părăsesc Veneţia cu primul tren de a doua zi dimineaţă, după ce aş fi lăsat un bilet care să-i fie înmânat domnişoarei Tina imediat ce eu părăseam casa. însă eram atât de stânjenit încât atunci când am încercat să pun capăt la capăt biletul respectiv, în mintea mea (urmând să-l aştern pe hârtie imediat ce ajungeam acasă, înainte de culcare), nu m-am putut gândi la altceva în afară de cuvintele: *Cum aş putea să vă mulţumesc pentru rara încredere ce mi-aţi arătat-o?,* iar asta nu ar fi fost
i de ajuns; suna exact ca şi cum ar fi urmat o acceptare. Desigur că puteam pleca fără să scriu nimic, dar era ceva brutal, iar eu
j încă doream să exclud soluţiile brutale. Când confuzia mea s-a mai liniştit, am fost uimit de importanţa pe ,care o acordasem
| vechilor scrisori deţinute de doamna Bordereau; gândul la ele devenise insuportabil şi m-am enervat pe bătrâna vrăjitoare pentru superstiţia care o împiedicase să le distrugă, şi pe mine pentru banii cheltuiţi în încercarea de a le obţine. Am uitat ce am făcut, unde m-am dus după ce am plecat de la Lido, şi la ce oră sau cu ce chip m-am întors la gondola mea. Ştiu doar că, în acea după-amiază, când totul strălucea în apus, m-am trezit stând în faţa bisericii Sfinţii loan şi Paul privind în sus la chipul lui Bartolommeo Colleoni, teribilul *condottiere* care stă atât de ferm pe calul său imens din bronz, pe înaltul piedestal pe care-l menţine recunoştinţa veneţianilor. Statuia este incomparabilă, cea mai frumoasă dintre toate statuile ecvestre, în afară de cea a lui Marcus Aurelius, care se află în faţa Capitoliului din Roma: dar nu mă gândeam la asta; m-am trezit doar uitându-mă fix la triumfătorul căpitan de parcă ar fi fost un oracol. Lumina apusului strălucea peste asprimea înfăţişării sale, la acea oră, transformându-l în ceva superb. Dar el continua să privească
241
în depărtare, peste capul meu, către scufundarea roşie a unei alte zile - văzuse atât de multe zile scufundându-se în lagună de-a lungul secolelor - iar dacă se gândea la bătălii şi stratageme, cu siguranţă erau unele foarte diferite de cele despre care-i puteam povesti eu. Nu îmi putea spune ce să fac, oricât de mult l-aş fi privit, înainte de asta sau după, m-am plimbat o oră pe canalele mici, spre continua uimire a gondolierului meu, care nu mă văzuse niciodată atât de agitat şi atât de lipsit de scop, şi care nu putea scoate de la mine alte cuvinte decât:
- Mergi oriunde - oriunde - peste tot!
îmi aminti că nu luasem prânzul şi îşi exprimă, respectuos, speranţa că voi cina mai devreme, în timpul zilei petrecuse multe momente libere, căci eu plecasem să mă plimb pentru a nu trebui să vorbesc cu el, şi-i spusesem la un moment dat că în acea zi nu mă voi atinge de mâncare. Era tot un efect al discuţiei cu

sărmana domnişoară Tina, căci propunerea ei îi distrusese apetitul. Nu ştiu de ce, exact în aceste momente am fost izbit, mai mult decât de obicei, de acea sociabilitate ciudată, de înrudire şi viaţă de familie, care este jumătate din expresia Veneţiei. Fără străzi şi vehicule, fără zgomotul roţilor şi învălmăşeala cailor, şi cu micile sale terase unde oamenii se strâng laolaltă, unde vocile se aud ca pe coridoarele unor case, unde paşii oamenilor circulă ca şi cum ar ocoli nişte piese de mobilier şi unde pantofii nu se uzează niciodată, locul pare un imens apartament colectiv, în care Piaţa Sân Marco este colţul cel mai împodobit, iar palatele şi bisericile joacă rolul unor imense divane, mese de joc sau ornamente. Şi cumva, această splendidă casă comună, familiară şi domestică, seamănă cu un teatru, cu actori care se plimbă pe poduri şi procesiuni răzleţe mergând de-a lungul pavajelor, în timp ce stai în gondola ta, trotuarele, care în unele locuri ajung până la marginea canalelor, prin conturul unei scene cu siluetele veneţienilor plimbându-se încoace şi încolo, ca în scenariul unei mici case de comedie, membri permanenţi ai unei trupe de teatru.
în acea noapte m-am dus la culcare foarte obosit, fără a putea compune o scrisoare pentru domnişoara Tina. Oare din acest motiv, a doua zi dimineaţă, am devenit conştient de hotărârea de a o vedea din nou pe sărmana doamnă, imediat ce mă va primi? Era şi acesta unul dintre motive, dar, în timpul nopţii, o 242 schimbare totală se petrecuse în interiorul meu. Mi-am dat seama de asta imediat ce am deschis ochii; m-a făcut să sar din pat cu iuţeala cuiva care şi-a amintit că a lăsat uşa casei larg deschisă sau o lumânare aprinsă sub un raft. Oare mai aveam timp să-mi salvez bunurile? întrebarea se afla în sufletul meu: căci, în activitatea mentală inconştientă din timpul somnului, minte mea revenise brusc la o apreciere pasională a scrisorilor doamnei Bordereau. Acum erau mai preţioase ca niciodată, iar dorinţa mea de a le obţine se împletise cu un fel de ferocitate. Condiţia pe care domnişoara Tina o pusese pentru a mi le da nu mai reprezenta un obstacol la care să merite să mă gândesc, şi pentru o oră în acea dimineaţă, imaginaţia mea plină de remuşcări îndepărtă acest gând. Era absurd să nu pot fi capabil să inventez ceva; era absurd să renunţ atât de uşor şi să întorc spatele ideii că singurul mod în care puteam obţine scrisorile era să-mi unesc viaţa cu a ei, pentru totdeauna. Nu aş fi fă-cut-o, şi cu toate acestea doream scrisorile. Trebuie să adaug că, nici după ce am trimis vorbă să o rog să mă primească, tot nu născocisem o alternativă, deşi cât m-am îmbrăcat avusesem destul timp la dispoziţie să găsesc ceva. Această nereuşită era umilitoare, dar care ar fi putut fi alternativa? Domnişoara Tina mi-a trimis vorbă înapoi că mă primea, şi în timp ce coboram scările şi traversam sala către uşa ei, speram că nu se aşteaptă să-i spun că mă căsătoresc cu ea.
De cum am intrat în cameră am observat că ea chiar asta credea, dar am mai observat şi altceva, un lucru pe care nu-l prevăzusem. Sentimentul nereuşitei produsese o schimbare extraordinară în biata domnişoară Tina, dar eram prea adâncit în aviditatea mea literară pentru a mă mai gândi la asta. Acum abia îmi dădeam seama de schimbare; nici nu vă imaginaţi cât de mult m-a speriat. Stătea în mijlocul camerei, cu un chip blând îndreptat spre mine, iar privirea ei iertătoare o făcea să pară angelică. O înfrumuseţa; părea mai tânără; nu mai era o femeie în vârstă şi ridicolă. Această iluzie optică îi conferea un fel de strălucire fantasmagorică, şi în timp ce mă mai aflam încă sub imperiul acestei viziuni, am auzit o şoaptă de undeva din adâncul conştiinţei mele: „De ce nu, până la urmă - de ce nu?" îmi părea că sunt gata să plătesc preţul cerut de ea. Totuşi, mai tare decât şoapta, am auzit vocea domnişoarei Tina.
243
Am fost atât de uimit de efectul diferit pe care l-a avut asupra mea încât la început nu am înţeles exact ce spunea, apoi am priceput că-şi lua la revedere de la mine - spunând ceva despre speranţa ei că voi fi foarte fericit.
- La revedere - la revedere? am repetat întrebător, şi probabil că suna foarte absurd.
Am observat că nu a sesizat nota interogativă, ci a auzit doar cuvintele; se obişnuise să accepte despărţirea noastră, iar cuvintele mele treceau pe lângă ea.
- Plecaţi astăzi? întrebă ea. Dar nu contează, căci oriunde aţi pleca, eu nu vă voi mai vedea. Nu vreau.
Şi zâmbi ciudat, cu foarte multă blândeţe. Nu se îndoise nici un moment că o părăsisem îngrozit, în urmă cu o zi. Cum ar fi putut să se îndoiască, din moment ce eu nu mă întorsesem în aceeaşi seară să-i infirm părerea? Şi acum avea forţa sufletească să-mi zâmbească în faţa umilinţei sale - domnişoara Tina având forţă sufletească era un nou concept pentru mine.
- Dar dumneavoastră ce veţi face - încotro o veţi apuca? am întrebat eu.
- Oh, nu ştiu. însă am făcut un lucru măreţ. Am distrus scrisorile.
- Le-aţi distrus? m-am înfiorat eu.
- Da; de ce le-aş fi păstrat? Le-am ars noaptea trecută, una câte una, în bucătărie.
- Una câte una? am repetat eu mecanic.
- Mi-a luat foarte multă vreme - erau atât de multe. Camera părea să se învârtă cu mine în timp ce ea rostea aceste cuvinte, şi pentru un moment, am simţit cum mi se întunecă privirea. Când a trecut, domnişoara Tina se afla încă acolo, dar transfigurarea ei dispăruse, iar ea era din nou femeia în vârstă, ştearsă şi banală. Această femeie vorbi în continuare:
- Nu pot să mai stau cu dumneavoastră, nu pot.
Şi femeia se întoarse cu spatele spre mine, la fel cum îi întorsesem şi eu spatele cu douăzeci şi patru de ore în urmă, şi porni către uşa camerei sale. Ajunsă acolo, ea făcu ceea ce eu nu am făcut atunci când o părăsisem - se

opri şi mă privi lung. Nu am uitat niciodată acea privire şi câteodată, încă mai sufăr din cauza ei, deşi nu era încărcată de resentimente. Nu, nu existau resentimente, nimic vindicativ sau dur nu exista în sufletul 244 sărmanei domnişoare Tina; căci, după un timp, când i-am trimis în schimbul portretului lui Jeffrey Aspern o sumă de bani mai mare decât sperasem că pot strânge pentru ea, a păstrat banii, mulţumindu-mi. Deşi ei i-am scris că vândusem portretul, am recunoscut fată de doamna Prest (când m-am întâlnit cu ea la Londra în toamnă) că acesta este atârnat deasupra biroului meu. Când îl privesc, amărăciunea pe care o simt la gândul pierderii scrisorilor devine aproape insuportabilă.

MADONA DIN VIITOR

Discutam despre maeştrii care au dus la bun sfârşit doar o singură capodoperă, despre artiştii şi poeţii care doar o dată în viaţa lor au cunoscut inspiraţia divină şi au atins înaltul standard al perfecţiunii. Gazda noastră ne arăta un mic tablou fermecător al unui pictor de care nu auzisem niciodată şi care, după această unică şansă spasmodică de celebritate, se pare că s-a scufundat înapoi în anonimat şi mediocritate. Era o discuţie privind frecvenţa acestui fenomen în timpul căreia, am observat eu, H. stătuse tăcut, terminându-şi trabucul cu un aer meditativ şi privind tabloul care era dat din mână în mână în jurul mesei.

- Nu ştiu cât de obişnuite sunt astfel de cazuri, a spus el în cele din urmă, dar am întâlnit aşa ceva. Am cunoscut un biet individ care şi-a pictat unica lui capodoperă şi - adăugă el cu un zâmbet - nici măcar pe aceea nu a pictat-o. A avut şansa sa de celebritate şi a ratat-o.

Cu toţii îl ştiam pe H. ca fiind un om inteligent care văzuse multe pe lumea aceasta şi care avea o mare rezervă de amintiri. Cineva îl îndemnă imediat prin întrebări să spună mai departe şi în vreme ce eu eram captivat de extazul vecinului meu pentru micul tablou, el fusese convins să îşi spună povestea. Dacă aş avea îndoieli că povestea nu ar trebui repetată, ar trebui doar să îmi amintesc cum acea femeie fermecătoare, gazda noastră, care se ridicase de la masă, s-a întors într-un foşnet trandafiriu pentru a declara că întârzierea noastră era o dovadă de lipsă de galanterie şi, găsindu-ne într-un cerc gata să asculte, în ciuda trabucurilor noastre, se aşezase în scaunul său şi ascultase povestea rostită cu atât de multă părere de rău, încât 246 atunci când s-a ajuns la deznodământ, ea a privit fugar spre mine şi mi-a fost dat să văd lacrimi în frumoşii ei ochi.

Povestea are legătură cu tinereţea mea şi cu Italia: două lucruri minunate!, a început să povestească H. Ajunsesem seara târziu la Florenţa şi pe când îmi terminam sticla de vin de la cină, m-am gândit că, deşi eram obosit după călătorie, aş putea să îi aduc un omagiu oraşului vizitându-l, în loc să mă duc la culcare. Un drum îngust şerpuia îndepărtându-se misterios de mica piaţă din faţa hanului meu. Părea să se îndrepte spre inima Florenţei. L-am urmat şi la capătul a zece minute am dat într-o grandioasă *piazza,* plină de blânda lumină a lunii de toamnă. Pe partea opusă se ridica Palazzo Vecchio, ca o fortăreaţă uriaşă a oraşului, cu remarcabila lui clopotniţă ţâşnind de pe marginea creneiată ca un pin de pe marginea unei stânci. La baza lui, în umbra pe care o proiecta, se întrezăreau câteva sculpturi neclare de care m-am apropiat cu uimire. Una dintre statui, la stânga uşii palatului, era un colos magnific ce lucea în aerul întunecos ca o santinelă cuprinsă de panică. Intr-o clipă l-am recunoscut ca fiind David al lui Michelangelo. M-am întors cu o oarecare uşurare de la sinistra sa putere spre o siluetă suplă de bronz, postată sub *loggia* înaltă ce contrastează prin anvergura nestingherită şi elegantă a boitelor sale cu zidăria austeră a palatului; o siluetă extrem de armonioasă şi de graţioasă; blândă, aproape, în faptului că ţinea cu suplul şi puternicul său braţ capul plin de şerpi al Gorgonei ucise. Numele lui e Perseu şi îi puteţi citi povestea, nu în mitologia greacă, ci în memoriile lui Benvenuto Cellini. Uitându-mă în treacăt de la unul dintre aceşti remarcabili indivizi la altul, probabil că am rostit nişte cuvinte obişnuite de laudă, insipide, dar imposibil de stăpânit deoarece, parcă stârnit de vocea mea, un bărbat s-a ridicat de pe treptele *loggiei,* unde stătuse în umbră, şi mi se adresă într-o engleză aleasă. Un personaj scund, zvelt, înveşmântat, după cum dădea impresia, într-un fel de tunică de catifea neagră şi cu o claie de păr roşcat ieşind dintr-o mică *birretta* medievală ce scânteia în lumina lunii. Pe un ton dintre cele mai respectuoase a întrebat care îmi erau „impresiile". Părea pitoresc, fantastic, uşor ireal. Rătăcind în această zonă

247

solemnă, el ar fi putut fi luat drept un duh al ospitalităţii estetice - dacă duhurile ospitalităţii estetice nu ar fi fost de obicei nişte custozi mici şi ponosiţi cu batiste de stambă şi care să fie făţiş iritaţi de subdiviziunile francului. Analogia aceasta a fost întregită de splendida tiradă cu care întâmpină el tăcerea mea stânjenită.

- Ştiu de multă vreme Florenţa, domnule, dar nu am vă-zut-o niciodată atât de încântătoare ca în această noapte. E ca şi cum fantomele trecutului său ar fi pretutindeni pe străzile pustii. Prezentul doarme; trecutul pluteşte în preajma noastră ca un vis devenit vizibil, închipuiţi-vă locuitorii de demult ai Florenţei plimbându-se câte doi pentru a da verdictul ultimei lucrări a lui Michelangelo, a lui Benvenuto! Am avea parte de o lecţie preţioasă dacă am putea să auzim ceea ce spun. Cel mai simplu cetăţean dintre ei, cu toca şi roba lui, se pricepea la domeniul acesta! Atunci a fost epoca de vârf a artei, domnule. Soarele stătea sus în rai şi cuprinzătoarea şi nepărtinitoarea sa lumină făcea cele mai întunecate locuri să strălucească şi cele mai posomorâte priviri să se însenineze. Trăim în amurgul timpurilor! Bâjbâim în crepusculul cenuşiu, purtând fiecare o flacără mică, amărâtă, pâlpâitoare de egoistă şi dureroasă înţelepciune, pe care o ridicăm

în faţa marilor modele şi a obscurelor idei, nevăzând nimic altceva decât măreţie copieşitoare şi obscuritate. Zilele iluminării au trecut! Dar să ştiţi că îmi închipui... îmi închipui, şi a devenit dintr-o dată aproape familiar în fervoarea sa vizionară, îmi închipui că lumina acelor vremi se odihneşte deasupra noastră aici pentru o oră! Nu l-am văzut niciodată pe David atât de somptuos, pe Perseu atât de frumos! Chiar şi lucrările inferioare ale lui Giambologna şi ale lui Baccio Bandinelli par să transpună visul artistului. Mă simt ca şi cum aerul luminat de lună ar fi încărcat de secretele maeştrilor şi, stând aici cu o atenţie evlavioasă, am putea... am putea să fim martorii unei revelaţii!
Observând în acel moment, bănuiesc, că oscilanta mea capacitate de înţelegere se reflecta pe chipul meu nedumerit, acest interesant rapsod a făcut o pauză şi a roşit. Apoi, cu un zâmbet melancolic:
- Mă consideraţi un şarlatan lunatic, bănuiesc. Nu îmi stă în obicei să trâmbiţez prin piaţă şi să mă năpustesc asupra turiş-248
tilor nevinovaţi. Dar în seara aceasta, mărturisesc, sunt sub o vrajă. Şi apoi, cumva, mi-am închipuit că şi dumneavoastră sunteţi artist!
- Nu sunt artist, regret să vă spun, în sensul pe care presupun că îl daţi dumneavoastră termenului. Dar, rogu-vă, nu vă cereţi scuze. Şi eu sunt sub o vrajă; elocventele dumneavoastră cuvinte nu au făcut decât să o adâncească.
- Dacă nu sunteţi un artist, atunci ar trebui să fiţi! replică el, cu un zâmbet grăitor. Un tânăr care ajunge la Florenţa seara târziu şi în loc de a merge prozaic la culcare sau de a se apleca asupra jurnalului său de călătorie la hanul său, merge mai departe fără a pierde vremea pentru a-şi arăta respectul pentru frumos e un tânăr drag inimii mele!
Misterul era dintr-o dată dezlegat; prietenul meu era american! Trebuie să fi fost american, dacă era atât de îndrăgostit de pitoresc.
- Nu neapărat, dacă tânărul este un new-yorkez obişnuit, i-am răspuns.
- New-yorkezii au fost generoşi patroni ai artelor! a răspuns el, bine crescut.
Pentru o clipă m-am alarmat. Era această reverie din miez de noapte o simplă iniţiativă yankee şi era el doar un disperat confrate din breasla pictorilor ce se postase acolo pentru a smulge o „comandă" de la un turist ce făcea o plimbare? Dar nu a trebuit să mă apăr. O remarcabilă melodie metalică a izbucnit dintr-o dată din vârful îndepărtat al clopotniţei de deasu-L pra noastră, marcând miezul nopţii. Tovarăşul meu a tresărit, l şi-a cerut iertare că m-a reţinut şi s-a pregătit să se retragă. Dar l părea să ofere o promisiune atât de vie a unor clipe plăcute vii-I toare, încât îmi părea rău să mă despart de el, şi am sugerat să I ne plimbăm spre casă împreună. A consimţit cu cordialitate; I aşa că am ieşit *âinpiazza,* am trecut pe lângă arcada cu statui l de la Uffizi şi am ieşit pe malul râului Arno. Ce traseu am ur-I mat îmi amintesc prea puţin, dar am rătăcit alene cam vreun l ceas, tovarăşul meu de drum ţinând în rafale un fel de prele-I gere estetică influenţată de lună. Am ascultat cu o fascinaţie ui-Imită şi m-am întrebat cine naiba era. Şi-a mărturisit cu o l melancolică, dar întru totul respectuoasă mişcare a capului ori-I ginea americană. P
249
-Noi suntem dezmoşteniţii Artei! a exclamat el. Suntem condamnaţi la superficialitate! Suntem excluşi din cercul magic. Baza percepţiei americane este formată din zăcăminte sărace, sumare, sterpe şi artificiale. Da! Suntem sortiţi imperfecţiunii. Un american, pentru a excela, are de zece ori mai multe de învăţat decât un european. Ne lipseşte simţul profunzimii. Nu avem nici gust, nici tact, nici putere. Cum am putea să le avem? Climatul nostru aspru şi strident, trecutul nostru tăcut, prezentul nostru asurzitor, presiunea constantă din jurul nostru a circum-stanţelor neatrăgătoare, sunt la fel de lipsite de toate cele ce hrănesc, îndeamnă şi inspiră artistul, cum e lipsită trista mea inimă de amărăciune în a spune acest lucru! Noi, bieţi aspiranţi, trebuie să trăim într-un perpetuu exil.
- Păreţi a fi destul de în largul dumneavoastră în exil, i-am răspuns, şi Florenţa mi se pare o foarte drăguţă Siberie. Dar ştiţi ce gândesc eu? Nimic nu e la fel de inutil ca discuţiile despre dorinţa noastră de a avea un sol hrănitor, oportunităţi, inspiraţie şi toate celelalte. Merituos e să faci ceva minunat! Nu este nici o lege în glorioasa noastră Constituţie împotriva acestui lucru. Inventaţi, creaţi, înfăptuiţi! Nu contează dacă trebuie să studiaţi de cincizeci de ori mai mult decât unul din aceştia! Pentru ce altceva v-aţi fi născut artist? Fiţi propriul dumneavoastră Moise, am adăugat eu râzând şi punându-mi mâna pe umărul său, şi scoate-ţi-ne din robie!
- Admirabile cuvinte; admirabile cuvinte, tinere domn! exclamă el, cu un zâmbet blajin. *Inventaţi, creaţi, înfăptuiţi!* Da, asta e meseria noastră; o ştiu prea bine. Nu mă luaţi, în numele Cerului, drept unul dintre acei serbezi tânguitori, cinici impotenţi care nu au nici talent, nici încredere! Eu muncesc!
S-a uitat de jur împrejur şi şi-a potolit vocea ca şi cum acesta ar fi fost un secret destul de neobişnuit.
- Muncesc zi şi noapte. Am întreprins o *creaţie]* Nu sunt Moise; sunt doar un biet artist răbdător; dar ar fi mare lucru dacă aş face un subţirel torent de frumuseţe să curgă pe pământurile noastre însetate! Să nu mă luaţi drept un monstru de trufie, a continuat el, când m-a văzut zâmbind din cauza aviditătii cu care adoptase exemplificarea mea. Recunosc că sunt într-una dintre acele dispoziţii în care lucrurile măreţe par posibile! Aceasta e una din nopţile mele în care nu am astâmpăr. Visez 250
în timp ce merg! Când vântul dinspre miazăzi suflă peste Florenţa la miezul nopţii, el pare să smulgă sufletul din

toate lucrurile frumoase încuiate în bisericile şi galeriile sale; intră o dată cu lumina lunii chiar în micul meu studio şi îmi face inima să bată prea tare pentru a mă putea odihni. Vedeţi că întotdeauna adaug un gând zămislirilor mele! în seara aceasta am simţit că nu pot să dorm dacă nu intru în comuniune cu geniul lui Buonarotti!
Părea deosebit de versat în istoria şi tradiţiile locale şi detalia *con amore* farmecele Florenţei. Am dedus că era un vechi rezident şi că îi făcuse loc încântătorului oraş în inima sa.
- îi datorez totul, a declarat el. Doar de când am venit aici am trăit cu adevărat pe plan intelectual. Una câte una, toate poftele profane, toate banalele scopuri materiale m-au părăsit şi nu mi-au lăsat nimic în afară de creion, micul meu carneţel - şi s-a bătut uşor peste buzunarul de la piept - şi cultul maeştrilor desăvârşiţi, cei care au fost desăvârşiţi pentru că au fost nevinovaţi şi cei care au fost desăvârşiţi pentru că au fost puternici!
- Şi aţi fost deosebit de productiv în tot acest timp? am întrebat cu înţelegere.
A tăcut ceva vreme înainte de a da un răspuns.
- Nu în sensul obişnuit! a spus el în cele din urmă. Am ales să nu mă exprim niciodată prin imperfecţiune. Binele din fiecare realizare l-am reabsorbit în forţa generatoare a noilor creaţii; răul - este întotdeauna destul din acesta - l-am distrus cu religiozitate. Aş putea să spun, cu o oarecare satisfacţie, că nu am adăugat nici o firimitură la gunoiul lumii. Ca dovadă a conştiinciozităţii mele - şi se opri brusc, cercetându-mă cu o extraordinară candoare ca şi cum dovada avea să fie copieşitoare - nu am vândut niciodată un tablou! *Cel puţin nici un negustor* i *nu vinde în inima mea!* Vă amintiţi acest vers divin a lui Brow-s' ning? Micul meu studio nu a fost niciodată profanat de muncă r superficială, febrilă, mercenară. Este un templu al trudei, dar în tihnă! Arta ia mult timp. Dacă muncim pentru noi înşine, bineînţeles că trebuie să ne grăbim. Dacă muncim pentru ea, trebuie adesea să facem pauze. Ea ştie să aştepte!
Această discuţie ne-a adus la uşa hanului meu, oarecum \ spre uşurarea mea, recunosc, pentru că începusem să simt că l nu mă ridic la înălţimea companiei unui geniu dintr-un neam
251
atât de eroic. Nu l-am părăsit, cu toate acestea, fără a-mi exprima o nădejde prietenească că ar trebui să ne întâlnim din nou. A doua zi de dimineaţă curiozitatea mea nu se domolise; eram nerăbdător să îl văd în obişnuita lumină a zilei. Am contat pe faptul că îl voi întâlni într-unul dintre locurile pitoreşti des vizitate ale Florenţei şi mi s-a îndeplinit dorinţa fără întârziere. L-am găsit în cursul dimineţii în tribuna de la Uffizi - acea mică sală a comorilor cu opere celebre în toată lumea. Era întors cu spatele la Venus de Medici şi, cu braţele odihnindu-se pe balustrada ce protejează tablourile şi capul îngropat în mâini, era pierdut în contemplarea acelui superb triptic al lui Andrea Mantegna - o lucrare care nu are nici splendoarea materială, nici forţa impresionantă a operelor alături de care se află, dar care, strălucind acolo cu farmecul trudei răbdătoare, satisface poate o nevoie mai statornică a sufletului. M-am uitat la tablou ceva timp peste umărul său; în cele din urmă, cu un oftat greoi, el s-a întors şi privirile noastre s-au întâlnit. Când m-a recunoscut, o puternică îmbujorare a apărut pe faţa sa; îşi închipuia poate că se făcuse de râs în noaptea ce tocmai trecuse. Dar i-am oferit braţul cu o prietenie care l-a convins că nu eram un om batjocoritor. L-am cunoscut după pletele sale revărsate pe umeri; altminteri era mult schimbat. Dispoziţia sa de la miezul nopţii dispăruse şi arăta la fel de tras la faţă ca un actor la lumina zilei. Era mult mai în vârstă decât bănuisem şi avea mai puţină strălucire în veşminte şi gesturi. Părea a fi artistul liniştit, sărac, răbdător care se proclamase şi realitatea că nu vân-duse niciodată un tablou era mai mult evidentă decât glorioasă. Haina sa de catifea era roasă şi pălăria sa turtită cu un model învechit dezvăluia o patină care o însemna ca fiind „originală" şi nu una dintre pitoreştile reproduceri care le sunt dragi fraţilor din breasla sa. Ochii săi erau blânzi şi obosiţi, iar expresia sa deosebit de blajină şi docilă; cu atât mai mult datorită unei oarecare emacieri a chipului său, pe care nu prea ştiam dacă să o pun pe seama focului mistuitor al geniului sau a unei diete sărăcăcioase. Foarte puţină conversaţie, cu toate acestea, i-a înseninat fruntea şi i-a readus elocvenţa.
- Aceasta este prima dumneavoastră vizită a acestor fermecate săli? exclamă el. Fericită, de trei ori fericită e tinereţea! 252
Şi, luându-mă de braţ, se pregăti să mă conducă pe rând pe la fiecare dintre lucrările cele mai importante şi să îmi arate elita galeriei. Dar înainte de a pleca din faţa tripticului lui Mantegna, mi-a strâns braţul şi i-a aruncat o privire drăgăstoasă:
- *El* nu se grăbea, şopti el. Nu ştia nimic de cruda Grabă, soră vitregă a întârzierii!
Cât de bun critic era prietenul meu nu sunt în stare să spun, dar era unul extrem de plăcut, debordând de opinii, teorii şi simpatii, de cercetări temeinice, bârfe şi istorioare hazlii. Era puţin prea sentimental pentru gusturile mele şi îmi închipuiam că era mai curând prea înclinat spre discriminări excepţional de rafinate şi spre descoperirea unor intenţii subtile în locuri superficiale, în unele momente, de altfel, plonja în marea metafizicii şi se zbătea o vreme în ape prea adânci pentru siguranţa sa intelectuală. Dar cunoştinţele abundente şi judecata sa veselă spuneau o poveste mişcătoare care ceruse multe ore de atenţie în această companie venerabilă; era acolo un reproş pentru hoinărelile mele risipitoare într-o cultură atât de devotată şansei.
- Sunt două dispoziţii, îmi amintesc cum spunea el, cu care putem merge prin galerii - cea critică şi cea idealistă. Pun stăpânire pe noi după placul lor şi nu putem spune niciodată care are să fie la rând. Dispoziţia critică, curios lucru, este cea amabilă, cea prietenoasă, cea condescendentă. Se desfată cu trivialităţile drăguţe ale artei, cu

isteţimea ei vulgară, cu graţiile ei lucide. Ea întâmpină cu bunăvoinţă orice arată ca şi cum, potrivit viziunii sale, pictorului i-ar fi plăcut să reproducă - micile verze olandeze şi ibricele, degetele subţiri şi mantiile fluturând în adierea vântului ale Madonelor târzii, peisajele italiene sceptice cu deluşoare albăstrii. Apoi mai sunt zilele de năzuinţă cumplită şi fastidioasă, solemne sărbători religioase ale intelectului, în care toate strădaniile vulgare şi succesele mărunte sunt extenuante şi totul în afara excelenţei, a culmii excelenţei, provoacă silă. în acele ceasuri suntem aristocraţi necruţători ai bunului-gust. Nu îl vom lua de bun pe Michelangelo, nu îl vom sorbi pe Rafael dintr-o înghiţitură!

Galeria Uffizi nu e bogată doar prin posesiunile sale, ci şi deosebit de norocoasă graţie acelui minunat accident arhitectural, cum ar putea fi numit, care o uneşte - cu lărgimea râului şi

253

a oraşului între ele - de acele camere princiare ale Palatului Pitti. Muzeul Luvru şi Vaticanul nu îţi oferă nici pe departe senzaţia unei astfel de împrejmuiri neîntrerupte ca şi acele lungi culoare ce se proiectează peste stradă şi peste râu pentru a forma un fel de tranziţie neprofanată între cele două palate ale artei. Am trecut prin galeria în care acele preţioase desene făcute de mâini remarcabile atârnau sobre şi cenuşii deasupra vârtejurilor şi murmurului galbenului Arno şi am ajuns la cabinetele ducale ale Palatului Pitti. Ducale cum erau, trebuie să mărturisesc că acestea erau imperfecte ca săli de expoziţie şi că ferestrele înfundate şi masivele lor ornamente fac ca lumina ce ajunge pe zidurile cu tablouri să fie întrucâtva frântă. Dar acolo capodoperele erau foarte multe şi păreai să le vezi într-o atmosferă luminoasă proprie lor. Şi marile săli, cu superbele lor plafoane estompate, cu peretele dinspre exterior într-o umbră splendidă şi sumbra strălucire contrastantă a pânzelor delicate şi poleirilor întunecate se transformă ele însele într-un tablou la fel de minunat ca şi cele ale lui Tiţian sau Rafael, pe care le dezvăluie cu imperfecţiune. Am zăbovit câte puţin în faţa multor lucrări de Rafael sau Tiţian; dar am văzut că prietenul meu era nerăbdător şi m-am îndurat în cele din urmă să îl las să mă conducă direct la scopul călătoriei noastre: cea mai gingaş de frumoasă dintre fecioarele lui Rafael, *Madonna della Seggiola.* Dintre toate splendidele tablouri din lume, mi s-a părut că acesta era cel cu care criticismul are cel mai puţin de-a face. Nici unul nu trădează mai puţină strădanie, mai puţin din mecanismul succesului şi din disonanţa de nestăpânit dintre viziune şi rezultat, care pot fi vag găsite în atât de multe lucrări desăvârşite. Plin de graţie, uman, aproape de gusturile noastre adică, nu are nimic de-a face cu maniera, cu tehnica şi aproape nimic cu stilul; înfloreşte acolo într-o blândeţe rotundă, pătruns de armonie ca şi cum ar fi fost o explozie instantanee de geniu. Silueta se topeşte în mintea privitorului într-un fel de tandreţe plină de pasiune, fără ca acesta să ştie dacă a cedat în faţa purităţii cereşti sau a farmecului pământesc. Privitorul e intoxicat cu parfumul celei mai gingaşe flori a maternităţii ce a înflorit vreodată pe faţa pământului.

- Asta e ceea ce numesc eu un tablou splendid, spuse tovarăşul meu, după ce am privit o vreme în linişte. Am dreptul să 254

spun aceasta, fiindcă am copiat-o atât de des şi cu atâta migală că aş putea-o reproduce acum cu ochii închişi. Alte lucrări sunt ale lui Rafael: aceasta *e* Rafael însuşi. Pe altele le poţi lăuda, le poţi categorisi, le poţi măsura, explica, justifica: pe aceasta poţi doar să o iubeşti şi să o admiri. Nu ştiu sub ce formă a trăit el printre oameni în timp ce această divină dispoziţie îl stăpânea; dar după aceea, cu siguranţă, nu putea să facă nimic altceva decât să moară; această lume nu mai avea nimic altceva să-l înveţe. Gândiţi-vă la asta o vreme, prietene, şi veţi recunoaşte că nu bat câmpii. Gândiţi-vă la el cum priveşte acea imagine ireproşabilă, nu pentru o clipă, pentru o zi, într-un vis fericit sau într-un acces neliniştit de febră; nu ca un poet într-o frenezie de cinci minute, timp în care să îşi înhaţe cuvintele şi să mâzgălească nemuritoarea lui stanţă; ci timp de zile la rând, în vreme ce truda lentă a penelului continua, în vreme ce aburii viciaţi ai vieţii se interpuneau şi închipuirea îi suferea vibrând de încordare, imobilă, radioasă, limpede, aşa cum o vedem acum! Ce maestru, fără îndoială! Dar, ah, ce clarviziune!

- Nu vă închipuiţi, am replicat eu, că a avut un model şi că vreo tânără drăguţă...

- O tânără pe cât de drăguţă doriţi! Aceasta nu micşorează miracolul! S-a inspirat, bineînţeles, dintr-o figură reală, o tânără femeie a stat zâmbind înaintea pânzei sale. Dar, în acest timp, ideii pictorului îi crescuseră aripi. Nici o încântătoare formă umană nu a putut-o îndrepta spre realitatea vulgară. A văzut formele frumoase devenind perfecte; s-a ridicat la înălţimea viziunii fără a tremura, fără efortul de a da din aripi; a fost în comuniune cu ea faţă în faţă şi a descompus într-un adevăr mai minunat şi mai încântător puritatea care o întregeşte aşa cum parfumul întregeşte trandafirul. Asta numesc ei idealism; adesea se face abuz de acest cuvânt, dar idealismul e bun. Este propriul meu crez, în orice caz. Splendidă Madonă, model cândva şi muză, te invoc pentru a îmi fi martoră că şi eu sunt un idealist!

- Un idealist, aşadar, am spus eu pe jumătate glumind, dorind să îl întărât ca să vorbească mai departe, este un gentleman care îi spune Naturii întrupate într-o fată frumoasă: „Pleacă de aici, eşti în întregime alcătuită greşit! Gingăşia ta e necioplită, strălucirea ta e ştearsă, graţia ta e stângăcie. Astfel ar fi trebuit să fii!" Nu-i este norocul împotrivă?

255

JP*PB'

S-a întors spre mine aproape furios, dar percepând nuanţa amabilă a sarcasmului meu, a zâmbit cu solemnitate.
- Uitaţi-vă la acel tablou, spuse el, şi încetaţi cu parodierea dumneavoastră ireverenţioasă! *Acela* este idealismul! Nu poate fi explicat; trebuie să îi simţiţi flacăra! Idealistul nu îi spune nimic Naturii, sau vreunei fete frumoase, care să nu poată fi iertat de amândouă! îi spune splendidei femei: „Acceptă-mă ca prietenul tău artist, împrumută-mi frumoasa ta faţă, ai încredere în mine, ajută-mă, şi ochii tăi vor fi jumătate din capodopera mea!" Nimeni nu iubeşte şi nu respectă într-atât realităţile copioase ale naturii ca artistul a cărui imaginaţie le mângâie şi le măgulește. El ştie ce poate să ascundă un fapt - dacă Rafael a ştiut, poţi judeca după portretul făcut de el lui Tommaso Inghirami, e aici în spatele nostru - dar închipuirea lui pluteşte deasupra acestuia, aşa cum Ariei a plutit deasupra prinţului adormit. Există un singur Rafael, dar un artist încă poate fi artist. Aşa cum am spus noaptea trecută, zilele iluminării s-au dus; viziunile sunt rare; trebuie să privim îndelung pentru a le vedea. Dar prin meditaţie încă putem cultiva idealul; să îi dăm târcoale, să îl finisăm, să îl perfectăm. Rezultatul... Rezultatul -aici vocea lui a şovăit dintr-o dată şi pentru o clipă şi-a oprit ochii pe tablou; când aceştia s-au întâlnit din nou cu ai mei, erau plini de lacrimi - rezultatul ar putea să fie inferior acestuia; şi totuşi ar putea să fie bun, ar putea să fie grozav! a exclamat el cu vehemenţă. Ar putea să fie expus undeva, în anii ce vor veni, într-o companie aleasă, şi să ţină amintirea artistului vie. Gândiţi-vă că sunteţi cunoscut de omenire după un astfel de chip!, că rămâneţi aici suspendat de-a lungul greoaielor secole sub privirea unei lumi schimbătoare; trăind iar şi iar prin iscusinţa ochiului şi a mâinii care au devenit ţărână de-o veşnicie, o desfătare şi o lege pentru generaţiile îndepărtate; făcând din frumuseţe o forţă şi din puritate un exemplu!
- Ferească Sfântul, i-am spus zâmbind, să vă tai din avânt! Dar nu vă trece prin minte că, în afară de a fi puternic prin geniul său, Rafael era fericit într-un fel de bună-credinţă ale cărei taine le-am pierdut? Există oameni, ştiu, care neagă că Madonele lui imaculate ar fi mai mult decât nişte blonde drăguţe din acea epocă înfrumuseţate de atingerea maestrului, pe care ei o declară o atingere profană. Fie ce-o fi, nevoile religioase şi 256
estetice ale oamenilor au mers mână în mână, şi acolo a fost, cum s-ar putea spune, o cerere pentru Binecuvântata Fecioară, care să fie vizibilă şi să poată fi adorată, o cerere care trebuie să îi fi dat fermitate mâinii artistului. Mi-e teamă că nu mai există această cerere acum.
Tovarăşul meu a părut dureros de uimit; s-a înfiorat, cum s-ar spune, sub această rafală înfiorătoare de scepticism. Apoi, dând din cap cu o încredere sublimă, exclamă:
- întotdeauna există cerere! Acea tipologie inefabilă este una dintre nevoile eterne ale inimii omului; dar sufletele pioase tânjesc după ea în linişte, aproape ruşinându-se. Să iasă la iveală şi credinţa lor va prinde curaj. Cum *ar trebui* să se înfăţişeze ea acestei generaţii corupte? Nu se poate face la comandă. A fost posibil, într-adevăr, când comanda a venit, trâmbiţată de pe buzele Bisericii însăşi şi a fost adresată unui genii zvâcnind de inspiraţie. Dar poate ţâşni acum doar din pământul trudei pline de pasiune şi al culturii. Chiar vă închipuiţi că în vreme ce, din când în când, un om cu o viziune artistică completă se naşte pe această lume, acea imagine poate să dispară? Omul care o pictează a pictat totul. Subiectul permite toate tipurile de perfecţiune: formă, culoare, expresie, compoziţie. Poate fi pe cât de simplă doriţi şi cu toate acestea la fel de bogată; pe cât de amplă şi pură şi cu toate acestea la fel de îmbelşugată în detalii delicate. Gândiţi-vă la ocazia de a picta trupul micului copil gol ce se cuibăreşte, iradiind divinitate; la ocazia oferită de drapajele veşmintelor caste şi generoase ale mamei! Gândiţi-vă la imensa poveste pe care o comprimaţi în acea tematică simplă! Gândiţi-vă, mai presus de toate, la chipul mamei şi la inefabila lui sugestivitate, la expresia în care se amestecă bucuria şi tulburarea, tandreţea ce se transformă în veneraţie şi veneraţia ce se transformă în milă clarvăzătoare! Apoi uitaţi-vă la tablou în întregime, cu contururi perfecte şi culori splendide, palpitând de adevăr, frumuseţe şi măiestrie!
-*Anch'io son pittore]* am exclamat eu. Dacă nu mă înşel, aveţi o capodoperă în curs de elaborare. Dacă puneţi toate acestea înăuntru, veţi face mai mult decât a făcut Rafael însuşi. Să îmi daţi de veste când tabloul va fi terminat şi oriunde în lumea cea largă aş fi, mă voi întoarce la Florenţa ca să îi aduc un respec-′ tuos omagiu *Madonei din viitor*\
257
A roşit puternic şi a scos un oftat greu, pe jumătate protestând, pe jumătate resemnându-se.
- Nu pomenesc adesea numele tabloului meu. Detest acest obicei modern de publicitate prematură. O lucrare de proporţii' mari are nevoie de linişte, intimitate, mister chiar. Şi apoi, ştiţi," oamenii sunt atât de cruzi, atât de frivoli, atât de incapabili să î îşi închipuie dorinţa unui om de a picta o Madonă în zilelej *t* acestea, încât mi s-a râs în faţă. Mi s-a râs în faţă, domnule! '
Obrajii i s-au înroşit şi mai tare, devenind stacojii. ! \
- Nu ştiu ce m-a îndemnat să fiu atât de sincer şi de încrezător în dumneavoastră. Păreţi un om care nu ar râde de mine. i Dragul meu tânăr - şi şi-a pus mâna pe braţul meu - sunt demni i de respect. Oricare ar fi talentele mele, sunt cinstit.

Nu e nimic grotesc într-o ambiţie pură sau într-o viaţă devotată acesteia.
Era ceva atât de înverşunat de sincer în privirea şi în tonul său încât mi s-a părut impertinent să pun întrebări în continuare. Am avut însă multiple ocazii de a le pune, pe de altă parte, pentru că după aceea am petrecut mult timp împreună. Zilnic, vreme de două săptămâni, ne-am dat întâlnire pentru a vizita , locurile. Ştia oraşul atât de bine, se plimbase şi trândăvise atât *l* de des pe străzile, în bisericile şi în galeriile sale, era atât d$ •, extraordinar de versat în trecutul mai mult sau mai puţin def" părtat, atât de îmbibat de geniul locului încât era cu adevărat i un ghid ideal, iar eu am fost destul de bucuros să îmi las ghi<-, dul Murray acasă şi să strâng date şi opinii la un loc din pală-' vrâgelile sale. Vorbea de Florenţa ca un om îndrăgostit şi a> recunoscut că era o legătură amoroasă foarte veche; îi furase! inima la prima vedere. J
- Este o modă să se vorbească despre toate oraşele la fermXf nin, a spus el, dar, ca regulă, este o greşeală monstruoasă. Este! Florenţa de acelaşi gen ca şi New York sau Chicago? Ea e sili» gura doamnă perfectă dintre toate; oamenii simt pentru ea ceea ce' un tânăr adolescent simte pentru o femeie frumoasă mai în vârstă, care are un „trecut". Te umple cu un fel de galanterie sublimă.
Această pasiune dezinteresată părea să îl susţină pe priete-i nul meu în locul obişnuitelor legături sociale; ducea o viaţă sin-^ guratică şi nu îi păsa de nimic în afară de munca sa. Am fost pe deplin măgulit că mă luase pe mine, frivolul, sub patronajul său şi de sacrificiul generos al unor ore preţioase pentru compania 258
mea. Am petrecut multe dintre aceste ore printre acele picturi timpurii care abundă în Florenţa, revenind din când în când, cu gusturi neastâmpărate, pentru a ne întreba dacă acele gingaşe flori ale artei nu aveau un parfum vital şi o savoare mai preţioasă decât cunoaşterea ajunsă în pârg a lucrărilor mai târzii. Am zăbovit adesea în capela sepulcrală Sân Lorenzo şi l-am privit pe războinicul cu expresie confuză al lui Michelangelo stând acolo ca un teribil Duh al îndoielii şi cugetând sub eterna sa mască la misterele vieţii. Am stat, şi nu o dată, în micile încăperi ale mănăstirii unde Fra Angelico a lucrat cu migală ca şi cum într-adevăr un înger îl ţinea de mână şi am fost cuprinşi de acea senzaţie de picături de rouă împrăştiate şi triluri timpurii de păsări ce fac ca o oră printre relicve să pară o plimbare de dimineaţă într-o grădină călugărească. Am făcut toate acestea şi mult mai multe. Am hoinărit şi am intrat în capele întunecate, curţi pline de igrasie şi săli prăfuite ale palatelor în căutarea urmelor ce încă mai dăinuiau ale frescelor şi a comorilor sculptate ascunse.
Am fost din ce în ce mai impresionat de remarcabila singularitate a scopului tovarăşului meu. Totul era un pretext pentru o rapsodie sau o reverie teribil de idealistă. Nimic nu putea fi văzut sau spus care să nu îl conducă mai devreme sau mai târziu la un discurs strălucitor despre adevăr, frumuseţe şi bine. Dacă prietenul meu nu era un geniu, suferea cu siguranţă de monomanie; şi am găsit la fel de fascinant să urmăresc straniile lumini şi umbre ale caracterului său ca şi cum ar fi fost o fiinţă de pe o altă planetă. Părea, într-adevăr, să ştie foarte puţine despre lumea reală, şi trăia şi se mişca în întregime în mica sa provincie a artei. O fiinţă mai puţin pângărită de lume este imposibil de conceput şi adesea am considerat ca un punct slab al caracterului său artistic faptul că nu avea unul sau două vicii nevinovate. Mă distra foarte tare uneori să mă gândesc că era din isteaţa noastră rasă yankee; dar, în cele din urmă, nu putea să existe un simbol mai bun al originii sale americane decât această mare febră artistică. Chiar căldura devotamentului său era un semn al convertirii sale; cei născuţi în lumea europeană reuşesc mai bine să împace entuziasmul cu confortul. Avea în plus toată neîncrederea noastră nativă în discreţia intelectuală şi pasiunea noastră nativă pentru superlative sonore, în calitate de critic
259
era cu mult mai generos decât era drept şi cei mai moderaţi termeni de apreciere ai săi erau „copieşitor", „transcendent" şi „incomparabil". Mărunţişul admiraţiei nu i se părea demn de a fi folosit de un gentleman; şi totuşi, franc cum era el pe plan intelectual, pe plan personal era în întregime un mister, îndeletnicirile sale, oarecum, erau toate îndeletniciri pe jumătate, iar aluziile sale la munca şi starea sa materială lăsau ceva nedesluşit şi ambiguu în fundal. Era modest şi mândru şi nu vorbea niciodată despre problemele sale domestice. Evident, era sărac; şi totuşi trebuie să fi avut un fel de independenţă limitată, de vreme ce îşi putea permite să se amuze pe seama faptului că niciodată cultivarea frumuseţii ideale nu i-a adus vreun bănuţ. Sărăcia lui, bănuiam eu, era motivul pentru care nici nu m-a invitat în locuinţa sa, nici nu a menţionat amplasamentul acesteia. Ne întâlneam fie în vreun loc public, fie la hanul meu, unde îl ospătam cu câtă generozitate îmi era îngăduit fără a da impresia de a fi mânat de filantropie. Părea să fie întotdeauna înfometat şi aceasta era latura lui cea mai apropiată de trivialitatea umană. M-am considerat obligat să nu pun întrebări impertinente, dar de fiecare dată când ne întâlneam mă hazardam să fac vreo aluzie respectuoasă la *magnum opus,* să mă interesez, cum s-ar spune, de starea şi evoluţia acestuia.
- Mergem înainte, cu ajutorul Domnului, spunea el cu un zâmbet grav. Ne descurcăm bine. Vedeţi, eu am marele avantaj că nu irosesc timpul. Ceasurile acestea pe care le petrec cu dumneavoastră sunt profit curat. Sunt *sugestivei* La fel cum sufletul cu adevărat religios este întotdeauna în rugăciune, artistul autentic este întotdeauna la lucru, îşi ia calităţile de oriunde le găseşte şi învaţă câte un secret preţios de la fiecare obiect ce se iveşte în lumină. Dacă aţi cunoaşte doar extazul observaţiei! Strâng cu fiecare privire fugară câte un indiciu privind lumina, culoarea, reliefarea! Când ajung acasă, îmi revărs comorile în poala Madonei. Ah, nu sunt trândav! *Nulla dies sine Unea.*
Am fost prezentat la Florenţa unei doamne americane al cărei salon devenise de multă vreme un loc

agreabil de întâlnire pentru rezidenţii străini. Locuia la etajul patru şi nu era bogată; dar le oferea oaspeţilor săi un ceai foarte bun, prăjiturele la alegere şi o conversaţie greu de egalat. Conversaţia ei avea în primul rând un iz estetic, fiindcă doamna Coventry era vestită 260
prin firea ei „artistică". Apartamentul său era un fel de Palat Pitti, păstrând proporţiile. Deţinea „maeştri timpurii" cu duzina - o serie de Perugino în sufragerie, un Giotto în budoar, un Andrea del Sarto deasupra şemineului din salon, înconjurată de aceste comori şi de nenumărate bronzuri, mozaicuri, vase de majolică şi mici dipticuri învechite acoperite cu sfinţi costelivi pe fundaluri aurite, gazda noastră se bucura de rangul unei mari preoţesc a artelor, întotdeauna purta la piept o uriaşă copie miniaturală a picturii *Madonna della Seggiola.* Dobân-dindu-i atenţia într-o seară, am întrebat-o discret dacă îl cunoştea pe acel om remarcabil, domnul Theobald.

- Dacă îl cunosc! a exclamat ea; dacă îl cunosc pe bietul Theobald! Toată Florenţa îl cunoaşte, buclele sale de culoarea focului, haina sa de catifea neagră, interminabilele sale tirade despre frumos, nemaipomenita sa Madonă pe care ochii muritorilor nu au văzut-o niciodată; ei bine, muritorii şi-au pierdut răbdarea şi au renunţat cu desăvârşire să mai nădăjduiască ceva.

- într-adevăr, am exclamat eu, nu credeţi în Madona lui?

- Dragul meu tânăr ingenuu, a ripostat vicleana mea prietenă, a făcut un discipol din dumneavoastră? Ei bine, cu toţii am crezut în el cândva; s-a năpustit asupra Florenţei şi a cucerit oraşul ca o furtună. Un alt Rafael, în cel mai rău caz, se născuse pe pământ şi Statele Unite aveau să aibă meritul pentru acesta. Nu avea el chiar părul lui Rafael care îi curgea pe umeri? Părul, vai, îl avea, dar nu şi talentul! Ne-a acaparat pe toţi dintr-o dată, totuşi; am fost fascinaţi de vorbele sale şi i-am proclamat geniul peste tot. Femeile se topeau toate să pozeze în faţa lui pentru a li se face portretul şi a deveni nemuritoare ca Gioconda lui Leonardo. Am decis că stilul lui era în mare parte ca şi al lui Leonardo: misterios, impenetrabil şi fascinant. Misterios era cu siguranţă; cu misterul a început şi cu acesta s-a sfârşit. Lunile treceau şi miracolul întârzia să apară; maestrul nostru nu şi-a realizat vreodată capodopera. Petrecea ore întregi în galerii şi biserici meditând şi privind; vorbea mai mult ca înainte despre frumos, dar nu a pus niciodată pensula pe pânză. Cu toţii am subscris, cum se zice, la marea realizare; dar cum nu a ieşit niciodată nimic la iveală, oamenii au început să îşi ceară banii înapoi. Eu am fost printre ultimii care i-au fost loiali; i-am fost atât de devotată cât să îi pozez pentru un portret. Dacă aţi fi
261
putut să vedeţi ce fiinţă oribilă a făcut din mine, aţi recunoaşte că până şi o femeie lipsită de vanitate şi-ar fi pus pălăria la loc şi s-ar fi potolit în acel moment. Acel om nu cunoaşte nici măcar rudimentele desenului! Punctul său forte, a sugerat el, era patosul său; dar este oare o consolare, când cineva a fost pictat ca o sperietoare, să ştie că tabloul a fost făcut cu o deosebită ardoare? Unul câte unul, mărturisesc, ne-am îndepărtat de credinţă şi domnul Theobald nu a ridicat nici un deget pentru a ne opri. La primul indiciu că obosisem să aşteptăm şi că ne-ar face plăcere ca spectacolul să înceapă, a plecat înfuriat. „O lucrare măreaţă are nevoie de timp, contemplare, intimitate, mister! O, voi, oameni lipsiţi de credinţă!" I-am răspuns că nu ţineam morţiş la o lucrare de mari proporţii; că tragedia în cinci acte ar putea să fie realizată în ritmul său; că noi ceream doar ceva care să ne oprească din căscat, vreo modestă, mică ridicare a cortinei. Drept urmare, bietul om şi-a luat poziţia de geniu neînţeles şi persecutat, de suflet neînţeles şi s-a descotorosit de noi din acel moment! Nu, cred că îmi face onoarea de a mă considera sufletul acestei conspiraţii puse la cale pentru a îi secera gloria abia înmugurită... Un mugure căruia i-a luat douăzeci de ani pentru a înflori. Intrebaţi-l dacă mă cunoaşte şi vă va spune că sunt o bătrână groaznic de urâtă, care i-a promis că îl va nimici pentru că el nu a vrut să îi facă portretul ca o replică a *Florei* lui Tiţian. îmi închipui că de atunci nu a mai avut decât discipoli întâmplători, străini inocenţi ca şi dumneavoastră, care l-au crezut pe cuvânt. Muntele e încă în durerile facerii; nu am auzit ca şoricelul să se fi născut. Trec pe lângă el din când în când prin galerii, iar el îşi fixează ochii săi mari şi întunecaţi asupra mea cu o indiferenţă sublimă, ca şi cum aş fi o copie nereuşită a unui Sassoferrato! A trecut multă vreme de când am auzit că făcea studii pentru o Madonă care avea să fie o chintesenţă a tuturor celorlalte Madone din şcoala italiană de pictură - precum acea antică Venus care a împrumutat un nas de la o lucrare extraordinară şi o gleznă de la alta. Este cu siguranţă o idee artistică. Fragmentele ar putea să fie splendide, dar când mă gândesc la nefericitul meu portret, tremur pentru ansamblu. A comunicat această idee frapantă sub jurământ solemn de a păstra secretul unui număr de cincizeci de spirite alese, tuturor celor pe care a fost vreodată în stare să îi ţină 262
forţat de vorbă vreme de cinci minute. Bănuiesc că vrea să obţină o comandă pentru ea şi nu e de învinuit; fiindcă doar Cerul ştie cum trăieşte. Văd din îmbujorarea dumneavoastră, a continuat gazda mea cu francheţe, că aţi fost onorat cu încrederea sa. Nu ar trebui să vă ruşinaţi, dragul meu tânăr; unui bărb» de vârsta dumneavoastră nu îi strică o oarecare credulitate generoasă. Permiteţi-mi doar să vă dau un sfat: păstraţi-vă credulitatea departe de buzunare! Nu plătiţi pentru tablou înainte de a fi făcut. Nu vi s-a oferit o întrezărire a acestuia, îmi închipui! La fel ca şi celorlalţi cincizeci de discipoli ce v-au precedat. Sunt oameni care se îndoiesc că există un tablou care să fie văzut. Eu însămi îmi închipui că dacă ar intra cineva în studioul său, ar găsi ceva foarte asemănător cu tabloul din povestea lui Balzac: doar o grămadă de

zgârieturi şi mâzgălituri incoerente, o harababură de vopsea inertă!
Am ascultat acest recital caustic cu o uimire mută. Suna dureros de plauzibil şi nu era incompatibil cu anumite suspiciuni timide pe care le aveam. Gazda mea nu era numai o femeie inteligentă, ci şi una generoasă, probabil. Am hotărât să îmi las judecata să aştepte desfăşurarea evenimentelor. Era posibil să aibă dreptate; dar dacă se înşela, se înşela amarnic! Versiunea ei despre excentricităţile prietenului meu m-a făcut nerăbdător să îl văd din nou şi să îl studiez din perspectiva opiniei publice. La prima noastră întâlnire de după aceea, l-am întrebat imediat dacă o cunoştea pe doamna Coventry. Şi-a pus mâna pe braţul meu şi mi-a zâmbit trist.
- V-a taxat în sfârşit galanteria? a întrebat el. Este o femeie ridicolă. E frivolă, are inima de piatră şi pretinde a fi serioasă şi bună. Gângureşte despre cea de-a doua perioadă a lui Giotto şi despre legătura dintre Vittoria Colonna şi „Michele" - ai putea crede că Michelangelo locuieşte vizavi şi e aşteptat să îşi încerce mâna la un joc de cărţi - dar ştie la fel de puţine despre artă, şi despre condiţiile în care aceasta se realizează, câte ştiu eu despre budism... Profanează cuvinte sacre, a adăugat el cu mai multă vehemenţă, după o pauză, îi pasă de tine doar ca de cineva căruia să-i ofere ceşti de ceai în acel oribil salonaş amăgitor al ei, cu înşelătoarele ei tablouri de Perugino! Dacă nu poţi încropi iute un nou tablou la fiecare trei zile ca să o laşi să
263
îl dea să circule din mână în mână printre oaspeţii săi, le spune răspicat că eşti un impostor!
Această încercare a mea de a verifica teoria doamnei Coventry a fost făcută într-o după-amiază târzie în timpul unei plimbări spre vechea biserică Sân Miniato, afiată pe creasta uneia dintre colinele ce se ridică direct deasupra oraşului, de la porţile căreia eşti călăuzit de o cărare pietruită, flancată de chiparoşi, ceea ce mi s-a părut o deosebit de potrivită alee spre un altar. Nici un loc nu e mai prielnic pentru o odihnă prelungită decât terasa spaţioasă din faţa bisericii unde, lenevind proptit de parapet, poţi să îţi plimbi privirea trecând încet de la marmura neagră şi galbenă a faţadei bisericii, fisurată şi ridată de vreme şi lăsând să crească în crăpături o delicată floră din seminţele purtate de vânt, până jos la domurile rotunde şi turnurile ascuţite ale Florenţei şi apoi la curbura albastră a largii cupe formate de munţi, în interiorul căreia a fost ridicat micul oraş plin de comori. Am propus, ca o diversiune la amintirile dureroase evocate de numele doamnei Coventry, ca Theobald să meargă cu mine în seara următoare la operă, unde o creaţie arareori pusă în scenă avea să fie prezentată. A refuzat, aşa cum mă aşteptam într-o oarecare măsură, deoarece observasem că îşi rezerva cu regularitate serile şi nu făcea niciodată aluzii la felul în care şi le petrecea.
- Mi-aţi adus aminte mai înainte, am spus eu zâmbind, de acea fermecătoare cuvântare a pictorului florentin din *Lorenzaecio* a lui Alfred de Musset: „Nu fac nimănui nici un rău. îmi petrec zilele în studioul meu. Duminica merg la Annunziata sau la Santa Măria; călugării cred că am voce; mă îmbracă într-o robă albă şi o tocă roşie şi iau parte la cor; uneori cânt puţin solo. Acestea sunt singurele momente în care ies în public. Seara, o vizitez pe iubita mea; când noaptea e plăcută, ne-o petrecem în balconul ei". Nu ştiu dacă aveţi o iubită sau dacă ea are un balcon, dar dacă sunteţi atât de fericit, este cu siguranţă mai bine decât să încercaţi să descoperiţi farmecul unei primadone de mâna a treia.
Nu a dat imediat un răspuns, dar în cele din urmă s-a întors spre mine cu solemnitate.
- Puteţi privi o femeie frumoasă cu ochi plini de respect? 264
- Realmente, am spus, nu pretind a fi sfios, dar mi-ar părea rău să cred că sunt fără de ruşine.
Şi- l-am întrebat ce a vrut să spună cu asta. Când în cele din urmă l-am asigurat că puteam încerca să îmi temperez admiraţia prin respect, m-a informat cu un aer de mister religios că stătea în puterea sa să mă prezinte celei mai frumoase femei din Italia.
- O frumuseţe cu suflet! a spuse el.
- Pe cuvânt, am exclamat, sunteţi extrem de norocos, şi aceasta este o descriere deosebit de atrăgătoare.
- Frumuseţea acestei femei, a continuat el, este o lecţie, o moralitate, un poem! Este obiectul meu zilnic de studiu.
Bineînţeles, după aceea, nu am uitat să îi reamintesc de ceea ce, înainte de a ne despărţi, luase forma unei promisiuni.
- Am senzaţia într-un fel, a spus el, că ar fi oarecum o violare a acelei intimităţi în care am contemplat întotdeauna frumuseţea ei. Asta e prietenia, prietene. Nici o aluzie la existenţa ei nu a mai scăpat de pe buzele mele. Dar prea multă familiaritate ne face capabili să pierdem simţul adevăratei valori a lucrurilor şi poate că dumneavoastră veţi arunca o nouă lumină peste aceasta şi veţi oferi o interpretare mai proaspătă.
Am mers prin urmare, după ce ne-a anunţat vizita, la o anumită casă străveche din inima Florenţei, în zona Mercato Vecchio, şi am urcat pe nişte scări întunecate, abrupte, tocmai până la vârful edificiului. Frumoasa lui Theobald părea să se înalţe la fel de mult deasupra câmpului vizual obişnuit, cum idealul său artistic se ridica deasupra practicilor comune ale oamenilor. A intrat fără să bată la uşă în vestibulul întunecat al unui mic apartament şi deschizând cu o smucitură o uşă interioară, m-a condus într-o încăpere mică. Camera părea umilă şi întunecată, deşi am surprins cu coada ochiului perdelele albe ce se legănau uşor la o fereastră

deschisă. La o masă, aproape de o lampă, stătea o femeie îmbrăcată în negru, ce lucra la o broderie. Când Theobald a intrat, ea s-a uitat în sus calm, cu un zâmbet; dar văzându-mă pe mine, a tresărit surprinsă şi s-a ridicat cu un fel de graţie impunătoare. Theobald a înaintat, i-a luat mâna şi a sărutat-o cu aerul indescriptibil al unui obicei imemorial, în timp ce el îşi înclina capul capul, ea s-a uitat la mine pieziş şi am avut impresia că a roşit.
265
- Priviţi-o pe Serafina! a spus Theobald, cu sinceritate, făcându-mi semn să mă apropii. Acesta e un prieten şi un om iubitor de artă, a adăugat el, prezentându-mă.
Am primit un zâmbet, o reverenţă şi o invitaţie să iau loc.
Cea mai frumoasă femeie din Italia era o persoană cu o înfăţişare tipic italiană şi cu o conduită de o mare simplitate. Aşezată din nou cu broderia ei lângă lampă, nu părea să aibă absolut nimic de spus. Theobald, înclinându-se spre ea într-un fel de extaz platonic, i-a pus o duzină de blânde întrebări părinteşti privind sănătatea ei, starea de spirit, îndeletnicirile şi bunul mers al broderiei pe care a studiat-o cu minuţiozitate şi m-a invitat să o admir şi eu. Era o porţiune a unui strai ecleziastic - atlaz galben ornamentat cu un desen elaborat de aur şi argint. Ea răspundea cu o voce plină, pătrunzătoare, dar cu o concizie pe care am şovăit între a o atribui rezervei sale naturale sau stingherelii profane pricinuite de prezenţa mea. Fusese în acea dimineaţă la spovedanie; fusese, de asemenea, la piaţă şi cumpărase un pui pentru cină. Era foarte fericită; nu se putea plânge de nimic în afară de faptul că oamenii pentru care făcea straiul şi care îi aduseseră materialele doreau să pună un fir de argint de o calitate aşa de proastă într-un veşmânt, cum s-ar spune, al Domnului. Din când în când, în vreme ce făcea lungile ei cusături, îşi ridica ochii şi mă învăluia într-o privire care a părut la început să- denote o curiozitate placidă, dar în care, văzând că se repetă, am crezut că deslușesc pâlpâirea vagă a unei încercări de a stabili o înţelegere cu mine în detrimentul tovarăşului nostru. Fiind cât se poate de atent să-mi ţin promisiunea de a fi respectuos faţă de ea, aşa cum îmi spusese Theobald, am comparat meritele personale ale doamnei cu minunatul compliment pe care el i-l făcuse.
Că era într-adevăr o femeie frumoasă am observat după ce mi-am revenit din surpriza de a vedea că nu avea prospeţimea tinereţii. Frumuseţea ei era de acel tip care, o dată ce trece tinereţea, nu pierde foarte mult din esenţa farmecului său ce se manifestă în cea mai mare parte prin formă şi structură, şi aşa cum Theobald ar fi spus, prin „compoziţie ". Era robustă şi voluptoasă, cu fruntea înaltă şi ochii mari, cu părul de culoare închisă şi pielea albă. Părul ei bogat, castaniu, cobora pe lângă obrazul şi urechea ei şi părea să îi drapeze chipul cu un văl la fel de cast
266
şi de formal ca şi cel al unei călugăriţe. Postura şi înfăţişarea chipului său erau admirabil de degajate şi de alese şi erau cu atât mai izbitoare, cu cât naturaleţea lor era în anumite momente discret corectată de o uşoară înclinare excesiv de pioasă, ce se armoniza admirabil cu privirea netulburată a ochilor săi întunecaţi, nemişcaţi. O fire natural puternică şi senină şi caracterul placid ce apare din lipsa emoţiilor şi a necazurilor păreau a fi zestrea considerabilă a acestei doamne. Era înveşmântată într-un negru mat, fără modele, cu excepţia unui fel de batic albastru închis care era plisat peste pieptul său şi lăsa să se întrevadă uşor gâtul său robust. Peste acest batic era suspendată o mică cruce de argint. O admiram foarte tare, şi totuşi cu o rezervă considerabilă. O oarecare uşoară apatie intelectuală se potrivea pe bună dreptate cu tipul ei de frumuseţe şi întotdeauna a părut să o completeze şi să o îmbogăţească; dar această muză *bourgeoise,* dacă părerea mea era corectă, trăda într-o oarecare măsură o vulgară stagnare a minţii. Poate că existase cândva o vagă lumină spirituală pe chipul ei; dar de multă vreme această lumină pălise. Şi mai mult decât atât, prozaic spus, femeia devenea corpolentă. Dezamăgirea mea devenise aproape totală, când Theobald, ca şi cum ar fi vrut să mă ajute să o examinez mai bine pe furiş, declară că lumina lămpii era foarte slabă şi că astfel ea îşi va strica ochii, se ridică şi aduse câteva lumânări de pe poliţa şemineului, pe care le aranja aprinse pe masă. La această lumină mai puternică am văzut că gazda noastră era indiscutabil o femeie mai în vârstă decât mi se păruse. Nu era nici trasă la faţă, nici slăbită, nici căruntă; era doar aspră. „Sufletul" despre care Theobald vorbise părea să merite prea puţin să fie evidenţiat într-atât; nu era un mister mai profund decât un fel de cumpătare demnă a buzelor şi a frunţii. Aş fi fost gata chiar să declar că înclinarea sanctificată a capului său nu era nimic mai mult decât obiceiul unei persoane ce lucrează tot timpul la broderii. Mi-a trecut prin cap chiar că era un obicei de sorginte mai puţin inocentă; fiindcă, în ciuda calmului discret al atitudinii sale, această impunătoare cusătoreasă a lăsat să se înţeleagă că lua situaţia oarecum cu mai puţină seriozitate decât prietenul ei. Când el s-a ridicat pentru a aprinde lumânările, ea s-a uitat spre mine cu un zâmbet fugar, inteligent, şi şi-a ciocănit fruntea cu arătătorul; ca dintr-un brusc sentiment de loialitate plină de com-
267
pasiune pentru bietul Theobald, am păstrat o expresie seacă, iar ea a ridicat uşor din umeri şi şi-a reluat munca. Care era natura relaţiei acestui cuplu neobişnuit? Era el cel mai înfocat dintre prieteni sau cel mai reverenţios dintre iubiţi? îl considera ea un iubit excentric, căruia îi tolera admiraţia binevoitoare a frumuseţii sale atât cât să-l lase să urce în salonaşul ei şi să stea la taclale despre nopţile de vară? Cu rochia ei decentă şi sumbră, gravitatea ei simplă şi acea splendidă bucată de broderie clericală, părea o pioasă soră mireană a unei comunităţi de călugăriţe, trăind cu o încuviinţare aparte în afara zidurilor mănăstirii. Sau era ea întreţinută aici de prietenul său

într-o tihnă confortabilă pentru ca el să poată avea în faţa ochilor tipul perfect, etern, neprihănit şi neştirbit de lupta pentru existenţă? Mâinile ei armonioase, am observat, erau foarte frumoase şi albe; le lipseau urmele a ceea ce se numeşte trudă onestă.
- Şi tablourile cum progresează? l-a întrebat ea pe Theobald, după o lungă pauză.
- Minunat, minunat! Am aici un prieten a cărui simpatie şi ale cărui încurajări îmi reînnoiesc încrederea şi ardoarea.
Gazda noastră s-a întors spre mine, m-a privit o clipă mai degrabă enigmatic şi apoi, ciocănindu-şi fruntea cu gestul pe care îl folosise mai înainte, a spus cu o seriozitate desăvârşită:
- E un geniu magnific!
- Tind să cred acest lucru, am răspuns eu cu un zâmbet.
- Ah, de ce zâmbiţi? a exclamat ea. Dacă vă îndoiţi, trebuie să-l vedeţi pe *bambino!*
Aluat lampa şi m-a condus în cealaltă parte a camerei, unde pe perete, într-o simplă ramă neagră, atârna un desen mare în sanguină. Sub el era fixat un mic bol pentru apă sfinţită. Desenul înfăţişa un copil de vârstă fragedă, în întregime gol, pe jumătate cuibărindu-se în veşmântul mamei sale, dar cu micile sale braţe întinse, ca şi cum ar face gestul binecuvântării. Era realizat cu o naturaleţe şi o forţă unică şi totuşi părea însufleţit de sacra strălucire a copilăriei. Un fel de eleganţă, de graţie cu gropiţe, amestecate cu îndrăzneala sa, aminteau de tuşele lui Correggio.
- Aşa poate el să deseneze! a spus gazda mea. Este băieţelul binecuvântat pe care l-am pierdut. Este chiar după chipul său şi *signor* Teobaldo mi l-a oferit drept cadou. Mi-a oferit multe altele pe lângă acesta!

M-am uitat la tablou ceva timp şi l-am admirat enorm, întorcându-mă spre Theobald, l-am asigurat că dacă ar fi fost expus printre desenele din Uffizi şi etichetat cu un nume plin de glorie, ar ieşi în evidenţă. Lauda mea a părut să îi facă extrem de multă plăcere; mi-a strâns mâinile şi ochii i s-au umplut de lacrimi. Aparent, aceasta i-a stârnit dorinţa de a detalia povestea desenului, deoarece s-a ridicat şi şi-a luat rămas bun de la gazda noastră, sărutându-i mâna cu aceeaşi ardoare blândă ca şi mai înainte. Mi-a trecut prin minte că oferindu-i o dovadă asemănătoare de galanterie la rândul meu, aş putea să aflu ce fel de femeie era. Când a înţeles intenţia mea, şi-a retras mâna, şi-a coborât privirea în mod solemn şi mi-a făcut o reverenţă severă. Theobald m-a luat de braţ şi m-a dus cu repeziciune pe stradă.
- Ce credeţi despre divina Serafma? a strigat el cu fervoare.
- Este cu siguranţă un tip excelent de frumuseţe! i-am răspuns.
M-a cercetat bănuitor o clipă şi apoi a părut să fie purtat de torentul de amintiri.
- Ar fi trebuit să fi văzut împreună mama şi copilul, să îi vedeţi aşa cum i-am văzut eu întâia oară - mama cu capul învăluit într-un şal, cu o tulburare divină pe chip şi *bambino* strâns aproape de pieptul său. Aţi fi spus, cred eu, că Rafael şi-a găsit modelul printr-o întâmplare obişnuită. Mă întorceam într-o noapte de vară dintr-o lungă plimbare prin ţinut când am întâlnit această nălucă la poarta oraşului. Femeia a întins mâna. Nu ştiam dacă să o întreb ce vrea sau să cad la pământ şi să mă închin. A cerut nişte bănuţi. Am văzut că era frumoasă şi palidă; ar fi putut să se ivească din staulul din Bethleem! I-am dat bani şi am condus-o pe drumul prin oraş. I-am ghicit povestea. Şi ea era o tânără mamă ce a fost izgonită în lume cu ruşinea ei. Am simţit cu toată fiinţa că acolo era modelul meu creat în chip minunat. M-am simţit ca unul dintre vechii călugări artişti care au avut o viziune. Am salvat bietele fiinţe, le-am preţuit, le-am privit aşa cum aş fi făcut cu o preţioasă lucrare de artă, un fragment încântător de frescă descoperit într-o mănăstire ruinată. Intr-o lună - ca pentru a adânci şi sanctifica tristeţea şi suavitatea tuturor acestora - bietul copilaş a murit. Când ea a simţit că el se duce, l-a ţinut în braţe pentru mine zece minute şi am făcut schiţa

aceea. Aţi văzut o grabă febrilă în ea, bănuiesc; am vrut să îl scutesc pe bietul mic muritor de suferinţa poziţiei sale. După aceea am preţuit-o pe mamă de două ori mai mult. Este cea mai simplă, mai suavă, mai naturală fiinţă care a existat vreodată în acest brav şi vechi ţinut al Italiei. Trăieşte cu amintirea copilului său, cu recunoştinţa pentru puţina bunătate pe care am fost în stare să i-o arăt şi cu religia ei simplă! Nici măcar nu e conştientă de frumuseţea ei; admiraţia mea nu a făcut-o deloc vanitoasă. Cerul ştie că nu am făcut un secret din aceasta. Trebuie să fi observat neobişnuita transparenţă a expresiei sale, încântătoarea modestie a ochilor ei. Şi a mai existat vreodată o frunte cu adevărat atât de feciorelnică, o eleganţă atât de naturală în curbura părului şi a arcului sprâncenelor? Am studiat-o; pot spune că o cunosc. Am absorbit-o puţin câte puţin; mintea mea e pecetluită şi îmbibată şi am hotărât acum să transpun imaginea creată; o voi invita în sfârşit să pozeze pentru mine!
- în sfârşit, în sfârşit? am repetat, cu multă uimire. Vreţi să spuneţi că ea niciodată nu a mai făcut acest lucru până acum?
-încă nu am avut cu adevărat o... o şedinţă, a spus Theobald, vorbind foarte rar. Am luat notiţe, să ştiţi; am somptuoasa mea imagine fundamentală creată. Acesta este lucrul cel mai grozav! Dar nu am avut-o în realitate ca model, să pozeze drapată şi luminată în faţa şevaletului.
Ce s-a întâmplat în acea clipă cu discernământul şi cu tactul meu nu pot să îmi dau seama; în absenţa lor am fost incapabil să-mi reprim o exclamaţie impetuoasă, îmi era sortit să o regret. Ne-am oprit la o cotitură, sub un

felinar.
- Bietul meu prieten, am exclamat punându-mi mâna pe umărul său, v-aţi *irosit vremea depomană*\ Este o femeie bătrână, bătrână pentru o Madonă!
A fost ca şi cum l-aş fi lovit cu brutalitate; nu voi uita niciodată privirea lungă, lentă, aproape dureroasă cu care mi-a răspuns.
- Mi-am irosit vremea de pomană? Bătrână, bătrână? s-a bâlbâit el. Glumiţi?
- Zău, dragul meu coleg, bănuiesc că nu o luaţi drept o tânără de douăzeci de ani?
A inspirat adânc şi s-a sprijinit de o casă, uitandu-se la mine cu nişte ochi întrebători, plini de proteste şi reproşuri, în cele din urmă, a întrebat, luând-o înainte şi apucându-mi braţul: 270
- Răspundeţi-mi cu cea mai mare seriozitate: vi se pare cu adevărat bătrână? Este ea ridată, ofilită, sunt eu orb?
Atunci am înţeles în sfârşit imensitatea iluziei sale, cum unul câte unul anii tăcuţi trecuseră peste el şi îl lăsaseră să mediteze într-o inerţie fermecată, pregătindu-se pentru o lucrare amânată pentru eternitate. Mi s-a părut aproape un gest de bunăvoinţă să îi spun acum purul adevăr.
- Nu aş putea să spun că sunteţi orb, am răspuns, dar cred că vă amăgiţi. Aţi pierdut vremea în contemplare facilă. Prietena dumnevoastră a fost cândva tânără, proaspătă şi feciorelnică; dar, vă încredinţez, aceasta se întâmpla cu ceva ani în urmă. Totuşi, are *de beata restes.* Fără doar şi poate, cereţi-i să vă pozeze, am izbucnit eu.
Chipul lui era prea înfiorător de plin de reproşuri. Şi-a scos pălăria şi s-a oprit ştergându-şi mecanic fruntea cu batista.
- *De beaux restesl* Vă mulţumesc că m-aţi scutit de engleza de rând. Trebuie să îmi fac Madona din *de beaux restesl* Ce capodoperă va fi! Bătrână, bătrână! Bătrână, bătrână! bolborosea el.
- Nu contează vârsta ei, am exclamat, revoltat de ceea ce făcusem. Nu contează părerea mea despre ea! Aveţi memoria voastră, notiţele, geniul. Terminaţi-vă tabloul într-o lună. îl declar de pe acum o capodoperă şi prin urmare vă ofer orice sumă de bani alegeţi să cereţi.
Privea fix, dar nu prea părea să mă înţeleagă.
- Bătrână, bătrână! continua el să repete prosteşte. Dacă ea este bătrână, ce sunt eu? Dacă frumuseţea ei s-a ofilit, unde... unde este puterea mea? A fost viaţa un vis? Am venerat prea mult timp... am iubit prea mult?
Vraja, cu adevărat, fusese ruptă. Faptul că la uşoara mea atingere accidentală coarda iluziei plesnise arăta cât de tare fusese aceasta slăbită de tensiunea excesivă. Senzaţia pe care o avea bietul om că îşi pierduse timpul, că şansele i se evaporaseră, părea să se rostogolească peste sufletul său în valuri de întuneric. Dintr-o dată şi-a plecat capul şi a izbucnit în lacrimi.
L-am însoţit purtându-mă cu toată blândeţea de care eram în stare, dar nu am încercat nici să îi înfrânez suferinţa, să îi redau calmul, nici să neg crudul adevăr. Când am ajuns la hanul meu am încercat să îl determin să intre.
271
- Vom închina un pahar de vin, i-am spus zâmbind, pentru finalizarea Madonei.
Cu un efort vehement şi-a ridicat capul, a cugetat o clipă cu o încruntare formidabil de sumbră şi apoi, întinzându-mi mâna, a exclamat:
- O voi termina într-o lună! Nu, în două săptămâni! în fond, o am *aici!* şi şi-a atins fruntea. Sigur că e bătrână! îşi poate permite să se spună asta despre ea - o femeie care a făcut douăzeci de ani să treacă ca unul singur! Bătrână, bătrână! Zău, domnule, ea va fi eternă!
Am vrut să îl conduc în siguranţă până la uşa lui, dar mi-a făcut semn cu mâna să mă întorc şi a plecat cu un aer hotărât, fluierând şi legănându-şi degajat bastonul. Am aşteptat o clipă şi apoi l-am urmărit de la distanţă şi l-am văzut mergând înainte ca să traverseze podul Santa Trinitâ. Când a ajuns la mijlocul acestuia, s-a oprit dintr-o dată, ca şi cum puterea îl părăsise, şi s-a sprijinit de parapet privind spre râu. Eram atent să nu îl pierd din vedere; mărturisesc că am petrecut zece minute foarte tensionate. Şi-a revenit în cele din urmă şi şi-a continuat drumul, alene şi cu capul plecat.
Ipoteza că i-am dat un impuls bietului Theobald pentru o întrebuinţare mai îndrăzneaţă a rezervelor sale de cunoştinţe şi de gust îndelung acumulate, pentru efortul obişnuit şi riscul execuţiei, a părut la început un motiv suficient pentru continua sa tăcere şi absenţă; dar cum zilele treceau fără ca el să mă viziteze sau să îmi trimită vreun mesaj şi fără să îl întâlnesc în locurile pe care le frecventa de obicei - în galerii, în capela de la Sân Lorenzo sau plimbându-se între malul râului Amo şi marele gard viu care se întinde de-a lungul drumului spre Cascina, spre încântare celor care se plimbă pe acolo în călești şi fae-toane - cum mai bine de o săptămână nu am primit nici veşti de la el şi nici nu l-am văzut, am început să mă tem că l-am ofensat de moarte şi că în loc de a da un imbold folositor talentului său, l-am paralizat cu brutalitate. Am avut o bănuială nefericită că îl făcusem să cadă la pat. Şederea mea la Florenţa se apropia de sfârşit şi era important ca înainte de a îmi relua călătoria să mă lămuresc în privinţa adevărului. Theobald, până la sfârşit, nu mi-a spus unde locuia şi habar nu aveam unde l-aş putea căuta. Cea mai simplă cale era de a o găsi pe frumoasa din 272

Mercato Vecchio şi mărturisesc că o curiozitate nesatisfăcută în privinţa doamnei înseşi mă îndemna la aceasta. Poate că o judecasem greşit şi era la fel de tânără şi frumoasă cum o vedea el. Eram, în orice caz, nerăbdător să o mai văd încă o dată pe vrăjitoarea care făcuse să treacă douăzeci de ani ca unul singur. M-am dus prin urmare într-o dimineaţă la locuinţa acesteia, am urcat interminabilele scări şi am ajuns la uşă. Era întredeschisă şi în vreme ce ezitam dacă să intru sau nu, o servitoare scundă a ieşit zdrăngănind un ibric gol ca şi cum tocmai ar fi îndeplinit vreo misiune plăcută. Uşa din interior era de asemenea deschisă; aşa că am traversat micul vestibul şi am intrat în camera în care fusesem primit data trecută. Nu avea înfăţişarea din acea seară. Masa, sau un capăt al acesteia, era pregătită pentru un mic dejun târziu. La masă stătea un gentleman - sau, cel puţin, o persoană de sex masculin - ce dădea iama într-un biftec cu ceapă şi o sticlă de vin. Lângă el, la o distanţă ce indica familiaritate, stătea stăpâna casei. Atitudinea ei, pe când intram, nu era aceea a unei vrăjitoare. Cu o mână ţinea în poala ei o farfurie cu macaroane aburinde; cu cealaltă ridicase la înălţime în aer una dintre macaroane, care oscila, şi era în mijlocul acţiunii de a o face să îi alunece încetişor în jos pe gât. Pe capătul neacoperit al mesei în faţa tovarăşului său, erau aranjate o jumătate de duzină de mici statuete, dintr-un material de culoarea tutunului ce aducea cu teracota. El, rotindu-şi cu ardoare cuţitul, vorbea în aparenţă pe larg despre meritele lor.
Evident, am trecut pragul casei. Gazda mea a dat drumul macaroanei în gură şi s-a ridicat în grabă cu o exclamaţie stridentă şi o faţă îmbujorată. Am priceput imediat că secretul doamnei Serafma merita să fie cunoscut mai mult chiar decât am presupus şi că puteam să-l descopăr dacă mă purtam cu naturaleţe. Am făcut apel la cunoştinţele mele de italiană, am zâmbit, m-am înclinat şi am cerut scuze pentru deranj; şi într-o clipă, fie că am risipit sau nu mânia doamnei, cel puţin i-am încurajat prudenţa. Eram binevenit, a spus ea; şi m-a poftit să iau loc. Acesta era un alt prieten al său - un artist, de asemenea, a declarat ea cu un zâmbet aproape prietenos. Tovarăşul ei şi-a şters mustaţa şi s-a înclinat cu multă politeţe. Am văzut dintr-o singură privire că el era la înălţimea situaţiei. Era probabil creatorul statuetelor de pe masă şi recunoştea *unforestiere* cheltuitor când vedea unul. Era

un bărbat scund şi vânos, cu un nas obraznic, nişte ochi mici şi negri şi capetele mustăţii date cu ceară. Pe o parte a capului purta cu veselie o mică tichie din catifea stacojie şi am observat că picioarele sale erau vârâte în papuci de casă strălucitori. Când Serafina a remarcat cu demnitate că eram prietenul domnului Theobald, el a izbucnit în acea franceză fantastică cu care unii italieni sunt atât de insistent de generoşi şi a declarat cu fervoare că domnul Theobald era un geniu magnific.
- Eu sunt sigur că nu ştiu, am răspuns ridicând din umeri. Dacă sunteţi în poziţia de a afirma acest lucru, aveţi un avantaj asupra mea. Eu nu am văzut nimic făcut de mâna lui în afara copilaşului de acolo, care cu siguranţă este splendid.
A declarat că acel *bambino* era o capodoperă, un Corregio desăvârşit. Era doar păcat, a adăugat el cu un râset de cunoscător, că schiţa nu a fost făcută pe o bucată a unui vechi panou hexagonal. Serafina cea impunătoare ne-a încredinţat atunci că domnul Theobald era întruchiparea onoarei şi că el niciodată nu s-ar preta să inducă în eroare.
- Nu sunt o cunoscătoare a geniilor, a spus ea, şi nu ştiu nimic despre tablouri. Sunt doar o simplă văduvă săracă; dar ştiu că *signor* Theobald are inima unui înger şi virtutea unui sfânt. El e binefăcătorul meu, a adăugat ea sentenţios.
Amurgul îmbujorării oarecum ameninţătoare cu care mă întâmpinase încă zăbovea pe obrajii ei şi poate că nu îi avantaja frumuseţea; nu puteam decât să îmi închipui că era un obicei înţelept a lui Theobald să o viziteze doar în lumina lumânărilor. Avea faţa asprită de timp, şi bietul ei adorator era un poet.
- Am cea mai mare stimă pentru el, am spus, din acest motiv am fost tulburat deoarece nu l-am văzut de zece zile. Dumneavoastră l-aţi văzut? Este, poate, bolnav?
- Bolnav? Ferească sfântul! exclamă Serafina, cu o vehemenţă veritabilă.
Tovarăşul ei a rostit repede nişte cuvinte şi i-a reproşat că nu a fost să îl vadă. Ea a şovăit o clipă; apoi a surâs puţin afectat şi s-a stăpânit.
- El vine să mă vadă - fără a i se putea reproşa ceva! Dar nu ar fi acelaşi lucru dacă eu aş merge la el, deşi, într-adevăr, aproape că l-aţi putea numi un bărbat cu o viaţă de sfânt.

- Are cea mai mare admiraţie pentru dumneavoastră, am spus. Ar fi fost onorat de vizita dumneavoastră.
S-a uitat la mine cu asprime o clipă.
- Mai multă admiraţie decât dumneavoastră. Recunoaşteţi acest lucru!
Bineînţeles, am protestat cu toată elocvenţa de care dispuneam, iar misterioasa mea gazdă a mărturisit pe urmă că nu mă simpatizase la vizita mea anterioară şi, dat fiind că Theobald nu s-a mai întors acolo, a crezut că i-am otrăvit mintea în privinţa sa.
- Nu ar fi un gest de bunăvoinţă pentru bietul gentleman, pot să vă spun asta, zise ea. De ani de zile a venit să mă vadă în fiecare seară. E o prietenie lungă! Nimeni nu îl cunoaşte la fel de bine ca şi mine.
- Nu pretind să îl cunosc sau să îl înţeleg, am spus. E un mister! Cu toate acestea, îmi pare a fi puţin... şi mi-am atins fruntea şi am fluturat mâna în aer.

Serafina a aruncat o privire spre tovarăşul ei o clipă, ca pentru a găsi inspiraţie. El se mulţumise să ridice din umeri pe când îşi umplea din nou paharul. *Padrona* mi-a oferit prin urmare un zâmbet insinuant, mai curtenitor decât ar fi părut posibil să răsară pe un chip atât de inocent.
- Pentru aceasta îl iubesc! a spus ea. Lumea are atât de puţină bunăvoinţă pentru astfel de oameni. Râde de ei, îi dispreţuieşte, îi înşeală. El este prea bun pentru viaţa aceasta păcătoasă! Este închipuirea lui că găseşte un mic paradis aici sus în apartamentul meu sărăcăcios. Dacă el crede acest lucru, cum pot eu să îl împiedic? Are o convingere ciudată - zău, ar trebui să îmi fie ruşine să vă spun - că eu seamăn cu Binecuvântata Fecioară. Să mă ierte Cel de Sus! îl las să creadă ceea ce doreşte, atâta timp cât îl face fericit. A fost foarte bun cu mine cândva, iar eu nu sunt genul care să uite o favoare. Aşa că îl primesc în fiecare seară cu politeţe, mă interesez de sănătatea lui şi îl las să se uite la mine dintr-o parte sau din alta! în privinţa aceasta, pot să spun fără vanitate că odată meritam să fiu privită! Şi nu e întotdeauna nostim, bietul om! Stă uneori o oră întreagă fără să spună vreun cuvânt, alteori vorbeşte întruna, fără să se oprească, despre artă, natură, frumuseţe, datorie şi vreo cincizeci de lucruri minunate care îmi sunt toate atât de străine. Vă
275
rog să înţelegeţi că nu mi-a spus niciodată un cuvânt lipsit de decenţă. Ar putea să fie puţin ţicnit, dar este unul dintre sfinţii cei binecuvântaţi.
-Ah! exclamă bărbatul. Sfinţii cei binecuvântaţi au fost toţi puţin ţicniţi.
Serafina, mi-am închipuit eu, a lăsat o parte din povestea sa nespusă; dar a spus destul din ea pentru a face relatarea bietului Theobald să pară foarte patetică prin simplitatea sa solemnă.
- Este o soartă ciudată, firește, a continuat ea, să ai un astfel de prieten ca acest om drag... Un prieten care este mai puţin decât un iubit şi mai mult decât un prieten.
M-am uitat la tovarăşul ei care păstra un zâmbet impenetrabil, şi-a răsucit capătul mustăţii şi a mai luat o îmbucătură copioasă. Era *el* mai puţin decât un iubit?
- Dar ce să faci? a continuat Serafina. în această lume crudă nu trebuie să pui prea multe întrebări; fiecare trebuie să ia ceea ce i se oferă şi să păstreze ceea ce primeşte. Mi-am păstrat bunul meu prieten douăzeci de ani şi sper că în acest moment, *signore,* nu aţi venit ca să îl întoarceţi împotriva mea!
Am asigurat-o că nu aveam deloc astfel de intenţii şi că aş regreta enorm dacă aş tulbura obiceiurile sau convingerile domnului Theobald. Din contră, eram îngrijorat pentru el şi aş vrea să mă duc imediat la el. Mi-a dat adresa lui şi o descriere plină de înfloriturì a suferinţelor ce i-au fost provocate de dispariţia lui. Ea nu fusese la el din diverse motive; îndeosebi fiindcă îi era teamă să nu îl supere, deoarece el făcuse întotdeauna un secret atât de mare din locuinţa lui.
- Aţi fi putut să îl trimiteţi pe acest gentleman! am îndrăznit eu să sugerez.
- Ah, exclamă acel gentleman, el o admiră pe *signora* Serafina, dar nu m-ar admira pe mine.
Şi apoi, confidenţial, cu degetul pe nas, spuse:
- E un purist!
Eram pe punctul de a mă retrage, după ce am promis că o voi înştiinţa pe *signora* Serafina de starea prietenului nostru, când tovarăşul ei, care se ridicase de la masă, şi-a încordat toate forţele ca pentru un atac, m-a apucat uşor de braţ şi m-a condus în faţa şirului de statuete. 276
- înţeleg din purtarea dumneavoastră, *signore,* că sunteţi un patron al artelor. Permiteţi-mi să fac apel la onorabila dumneavoastră atenţie cu aceste roade modeste ale ingeniozităţii mele. Sunt nou-nouţe, proaspăt ieşite de atelierul meu şi nu au fost niciodată expuse în public. Le-am adus aici pentru a primi verdictul acestei dragi doamne, care este un bun critic, cu toate că ea ar putea să pretindă contrariul. Sunt inventatorul acestui stil distinct de statuete: al subiectului, al posturilor, al materialului, totul. Atingeţi-le, vă rog; mânuiţi-le nestingherit, nu aveţi de ce să vă temeţi. Pe cât de delicate par, e imposibil să se spargă! Variatele mele creaţii au fost primite cu mare succes. Sunt în special admirate de americani. Le-am trimis în toată Europa, la Londra, Paris, Viena! Se poate să fi observat câteva mici exemplare în Paris, într-o prăvălie care le acordă un loc special. Se află întotdeauna o mulţime în jurul vitrinei. Alcătuiesc un ornament foarte agreabil pentru poliţa şemineului unui celibatar tânăr şi vesel,pentru budoarul unei femei drăguţe. Nu aţi putea face un cadou mai drăguţ unei persoane cu care aţi dori să împărtăşiţi o glumă nevinovată. Nu e artă clasică, *signore,* bineînţeles; dar, între noi fie spus, nu e uneori arta clasică o plictiseală? Caricatura, burlescul, *la charge,* cum spun francezii, au fost până în acest moment limitate la hârtie, la condei şi creion. Aşadar, a fost viziunea mea să le introduc în arta statuară. In acest scop am inventat un amestec deosebit de maleabil pe care, cu permisiunea dumneavoastră, nu îl voi divulga. E secretul meu, *signore!* Este la fel de uşor, vă puteţi da seama, ca pluta şi totuşi la fel de dur ca alabastrul! Mărturisesc deschis că într-adevăr mă mândresc la fel de mult cu această strălfulgerare de ingeniozitate chimică ca şi cu celălalt element inovator al creaţiilor mele: tipologiile. Ce spuneţi de tipologiile mele, *signore?* Ideea e îndrăzneaţă; nu vi se pare nimerită? Pisici şi maimuţe, maimuţe şi pisici, toată viaţa omenirii e acolo! Viaţa omenirii, bineînţeles, vreau să spun, privită prin ochii satiristului! Să combin sculptura cu satira, *signore,* a fost năzuinţa mea fără de precedent. Mă laud că în mod extraordinar nu am eşuat.
în vreme ce acest luvenal voios al poliţei şemineului îşi rostea discursul persuasiv, îşi ridica succesiv micile sale

grupuri de pe masă, le ţinea în aer, le răsucea pe toate părţile, le ciocănea uşor cu degetul şi le privea cu afecţiune, cu capul aplecat
277
într-o parte. Fiecare grup era format dintr-o pisică şi o maimuţă, drapate fantastic, într-o conjunctură absurd de sentimentală. Demonstrau o oarecare uniformitate a motivului şi ilustrau mai cu seamă diferitele faze a ceea ce, folosind termeni delicaţi, se poate numi galanterie sau cochetărie; dar erau izbitor de ingenioase şi de expresive, şi erau în acelaşi timp pisici şi maimuţe absolut impecabile şi bărbaţi şi femei deosebit de fireşti. Mărturisesc totuşi că nu au reuşit să mă amuze. Fără îndoială nu eram într-o dispoziţie în care puteau să-mi placă, deoarece mi s-au părut deosebit de cinice şi de vulgare. Fericirea lor mimetică era revoltătoare. Pe când mă uitam pieziş la micul artist îngâmfat, ce le rotea între două degete şi le dez-mierda cu o privire drăgăstoasă, el însuşi mi s-a părut a fi doar o maimuţă excepţional de inteligentă. Am făcut o grimasă admirativă, în orice caz, iar el a început un alt atac.
- Piesele mele sunt studiate după viaţa reală! Am o mică menajerie de maimuţe ale căror giumbuşlucuri le contemplu ore întregi, în ceea ce priveşte pisicile, trebuie doar să priveşti afară pe fereastră! De când am început să examinez aceste mici animale expresive, am făcut multe observaţii profunde. Vorbind, *signore,* unui om cu imaginaţie, pot să spun că micile mele creaţii nu sunt lipsite de o filosofic a lor. Sincer, nu ştiu dacă pisicile şi maimuţele ne imită sau dacă noi le imităm pe ele.
L-am felicitat pentru filosofia sa şi apoi el şi-a reluat discursul:
- îmi veţi face onoarea de a recunoaşte că mi-am tratat subiectele cu delicateţe. Ei, era nevoie de asta, signore! Am fost liber, dar nu prea liber, nu? Doar o aluzie, înţelegeţi! Puteţi să vedeţi pe cât de mult sau de puţin doriţi. Aceste mici ansambluri, cu toate acestea, nu sunt o măsură a inventivităţii mele. Dacă îmi veţi face favoarea unei vizite în studio, cred că veţi recunoaşte că am realizat combinaţii cu adevărat infinite. Execut, de asemenea, piese la comandă. Poate aveţi un mic motiv - rodul filosofici dumneavoastră de viaţă, *signore,* care aţi vrea să fie interpretat. Vă pot promite că îl voi modela pentru a vă satisface; va fi pe cât de răutăcios vă doriţi! Permiteţi-mi să vă ofer cartea mea de vizită şi să vă amintesc că tarifele mele sunt moderate. Doar şaizeci de franci pentru un mic ansamblu ca şi acesta. Statuetele mele sunt la fel de durabile ca bronzul, *aere perennius,* signore, şi între noi, cred că sunt şi mai hazlii!
278
Pe când introduceam cartea sa de vizită în buzunar am aruncat o privire spre Madona Serafina, întrebându-mă dacă avea ochiul format pentru contraste. Ridicase unul dintre acele mici cupluri şi le ştergea cu gingăşie de praf cu un pămătuf.
Ceea ce tocmai văzusem şi auzisem mi-a adâncit într-atât interesul plin de compasiune pentru prietenul meu amăgit, încât mi-am luat concis rămas bun, ducându-mă direct spre adresa pe care mi-o dăduse remarcabila femeie. Casa era într-un colţ obscur din partea cealaltă a oraşului şi avea o înfăţişare sumbră şi sordidă. O femeie bătrână a apărut în prag şi, când m-am interesat de Theobald, m-a condus înăuntru mormăind o blagoslovire şi exprimându-şi uşurarea că bietul gentleman avea un prieten. Locuinţa sa părea să consiste dintr-o singură cameră la mansarda casei. Neprimind nici un răspuns la ciocăni -turile mele, am deschis uşa, închipuindu-mi că nu era acolo, astfel că am avut parte de un oarecare şoc când l-am găsit stând acolo neajutorat şi mut. Era aşezat aproape de singura fereastră, în faţa unui şevalet care susţinea o pânză mare. Când am intrat s-a uitat absent la mine, fără a-şi schimba poziţia, care era de o moleşeală şi o demoralizare absolută, cu braţele vag încrucişate, picioarele întinse înainte şi capul plecat spre piept, înaintând în cameră, am observat că faţa îi era la fel de tristă ca şi postura în care stătea. Era palid, tras la faţă, neras, iar ochii săi inexpresivi şi afundaţi în orbite mă priveau fără o umbră de recunoaştere. Mă temusem că mă va întâmpina cu reproşuri vehemente, ca pe un patron crud care îi transformase mulţumirea în amărăciune, şi am fost uşurat să descopăr că prezenţa mea nu îi trezise vreun resentiment vizibil.
- Nu mă recunoaşteţi? am întrebat eu în timp ce îi întin-deam mâna. M-aţi uitat deja?
Nu a dat nici un răspuns, şi-a păstrat poziţia şi m-a lăsat să mă holbez prin cameră, încăperea avea ea însăşi o înfăţişarea foarte tristă. Sărăcăcioasă, sordidă, goală, aceasta conţinea, în afară de jalnicul pat, cele mai limitate resurse pentru confortul personal. Era un dormitor şi în acelaşi timp un studio, o înfiorătoare fantomă a unui studio. Câteva reliefuri şi gravuri prăfuite pe pereţi, trei sau patru pânze vechi întoarse cu spatele şi o cutie ponosită cu vopsele, formau, împreună cu şevaletul şi fereastra, esenţa posesiunilor sale. Locul avea un iz oribil de sărăcie.
279
Singura sa bogăţie era tabloul de *pe* şevalet, după câte s-ar putea presupune faimoasa Madonă. Cum era ferit de privirea mea, în poziţia în care eram aproape de uşă, nu puteam să văd tabloul; dar în cele din urmă, scârbit de cumplita sărăcie lucie a locului, m-am strecurat în spatele lui Theobald nerăbdător, dar cu blândeţe. Nu pot spune că am fost surprins de ceea ce am găsit: o pânză care nu era nimic altceva decât un gol fără viaţă, crăpată şi decolorată de timp. Aceasta era lucrarea sa nemuritoare! Deşi nu am fost surprins, mărturisesc că am fost profund mişcat şi cred că vreo cinci minute nu aş fi fost în stare să vorbesc, în cele din urmă, apropierea mea tăcută l-a tulburat; s-a clintit, s-a întors, apoi s-a ridicat şi s-a uitat la mine cu nişte ochi uşor învăpăiaţi. Am bolborosit

nişte zadarnice nimicuri cordiale, dacă era bolnav şi avea nevoie de sfaturi sau îngrijire, dar părea consumat de efortul de a-şi aminti cu claritate ce s-a întâmplat ultima oară între noi.
- Aţi avut dreptate, a spus el cu un zâmbet demn de milă, sunt un om ce şi-a irosit vremea de pomană! Sunt un ratat! Nu voi face nimic mai mult pe lumea aceasta. Mi-aţi deschis ochii; şi deşi adevărul e amar, nu vă port pică. Amin! Am stat aici o săptămână, faţă în faţă cu adevărul, cu trecutul, cu slăbiciunea, cu sărăcia şi cu nulitatea mea. Nu voi mai pune niciodată mâna pe o pensulă! Cred că nici nu am mâncat, nici nu am dormit. Uitaţi-vă la acea pânză! a continuat el, în timp ce eu mi-am potolit tulburarea rugându-l insistent să vină cu mine la han ca să cineze. Aceea trebuia să îmi conţină capodopera! Nu este o bază promiţătoare? Elementele ei sunt toate *aici.*
Şi-a ciocănit fruntea cu acea încredere mistică care marcase gestul său mai înainte.
- Dacă aş putea doar să le transpun într-o minte care are mâna, voinţa! De când am stat aici făcând inventarul minţii mele, am ajuns să cred că am material pentru o sută de capodopere. Dar mâna mea e paralizată acum şi ele nu vor fi niciodată pictate. Nu am început niciodată! Am aşteptat şi am tot aşteptat să fiu mai vrednic pentru a începe şi mi-am irosit viaţa cu pregătirile, în vreme ce îmi închipuiam că creaţiile mele creşteau, ele mureau. Am luat totul cu prea multă severitate! Michelangelo nu a făcut-o, când a mers la Lorenzo! El a făcut tot ce a putut aventurându-se, iar aventura sa este nemuritoare. A mea *e asta!* 280
Şi a indicat cu un gest pe care nu îl voi uita niciodată spre pânza goală.
- Bănuiesc că formăm o categorie în planul divin, noi, talentele ce nu pot să acţioneze, care nu pot să creeze şi nici nu îndrăznesc! Creaţia noastră se materializează doar prin vorbe, planuri şi promisiuni, prin studii, prin viziuni! Dar viziunile noastre, daţi-mi voie să vă spun, a exclamat el scuturându-şi capul, au un fel de a fi strălucitoare şi un om care a văzut lucrurile pe care le-am văzut eu nu a trăit în van! Bineînţeles că nu veţi crede în ele când această bucată de cârpă învechită este tot ce am să arăt; dar pentru a vă convinge, pentru a vrăji şi a uimi lumea, am nevoie doar de mâna lui Rafael. Mintea lui o am deja. Păcat, veţi spune, că nu am modestia sa! Ah, lăsaţi-mă să mă laud şi să trâncănesc acum; e tot ce mi-a mai rămas! Sunt jumătatea unui geniu! Pe unde în lumea cea mare, e cealaltă jumătate a mea? Găzduită poate în sufletul vulgar, în degetele iscusite şi gata să acţioneze ale vreunui copist greoi sau ale unui artizan trivial care confecţionează piese cu duzina prin atingerea sa uşoară! Dar nu trebuie să îl dispreţuiesc; el, cel puţin, face ceva. Nu e un om ce pierde vremea! Aşa îmi trebuie dacă am fost vulgar, isteţ şi nesăbuit, dacă aş fi putut să închid ochii şi să fac acel pas.
Ce să îi spun acestui biet om, ce să fac pentru el, mi s-a părut greu de hotărât; simţeam mai cu seamă că trebuie să îi spulber actuala vrajă a inacţiunii şi să îl scot din atmosfera bântuită a micii camere pe care era o ironie atât de crudă să o numeşti studio. Nu pot să spun că l-am convins să vină cu mine; el pur şi simplu s-a lăsat condus şi când am început să mergem în aer liber am putut să evaluez starea jalnic de slăbită în care se afla. Totuşi, părea într-un fel să reînvie şi a şoptit în cele din urmă că ar dori să meargă la Galeria Pitti. Nu voi uita niciodată plimbarea noastră melancolică prin acele săli superbe, pe ale căror pereţi fiecare tablou părea, chiar şi pentru propria mea privire înţelegătoare, să strălucească cu un fel de reînnoire insolentă a intensităţii şi luciului. Ochii şi buzele marilor portrete păreau să zâmbească cu un dispreţ inefabil spre aspirantul descurajat ce visase să concureze cu triumfătorii lor creatori; candoarea celestă, chiar şi în cazul tabloului *Madonna della Seggiola,* când ne-am oprit într-o linişte deplină în faţa ei, era atinsă de ironia sinistră a femeilor lui Leonardo. Liniştea deplină, într-adevăr, a
281
marcat întreaga noastră peregrinare... Liniştea unui profund rămas bun; fiindcă simţeam cu toată fiinţa mea, pe când Theobald, sprijinindu-se de braţul meu, trăgea un picior greoi după celălalt, că le privea pentru ultima oară. Când am ieşit afară, era atât de epuizat încât în loc de a-l duce la mine la han pentru a cina, am chemat o trăsură şi l-am dus direct la locuinţa sa sărăcăcioasă. Se scufundase într-o letargie extraordinară; se lăsase pe spate în trăsură, cu ochii închişi, alb ca varul, respiraţia sa sleită fiind întreruptă uneori de un gâfâit brusc, ca un plânset înăbuşit sau o încercare în van de a vorbi. Cu ajutorul bătrânei care mă lăsase să intru mai înainte şi care a apărut dintr-o întunecată curte interioară, am izbutit să îl conduc în sus pe scara cea lungă şi abruptă şi să îl aşez pe patul său jalnic. L-am lăsat în grija ei, în timp ce eu am pornit în grabă să caut un medic. Dar ea m-a urmat afară din cameră, frângându-şi mâinile de milă.
- Bietul, dragul, binecuvântatul gentleman, a bolborosit ea, este pe moarte?
- Posibil. De cât timp este în această stare?
- Dintr-o anumită noapte, s-a întâmplat acum zece zile. Am urcat dimineaţa ca să îi fac patul şi l-am găsit stând în picioare, cu hainele pe el, în faţa acelei pânze mari pe care o păstrează aici. Bietul om ciudat, îşi spune rugăciunile în faţa ei! Nu se culcase şi nici nu s-a mai culcat de atunci, nu s-a mai atins de pat! Ce i s-a întâmplat? A aflat adevărul despre Serafina? a şoptit ea, cu ochii scânteietori şi un rânjet ştirb.
- Dovediţi că măcar o femeie în vârstă poate fi loială, am spus, şi aveţi bine grijă de el până mă întorc.
întoarcerea mea a fost întârziată, datorită absenţei medicului englez care plecase să facă vizite la domiciliu şi pe care l-am urmărit din casă în casă înainte de a-l ajunge din urmă. L-am adus la căpătâiul lui Theobald aproape prea târziu. O febră intensă îl cuprinse pe pacient şi era evident că era grav cazul. Câteva ore mai târziu am ştiut că avea encefalomielită. Din clipa aceea am stat cu el permanent; dar nu doresc deloc să îi descriu boala. A fost excesiv de dureros să asist la ea, dar din fericire a durat puţin. Viaţa i se mistuia în deliruri. O noapte pe care am

pe-trecut-o la căpătâiul său, ascultând scurtele răbufniri de regrete sălbatice, de aspiraţii, de extaz şi evlavie în faţa tablourilor fantomatice care păreau să mişune prin mintea sa, îmi vine în gând 282
în mod deosebit acum ca o pagină răzleaţă dintr-o capodoperă tragică pierdută, înainte să se termine săptămâna îl îngropasem în micul cimitir protestant de pe drumul spre Fiesole. *Signora* Serafina, căreia i-am dat de ştire despre boala sa, a venit în persoană, mi s-a spus, să se intereseze cum îi mergea; dar a lipsit de la înmormântarea sa, la care au participat doar un grup mic de oameni îndoliaţi. Jumătate de duzină de vechi rezidenţi ai Florenţei, în ciuda înstrăinării prelungi care îi precedase moartea, au simţit impulsul amabil de a îi onora mormântul. Printre ei era prietena mea, doamna Coventry, pe care am găsit-o, la plecarea mea, aşteptând în trăsura sa la poarta cimitirului.
- Ei bine, a spus ea, subliniind cu un zâmbet plin de subînţeles solemnitatea salutului nostru, şi marea Madonă? Aţi vă-zut-o, până la urmă?
- Am văzut-o, i-am spus; este a mea prin testament. Dar nu am să v-o arăt niciodată.
- Şi de ce nu, vă rog?
- Draga mea doamnă Coventry, nu aţi înţelege-o!
- Pe cuvânt, ce politicos sunteţi!
- Scuzaţi-mă. Sunt trist, vexat şi înverşunat.
Şi, cu o nepoliteţe reprobabilă, am plecat. Am fost excesiv de nerăbdător să părăsesc Florenţa; spiritul întunecat al prietenului meu părea a fi răspândit peste tot. Mi-am făcut geamantanul pentru a porni spre Roma în acea seară şi între timp, pentru a-mi potoli neliniştea, am umblat fără ţintă pe străzi. Soarta m-a dus în cele din urmă la biserica Sân Lorenzo. Amintindu-mi spusele bietului Theobald despre Michelangelo - „A făcut tot ce a putut aventurându-se" - am intrat şi mi-am îndreptat paşii spre capela cu cavouri. Privind tristeţea nemuritoarelor sale comori, mi-am închipuit, în timp ce stăteam acolo, că nu aveau nevoie de un comentariu mai bogat decât acele cuvinte simple. Când am trecut prin biserică din nou pentru a ieşi, o femeie, întorcându-se de la unul dintre altarele din lateral, s-a încrucişat cu mine. Şalul negru ce cobora de pe capul său drapa în mod pitoresc frumoasa faţă a Madonei Serafina. S-a oprit când m-a recunoscut şi am văzut că dorea să-mi vorbească. Ochii îi erau strălucitori şi pieptul său generos tresaltă într-un fel ce părea să prevestească o oarecare asprime a reproşurilor. Dar expresia de pe propria mea faţă, după câte se pare, i-a potolit puţin
283
ranchiuna şi mi s-a adresat cu un ton în care amărăciunea era temperată de un fel de resemnare perseverentă.
- Ştiu acum că dumneavoastră aţi fost cel care ne-a despărţit, a spus ea. Ce păcat că v-a adus să mă vedeţi! Bineînţeles, nu aţi putut să mă vedeţi aşa cum mă vedea el. Ei bine, Domnul ni l-a dat, Domnul ni l-a luat. Tocmai am plătit nouă zile de pomenire pentru odihna sufletului său. Şi pot să vă spun asta, *signore,* niciodată nu l-am amăgit. Cine i-a băgat în cap că eu eram făcută să trăiesc cu gânduri sfinte şi fraze sublime? A fost propria lui închipuire şi îi făcea plăcere să creadă acest lucru... A suferit mult? a adăugat ea cu mai multă blândeţe, după o pauză.
- Suferinţele sale au fost mari, dar de scurtă durată.
- Şi a vorbit despre mine?
Ezitase şi îşi plecase ochii; i-a ridicat o dată cu întrebarea ei şi a dezvăluit în fixitatea lor sumbră un licăr de încredere feminină care, pentru o clipă, i-a reînnoit şi i-a luminat frumuseţea. Bietul Theobald! Orice nume dăduse el pasiunii sale, tot splendizii săi ochi au fost cei care l-au fermecat.
- Fiţi mulţumită, doamnă, i-am răspuns grav.
Şi-a plecat ochii din nou şi a rămas tăcută. Apoi, cu un oftat prelung, când şi-a strâns şalul, a spus:
- A fost un geniu magnific! M-am înclinat şi ne-am despărţit.
Trecând pe o stradă lăturalnică îngustă în drumul meu înapoi spre han, am observat deasupra unei uşi un semn pe care mi se păruse că îl mai văzusem înainte. Mi-am reamintit dintr-o dată că era identic cu antetul unei cărţi de vizită pe o purtasem o oră în buzunarul hainei. Pe prag stătea ingeniosul artist ale cărui pretenţii la favoarea publicului erau astfel limpede marcate, trăgând dintr-o pipă în aerul serii şi dând luciul final cu o zdreanţă uneia dintre inimitabilele sale „combinaţii". Am surprins expresiva spirală a unor cozi împletite. El m-a recunoscut, şi-a dat jos mica tocă stacojie cu o înclinare deosebit de linguşitoare şi mi-a făcut semn să intru în studioul lui. I-am întors salutul şi am trecut mai departe, iritat de această nălucă. Vreme de o săptămână după aceea, de câte ori punea stăpânirea pe mine printre ruinele triumfătoarei Rome amintirea straniu de puternică a iluziilor transcendentale şi a eşecului deplorabil al lui Theobald, aveam impresia că aud un murmur fantastic, impertinent: *Pisici şi maimuţe, maimuţe şi pisici, toată viaţa omenirii e acolo!*

SUMAR

Daisy Miller.....5
Povestea din sufletul ei.....66
Brooksmith.....85
Ceva adevărat.....102
Flickerbndge.....128
Scrisorile luiAspern.....147

Madona din viitor.....246

Colecţiile **Cotidianul. LITERATURA**

în colecţia **LITERATURA** *au mai apărut:*

1. **Romain Gary** l Ai toată viaţa înainte
2. John Updike l Centaurul
3. Marguerite Yourcenar l Piatra filosofală
4. Michel Tournier l Piticul roşu
5. Ian McEwan Durabila iubire
6. Javier Marîas l Romanul Oxfordului
7. Jeroen Brouwers l Roşu ucigaş
8. Ray Bradbury l Omul ilustrat
9. Cees Nooteboom l Următoarea poveste
10. **Michael Ondaatje** l Pacientul englez
11. Daniel Pennac l Domnilor copii
12. AmosOz [Cutia neagră
13. **Raymond Queneau** l Sfântu' Aşteaptă
14. **Marguerite Duras** l Ochi albaştri, părul negru
15. **Jostein Gaarder** l Lumea Sofiei
16. **Truman Capote** l Mic dejun la Tiffany
17. **Junikiro Tanizaki** l Jurnalul unui bătrân nebun
18. Lawrence Durell l Labirintul întunecat
19. **Alice Hoffman** | Regina de gheaţă
20. PeterAckroydl Chatterton
21. **Carlos Fuentes** l Bătrânul gringo
22. **Donald Barthelme** l Regele
23. **V. S. Naipaul** l Măscăricii
24. **Sylvie Germain** l Cartea nopţilor
25. **Jhumpa Lahiri** Interpret de maladii
26. **Anne Tyler**! Lecţii de respiraţie
27. **A. S. Byatt** l îngeri şi insecte
28. **Richard Russo** l Empire Falls
29. **Isaac Asimov** l Soarele gol
30. **Muriel Spark** l Domnişoara Brodie în floarea vârstei
31. Ira Levin Sărutul dinaintea morţii
32. **Paul Auster** l Trilogia New York-ului
33. **Russel Banks** l Deriva continentelor
34. **Boris Vian** l Blues pentru o pisică neagră
35. **Ben Okri** l In Arcadia
36. **E.M. Forster** O călătorie în India
37. **Giorgio Bassani** l Grădinile Finzi-Contini
38. **Yann Martel** l Viaţa lui Pi
39. **Susan Sontag** l în America
40. **Knut Hamsun** l Foamea
41. **Curzio Malaparte l** Pielea
42. Henry Miller l Tropicul Cancerului **43.\ViHiamFaulkner|** Zgomotul şi furia
44. Ben Rice l Pobby şi Dingan
45. Achmat Dangor Fructul amar
46. Marilynne Robinson l Galaad
47. J.L. Carr l O vară la ţară
48. William Trevor l Citind din Turgheniev
49. Gustav Meyrink Golem
50. **Jack Kerouac**! Cartea viselor
51. Sebastian Barry l Calea cea lungă
52. **Kobo Abe** l Femeia nisipurilor
53. **Andrew Crumey** l Pfitz
54. Lewis Caroll i Alice în Ţara minunilor, Alice în Ţara din oglindă
55. **Evgheni Zamiatin l Noi**
56. **Per Petterson** l La furat de cai
57. **Julia Kristeva** l Bătrânul şi lupii
58. **Gore Vidai** l Oraşul şi stâlpul
59. **Benoît Duteurtre** Fetiţa şi ţigara
60. ***Antologie***] Despre dragoste şi alte întâmplări: în 17 povestiri şi 54 de scrisori de amor
61. Lars Saabye Christensen l Beatles
62. **Chinua Achebe** l O lume se destramă
63. Claire Castillon | Insecta
64. Annelies Verbeke i Dormi
65. **Aoibheann Sweeney** l Printre altele, m-am apucat de fumat
66. ***Antologie*** \ Femei în ţara bărbaţilor, al doilea sex în 23 de episoade
67. **Cesare Pavese** l Casa de pe colină

68. **Bernard Malamud**! Lada fermecată
69. **Păr Lagerkvist** l Moartea lui Ahasverus
70. **Antologie** Ispita şi cele 10 porunci: tentaţii clasice în lupta cu Decalogul
71. **Simone de Beauvoir** l Toţi oamenii sunt muritori
72. **Pedro Almodâvar** l Patty Diphusa
73. Alberto Moravia l Mascarada
74. Nadine Gordimer l La agăţat
75. ***Antologie*** \ Erotica: Clasicii&literatura **XXX**
76. **Ruthanne Lum McC'unn** | O mie de monede de aur
77. **Max Frisch** l Numele meu fie Gantenbein
78. **William Gibson** | Neuromantul
79. **Hisashi Inoue** l Peripeţiile bunului părinte Mockinpott
80. ***Antologie*** l Cartea cu himere. 19 maeştri ai prozei fantastice dau şah şi mat imposibilului
81. Mărie Darrieussecq l Bebeluşul
82. **Harry Mulisch** l Siegfried - O idilă neagră
83. **Carlo Fruttero, Franco Lucentini** i Femeia de duminică
84. ***Antologie*** Arca lui Noe, Ulise & Co. - 17 incursiuni celebre în misterele marelui ocean
85. **Joseph Conrad** l Inima întunericului
86. **J.C. Huysmans** l în răspăr
87. **Arthur C. Clarke** | Sfârşitul copilăriei
88. ***Antologie*** \ Umor cu premeditare. 22 de inculpaţi celebri şi delictele lor
89. **Jerome K. Jerome** | Arta de a nu scrie un roman
90. **Rudyard Kipling** | Povestiri indiene
91. **Luigi Pirandello** | Caietele lui Serafino Gubbio, operator
92. Antologie \ întâmplări din Gastropolis. 14 mărturii şi investigaţii de neuitat din cetatea ideală a gastronomilor şi gastrofililor
93. **Kader Abdolah** | La porţile moscheii

Comenzi, în limita stocului disponibil, la **shop.cotidianul.ro.**